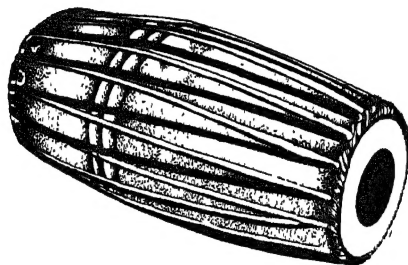

ముక్తాయి సూత్రభాష్యము

గ్రంథకర్త
ధర్మాల రామమూర్తి

సర్వస్వామ్యములు

ధర్మాం వెంకటేశ్వరరావు

ద్వితీయ ముద్రణము

1000 ప్రతులు

వెం : రు.100

ప్రథమ ముద్రణము - 1973

ద్వితీయ ముద్రణము - 1995

ప్రాప్తిస్థానము :

ధర్మాం వెంకటేశ్వరరావు, యం.ఏ.

మృదంగ విద్వాన్

15-182/1, న్యూ మీర్జాగూడ

మల్కాజ్ గిరి, హైదరాబాదు - 500 047

ఫోన్ : 7054166

ముద్రణము :

సాయిక్యన ఆఫ్ సెట్ ప్రింటర్స్ ఫోన్ : 7640133.

హైదరాబాదు

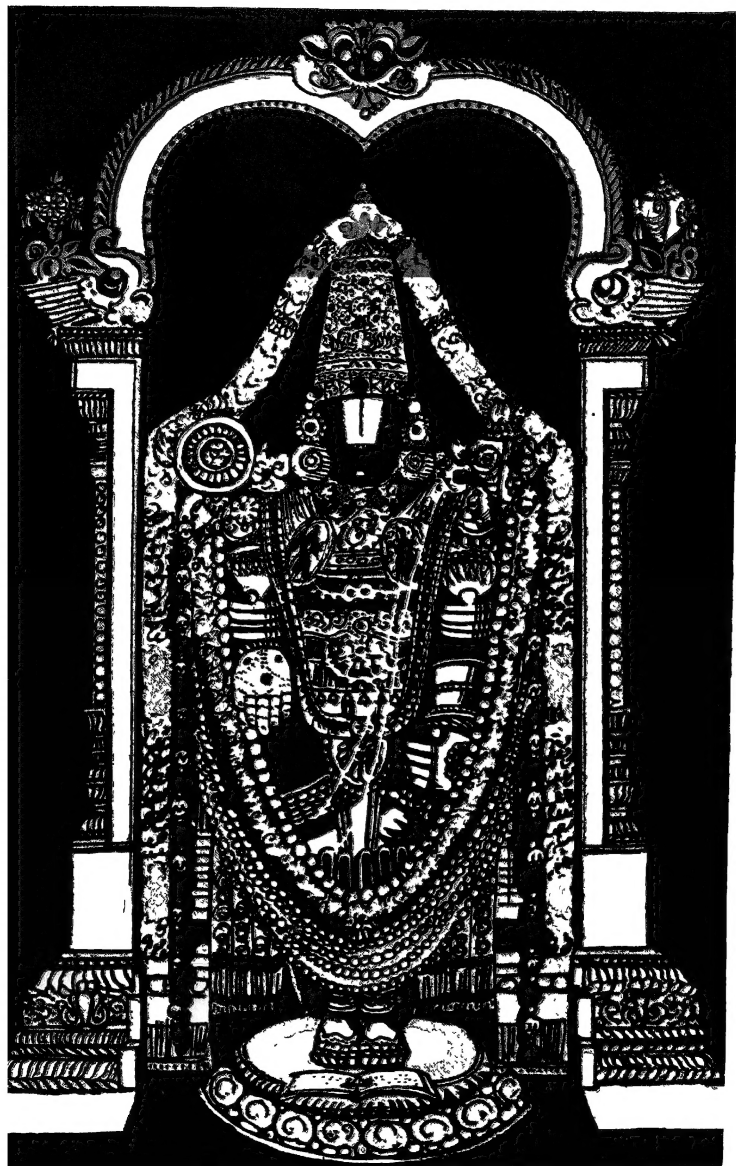
*"THIS BOOK IS PUBLISHED WITH THE
FINANCIAL ASSISTANCE OF
TIRUMALA TIRUPATHI DEVASTHANAMS
UNDER THEIR SCHEME AID TO
PUBLISH RELIGIOUS BOOKS"
AND
WITH THE FINANCIAL ASSISTANCE OF
H.E.H. THE NIZAM'S CHARITABLE TRUST,
HYDERABAD.*

శ్రీ మనోంబుజ భానుండు శేషశైల
రమ్య తలవర్తి వేంకట రమణమూర్తి
కొనగె ముక్తయి సూత్రభాష్యోదితమ్ము
రచన మిది భక్తి ధర్మాల రామమూర్తి

శ్రీ శ్రీ శ్రీ వీరవేంకట సత్యనారాయణ స్వామి
అర్చన (ము. గో. పర్వ)

శ్రీ శ్రీ శ్రీ సిరిడి సాయిబాబావారు

గ్రంథకర్త
డా. పి. శ్రీ ధర్మాల రామమూర్తి

గ్రంథకర్త జ్యేష్ఠ కుమారుడు మరియు సహగ్రంథకర్త
శ్రీ ధర్మాల వెంకటేశ్వరరావు

గురుదేవులు బ్రహ్మశ్రీ వారణాసి ఘంటయ్య శాస్త్రి గారు

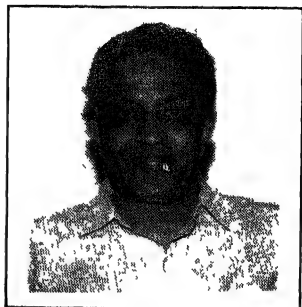

గురుదేవులు బ్రహ్మశ్రీ ముప్పపూడి లక్ష్మణరావు గారు

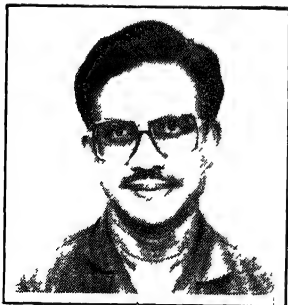
ప్రేయోభిలాషులు

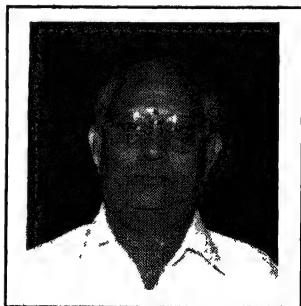
శ్రీ B.V. రామాచంద్రగారు
I.A.S.

శ్రీ V.S. రవిగారు
I. P. S.

శ్రీ M. కమలనాయుడుగారు
I.F.S.

శ్రీ M. నారాయణరావుగారు

"MUKTAYI SUTRA BHASHYAM"

First Edition *Inaugurated by*

Sri V. V. GIRI

PRESIDENT OF INDIA

on 9-9-1973 at

HYDERABAD

ఉపోద్ఘాతము

మా తండ్రిగారైన స్వర్గీయ శ్రీ ధర్మాల రామమూర్తి గారు “ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము” అను గ్రంథము రచించి 1973 సం॥లో ప్రథమ ముద్రణ గావించిరి. ఆ ప్రతులు ఇప్పుడు లభ్యపడనందున నేను ఈ ద్వితీయ ముద్రణకు ఆలోచించవలసి వచ్చినది. ఈ మృదంగ విద్యలో నేను కూడా అవసరమగు విద్యత్తును సంపాదించి, మా తండ్రిగారికి కూడా గురువు గారైన శ్రీ ముళ్ళపూడి లక్ష్మణరావు గారి వద్ద గురుకుల విద్యా పద్ధతిలో విద్య నభ్యసించితిని ఈ ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము మొదటి ముద్రణ విషయములో విద్యా విషయకంగాను, ఆర్థిక సేకరణలోనూ, ఇతరత్రా అన్ని విధములా మా తండ్రిగారి సంతృప్తి సహకారము అందించి గ్రంథ విషయ ప్రచారమునకు అనేక విధముల కృషి చేసినాను. ఈ మృదంగ విద్య మా సోదరులో నాకొక్కడికే అభిన్నది నేను ఈ విద్య శాస్త్రబద్ధముగా నేర్చుకుని, తగు పరిశోధన చేసి దేశములో మృదంగ విద్వాంసుడిగాను, మృదంగ విద్యా బోధనోపాధ్యాయుడిగాను తగు గుర్తింపు పొందియున్నాను. చాలామంది సంగీత, మృదంగ విద్వాంసులు, విద్యార్థులు, సంగీతాభిమానులు ఈ గ్రంథము ద్వితీయ ముద్రణ చేసినచో అనేక మందికి ఉపకరించును గాన ముద్రించమని నన్ను కోరుటచే, అనేక శ్రమదమాదుల కోర్చి ఈ “ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము” ద్వితీయ ముద్రణకు ఉపక్రమించితిని.

ప్రథమ ముద్రణ ఉపోద్ఘాతములో ఆ ముద్రణలో సహాయపడినవారు, ఇతర వివరములన్నీ పూర్తిగా ఇచ్చియున్నాము. ప్రథమములో ముద్రించిన గ్రంథమును తిరిగి యదాతథంగా ముద్రించుట చేత మరల వాటి గురించి ఈ ద్వితీయ ముద్రణలో వ్రాయనవసరము లేదనుకుంటును.

సంగీత, నృత్య, వాద్య కళాకారుల లోకమునకు కీర్తన (పల్లవి)లో జాగాకు ముందు ముక్తాయిని పంపకము చేయుట అత్యంతావసరమై యున్నది. అట్టి ముక్తాయి పంపకము పలు విధములుగల పలు ముక్తాయిలకు ఒకే సూత్రముచే ఏ జాతినైననూ, ఏ ప్రయోగము నైననూ గుణకము చేయు పద్ధతిని గురుముఖతః తెలిసికొనుటయే కర్తవ్యముగ నున్నది.

నుబోధకులగు గురువులల్ప సంఖ్యాకులుగా నున్నారు అట్టితరీ విద్యార్థిలోకమునకు ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము ఎంతేని అవసరమని తోచి చాలా శ్రమతో కూడిన పని అయినప్పటికి భగవదనుగ్రహమున, గురుకటాక్షమున మా తండ్రిగారైన స్వర్గీయ శ్రీధర్మారామమూర్తిగారు, నేను మృదంగవాద్యములో బాల్యమునుండి నేర్చుకుని కృషి చేసి గడించిన అనుభవములను ఈ గ్రంథ రూపమున నెల్లరకు నుపయుక్తముగా నుండుటకై ప్రచురించుట జరిగినది.

ముక్తాయి యనగ ముమ్మారనుట అని అర్థము. అనగా ఒక జాతిని గాని - శబ్దముల సాముదాయక పదమును గాని ముక్తాయిగ అనవచ్చును. అట్టి ముక్తాయి 5 జాతులలో ఏదో ఒక జాతి శ్రేణికి చెందును. చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణములనెడి జాతి పంచకములో అంత్యజాతి సంకీర్ణ జాతియని పేర్కొనబడినది. ఈ జాతి అక్షర సంఖ్య 9. త్రిశ్ర జాతికి 3. చతురశ్ర జాతికి 4. అని వ్యవహారము. అట్టితరీ త్రిశ్ర, సంకీర్ణ, చతురశ్ర జాతుల అక్షర సంఖ్య గుణకముచే 108 సూత్రములు కల్గినవి. అనగా $3 \times 9 = 27$; $27 \times 4 = 108$. ఇందు ప్రతి ఒక్కొక్క సూత్రమునకు వివిధ ముక్తాయిల కలయికతో కూడి యుండును.

శాస్త్రజన్యములై - సంప్రదాయ సిద్ధములై - లయ సౌందర్య ప్రకాశవంతములై యుండెడి 1. చతురశ్రగమన ముక్తాయి - 2. త్రిశ్రగమన ముక్తాయి - 3. త్రిశ్రపైకాల ముక్తాయి - 4. జాతి చ, త్రి, త్రి. పైకాలము - 5. విన్యాస ముక్తాయి - 6. నిశ్శబ్ద విన్యాసముక్తాయి - 7. చతురశ్ర త్రికాలము - 8. త్రిశ్రత్రికాలము - 9. మిశ్రత్రికాలము - 10. ఖండత్రికాలము - 11. సంకీర్ణత్రికాలము - 12. త్రికాలజాతి త్రికాలము - 13. చ, త్రి, త్రి. పైకాలముల మూడు ముక్తాయిలు - 14. ముక్తాయిగ త్రికాలము - 15. $3+2+1$ గ తగ్గింపు - 16. జాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు - 17. జాతి 1 కా. సంకీర్ణ (9) అక్షరముల కాపు, 2 కా. మిశ్ర (7) అక్షరముల కాపు, 3 కా. ఖండ (5) అక్షరముల వంతున కాపుగ త్రికాలము - 18. 3వ కాలమున జాతి అక్షరమునకు $9+7+5$ వంతున కాపు -- 19. 1,2,3,4,5 కాలముల ముక్తాయి పంచకము - 20. జాతి

6+5+4+3+2+1 గ తగ్గింపు - 21 జాతి 2 కా 1 సారి, 2 కా. కాపు - 3 కా 2 సార్లు, 4 కా. కాపు - 4 కా 3 సార్లు. ఇట్టి వివిధ మాదిరిలు గల ముక్తాయిల సంపుటితో 108 సూత్రములు నిర్ణయింపబడినవి.

గ్రంథమున వద ప్రయోగములను సులభముగ గ్రహించుటకు గాను ప్రతి సూత్రమునకు లెక్కచేయు పద్ధతి, వివిధ ముక్తాయిలకు సోదాహరణముగ క్రియావిభాగముతో వివరింపబడినది. అట్టి జాతి గమనమునకు

ఉదాహరణములు :-

1 వ కాలము :	-	కీ;, బ; , త; , క; ,
2 వ కాలము :	-	కీ,బ, త,క,
3 వ కాలము :	-	కీబతక
4 వ కాలము :	-	<u>కీబతక</u>
5 వ కాలము :	-	<u>కీబతక</u>
6 వ కాలము :	-	<u><u>కీబతక</u></u>

పాఠకులకు ప్రకరణము సులభ గ్రాహ్యమగుటకు గాను ప్రతిసూత్రమున అయిదు జాతులకు ఉదాహరణము లీయబడినవి. అట్టి ఉదాహరణ జాతుల వరుస శ్రేణిగ 5,6,7,8,9 సంఖ్యలు గల ఖండ, త్రిశ్ర, మిశ్ర, చతురశ్ర, సంక్లిర్ణ జాతులే గాక అధికముగ ముందు చతురశ్రజాతి అక్షరసంఖ్య కూడ ఇవ్వబడినది. ఈ చతురశ్రజాతి గమనము చదువరులకు వెంటనే గ్రహించుటకుగాను క్రియావిభాగ గమనమున రయ సులువగునని సూచించడమైనది.

గ్రంథమందలి ముక్తాయిలు ఏతాళమునకును నిర్ణయింపబడలేదు. కాని ప్రతిముక్తాయి ఇన్ని క్రియలు ఇన్ని అక్షరములు గలదని వివరింపబడినది. ప్రతి తాళమునకు ప్రతి

ముక్తాయి వినియోగించవచ్చును. ఎట్లనగా! ఆయా తాళములకు గల క్రియల సంఖ్యలో ముక్తాయికి గల క్రియల సంఖ్యను తీసివేయగా మిగిలిన క్రియలను త్రోసి, ముక్తాయి ఎత్తుగడ చేయవలెనని తెలియదగును.

అనుబంధములో 1 గతిభేదజాతి ఏకవారము, 2. గతిభేద ముక్తాయి, 3 గతిభేద త్రికాలము, 4. ఏగతిలో ఆజాతి త్రికాలము, 5. పదే పదే వాడెడి వరుసక్రియలు గల త్రిశ్రరూపక, చతురశ్రరూపక, త్రిశ్రత్రిపుట, చతురశ్రత్రిపుట, ఖండత్రిపుట తాళములకు ముక్తాయిలు, 6. పై తాళములకు ముఖ్య సూత్రములు - మొదటి విధము, రెండవ విధము, మూడవ విధము, 7. తాళ క్రియాక్షరములకు తగ్గింపులు, 8. తగ్గింపు ముక్తాయిలు, 9. ప్రతితాళమున ఒకే ఆవృతమునకు ఏగతిలో ఆజాతి ముక్తాయిలు, తగ్గింపులు, 10. కాలపైకాల జాతి గమన ముక్తాయి, 11. జాతి వివిధ గమన ముక్తాయి సమగ్రహ సమమునకును, 12. ఆదితాళమున ఏ గతిలో ఆజాతి ముక్తాయి.

మఱియు 13. సరళీస్వర త్రికాలమార్గము, 14. సరళీస్వర త్రికాల గమన త్రికాల మార్గము, 15. సరళీస్వరము త్రిశ్రరూపకతాళమున పంచగతిభేద క్రియాగమనము, 16. ఆదితాళమున త్రికాలగమన త్రికాలపల్లవి, 17. త్రిశ్రరూపకతాళమున ద్విగతిభేద అనాగత పల్లవి, 18. పంచనడపల్లవి, 19. రఘు, ద్రుత, అను ద్రుతాంగముల రయ విలోమ త్రికాల శబ్దపల్లవి. 20. అనులోమ విలోమ త్రికాల పల్లవి, 21. సమలోమ త్రికాల పల్లవి, 22. గతిభేద గమన గ్రహ పరిమాణ ప్రకరణము, 23. గతిభేదగమన పరిమాణ పథకము, 24. గతిభేదగమన ముక్తాయి, 25. షట్కాల గమనము, 26. షట్కాల ముక్తాయి, 27. తగ్గింపుగ త్రికాలము, హెచ్చింపుగ ముక్తాయి మొదలగు పెక్కు విషయములు నమకూర్చబడి వివరింపబడినది.

1966 నం.లో 'మృదంగతత్వము' అను గ్రంథము తెలుగులో మాచే రచింపబడి ప్రకటింపబడినది. ఆ గ్రంథము పెక్కుమంది విద్వాంసులచే, కళాకారులచే ప్రశంసలు పొందిన విషయము చదువరులకు ద్యోతకమే. ఆ మృదంగతత్వము నందలి ముక్తాయి

ప్రకరణమునందు కొన్ని ముక్తాయిలు మాత్రమే వివరింపబడినవి. కాని, యీ గ్రంథమునందు 108 సూత్రములుగా నిర్ణయించి వివరణోదాహరణములు విస్పష్టముగ సూచించుటయై నది. ఈ గ్రంథమున ఒక యనుక్రమణికతో నూటయెనిమిది సూత్రములకు ముక్తాయి వివరణము భాష్యరూపముగ రచింపబడినది. కావున 'ముక్తాయి సూత్రభాష్యము' అను నామకరణము అన్వర్థమగుచున్నది

దేశములో అనేకమంది మహా విద్వాంసులు ఈ గ్రంథమును పరిశీలించి వారి వారి అమూల్యములగు ఆభిప్రాయములను యొసంగియుండిరి. అవి యథాతథముగ ఈ గ్రంథమున ప్రచురించడమైనది.

ఈ గ్రంథ ప్రథమ ముద్రణకు సహకరించిన వారికి కృతజ్ఞతలు తెలుపుచూ వారి పేర్లు ప్రథమ ముద్రణలో వివరించితిమి.

ఈ ద్వితీయ ముద్రణకు ఆర్థిక సహాయము అందించిన శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థాన కార్యవర్గమువారికి, నిర్వహణాధికారిగార్హి, తత్సంబంధిత అధికారులందరికీ నా కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొనుచున్నాము.

మరియు ఈ ద్వితీయ ముద్రణకు ఆర్థిక సహాయము అందించిన H.E.H.'ది' నిజామ్ చారిటబుల్ ట్రస్టు, హైదరాబాద్ వారికి నా కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొనుచున్నాను.

శ్రీ సిరిపూర్ పేపర్ మిల్స్ వారు ఈ గ్రంథ ముద్రణకు కొంత పేపరు విరాళముగ నిచ్చినందున ఆ యాజమాన్యము వారందరికీ నా కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొనుచున్నాను.

ఈ గ్రంథముద్రణకు తమ అమూల్యమగు సలహా సహకారము లందించిన శ్రీ బి.వి. రామారావుగార్హి, శ్రీ వి.యస్. రవిగార్హి, శ్రీ ఎమ్. కమలనాయుడుగార్హి, శ్రీ యం. సూర్యనారాయణమూర్తిగార్హి, శ్రీ పి. వామనరావుగార్హి, శ్రీ జి. సుబ్బారావుగార్హి తదితర పెద్దలకు, ప్రత్యక్షంగానూ, పరోక్షంగానూ సహకరించిన వారందరికీ నా కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొనుచున్నాను.

ఈ గ్రంథము నందు మరికొన్ని విషయములు విద్యార్థులకు ఉపయోగకరముగ నుండుననే ఉద్దేశ్యముతో అనుబంధములో చేర్చినాను. అందు ముఖ్యమైనవి ఏమనగా మరికొన్ని శబ్ద పల్లవులు, కొన్ని ముక్తాయిలు.

భగవంతుని అనుగ్రహము వల్లనూ, మా తండ్రిగారైన స్వర్గీయశ్రీ ధర్మారామమూర్తిగారు, మా గురుదేవులైన స్వర్గీయ శ్రీ ముళ్ళపూడి లక్ష్మణరావుగార్ల ఆశీర్వాద బలము వల్లనూ ఈ ద్వితీయ ముద్రణ చేసే ప్రజలకు అందించ గలిగినందులకు సంతోషముగా నున్నది.

ఈ గ్రంథమును కలియుగ దైవమైన ఆ ఏడుకొండల వేంకటేశ్వర స్వామి వారి దీవ్య పాద పద్మములకు అంకితమిచ్చే భాగ్యము నాకు కలిగినందుకు ధన్యుడనై తిని.

మృదంగము, సంగీతము నందు ఆసక్తి గలవారు ఈ గ్రంథమందలి విషయములను గ్రహించి లబ్ధి పొందగలరని నా విశ్వాసము.

ఈ గ్రంథమున ఏదైన పొరపాట్లు దొర్లాయుండవచ్చును. సహృదయులగు విద్వాంసులు వాటిని తెలిపినచో వునర్ముద్రణయందు వాటిని సవరించుకొనగలమని మనవి చేయుచున్నాను.

ఎందరో మహానుభావులు - అందరికీ వందనములు.

ఇట్లు

బుధజన విధేయుడు

ధర్మార వెంకటేశ్వరరావు

అభినందనలు

(MESSAGES)

K. V. Subbarao, B. A., F. C. A.

MARUTHI NILAYAM,

CHARTERED ACCOUNTANT

R. R. Pet, ELURU-2

Secretary: A. P. State Federation of Music Sabhas, Vijayawada.

President: Sri Thyagaraja Gana Sabha, Eluru.

Mrudangam Player.

గ్రంథ ప్రశంస

మిత్రులు శ్రీ ధర్మాల రామమూర్తిగారిచే నూతనముగ రచింపబడిన “ముక్తాయి సూత్రభాష్యము” అను గ్రంథమును ఆమూలాగ్రముగ చూచితిని. ఈ గ్రంథము ఒక పథకము ననుసరించి 108 సూత్రములుగా క్రోడీకరింప బడినది. ఒక్కొక్క సూత్రము క్రింద ఆసూత్రముచే గుణించుటవలన ఏరకము ముక్తాయిగాని, ముక్తాయిలుగాని వచ్చునో వివరించి దానికి ఉదాహరణములు కూడ సూచించినారు. సూత్రమునకు ఉదాహరణ పూర్వక వివరణము భాష్యమునుభావములో తమ గ్రంథమునకు శ్రీ ధర్మాల రామ మూర్తిగారు “ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము” అని సమచిత నామ మిడినారు.

ఈ గ్రంథమున జాతిభేద ముక్తాయిలు, గతిభేద ముక్తాయిలు ఉదా: చతురశ్ర గమన ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి; కాలము మార్పుతో ముక్తాయిలు ఉదా: త్రికాల ముక్తాయి, చతురశ్ర త్రికాల ముక్తాయి, త్రిశ్రత్రికాల ముక్తాయి, త్రికాలజాతి త్రికాల ముక్తాయిలు; కాపు మార్పుతో ముక్తాయిలు ఉదా: విన్యాస ముక్తాయి, నిశ్శబ్ద విన్యాస ముక్తాయి, ఒకటవ కాలమున తొమ్మిది అక్షరముల కాపు - రెండవ కాలమున ఏడు అక్షరముల కాపు - మూడవకాలమున అయిదు అక్షరముల కాపుగల ముక్తాయి; ఇదియేగాక వరుసక్రియల ముక్తాయిలు, తాళపంచక ముక్తాయిలు, తగ్గింపు ముక్తాయిలు, జాతి వివిధ రూపగమన ముక్తాయిలు కూడ ఇందు వివరింపబడినవి. దీనితో పాటు సంగీతా ధ్యేతలకు చక్కని లయ హస్తగత ఋగుటకు సరళీస్వరములు సామాన్యముగ వాడుకలోనున్న చతురశ్ర గమన జాతి త్రికాలముపాడు పద్ధతితోపాటు తదితర మయిన జాతి త్రికాలములు పాడు పద్ధతులుకూడ వ్రాయబడినవి.

మఱియు, విద్వాంసుల కుపయక్తమగు త్రికాలపల్లవి, గతిభేదపల్లవి, పంచనడపల్లవి (సాంప్రదాత్మ దనముతో అనులోమ- విలోమ- సమలోమ పల్లవులుకూడ తత్తకారముతో ఉదహరింప బడినవి. క్లిష్టము, సాంకేతికము అగు నిట్టి సులభ లభ్యముగాని అనేకవిషయము లిందు చేర్చబడుటచే “ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము” ఒకవిశిష్ట సంగీత గ్రంథముగ నిర్మాణమైనది.

శ్రీరామమూర్తిగారు ఈ గ్రంథమును నాకు చూపించి ఇందలి కొన్ని భాగములను దయతో ప్రదర్శించి కడు ఆనందమును కలుగజేయుటయే గాక ఇందలి వివిధ ముక్తాయిలు పల్లవులు మొదలగునవి ఆచరణ యోగ్యములని రుజువుచేసినారు. వారు ఇతిఃపూర్వము “మృదంగ తత్త్వము” అను ఉద్గ్రంథమును రచించి, ప్రచురించి మృదంగ విద్యకు ఎనలేని మేలుచేసినారు. అందలి ముక్తాయి ప్రకరణమును విస్తృతపరచి, విశేష శ్రమచేసి తమ స్వానుభవమును-మృదంగవాద్యజ్ఞానమును ఆధారము చేసికొని ఎంతయో ఆలోచనాశక్తిని వెచ్చించి ఈ ‘ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము’ను వెలువరించుటలో వారు చూపిన దీక్షకు, కార్యశూరతకు, కథాసేవాభిలాషకు నా హృదయపూర్వక అభినందనలు.

అనన్య సామాన్యమైన శాస్త్రగ్రంథ మగుటచే నిది అవశ్యముగ విద్వాంసులకు పఠన సాఠన యోగ్యమైన దనియు, గ్రంథ భాండాగారములయందు ఆరాధనీయమైన దనియు, శెప్పటలో అతిశయోక్తిలేదు. గ్రంథకర్తలగు శ్రీరామమూర్తిగారు నాద తనుడగు నా పరమశివుని కృపకు పాత్రులగుదురు గాక !

ఏలూరు
28-8-78

కంభంమెట్టు వెంకట సుబ్బారావు

Mahamahopadhyaya Vainika Sikhamani
EMANI SANKARA SASTRI, B.A.
Chief Music Producer & Director
National Orchestra A. I. R.
NEW DELHI

10-B, Have Lock Square
 NEW DELHI - 1
 15-6-'71

I know Sri Dharmala Ramamurti garu for a long time. He has written an interesting work entitled "Muktayi Sutra Bhashyam" a treatise on the Rhythm aspect of our Music and has elaborated the various calculations very useful for an ardent student of Mridangam

He has explained the intricate details in a tabular form which is really praiseworthy and very useful for musicians also.

I wish him all success in his endeavour to get this published in a book form.

Emani Sankara Sastry

Ganesudhakara, Gandharva Gana Vithakar
 Gandharva Kalanidhi Geetha Kala Bharati
 Padmasri Mangalampalli Bala Murali Krishna
 Asthana Vidwan Tirupathi Devasthanam.

MADRAS - 8
 18-3-1972

మృదంగతత్త్వగ్రంథకర్త

శ్రీ ధర్మాల రామమూర్తిగారు "ముక్తాయీ సూత్రభాష్యము" అనుగ్రంథమును రచించి సంగీత సరస్వతికి ఎనలేని ఆనందాన్ని చేకూర్చి, సంగీతప్రపంచానికి మహా పకారంగావించి ధన్యులైనారు. మానవుల మనోబాహుళ్యాన్ని ఉపాసించబడి, ప్రదర్శించబడే గానభణిగిరి, తాళము అందు లయ విన్యాసముల ప్రక్రియలలో ముక్తాయీలు ముఖ్యాంశములై యున్నవి. ఒకానొక విన్యాసక్రమానికి సంతృప్తి నిచ్చేటటువంటిది ముక్తాయీ. "ముక్తిదాయీ" ముక్తాయీ అని నా అభిప్రాయము.

ఇట్టిముక్తాయీలు సలక్షణముతో మాత్రాసహితముగా సూత్రములువ్రాసి కృతి కర్తల మిత్రవర్షులై కృతకృత్యులైరి.

ఈగ్రంథమును ఎల్లరూగ్రహించి విషయమును అవగాహనచేసికొనుట అత్యవశ్యకము.

బాల మురళీకృష్ణ
 18-8-72

ముక్తాయినూత్ర విషయానుక్రమణిక

పదసంఖ్య	గుణకము మాత్ర భిన్నసంఖ్య	ప్రయోగము - ప్రయోగార్థము	పుట సంఖ్య
---------	-------------------------	-------------------------	-----------

మంగళా చరణము

1

1. 1 :- జాతిని ఈ 1 చే గుణించిన - చతురశ్రగమన ఏకవారము వచ్చును. 2

2. $1\frac{1}{2}$:- ఖండగమన ఏకవారము వచ్చును. 3

3. $1\frac{1}{2}$:- A :- 4 వ కాలములో ముక్తాయి వచ్చును. 4

B :- 3 కాలం, 4 కాలం జాతి ఏకవారము వచ్చును.

4. $1\frac{1}{2}$:- జాతి ప్రథమకాలపుక్రియలను $1\frac{1}{2}$ చే గుణించిన త్రికాల క్రియలు వచ్చును. 5

5. 2 :- A :- జాతిత్రిశ్రం, త్రిశ్రపై కాలము వచ్చును. అనగ త్రి. $1\frac{1}{2}$, త్రి. పై $\frac{2}{3}=2$. 6

B :- త్రిశ్రపై కాల ముక్తాయి వచ్చును. అనగ $\frac{2}{3}+\frac{2}{3}+\frac{2}{3}=2$.

6. $2\frac{1}{2}$:- 5 వ కాలమున, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపై కాలమున జాతి వచ్చును. 7

7. $2\frac{1}{2}$:- చతురశ్ర పై కాలమున, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పై కాలమున జాతి వచ్చును. 8

8. $2\frac{1}{2}$:- A :- 8 కా. 1 సారి, 4 కా. 2 సార్లు, 5 కా. 3 సార్లు వచ్చును. 9

B :- 5 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్ర పై కాల ముక్తాయి వచ్చును.

9. 3 :- A :- చతురశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. 11

B :- జాతి చ, త్రి, త్రి. పై కాలము వచ్చును.

10. $3\frac{1}{2}$:- 5 కా. ముక్తాయి, 4 కా, త్రిశ్రం, త్రి. పై కాలమున జాతి ఏకవారము 12 వచ్చును.

11. $3\frac{1}{2}$:- A :- చ, చ. పై, త్రి, త్రి. పై కాల జాతి ఏకవారము వచ్చును. 13

B :- మధ్యమకాల క్రియలను $3\frac{1}{2}$ చే గుణించిన త్రికాలక్రియలు వచ్చును.

12. $3\frac{1}{2}$:- 5 కా. ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి వచ్చును. 15

13. 4 :- A :- త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. 16

B :- 2 వ కాల చతురశ్రము, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపై కాలము వచ్చును.

అనగ తాళక్రియలజాతి 2 కా. చ, త్రి, త్రిపై. 1 ఆవృతమగును.

14. $4\frac{1}{2}$:- 5 కా. జాతి ఏకవారము, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును. 17
15. $4\frac{1}{2}$:- 3 కా. ముక్తాయి, 4 కా. ముక్తాయి వచ్చును. 18
16. $4\frac{1}{2}$:- A :- 5 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును. 19
B :- 2 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు, 5 కా. 3 సార్లు.
17. 5 :- A :- జాతిఏకవారము, త్రిశ్రగమనముక్తాయి వచ్చును. 21
B :- విన్యాసముక్తాయి.
18. $5\frac{1}{2}$:- A :- జాతిఅక్షరమునకు $3+1\frac{1}{2}+\frac{1}{2}$ గ కాపుతో అనిన త్రిశ్ర త్రికాలము 23
వచ్చును.
B :- 3 కా. ముక్తాయి, 4 కా. ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి వచ్చును.
19. $5\frac{1}{2}$:- 2 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. 3 సార్లు వచ్చును. 25
20. $5\frac{1}{2}$:- 3 కా. ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రపై కాలముక్తాయి వచ్చును. 26
21. 6 :- A :- జాతిఅక్షరమునకు $3+2+1$ అక్షరము వంతున కాపుగతగ్గింపు 28
వచ్చును.
B :- త్రిశ్రగమనముక్తాయి, త్రిశ్రపై కాలముక్తాయి వచ్చును.
22. $6\frac{1}{2}$:- A :- 5 కా. జాతిఏకవారము, త్రిశ్రగమనముక్తాయి, త్రి. పై కాల 30
ముక్తాయి వచ్చును.
B :- 5 కా. ముక్తాయి, 4 కా. జాతిఏకవారము, 3 కా. ముక్తాయి,
త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పై కాలజాతి ఏకవారము.
23. $6\frac{1}{2}$:- జాతి అక్షరమునకు $3+2+1+\frac{1}{2}$ అక్షరమువంతున కాపుగ 33
తగ్గింపు వచ్చును.
24. $6\frac{1}{2}$:- 3 కా. 1 సారి, 4 కా. 2 సార్లు, 5 కా. 3 సార్లు, త్రిశ్రగమనముక్తాయి వచ్చును. 34
25. 7 :- A :- త్రికాలము వచ్చును. 36
B :- విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రం, త్రి. పై కాలము వచ్చును.
26. $7\frac{1}{2}$:- 5 కా. జాతిఏకవారము, చ. ముక్తాయి, త్రిశ్రగమనముక్తాయి వచ్చును. 38
27. $7\frac{1}{2}$:- A :- విన్యాసముక్తాయి, చ. పై, త్రిశ్రం, త్రి. పై కాలము జాతివచ్చును. 39
B :- చ. పై కాలము, చతురశ్రము, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపై కాలము, త్రిశ్ర
ముక్తాయి వచ్చును.

28. 7 $\frac{1}{2}$:- A :- త్రికాలము, 5 కా. ముక్తాయి వచ్చును. 41
 B :- చ. ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రగమనముక్తాయి వచ్చును.
29. 8 :- A :- జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కా. కాపు - 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. కాపు - 43
 4 కా. 3 సార్లు వచ్చును.
 B :- ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 3 అక్షరములవంతున కాపుగను,
 త్రిశ్ర, త్రిశ్రపైకాలము వచ్చును.
 C :- 3+2+1, త్రిశ్ర పైకాల ముక్తాయి వచ్చును.
30. 8 $\frac{1}{4}$:- జాతి అక్షరమునకు 3+1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{1}{4}$ అక్షరమువంతున కాపుగ త్రిశ్ర 45
 త్రికాలము, చతురశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.
31. 8 $\frac{1}{2}$:- త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయి వచ్చును. 46
32. 8 $\frac{3}{4}$:- A :- ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి వచ్చును. 47
 B :- జాతి అక్షరమునకు 5+2 $\frac{1}{2}$ +1 $\frac{1}{4}$ అక్షరమువంతున కాపుగ ఖండ
 త్రికాలము వచ్చును.
33. 9 :- A :- ముక్తాయి, 3+2+1 X వచ్చును. 50
 B :- విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.
 C :- జాతి 4+3+2 X వచ్చును.
 D :- త్రికాలము, త్రి, త్రి. పై వచ్చును.
 E :- చతురశ్ర, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపైకాలముల ముక్తాయిలు మూడు
34. 9 $\frac{1}{4}$:- జాతి అక్షరమునకు 3+1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{1}{4}$ X త్రిశ్రత్రికాలము, త్రిశ్రగమన 54
 ముక్తాయి వచ్చును.
35. 9 $\frac{1}{2}$:- 2 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. 3 సార్లు, త్రిశ్రగమన 55
 ముక్తాయి వచ్చును.
36. 9 $\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రగమనముక్తాయి వచ్చును. 57
37. 10 :- A :- ముక్తాయి, త్రికాలము వచ్చును. 58
 B :- జాతి 3+2+1, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును.
 C :- జాతి 4+3+2+1 గతిగింపు వచ్చును.
 D :- జాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 1 సారి, త్రిశ్రముక్తాయి.
38. 10 $\frac{1}{4}$:- విన్యాసముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 3+1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{1}{4}$ అక్షరము వంతున 62
 కాపుగ త్రిశ్ర త్రికాలము వచ్చును.

39. $10\frac{1}{2}$:- జాతిలక్షరమునకు $4+3+2+1+\frac{1}{2}$ X తగ్గింపు వచ్చును. 84
40. $10\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము వచ్చును. 65
41. 11 :- A :- త్రికాలము, త్రిశ్రగమనముక్తాయి వచ్చును. 67
 B :- 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు వచ్చును.
 C :- 2 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రి.పై.ముక్తాయి.
 D :- విన్యాసముక్తాయి, $3+2+1$ X తగ్గింపు వచ్చును.
42. $11\frac{1}{4}$:- A :- 5 కా. ముక్తాయి, జాతిలక్షరమునకు $4+3+2+1+\frac{1}{4}$ లక్షరము 68
 వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచును.
 B :- 2 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, 4 కా. ముక్తాయి,
 5 కా. ముక్తాయి వచ్చును.
43. $11\frac{1}{2}$:- A :- ముక్తాయి, త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయి వచ్చును. 72
 B :- జాతి $3+2+1$ కాపు, 2 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు,
 4 కా. 3 సార్లు వచ్చును.
44. $11\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. 74
45. 12 :- A :- త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును. 76
 B :- జాతిలక్షరమునకు $5+4+3$ X తగ్గింపు వచ్చును.
 C :- ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.
 D :- జాతిలక్షరమునకు $3+2+1$ X తగ్గింపు త్రిశ్రగమన
 ముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయి వచ్చును.
46. $12\frac{1}{4}$:- A :- 5 కా. జాతిపక్షపారము, జాతి $4+3+2+1$ లక్షరము 79
 వంతున కాపుగను, త్రిశ్రం, త్రిశ్రపైకాలము వచ్చును.
 B :- జాతిలక్షరమునకు $7+3\frac{1}{4}+1\frac{1}{4}$ లక్షరము వంతున కాపుగ
 మిశ్రత్రికాలము వచ్చును.
47. $12\frac{1}{2}$:- త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. 81
48. $12\frac{3}{4}$:- త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి వచ్చును. 83
49. 13 :- A :- త్రికాలము, $3+2+1$ కాపుగ వచ్చును. 85
 B :- 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు,
 త్రి, త్రి. పై. వచ్చును.

C :- $3+2+1$, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రైకాల ముక్తాయి వచ్చును.

D :- ముక్తాయి, $4+3+2+1$ X తగ్గింపు వచ్చును.

50. $13\frac{1}{2}$:- జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కా. కాపు - 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. కాపు - 86
4 కా. 3 సార్లు, & $3+1\frac{1}{2}+\frac{1}{2}$ X త్రిశ్రైకాలము వచ్చును.

51. $13\frac{1}{2}$:- 4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును. 83

52. $13\frac{1}{2}$:- జాతి మొదటి కాలమున అక్షరమునకు (సంకీర్ణ) 9 అక్షరముల
వంతున కాపుగను, 2 కా. మిశ్ర 7 కాపుగను, 3 కా. ఖండ 5
కాపుగను వచ్చును. 90

53. 14 :- A :- ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. 92

B :- ముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి,
త్రి. శ్రైకాల ముక్తాయి వచ్చును.

C :- జాతి $5+4+3+2$ X తగ్గింపు వచ్చును.

54. $14\frac{1}{2}$:- త్రికాలము, జాతి $3+1\frac{1}{2}+\frac{1}{2}$ X త్రిశ్రైకాలము, త్రిశ్రైకాల
ముక్తాయి వచ్చును. 95

55. $14\frac{1}{2}$:- 4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, $3+2+1$ తగ్గింపు వచ్చును. 97

56. $14\frac{1}{2}$:- 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన
ముక్తాయి వచ్చును. 99

57. 15 :- A :- ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును. 101

B :- 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు &
త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

C :- జాతి $5+4+3+2+1$ తగ్గింపు వచ్చును.

D :- $6+5+4$ తగ్గింపు వచ్చును.

E :- $3+2+1$, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి.

58. $15\frac{1}{2}$:- జాతి $4+3+2+1$ & $3+1\frac{1}{2}+\frac{1}{2}$ X త్రిశ్రైకాలము వచ్చును. 102

59. $15\frac{1}{2}$:- ముక్తాయి, త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి. 104

60. $15\frac{1}{2}$:- A :- 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస
ముక్తాయి వచ్చును. 106

B :- జాతి అక్షరమునకు $9+4\frac{1}{2}+2\frac{1}{2}$ అక్షరమువంతున కాపుగ
సంకీర్ణ త్రికాలము వచ్చును

61. 16 :- A :- ముక్తాయి, త్రికాలము, $3+2+1$ వచ్చును. 108
B :- జాతి అక్షరమునకు $6+4+3+2+1$ తగ్గింపు వచ్చును.
62. $16\frac{1}{2}$:- జాతి $3+1\frac{1}{2}+2$ క త్రిశ్రత్రికాలము, 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 118
3 కా. 3 సార్లు.
63. $16\frac{1}{2}$:- 4 కా. ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి, 115
 $3+2+1$ క తగ్గింపు వచ్చును.
64. $16\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, $3+2+1$ క 117
తగ్గింపు వచ్చును.
65. 17 :- త్రికాలము, $3+2+1$ యే త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. 119
66. $17\frac{1}{2}$:- జాతి $3+1\frac{1}{2}+2$ కాపుగ త్రిశ్రత్రికాలము, చతురశ్రగమన త్రికా 120
లము, విన్యాసముక్తాయి వచ్చును.
67. $17\frac{1}{2}$:- జాతి $3+4+3+2+1+1\frac{1}{2}$ యే త్రిశ్రపైకాల ముక్తాయి వచ్చును. 122
68. $17\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, $3+2+1$ క తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన 124
ముక్తాయి వచ్చును.
69. 18 :- త్రికాలము, $3+2+1$ యే విన్యాసముక్తాయి వచ్చును 126
70. $18\frac{1}{4}$:- జాతి అక్షరమునకు $3+1\frac{1}{2}+2$ క త్రిశ్రత్రికాలము, $4+3+2$, 127
త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.
71. $18\frac{1}{2}$:- 4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, $3+2+1$, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి. 129
72. $18\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, $6+4+3+2+1$, త్రిశ్రం, త్రి. పై కాలము వచ్చును. 131
73. 19 :- జాతి అక్షరమునకు $6+5+4$ త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. 133
74. $19\frac{1}{2}$:- జాతి $3+1\frac{1}{2}+2$ క త్రిశ్రత్రికాలము, ముక్తాయి, త్రికాలము, 134
త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.
75. $19\frac{1}{2}$:- 4 కా. ముక్తాయి, జాతి $6+5+4+3$ క తగ్గింపు వచ్చును. 136
76. $19\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, $6+5+4$ క తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి. 138
77. 20 :- జాతి అక్షరమునకు $6+5+4+3+2$ అక్షరమునకు కాపుగ 140
తగ్గింపు వచ్చును.
78. $20\frac{1}{2}$:- జాతి అక్షరమునకు $3+1\frac{1}{2}+2$ కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రత్రికాలము, 141
ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాసముక్తాయి వచ్చును.

79. 20 $\frac{1}{2}$:- 4 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 143
6+4+3+2+1 అక్షరమువంతున కావుగతగ్గింపు వచ్చును.
80. 20 $\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, 3+2+1 గ తగ్గింపు, 145
విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి, త్రి. పైకాలముక్తాయి.
81. 21 :- A :- జాతి అక్షరమునకు (9) సంకీర్ణ కావుగను, (7) మిశ్ర కావుగను, 147
5 అక్షరముల వంతున ఖండ కావుగను 3 వ కాలగమనముగ
వచ్చును.
B :- చతురశ్ర త్రికాలము, త్రిశ్రత్రికాలము, ఖండత్రికాలము
అనగ 7+5 $\frac{1}{2}$ +8 $\frac{3}{4}$ =21. గ వచ్చును.
C :- జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3+2+1 కావుగవచ్చును.
D :- ముక్తాయిగ త్రికాలము అనగ మూడు కాలముల
ముక్తాయిలు మూడు.
82. 21 $\frac{1}{2}$:- జాతి 3+1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{3}{4}$ గ త్రిశ్రత్రికాలము, 6+4+3+2+1 గ తగ్గింపు. 150
83. 21 $\frac{1}{2}$:- జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3+2+1+ $\frac{1}{2}$ అక్షరమువంతున 152
కావుగ తగ్గింపు వచ్చును.
84. 21 $\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, ముక్తాయిగ త్రికాలము వచ్చును. 154
85. 22 :- A :- జాతి అక్షరమునకు 7+6+5+4 కావుగ వచ్చును. 156
B :- త్రికాలము, 3+2+1 గ తగ్గింపు, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్ర
గమన ముక్తాయి వచ్చును.
86. 22 $\frac{1}{2}$:- 5 కా. ముక్తాయి, 4 కా. ముక్తాయి. 3 కా. ముక్తాయి 2 కా. 157
ముక్తాయి, 3+2+1 గ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.
87. 22 $\frac{1}{2}$:- 4 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 9+7+5 అక్షరమువంతున 160
కావుగ తగ్గింపు వచ్చును.
88. 22 $\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, 7+6+5+4 అక్షరమువంతున కావుగ తగ్గింపు. 161
89. 23 :- ముక్తాయిగ త్రికాలము, త్రిశ్రపైకాల ముక్తాయి వచ్చును. 163
90. 23 $\frac{1}{2}$:- 5+4+3+2+1 కాలముల ముక్తాయిలు వచ్చును. 165

91. $23\frac{1}{2}$:- జాతిలక్షరమునకు $9+7+5$ లక్షరము వంతున కాపుగతగింపు, 167
చ. పై, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపైకాలము వచ్చును.
92. $23\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, ముక్తాయిగ త్రికాలము, త్రిశ్రపైకాలమున 169
ముక్తాయి వచ్చును.
93. 24 :- ముక్తాయి, త్రికాలము, $3+2+1$, జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కా. 171
కాపు - 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. కాపు - 4 కా. 3 సార్లువచ్చును.
94. $24\frac{1}{2}$:- జాతి $8+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ X త్రిశ్రత్రికాలము, $5+4+3+2+1$ X తగింపు, 173
త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.
95. $24\frac{1}{2}$:- త్రికాలజాతి త్రికాలము వచ్చును. 175
96. $24\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, 8 కా. ముక్తాయి, $6+5+4+3+2+1$ కాపుX 179
తగింపు.
97. 25 :- A :- ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, 181
 $3+2+1$, త్రికాలము వచ్చును.
B :- $7+6+5+4+3$ X తగింపు వచ్చును.
98. $25\frac{1}{2}$:- 5, 4, 3, 2, 1 కాలముల ముక్తాయిలు, త్రిశ్రపైకాలమున 184
ముక్తాయి వచ్చును.
99. $25\frac{1}{2}$:- 4 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, లక్షరమునకు 186
 $6+5+4+3+2+1$ వంతున తగింపు వచ్చును.
100. $25\frac{3}{4}$:- 5 కా. ముక్తాయి, 8 కా. ముక్తాయి, $9+7+5$ కాపుగతగింపు, 188
త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.
101. 26 :- జాతి $6+5+4+3+2+1$ లక్షరము వంతున కాపుగతగింపు, 190
విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.
102. $26\frac{1}{2}$:- జాతి $8+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ X త్రిశ్రత్రికాలము, ముక్తాయిగ త్రికాలము. 192
103. $26\frac{1}{2}$:- 4 కా. ముక్తాయి, జాతి $7+6+5+4+3$ వంతున తగింపు. 194
104. $26\frac{3}{4}$:- జాతిలక్షరమునకు $9+4\frac{1}{2}+\frac{2}{4}$ X సంకీర్ణత్రికాలము, 1 కా. 1 సారి, 196
2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు వచ్చును.

105. 27 :- ముక్తాయిగ త్రికాలము, త్రిశ్రగమనముక్తాయి, త్రి. పై ముక్తాయి. 198
106. 27½ :- జాతి 3+1½+½ X త్రిశ్రత్రికాలము, 7+6+5+4 X తగ్గింపు. 200
107. 27½ :- 4 కా. ముక్తాయి, నిశ్శబ్దవిన్యాసముక్తాయి, 6+5+4+3+2+1 X తగ్గింపు. 202
108. 27½ :- 5 కా. ముక్తాయి, ముక్తాయిగ త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయి. 204

అనుబంధము :-

207

1. గతిభేద జాతి ఏకవారము	,,	
2. గతిభేద ముక్తాయి		208
3. గతిభేద త్రికాలము		209
4. ఏగతిలో ఆజాతి త్రికాలము		210
5. వరుస క్రియలుగల తాళములకు ముక్తాయి		212
6. ముఖ్యసూత్రములు మొదటి విధము		214
,, రెండవ విధము		219
,, మూడవ విధము		225
7. తాళక్రియాక్షరములకు తగ్గింపు వివరణము		230
8. త్రిశ్రజాతి రూపక తాళమున తగ్గింపు త్రికాలము		281
చతురశ్రజాతి రూపక	,, ,, ,,	282
త్రిశ్రజాతి త్రిపుట	,, ,, ,,	,,
చతురశ్రజాతి త్రిపుట (ఆది),	,, ,, ,,	283
ఖండజాతి త్రిపుట	,, ,, ,,	,,
9. త్రిశ్రరూపక తాళమున జాతి అక్షరమునకు 3,2,1 X తగ్గింపు ముక్తాయి		284
చతురశ్రరూపక	,, ,, 4,3,1 ,, ,,	286
త్రిశ్రత్రిపుట	,, ,, 4,3,2 ,, ,,	288
ఆది	,, ,, 4,3,2,1 ,, ,,	242
ఖండత్రిపుట	,, ,, 5,4,3 ,, ,,	247

త్రిశ్రయాపక తాళమున ఏగతిలో ఆజాతి అక్షరమునకు 4, 3, 2, 1 తగ్గింపు	249
చతురశ్ర రూపక ,, ,, ,, 3, 2, 1 ,,	251
త్రిశ్రత్రిపుట ,, ,, ,, 4, 2, 1 ,,	252
చతురశ్రత్రిపుట ,, ,, ,, 6, 4, 3, 2, 1 ,,	254
ఖండత్రిపుట ,, ,, ,, 5, 3, 1 ,,	256
10. కాల, పైకాల జాతిరూపగమన ముక్తాయి	258
11. జాతి వివిధరూపగమన ముక్తాయి	261
12. ఆదితాళమున ఏగతిలో ఆజాతి ముక్తాయి	263
13. సరళీస్వర త్రికాల జాతి మార్గము	265
14. సరళీస్వర త్రికాలగమన త్రికాల మార్గము	267
15. సరళీస్వరము త్రిశ్రయాపక తాళమున పంచగతిభేద క్రియాగమనము	268
16. త్రికాలగమన త్రికాల పల్లవి వివరణము	269
,, ,, పల్లవి క్రియాగమనము ఆదితాళము	271
17. త్రిశ్రయాపక తాళమున ద్విగతిభేద అనాగత పల్లవి	274
18. ,, ,, పంచనడ పల్లవి	276
19. లఘు - ద్రుత - అను ద్రుతాంగముల విలోమలయ త్రికాల శబ్దపల్లవి	277
20. అనులోమ విలోమ త్రికాల పల్లవి వివరణము	278
,, ,, ,, పల్లవి	279
21. సమలోమ త్రికాల పల్లవి వివరణము	280
త్రిశ్రజాతి ఝంపెతాళమున సమలోమ త్రికాలపల్లవి	281
22. గతిభేదగమన గ్రహపరిమాణ ప్రకరణము	282
23. గతిభేదగమన పరిమాణ పథకము	284
24. గతిభేద గమన ముక్తాయి	285
25. షట్కాల గమనము	,,
26. షట్కాల ముక్తాయి	288
27. తగ్గింపుగ త్రికాలము హెచ్చింపుగ ముక్తాయి	295
28. పారిభాషికపదములు	297

ముక్తాయి సూత్ర భాష్యము

సంకేతములకు వివరణము

వి :- దిగువ వివరింపదగు ఐదుజాతుల ముక్తాయిలకు ఒకేసూత్రముచే గుణించెడి విధానము ననుసరించి అట్టి సూత్రములకు ముక్తాయి రూపభేద ప్రస్తారముతో ముక్తాయిని గ్రహించుటకుగాను ప్రతిసూత్రమునకు వివరణోదాహరణ పథకములతో సూచింపబడుచున్నది.

మఱియు, సోదాహరణమునందు సంకేతముల గుర్తులను గ్రహించినచో ప్రకరణము సులభగ్రాహ్యమగునని దిగువసూచన.

సంకేతము	గుర్తు
ప్రతి క్రియకు	:— —
ద్రుతమునకు - లఘువునకు	:—
ఆవృతాంతమునకు	:—
పైకాలమునకు అనగ 2 అక్షరములను 1 అక్షరముగ లెక్కకు	:— ———
రెట్టింపు పైకాలమునకు అనగ 4 అక్షరములను 1 అక్షరముగ లెక్కకు	:— =====
ఒక అక్షర కాలమునకు	:— ,
రెండక్షరముల కాలమునకు	:— ;
ముక్తాయి మధ్యకు, కాపునకు	:— ►
జాగా అక్షరముల విడుపునుండి పల్లవి ఎత్తుగడకు	:— ★
ద్రుతము	:— ○
లఘువు	:—
ఒక అక్షరమును మూడక్షరముల వంతున అనుష్ఠించుటకు	:— 3
„ రెండక్షరముల „ „	:— 2
„ ఒక అక్షరము „ „	:— 1
చతురశ్రమునకు	:— చ
త్రిశ్రమునకు	:— త్రి
చతురశ్ర పైకాలమునకు	:— చ. పై
త్రిశ్ర పైకాలమునకు	:— త్రి. పై

గుర్తులు

వి :- వివరణము	చ :- చతురశ్రము
ఉ :- ఉదాహరణము	త్రి :- త్రిశ్రము
గ :- గతి	మ :- మిశ్రము
క్రి :- క్రియ	ఖం :- ఖండము
అ :- అక్షరము	సం :- సంకీర్ణము

అక్షరవివరణ

(6) తదిగిణితో :- చివర అక్షరము “తో” అనునది ఒక అక్షరముగ గ్రహించవలెను.

(7) తద్దీగిణితో :- “ద్దీం” అను ద్విత్వాక్షరము పరమందుండుటచే వెనుకనున్న “త” రెండక్షరములుగ గ్రహ్యము.

మఱియు తం, థిం, తోం, నం, ఝం అనెడి శబ్దములను ఒక అక్షరముగని,
తాం, థీం, తోం, నాం, ఝాం అనెడి శబ్దములను రెండక్షరములుగను
గ్రహించ దగును.

గమనిక :- ఈ ప్రకరణమునందు ముక్తాయిలు సమమగుటకుగాను ప్రారంభ క్రియలో
సమగ్రహ సమముకాని ముక్తాయిలకు ముందు త్రోసేఅక్షరముల కావు
తెలియుటకు గాను కామాలువేయబడి, ముక్తాయిలత్తుగడ సూచింపబడినది.
ఇట్టి విధానము ప్రతి సూత్రమునకు క్రింద సోదాహరణమున క్రియాక్షర
విభాగముగ వివరింప బడినది. ప్రతి తాళమునకు ప్రతిముక్తాయి వినియో
గింప బడునని గ్రహించునది.

గుణకము అనగ ముక్తాయి అక్షరముల మొత్తపుసంఖ్య వచ్చుటకు - చాలి
అక్షర సంఖ్యను గుణించెడి సంఖ్యగా తెలియనగును.

ము క్తా యి సూ త్ర భా ష్య ము

ము క్తై యి సూ త్ర భా ష్య ము

మ ం గ లా చ రణ ము

శ్లో॥ నానామూర్తైర్లయోయత్ర యతినాంస్యత్కిలానిధౌ

తం దక్షిణం శివం నామ చిత్తవృత్తిమయంధ్రువమ్॥

తా త్ప ర్య ము

కళలకు స్థానమై యెవనియందు యతులకు పలుదారులుగా చిత్తము లయ
చునునో, అట్టి దక్షిణామూర్తి రూపుడు శాశ్వతుఁడునగు శివునకు ననుస్కరించున్నాను.

వి ప రణ ము

దక్షిణము, వార్తికము మున్నగు పలుదారులు గలదై గురువు, లఘువు
మున్నగు కళలకు స్థానమై ననుసోతోవహాదియతులును, ద్రుత, మధ్య, విలంబములను
లయలును, కలదై చిత్తవ్యాపార ప్రచురమై మంగళ ప్రదమైన తాళమునకు
ననుస్కరించుచున్నాను.

1. సూత్రము 1

వివరణము :- జాతి అక్షర సంఖ్యను 1 చే గుణించిన - చతురశ్రగమన ఏకవారము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 1 = 4$	—	1
5	$5 \times 1 = 5$	కి - ; ,	2
6	$6 \times 1 = 6$	2 - ;	2
7	$7 \times 1 = 7$	1 - ,	2
8	$8 \times 1 = 8$	— ,	2
9	$9 \times 1 = 9$	కి - ; ,	3

ఉదాహరణము :-

ఖం. 5 :- — ; , - త | దిగితొం || త

త్రి. 6 :- — ; , - తద్దిం | , గిణితొం || త

మి. 7 :- — , - తద్దొం | , గిణితొం || త

చ. 8 :- — తద్దొంగి | , గాతొం || త

సం. 9 :- — ; , - త | , దొంగి | , గాతొం || త

2. సూత్రము 14

వి :- క్రియ ఒకటికి ఖండగమనము వేయుచు జాతి అక్షర మక్షరమునకు 14 అక్షర కాలము నిలిపే కాపుగ అనుటయని అర్థము. అట్టి కాపు అక్షరసంఖ్య యగు 14 చే ప్రతిజాతి అక్షరసంఖ్యను గుణించిన ఖండగమన జాతి ఏకవారము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 1\frac{1}{4} = 5$	_____	1
5	$5 \times 1\frac{1}{4} = 6\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4} - \text{ ; ; ; ; ; }$	2
6	$6 \times 1\frac{1}{4} = 7\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2} - \text{ ; ; ; ; }$	2
7	$7 \times 1\frac{1}{4} = 8\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4} - \text{ ; ; }$	2
8	$8 \times 1\frac{1}{4} = 10$	_____	2
9	$9 \times 1\frac{1}{4} = 11\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4} - \text{ ; ; ; ; ; }$	3

ఉదా :-

- 4 :- కి; ట; త; క; || త
- 5 :- ; ; ; ; ; - త; | ది; గి; జా; తొం; || త
- 6 :- ; ; ; - త; ధిం; | ; ; గి; జా; తొం; || త
- 7 :- ; - త; ; ; ; దిం; | ; ; గి; జా; తొం; || త
- 8 :- త; ధిం; ; ; గి; | ; ; జా; ; ; తొం; || త
- 9 :- ; ; ; ; ; - త; | ; ; దిం; ; ; గి; | ; ; జా; ; ; తొం; || త

3. సూత్రము 1¹

వి:- ఈ సూత్రముచే 4వ కాలములో ముక్తాయి వచ్చును. మరియు, 8 కాలం, 4 కాలం జాతి ఏకవారము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 1\frac{1}{2} = 6$	2 - ; ;	2
5	$5 \times 1\frac{1}{2} = 7\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2} - ,$	2
6	$6 \times 1\frac{1}{2} = 9$	8 - ; ; ;	3
7	$7 \times 1\frac{1}{2} = 10\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - , ,$	3
8	$8 \times 1\frac{1}{2} = 12$	— — —	3
9	$9 \times 1\frac{1}{2} = 13\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2} - ; , ,$	4

ఉదా:- రెండు కళల చొక్కమనము

A. నాల్గవ కాలము ముక్తాయి :-

4:— ; ; - టటతక | టటతక - టటతక | త

5:— , - తదిగితొం - తది | గితొం - తదిగితొం | త

6:— ; ; ; తధిం | , గితొం - తధింగి | గితొం - తధింగితొం | త

7:— , తద్దీగి | గితొం - తద్దీగి | తొం - తద్దీగితొం | త

8:— తధింగీతొం | తధింగీతొం | తధింగీతొం | త

9:— ; ; , - తద్దీం | గీతొం - త, | దీంగీతొం - త | , దీంగీతొం | త

B. 8 కాలం, 4 కాలం జాతి ఏకవారము.

4:— ; - టట | తక - టటతక | త

5:— , - త, ది, గి, గ | తొం - తదిగితొం | త

6:— ;,-త | ధీంగిణ | తొం - తధీంగిణతొం || త

7:— ;,-త;దిం | ;గి,ణ,తొం | ,తద్ధీంగిణతొం || త

8:— తధీంగి | ,ణతొం | తధీంగిణతొం || త

9:— ;,-త; | ,దిం;గి; | ,ణ;తొం,-త | ,దీంగిణతొం || త

4. సూత్రము 1³

వి:- జాతియొక్క ప్రథమకాల క్రియల సంఖ్యను 1 $\frac{1}{2}$ చే గుణించిన త్రికాల క్రియలు వచ్చును. అట్టి క్రియలలో జాతి అక్షరములను త్రికాలముగ వివరింపబడుచున్నది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 1\frac{1}{2} = 7$	—	7
5	$5 \times 1\frac{1}{2} = 8\frac{1}{2}$	1 - ,	9
6	$6 \times 1\frac{1}{2} = 10\frac{1}{2}$	2 - ;	11
7	$7 \times 1\frac{1}{2} = 12\frac{1}{2}$	3 - ; ,	13
8	$8 \times 1\frac{1}{2} = 14$	—	14
9	$9 \times 1\frac{1}{2} = 15\frac{1}{2}$	1 - ,	16

ఉదా :-

4:- కి;ట;త;క;క;ట,త,క,క;టతకత

5:- ,త;ది;గి;ణ;తొం;,-త,ది,గి,ణ,తొం,-త,దిగిణతొంత

6:- ;,-త;ధీం;గి;ణ;తొం;,-త,ధీం;గి,ణ,తొం, -తధీం,గిణతొంత

7:- ;,-త;దిం;గి;ణ;తొం;,-త;దిం;గి,ణ,తొం,-తద్ధీం,గిణతొంత

8:- త;ధీం;గి;ణ;తొం;,-త,ధీం;గి;ణ;తొం,-తధీం,గిణతొంత

9:- ,త;దిం;గి;ణ;తొం;,-త;దిం;గి;ణ;తొం,-త,దీం,గి,ణతొంత

5. సూత్రము 2

వి :- జాతిని 2 చే గుణించిన త్రిశం, త్రిశ పై కాలము వచ్చును. అనగ త్రిశమునకు $1\frac{1}{2}$, త్రిశ పై కాలమునకు $\frac{1}{2}$. మరియు, త్రిశ పై కాల ముక్తాయి కూడ వచ్చును. అనగ $\frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 2$

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోపే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 2 = 8$	_____	2
5	$5 \times 2 = 10$	2 - ;	3
6	$6 \times 2 = 12$	_____	3
7	$7 \times 2 = 14$	2 - ;	4
8	$8 \times 2 = 16$	_____	4
9	$9 \times 2 = 18$	2 - ;	5

ఉదా :-

- A. త్రి, త్రి. పై. 4:— కిటత | క- కిటతక ||త
 5:— ;- త,ది,గి,ణ,తోం, - తదిగిణతోం ||త
 6:— తథ్థిం | గిణతోం | తథ్థింగిణతోం. ||త
 7:— ;- త,ది,దిం,గి,ణ,తోం, - త,దిం,గిణతోం ||త
 8:— తథ్థిం | గీణ | , తోం- తథ్థిం | , గీణతోం ||త
 9:— ;- త,ది,దిం,గి,ణ,తోం, - త,దిం,గి,ణ,తోం ||త

B. త్రి. పై ముక్తాయి :-

- 4:— కిటతక-కిటతక-కిటతక ||త
 5:— ;- తదిగిణతోం-తదిగిణతోం-తదిగిణతోం ||త
 6:— తథ్థింగిణతోం | తథ్థింగిణతోం | తథ్థింగిణతోం ||త

7:— ;- త,దిం,గిణాతో-త, | దీంగిణాతో-త,దీంగిణాతో || త

8:— తద్దీంగీణా,తో-తద్దీంగి,ణాతో-తదిం,గీణాతో || త

9:— ;- త,దిం,గీణాతో||తద్దీంగీ,ణాతో-త,దిం,గీణాతో || త

6. సూ త్ర ము $2\frac{1}{4}$

వి:- జాతి ఒకపర్యాయముగ త్రిశ్రగమనముగను - త్రిశ్రపై కాలముగను' 5 వ కాలముగను అనుటకు. 5 వ కాలగమనము ముందు ప్రారంభముగ గ్రహించునది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రాసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 2\frac{1}{4} = 9$	8 - ;,	3
5	$5 \times 2\frac{1}{4} = 11\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	3
6	$6 \times 2\frac{1}{4} = 13\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;;,	4
7	$7 \times 2\frac{1}{4} = 15\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	4
8	$8 \times 2\frac{1}{4} = 18$	2 - ;	5
9	$9 \times 2\frac{1}{4} = 20\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,;	6

ఉదా :-

4:— ;, - కీటతక | కీటత | క - కీటతక || త

5:— ;,-తదిగిణాతో - త,ది,గి,ణా,తో, - తదిగిణాతో || త

6:— ;;;,-తద్దీ - గిణాతో | తద్దీ గిణాతో | తద్దీగిణాతో || త

7:— , -తద్దీగిణాతో - త;దిం;గి,ణా,తో, - త,దీంగిణాతో || త

8:— ;- తద్దీంగీణాతో - | తద్దీ | గీణా,తో - తద్దీంగీణాతో || త

9:— ;;;,;,,త,దీంగీణాతో - త;దిం;గి;ణా,తో, - త,దిం,గీణాతో || త

7. సూత్రము 2₂

వి :- ఈ సూత్రముచే ప్రతిబాధి చతురక్రమై కాలముగను - త్రిశ్రమనముగను - త్రిశ్రమై కాలముగను అనుటకుగాను గ్రహించువది.

బాధి	ఉదాహరణ	త్రైవిధ ఉదాహరణలు	క్రియలు
4	$4 \times 2\frac{1}{2} = 10$	2 - ;	3
5	$5 \times 2\frac{1}{2} = 12\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ - ;;;,	4
6	$6 \times 2\frac{1}{2} = 15$	1 - ;	4
7	$7 \times 2\frac{1}{2} = 17\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ - ;;;,	5
8	$8 \times 2\frac{1}{2} = 20$	—	5
9	$9 \times 2\frac{1}{2} = 22\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$ - ;,	6

ఉదా :-

చ.పై. త్రి. త్రి.పై

4:— ; - ఓటతక | ఓటత | క - ఓటతక | త

5:— ;;;, - తదిగితో - త,ది | , గితో, - తదిగితో | త

6:— ; - తద్గితో | తద్గి | గితో | తద్గితో | త

7:— ;;;, - త,ది, గితో - త,ది, గితో, - త,ది, గితో | త

8:— తద్గితో | తద్గి | గితో - తద్గి | , గితో | త

9:— ; - తద్గితో, గితో - త,ది, గితో, - త,ది, గితో | త

3 కా.

4 కా.

7:- ;;-త;;,దిం;; |;;గి;;ణ;;తొం;; - త | ;;దీం;గి;ణ,తొం,-త;|,దీం;గి;ణ,తొం, -

5 కా.

తదీంగి | గాతొం-తదీంగిణతొం-తదీంగిణతొం ||త

8:- ;తథిం |, గిణ |, తొం- తథింగి |, గాతొం-తథింగి |, గాతొం-

తథింగీణాతొం | తథింగీణాతొం-తథింగీణాతొం ||త

9:- ;;;;,;,-త; | ;;,దీం;;గీ,;గ;నా;;తొం; |, - త;దీం;గీ;ణా, |, తొం,-త;దీం;గీ;ణ |

;;,తొం, - తదీంగీణాతొం-త, | దీంగీణాతొం-తదీంగీణాతొం ||త

B.- 6వ కాలముక్తాయి, త్రిశ్రపై కాల ముక్తాయి:-

5 కా.

త్రి.పై

4:- ;; - కిటతక - కిటతక - కిటతక | కిటతక - కిట | తక - కిటతక ||త

5:- ;;;;, - తదిగిణతొం - తది | గిణతొం - తదిగిణతొం -

తదిగి | గాతొం - తదిగిణ | తొం - తదిగిణతొం ||త

6:- ;;;;,;; - తథిం |, గిణతొం - తథింగిణతొం - తథింగిణతొం |

తథింగిణతొం | తథింగిణతొం | తథింగిణతొం ||త

7:- ;; - తదీంగిణతొం - తదీంగిణ | తొం - తదీంగిణతొం -

త,దిం |, గిణతొం - త, | దీంగిణతొం - త |, దీంగిణతొం ||త

8:- ;; - తథింగీణాతొం | తథింగీణాతొం - తథింగీణాతొం |

తథింగీణ |, తొం - తథింగి |, గాతొం - తథిం |, గిణతొం ||త

9:- ;;;;,;;, - త,దిం |, గీణాతొం తదీంగీణాతొం - త, |, దీంగీణాతొం -

త,దిం,గీణాతొం-తదీంగీ | గాతొం-త,దిం |, గీణాతొం ||త

9. సూత్రము 3

వి :- A:- ఈ సూత్రముచే గుణించిన చతురశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

మఱియు B:- చ. త్రి. పైకాలము వచ్చును.

$$\text{గణిత విధానము:- చ - త్రి - త్రిపై} \\ 1 + 1\frac{1}{2} + \frac{2}{3} = 3$$

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 3 = 12$	_____	3
5	$5 \times 3 = 15$	1 - ,	4
6	$6 \times 3 = 18$	2 - ;	5
7	$7 \times 3 = 21$	3 - ,;	6
8	$8 \times 3 = 24$	_____	6
9	$9 \times 3 = 27$	1 - ,	7

ఉదా :-

A. ముక్తాయి

4:- కీటతక | కీటతక | కీటతక ||త

5:- , - తదిగి | నాతోం - తది | గినాతోం - త | చిగినాతోం ||త

6:- ; - తధిం | , గినాతోం | తధింగి | నాతోం - తధిం | , గినాతోం ||త

7:- , - త | దింగి | నాతోం - త , | దింగినా | తోం - త,దింగి | , గినాతోం ||త

8:- తధింగి | , నాతోం | తధింగి | , నాతోం | తధింగి | , నాతోం ||త

9:- , -త,దిం | , గినా | తోం - త , | దింగి | నాతోం - త | ,దింగి | , నాతోం ||త

8. చ. త్రి, త్రి, పై, గమనము:-

4:- కిటతక | కిటతక - కిటతక | త

5:- , - తది | గతొం - త, ది, గి, గ, తొం, తదిగతొం | త

6:- ; - తధిం | , గిగతొం | తధిం | గిగతొం | తధింగిగతొం | త

7:- :: - త, దిం | గతొం - త; | , దిం | , గ, తొం, - త | , దింగిగతొం | త

8:- తధింగి, గతొం | తధింగి, తొం - తధిం | , గిగతొం | త

9:- , - త, దిం, గి, గ, తొం - త; , దిం; గి; , గ, , తొం = త, దిం, గి, గతొం | త

10. సూత్రము 3 $\frac{1}{4}$

వి: - ఈ సూత్రముచే 6వ కాలములో ముక్తాయి, 4వ కాలం, త్రిశం, త్రిశ్ర పై కాలమున జాతి ఏకవారము వచ్చును.

కాలి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	శియలు
4	$4 \times 3\frac{1}{4} = 13$	3 - ::	4
5	$5 \times 3\frac{1}{4} = 16\frac{1}{4}$	8 $\frac{1}{4}$ - ::::	5
6	$6 \times 3\frac{1}{4} = 19\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$ - ;	5
7	$7 \times 3\frac{1}{4} = 22\frac{3}{4}$	1 $\frac{1}{4}$ - ::;	6
8	$8 \times 3\frac{1}{4} = 26$	2 - ;	7
9	$9 \times 3\frac{1}{4} = 29\frac{1}{4}$	2 $\frac{1}{4}$ - ::::;	8

ఉదా :-

4:- , - కిటతక | కిటతక - కిటతక - కిటతక | - కిటత | క - కిటతక |

5:- ::::;::: - త | దిగిగతొం - తదిగిగతొం - తదిగిగతొం -

త | దిగిగతొం = త, ది | , గి, గ, తొం | , - తదిగిగతొం | త

6:- ; - తద్ధింగితోం - తద్ధింగితోం - తద్ధిం | , గితోం -

తద్ధింగితోం | - తద్ధిం | గితోం | - తద్ధింగితోం | త

7:- ;;;-తద్ధింగితోం-తద్ధిం | గితోం-తద్ధింగితోం - త, దిం | , గితోం -

త; | , దిం; గి | , గితోం, - త | , దింగితోం | త

8:- ; - తద్ధింగితోం | తద్ధింగితోం-తద్ధింగితోం | - తద్ధింగితోం | -

తద్ధిం | గి | , తోం - తద్ధిం | , గితోం | త

9:- ;;;;-తద్ధింగి, గితోం-తద్ధింగితోం-త, దిం | , గితోం - తద్ధింగి, గితోం -

త; | , దిం; గి | ; , గా, | , తోం, - త, దిం | , గితోం | త

11. సూత్రము 3 $\frac{1}{2}$

వి :- చతురశ్ర - చతురశ్రపైకాల, త్రిశ్ర-త్రిశ్రపైకాలజాతివక వారము వచ్చును. మఱియు, మధ్యమకాల క్రియలను 8 కి చే గుణించిన త్రికాల క్రియలు వచ్చును. ఈ త్రికాల పోదాపారణము 7వ సూత్రమునందు చూపబడును.

గమనిక:- చతురశ్ర - చ.పై.కాలము త్రిశ్ర, త్రి.పైకాలముగను క్రియా విభాగము గ్రహించునది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 3\frac{1}{2} = 14$	2 - ;	4
5	$5 \times 3\frac{1}{2} = 17\frac{1}{2}$	2½ ;;	5
6	$6 \times 3\frac{1}{2} = 21$	3 - ;,	6
7	$7 \times 3\frac{1}{2} = 24\frac{1}{2}$	3½ - ;;;	7
8	$8 \times 3\frac{1}{2} = 28$	—	7
9	$9 \times 3\frac{1}{2} = 31\frac{1}{2}$	½ - ,	8

ఉదా :-

4:- ;- కి,ట, | త,క, - కిటతక | కి,ట,త, | క, - కిటతక ||త

5:- ;;- త,ది | ,గి,ణ,తొం, - త | దిగిణతొం - త,ది | ,గి,ణ,తొం | , - తదిగిణతొం ||త

6:- ;- త, | ధీం;గి,ణ, | తొం, - తధీంగిణతొం | తధీం | గిణతొం | తధీంగిణతొం ||త

7:- ;;;- త | ి,దీం;గి | ,ణ,తొం, - త,దిం | ,గిణతొం - త; | ,దీం;గి | ,ణ,తొం,
త | ,దీంగిణతొం ||త

8:- తధీం | ,ణ,తొం | తధీంగిణతొం | తధీం | గిణ,తొం - తధిం | , గిణ,తొం ||త

9:- , -త;దీం, | ,గి;ణ, | ,తొం, - త,దీంగి | ,ణ,తొం - త; | ,దీం;గి | ;,ణ, | ,తొం, -
త,దిం | ,గిణతొం ||త

12. సూత్రము 3 $\frac{3}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 3వ కాల ముక్తాయి, 5 కాలముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	తొనె అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 3\frac{3}{4} = 15$	1 - ,	4
5	$5 \times 3\frac{3}{4} = 18\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4} - ;,;$	5-
6	$6 \times 3\frac{3}{4} = 22\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - ;,;$	6
7	$7 \times 3\frac{3}{4} = 26\frac{1}{2}$	$1\frac{3}{4} - ;,;;$	7
8	$8 \times 3\frac{3}{4} = 30$	2 - ;	8
9	$9 \times 3\frac{3}{4} = 33\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4} - ;,;;,;$	9

ఉదా :-

4:- , - కిటత | క-కిటత | క - కిటత | క-కిటతక - కిటతక-కిటతక ||త

5:- ;,;-త,;ది,;గి,;ణ,;తొం,; - త,;ది,;గి,;ణ,;తొం,; - త,;గి,;ది,;ణ,;తొం,;|,-
తదిగిణతొం-తదిగిణతొం-తదిగిణతొం ||త

6:- ;,;-త,;ధిం,;గి,;ణ,;తొం,; - త,;ధిం,;గి,;ణ,;తొం,;-త,;ధిం,;గి,;ణ,;తొం,; -
తధిం,;గి,;ణ,;తొం-తధిం,;గి,;ణ,;తొం-తధిం,;గి,;ణ,;తొం ||త

7:- ;,;;-త,;;దిం,;;గి,;ణ,;తొం,;; - త,;;దిం,;;గి,;ణ,;తొం,;; -
త,;;దిం,;;గి,;ణ,;తొం,;; - తద్దిం,;గి,;ణ,;తొం-తద్దిం,;గి,;ణ,;తొం-తద్దిం,;గి,;ణ,;తొం ||త

8:- ;-తధిం,;గి,;ణ,;తొం-తధిం,;గి,;ణ,;తొం-తధిం,;గి,;ణ,;తొం -
తధిం,;గి,;ణ,;తొం-తధిం,;గి,;ణ,;తొం-తధిం,;గి,;ణ,;తొం ||త

9:- ;,;;,;-త,;;,;దిం,;;,;గి,;ణ,;తొం,;; - త,;;,;ది,;;,;గి,;ణ,;తొం,;;|,-
త,;;,;దిం,;;,;గి,;ణ,;తొం,;;- తద్దిం,;గి,;ణ,;తొం-తద్దిం,;గి,;ణ,;తొం-తద్దిం,;గి,;ణ,;తొం||త

13. సూత్రము 4

వి:- ఈ సూత్రముచే గుణించిన 1:- త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. 2:- 2వ కాల చతురశ్రము, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపై కాలముగ జాతివచ్చును. అనగ ప్రతికాళ క్రియల జరిగి కా. చతురశ్రము, త్రి, త్రి. పై కాలము వచ్చును.

కాలి	అక్షర వ.ఖ్య	తొసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 4 = 16$	— — —	4
5	$5 \times 4 = 20$	— — —	5
6	$6 \times 4 = 24$	— — —	6
7	$7 \times 4 = 28$	— — —	7
8	$8 \times 4 = 32$	— — —	8
9	$9 \times 4 = 36$	— — —	9

ఉదా:-

A. త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4:- త్రిటత | క - త్రిట | తక - త్రి | టతక | త

5:- తదిగి | గతొం-త | దిగిగ | తొం-తది | గిగతొం | త

6:- తధిం | గిగతొం | తధిం | గిగతొం | తధిం | గిగతొం | త

7:- త,దిం | ,గిగ | తొం-త, | దింగి | గతొం-త, | ,దిం | గిగతొం | త

8:- తధిం | గిగ | తొం-త | ధిగిగ | గా | తొం-తధిం | ,గి | గాతొం | త

9:- త,దిం | ,గి | గాతొం | త,దిం | ,గి | గాతొం | త,దిం | ,గి | గాతొం | త

B:- 2కా, త్రి, త్రి. పై:-

4:- కీట | తక | కీటత | క - కీటతక ||త

5:- తది | గిణ | తొం - త,ది | ,గి,ణ,తొం | , - తదిగిణతొం ||త

6:- తధిం | ,గి | ణతొం | -తధీం | గిణతొం | తధీంగిణతొం ||త

7:- త, | దీం | గిణ | తొం - త; | ,దీం;గి | ,ణ,తొం, - త | ,దీంగిణతొం ||త

8:- తధిం | ,గి | ,ణ | ,తొం | - తధీంగి | ,తొం - తధిం | ,గి,ణ,తొం ||త

9:- త,దీంగి | ,ణ,తొం - త; | ,దీం;గి; | ,ణ, | ,తొం, - త,దింగి | ,ణ,తొం ||త

14. సూ త్రము 4 $\frac{1}{4}$

వి:- ఈ సూత్రముచే 5వ కాల జాతి ఏకవారము, త్రిశ్రముక్తాయి నచ్చును.

జాతి	ఆక్షర సంఖ్య	తేసే ఆక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 4\frac{1}{4} = 17$	3 - ;, ,	5
5	$5 \times 4\frac{1}{4} = 21\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4} - ; ; ; ;$	6
6	$6 \times 4\frac{1}{4} = 25\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2} - ; ; ; ;$	7
7	$7 \times 4\frac{1}{4} = 29\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4} - ; ; ; ;$	8
8	$8 \times 4\frac{1}{4} = 34$	2 - ; ; ; ;	9
9	$9 \times 4\frac{1}{4} = 38\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4} - ; ; ; ;$	10

ఉదా :-

4:- ;, - కీటతక | కీటత | క - కీట | తక - కి | టతక ||త

5:- ; ; ; ; - తదిగిణతొం | తదిగి | ణతొం - త | దిగి | తొం - తది | గిణతొం ||త

6:- :::: - తద్ధింగినాతోం | తద్ధిం | గినాతోం | తద్ధిం | గినాతోం | తద్ధిం | గినాతోం || త

7:- :::: - తద్ధింగినాతోం | తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం || త

8:- :::: - తద్ధింగినాతోం | తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం || త

9:- :::: - తద్ధింగినాతోం | తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం || త

15. సూత్రము 4¹/₂

వి:- ఈ సూత్రముచే కిన్ నాలు ముక్తాయి 4వ కాల ముక్తాయి వచ్చును.

దాత	అక్షర సంఖ్య	త్రోసె అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 4\frac{1}{2} = 18$	2 - ;	5
5	$5 \times 4\frac{1}{2} = 22\frac{1}{2}$	1 1/2 - ;	6
6	$6 \times 4\frac{1}{2} = 27$	1 - ,	7
7	$7 \times 4\frac{1}{2} = 31\frac{1}{2}$	1/2 ,	8
8	$8 \times 4\frac{1}{2} = 36$	—	9
9	$9 \times 4\frac{1}{2} = 40\frac{1}{2}$	3 1/2 - ::::	11

ఉదా:-

4:- ; - కిట | తక - కిట | తక - కిట | తక - కిటతక | కిటతక - కిటతక || త

5:- ; - త,ది,గి | ,నా,తోం - త,ది | ,గి,నా,తోం - త | ,ది,గి,నా,తోం | ,
తదిగినాతోం - తది | గినాతోం తదిగినాతోం || త

6:- , - తద్ధిం | గినాతోం - త | ద్ధింగినా | తోం - తద్ధిం | గినాతోం -
తద్ధిం | ,గినాతోం - తద్ధింగి | నాతోం - తద్ధింగినాతోం || త

7:- , - త;దీం, | ,గీ,ణ,తొం, - త | ;,దీం;గీ | ,ణ,తొం, - త; | ,దీం;గీ,ణ | ,తొం, -

తద్దీంగీ | ణతొం - తద్దీంగీణ | తొం - తద్దీంగీణతొం ||త

8:- తద్దీంగీ | ,ణ,తొం | తద్దీంగీ | ,ణ,తొం | తద్దీంగీ | ,ణ,తొం | -

తద్దీంగీణతొం | తద్దీంగీణతొం : తద్దీంగీణతొం ||త

9:- ;;;, - త | ;,దీం;గీ | ;,ణ;తొం | , - త;దీం, | ,గీ;ణ, | ,తొం, -

త;దీం | ;,గీ;ణ | ;,తొం, - త,దీం | ,గీ,ణతొం -

త, | దీంగీణతొం - త | ,దీంగీణతొం ||త

16. సూత్రము 4³

వి:- ఈ సూత్రముచే A:- 5 వ కాల ముక్తాయి, త్రిశ్రమన ముక్తాయి వచ్చును. మఱియు, B:- జాతి 2 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు 5 కా. 8 సార్లు వచ్చును.

గమనిక :- B. లో 7-9 జాతులుక్రియ 1|| 16 కళలు చొప్పున గమనము. అందు 2 కా. లో అక్షరము 8 మాత్రలు, 3 కా. 4 మాత్రలు, 5 కా. 1 మాత్ర గను క్రియావిభాగము చేయబడినదిగ గ్రహించవలెను.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	క్రమ అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 4\frac{3}{4} = 19$	1 - ;;	5
5	$5 \times 4\frac{3}{4} = 23\frac{3}{4}$	$\frac{1}{2}$ - ,	6
6	$6 \times 4\frac{3}{4} = 28\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ;;;;	8
7	$7 \times 4\frac{3}{4} = 33\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;;	9
8	$8 \times 4\frac{3}{4} = 38$	2 - ;;;;	10
9	$9 \times 4\frac{3}{4} = 42\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{2}$ - ;;;	11

ఉచా :-

A:- 4 :- ; - కిటతక - కిటతక - కిటతక | -

కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక || త

5 :- , - తదిగిణతొం - తదిగిణతొం - తదిగిణతొం | -

తదిగి | ణతొం - త | దిగిణ | తొం - తది | గిణతొం || త

6 :- ; ; ; ; - తధిం | , గిణతొం - తధింగిణతొం - తధింగిణతొం | -

తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం || త

7 :- ; ; ; ; , తద్దీగి | ణతొం - తద్దీగిణతొం - తద్దీగిణతొం | -

త, దిం | , గిణ | తొం - త, దీగి | ణతొం - త | , దీం | గిణతొం || త

8 :- ; ; ; - తధింగీణతొం | తధింగీణతొం - తధింగీణతొం | -

తధిం | గీణ | తొం - త | ధింగి | , ణ | తొం - తధిం | , గీ | ణతొం || త

9 :- ; , - తద్దీంగీణతొం - త, | దీంగీణతొం - తద్దీంగీణతొం | -

త, దిం | , గీ | ణతొం | త, దిం | , గీ | ణతొం | త, దిం | , గీ | ణతొం || త,

B:- 2 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు, 5 కా. 3 సార్లు ౫౬ ముక్తాయా :-

4 :- , కిట | , తక | , - కిటత | క - కిటత | క -

కిటతక - కిటతక - కిటతక || త

5 :- , - త;ది; | , గి;ణ; | , తొం; - త,ది | , గి,ణ,తొం, త | , ది,గి,ణ,తొం | , -

తదిగిణతొం తదిగిణతొం - తదిగిణతొం || త

6 :- ; ; , - త | , ; ధిం ; , ; గి; , ణ | , ; తొం; - త | , ధీంగి,ణ | , తొం, - త, ధిం | , గి,

ణ,తొం, - తధిం | , గిణతొం - తధింగిణతొం - తధింగిణతొం || త

7 :- ; ; ; , - త; ; ; ; ; దీం; , ; ; ; ; గి ; ; : , ణ ; ; , తొం ; ; ; , - త; ; ; , దీం; , ; ,

గి; ణ; , తొం; , - త | ; ; , దీం; ; ; గి | , ణ; , తొం; , -తద్దీగి | ణతొం - తద్దీగిణతొం - తద్దీగిణతొం || త

8 :- ; - త, | ధీం; | గీ; | ణా; | తొం, - తధిం, | గీణ, | తొం - తధిం, | గీణ, | తొం - తధింగీణాతొం | తధింగీణాతొం - తధింగీణాతొం || త

9 :- ;, - త ;;; | ;, దీం ;;;, | ;, గీ ;;;, | ;, ణా ;;;, | ;, తొం ;;;, - త; | ;, దీం ;;;, | ;, ణా ;;;, | ;, తొం ;;;, | ;, తొం ;;;, - తధింగీణాతొం - త, | దింగీణాతొం - తధింగీణాతొం || త

17. సూ త్ర ము 5

వి :- 5 సూత్రముచే గుణించిన A :- జాతివక వారము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును. **మేటియు, B:-** విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును. విన్యాసమనగ జాతి సశబ్దమని, అజాతి అక్షరములను కాపు (ఆపు) చేసి, మరల సశబ్దమని, కాపుచేసి, తిరిగి సశబ్దమనుట. మూడు సశబ్దముల మధ్య రెండు నిశబ్దములు వచ్చును.

మనిశ :- నిశ్శబ్దమునకు - ఏజాతికి ఎన్ని అక్షరములో అన్ని “త” తో కూడిన కామాలతో సోదాహరణ క్రియావిభాగమున గ్రహించవలెను.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4×5= 20	_____	5
5	5×5= 25	3 - ;,	7
6	6×5= 30	2 - ;	8
7	7×5= 35	1 - ,	9
8	8×5= 40	_____	10
9	9×5= 45	3 - ;,	12

ఉదా:-

A:- జాతి ఏకవారము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి :-

4 :- కిటతక | -కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక || త

5 :- ;, - త | దిగితొం | - తదిగి | తొం - త | దిగితొం - తది | గితొం || త

6 :- ; - తధిం | ,గితొం | - తధిం | గితొం | తధిం | గితొం | తధిం | గితొం || త

7 :- , - త,దిం | ,గితొం | - త,దిం | ,గితొం - త, | దిం | గితొం - త | ,దిం | గితొం || త

8 :- తధిం | ,గితొం | - తధిం | గి | తొం - త | ధిం | ,గితొం - తధిం | ,గి | గితొం || త

9 :- ;, - త | ,దిం | ,గితొం | - త,దిం | ,గి | గితొం | త,దిం | ,గి | గితొం | త,దిం | ,గి | గితొం || త

B:- విన్యాసముక్తాయి :-

4 :- కిటతక | త; , | కిటతక | త; , | కిటతక || త

5 :- ;, - త | దిగితొం | త; , | - తదిగి | తొం - త, | ;, - త | దిగితొం || త

6 :- ;- తధిం | ,గితొం | త; , ; - తధిం | ,గితొం | త; , ; - తధిం | ,గితొం || త

7 :- , - త,దిం | ,గితొం | త; , | ;, - త | ,దిం | గితొం - త, | ; ; | , - త,దిం | , గితొం || త

8 :- తధిం | ,గితొం | త; , | ; | తధిం | ,గితొం | త; , | ; | తధిం | ,గితొం || త

9 :- ;, - త | ,దిం | ,గితొం | త; , | ; | , - త,దిం | ,గి | తొం - త, | ; ; | , - త | ,దిం | ,గితొం || త

18 సూత్రము 5 $\frac{1}{4}$

వి:- ఈ సూత్రమున A:- జాతిఅక్షరమునకు 3 + 1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{3}{4}$ వంతున అనిన త్రిశ్ర గమన త్రికాలము వచ్చును. ఇతరము, B:- 3 కి కా. ముక్తాయి, 4 కా. ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయిగ వచ్చును.

గమనిక:- A. ఉదాహరణమున 4, 6, 8- క్రియకు 8 కళలవంతున- జాతిఅక్షరము 6, 8 1 $\frac{1}{2}$ మాత్రల గమనముగను 5, 7, 9- క్రియకు 16 కళలవంతున- జాతి అక్షరము 12, 6, 8 మాత్రల గమనముగను వివరింప బడుచున్నది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 5\frac{1}{4} = 21$	3 ::::	6
5	$5 \times 5\frac{1}{4} = 26\frac{1}{4}$	1 $\frac{3}{4}$ - ::::	7
6	$6 \times 5\frac{1}{4} = 31\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	8
7	$7 \times 5\frac{1}{4} = 36\frac{3}{4}$	3 $\frac{1}{4}$ - :::::	10
8	$8 \times 5\frac{1}{4} = 42$	2 - ::;	11
9	$9 \times 5\frac{1}{4} = 47\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ::;	12

ఉదా :-

A :- 3+1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{3}{4}$ గ్రితికాలము:-

4 :- ::; - 8, 1 ::;ట; , ::; త::; , 1 క::; , - 8, 1, ట;ట;క 1 - 8::;ట;త;క 11త

5 :- ::; - త::; ::; , ::;ది::;::;గి 1 ::;::;::;::;::; , ::;::;::;::;::; , ::;::;::;::;::; , -
 త::;::;ది::;గి 1 ::;::;::;::;::; , ::;::;::;::;::; , - త::;ది::;గి::;::;::; 11త

6 :- , - త్, ధిం, | ; ; ; , | , నా, తోం, | ; ; -

త్, | ధిం, | , నా, తోం, - త, | , ధిం, | , నా, తోం, || త

7 :- ; ; ; ; , - త, | ; ; ; ; | ; , ధిం, ; ; , | ; ; ; , నా, ; ; , తోం, ; ; ; , | , -

త్, ; ; ; , ధిం, | ; ; ; , నా, | ; ; , తోం, ; ; , - త, | , ధిం, | , నా, తోం, || త

8 :- ; - త, | , ధిం, | ; ; , | ; ; ; , | , నా, | ; ; , తోం, | ; ; -

త్, ధిం, | ; ; , | , నా, | , తోం, - త, ధిం, | , | , నా, తోం, || త

9 :- ; , - త, ; ; ; ; | ; ; ; , ధిం, | ; ; ; ; ; | , | ; ; ; , నా, | ; ; ; ; ; | , -

; , తోం, ; ; ; , - త, | ; ; ; , ధిం, | ; ; ; , | , | , నా, ; ; ; , తోం, | ; ; , -

త్, ; ; , ధిం, | , | , నా, తోం, || త

B :- 8-4-5 కాలముల ముక్తాయలు మూడు:-

4 :- ; , - కి | బత్త - కి | బత్త - కి | బత్త - కి | బత్త - కి | బత్త - కి | బత్త

కి | బత్త - కి | బత్త - కి | బత్త || త

5 :- ; ; , - త, | , ధిం, | , | , నా, తోం, - త, | , ధిం, | , | , నా, తోం, -

త్, | , ధిం, | , | , నా, తోం, | ; , -

త్, ధిం, | , | , నా, తోం, - త, | , ధిం, | , | , నా, తోం, - త, ధిం, | , | , నా, తోం, | , -

త్, ధిం, | , | , నా, తోం - త, ధిం, | , | , నా, తోం - త, ధిం, | , | , నా, తోం || త

6 :- , - త, ధిం, | , | , నా, తోం, - త, ధిం, | , | , నా, తోం, | , - త, ధిం, | , | , నా, తోం, -

త్, ధిం, | , | , నా, తోం - త, ధిం, | , | , నా, తోం - త, ధిం, | , | , నా, తోం -

త్, ధిం, | , | , నా, తోం - త, ధిం, | , | , నా, తోం - త, ధిం, | , | , నా, తోం || త

- 7 :- :::::- త; | ::;దీం::;గి; | ,ణ;తొం; - త::; | ,దీం::;గి;ణ; | ,తొం; -
త::;దీం, | ::;గి;ణ;తొం; | , -
త; దీం;గి;ణ,తొం, - త | ::;దీం;గి;ణ,తొం, - త; | ,దీం;గి;ణ,తొం, -
తద్దీంగి | తొం - తద్దీంగిణతొం - తద్దీంగిణతొం || త
- 8 :- :: త,ధీం;గీ;ణా;తొం, - త,ధీం;గీ;ణా; తొం, - త,ధీం;గీ;ణా;తొం, -
తద్దీంగి | ,ణాతొం - తద్దీంగి | ,ణాతొం - తద్దీంగి | ,ణాతొం -
తద్దీంగీణాతొం | తద్దీంగీణాతొం - తద్దీంగీణాతొం || త
- 9 :- :: త::; , దీం; | , ::;గీ;::;ణా; , | ,తొం; - త::; , దీం | ::; , గీ;::;ణ | ::; ,తొం; -
త::; , దీం::;గీ; , | ,ణా::;తొం; - త; , దీం;గీ;ణా;తొం, - త; , దీం;గీ;ణా; , | ,తొం, -
త; , దీం;గీ;ణ | , | ,తొం, - తద్దీంగీణాతొం - త, | దీంగీణాతొం - తద్దీం
గీణాతొం || త

19. సూ త్ర ము 5 $\frac{1}{2}$

వి :- ఈ సూత్రముచే గుణించిన జాతి 2 కా 1సారి, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. 3 సార్లు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	క్రమే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 5\frac{1}{2} = 22$	2 - ;	6
5	$5 \times 5\frac{1}{2} = 27\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	7
6	$6 \times 5\frac{1}{2} = 33$	3 - ;,	9
7	$7 \times 5\frac{1}{2} = 38\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	10
8	$8 \times 5\frac{1}{2} = 44$	_____	11
9	$9 \times 5\frac{1}{2} = 49\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ::;	13

ఉదా :-

2 కా. 1 సారి, 5 కా. 2 సార్లు, 4 కా. 3 సార్లు బాలిగమనము

4:- ; - కి, | ట,త, | క, - కిట | తక - కిట | తక - కిటతక | కిటతక - కిటతక || త

5 :- , - త;ది, | ,గి;ణ; | ,తొం; - త,ది | ,గి,ణ,తొం, - త | ,ది,గి,ణ,తొం | , -
తదిగిణతొం - తది | గిణతొం - తదిగిణతొం || త6 :- ;, - త | ,ధీం, | ,గి,ణ | ,తొం, - త | ధీంగిణ | తొం - తధీం | గిణతొం -
తధీం | , గిణతొం - తధీం | గిణతొం - తధీంగిణతొం || త7 :- ;, - త; | ,దీం; | ,గి;ణ | ,తొం; - త | ,దీం;గి | ,ణ,తొం, -
త; | ,దీం;గి,ణ | ,తొం, -
తద్దీంగి | గిణతొం - తద్దీంగిణ | తొం - తద్దీంగిణతొం || త8 :- త,ధీం | ,గీ | ,ణా | ,తొం, | తధీంగి | ,ణాతొం | తధీంగి | ,ణాతొం |
తధీంగీణాతొం | తధీంగీణాతొం | తధీంగీణాతొం || త9 :- ;, - త; | ,దీం, | ,గి;ణ;ణా, | ,తొం; | , - త;దీం, | ,గి;ణా, | ,తొం, -
త;దిం | ,గి;ణ | ,తొం, -
త,దిం | ,గీణాతొం - త, | దీంగీణాతొం - త | ,దీంగీణాతొం || త20. సూత్రము 5³/₄వి :- ఈ 5³/₄ సూత్రముచే గుణించిన ముక్తాయి, 5 కాలం ముక్తాయి, త్రిశ్ర
పైకాల ముక్తాయి వచ్చును. రెండుకళలచొక్కగమనములయగలనిన క్రియావిభాగము
మలభ గ్రాహ్యమగును.

జాతి	ఆక్షర సంఖ్య	త్రోసే లక్షణములు	క్రియాలు
4	$4 \times 5\frac{3}{4} = 23$	1 - ,	6
5	$5 \times 5\frac{3}{4} = 28\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;;	8
6	$6 \times 5\frac{3}{4} = 34\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	9
7	$7 \times 5\frac{3}{4} = 40\frac{1}{2}$	$3\frac{3}{4}$ - ;;;;	11
8	$8 \times 5\frac{3}{4} = 46$	2 - ;	12
9	$9 \times 5\frac{3}{4} = 51\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	13

ఉదా :-

3 కాలం, 5 కాలం, త్రి. పై కాలమున ముక్తాయిలు మూడు

3 కా.

5 కా.

4 :- , - కిటత | క - కిటత | క - కిటత | క - కిటతక - కిటతక - కిటతక |

త్రి.పై

కిటతక - కిట | తక - కిటతక || త

5 :- ;;;; - త; | ,ది;గి;ణ;త్రిం; | , - త;ది;గి;ణ; | ,త్రిం; -

త;ది;గి; | ,ణ;త్రిం; -

తదిగిణత్రిం - తది | గిణత్రిం - తదిగిణత్రిం - తదిగి | ణత్రిం -

తదిగిణ | త్రిం - తదిగిణత్రిం || త

3 :- ;, త,ధీం, | ,గి,ణ,త్రిం, - త | ,ధీం,గి,ణ, | ,త్రిం, - త,ధీం, | ,గి,ణ,త్రిం, -

తధీం | ,గి,ణ,త్రిం - తధీంగిణత్రిం - తధీంగిణత్రిం | తధీంగిణత్రిం |

తధీంగిణత్రిం | తధీంగిణత్రిం || త

7 :- ;;; - త | ;;;, దిం; ; గి | ;, ణ; తొం; - త; ; | ;, దిం; ; గి; ణ | ;, తొం ; -

త; ;, దిం | ; ;, గి; ణ; తొం | ; -

తద్దీంగిణతొం - తద్దీంగిణ | తొం - తద్దీంగిణతొం - త, దిం |, గిణతొం - త, |

దీంగిణతొం - త |, దీంగిణతొం || త

8 :- ; - తద్దం |, గీణ |, తొం - తద్దం |, గీణ |, తొం - తద్దం |, గీణ |, తొం -

తద్దంగీణతొం | తద్దంగీణతొం - తద్దంగీణతొం | - తద్దంగీణ |, తొం -

తద్దంగి |, ణతొం - తద్దం |, గీణతొం || త

9 :- , - త; ;, దిం; , |, గీ; ; ణ; ; , |, తొం; , - త; ;, దిం; , |, గీ; ; ణ; , |, తొం; , -

త; ; |, దిం; ; గీ; , |, ణ; ; తొం; , - త, దిం |, గీణతొం - తద్దంగీణ

తొం - త |, దీంగీణతొం -

త, దిం |, గీణతొం - | తద్దంగీ | ణతొం - త, దిం |, గీణతొం || త

21. సూత్రము 6

వి :- A:- జాతి అక్షరమక్షరమునకు 8+2+1 అక్షరము వంతున గమనము వచ్చును. B:- త్రిశ్రగమన ముక్తాయి, త్రిశ్ర పైకాలముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 6 = 24$	_____	6
5	$5 \times 6 = 30$	2 - ;	8
6	$6 \times 6 = 36$	_____	9
7	$7 \times 6 = 42$	2 - ;	11
8	$8 \times 6 = 48$	_____	12
9	$9 \times 6 = 54$	2 - ;	14

ఉదా :-

A:- జాతి 3+2+ 1 గమనము

4 :- కి;ట | ;త, | ,క; | కి,ట, | త,క, | కిటతక || త

5 :- ; - త, | ,ది; | గి;ణ | ;తొం, | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | దిగిణతొం || త

6 :- త;ధిం | ;; | ,గి; | గ;తొం | ; - త, | ధీం; | గి,ణ, | తొం, - త;ధిం | ,గిణతొం || త

7 :- ; - త, | ;; | దీం; | ;గి, | ,ణ; | తొం; - త | ;,దిం | ;గి | ,ణ,తొం | , - త,దిం | ,గిణతొం || త

8 :- త;ధిం | ;; | ,గి; | ;,ణ | ;; | ,తొం; | - త,ధీం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | - తధీంగి | ,ణాతొం || త

9 :- ; - త, | ;; | దీం; | ;గీ | ;; | గా; | ;తొం, | , - త; | ,దీం, | ,గీ, | ,ణా, | ,తొం, - త | ,దీంగి | ,ణాతొం || త

B:- త్రిశ్ర ముక్తాయి, త్రిశ్ర పైకాల ముక్తాయి

4 :- కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక |

కిటతక - కిట | తక - కిటతక || త

5 :- ;, - త,ది | ,గి,ణ,తొం | , - త,ది,గి | ,ణ,తొం, - త | ,ది,గి,ణ | ,తొం, - తదిగి | గణతొం - తదిగిణ | తొం - తదిగిణతొం || త

6 :- తధీం | గిణతొం | తధీం | గిణతొం | తధీం | గిణతొం |
తధీంగిణతొం | తధీంగిణతొం | తధీంగిణతొం || త

7 :- ;, - త; , దీం; గి, నా, తొం, - త; , దీం; గి, నా, తొం, - త; , దీం; గి, నా, తొం, -

త, దిం , గి, నా, తొం - త, , దీం; గి, నా, తొం - త, , దీం; గి, నా, తొం || త

8 :- తదీం | గీనా | తొం - త | దీం | గీ | నా, తొం - తదీం | , గీ | నా, తొం |

తదీం | గీనా | , తొం - తదీం | , నా, తొం - తదీం | , గీ, నా, తొం || త

9 :- ;, - త; , దీం; గి | ;, నా, , తొం, - త; , దీం; గి | ;, నా, , తొం, -

త; , దీం; గి | ;, నా, , తొం, -

త, దిం , గీ, నా, తొం | తదీం | గీ, నా, తొం - త, దిం | , గీ, నా, తొం || త

22. సూ త్రము 6 $\frac{1}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే A:- 5వ కాలం జాతి ఏకవారము, త్రిశ్ర ముక్తాయి, త్రిశ్ర పై కాల ముక్తాయి వచ్చును.

B - 5వ కాలములో ముక్తాయి, 4 కా. జాతి ఏకవారము, 3 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పై కాలమున జాతి ఏకవారము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రిశ్ర అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 6\frac{1}{4} = 25$	3 - ; ,	7
5	$5 \times 6\frac{1}{4} = 31\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ; ,	8
6	$6 \times 6\frac{1}{4} = 37\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ; ; ; ;	10
7	$7 \times 6\frac{1}{4} = 43\frac{3}{4}$	1 - ,	11
8	$8 \times 6\frac{1}{4} = 50$	2 - ; ; ;	13
9	$9 \times 6\frac{1}{4} = 56\frac{1}{2}$	$3\frac{3}{4}$ - ; ; ; ; ; ,	15

ఉదా :-

౧ :- ౩ కా. జాతి ఏకవారము, త్రిత్ర ముక్తాయి, త్రి. పైకాల ముక్తాయి

4 :- ;, - కిటతక | - కిటత | క = కిట | తక - కి | టతక | కిటతక - కిట | తక -
కిటతక || త

5 :- ;, - - తదిగితో - త,ది | ,గి,ణ,తో | , - త,ది,గి | ,ణ,తో, -
త | ,ది,గి,ణ | ,తో, -
తదిగి | ణతో - తదిగిణ | తో - తదిగితో || త

6 :- ;;; - తద్దింగితో | తద్ది | గితో | తద్ది | గితో | తద్ది | గితో |
తద్దింగితో | తద్దింగితో | తద్దింగితో || త

7 :- , - తద్దింగితో = త; | ,దీంగి | ,ణ,తో, - త | ,దీంగి | ,గి,ణ,తో | , -
త; ,దింగి | ,గి,ణ | ,తో, -
త,దింగి | ,గితో - త, | దీంగితో - త | ,దీంగితో || త

8 :- ;;; - తద్దింగితో | - తద్ది | గిణ | ,తో - త | దింగి | ,ణ | తో -
తద్ది | ,గి | ణతో | -
తద్దింగి | ,తో - తద్దింగి | ,ణతో - తద్ది | ,గితో || త

9 :- ;;;; - త | ,దీంగితో - త; | ,దీంగి | ,ణ, | ,తో, - త; | ,దీంగి |
; ,ణ, | ,తో, - త; | ,దీంగి | ,ణ, | ,తో, -
త,దింగి | ,గితో | తద్దింగి | ణతో - త,దింగి | ,గితో || త

23. సూత్రము 6¹/₂

వి :- ఈ సూత్రముచే 3 + 2 + 1, చతురశ్రపై కాలము వచ్చును. అనగ 8, 2, 1, $\frac{1}{2}$ తగ్గింపు ముక్తాయి అనబడును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 6\frac{1}{2} = 26$	2 - ;	7
5	$5 \times 6\frac{1}{2} = 32\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2} - ; ; ;$	9
6	$6 \times 6\frac{1}{2} = 39$	1 - ,	10
7	$7 \times 6\frac{1}{2} = 45\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2} - ; ;$	12
8	$8 \times 6\frac{1}{2} = 52$	_____	13
9	$9 \times 6\frac{1}{2} = 58\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - ;$	15

ఉదా :-

3 + 2 + 1, చ. పై కాలము

4 :- ; - కి, | ,ట; | తు;క | ; - కి, | ట,త, | క, - కిట | తక - కిటతక || త

5 :- ; ; ; - త | ; ; ; ది; | ; ; గి; ; | ,ణ; ; తొం | ; ; - త; | ,ది;గి; | ,ణ; ,తొం; | , -
త,ది,గి,ణ | ,తొం, - తదిగిణతొం || త

6 :- ,త; | ధిం; | ;గి, | ,ణ; | తొం; - త | ,ధిం, | ,గి,ణ | ,తొం, -
త | ధింగిణ | తొం - తధింగిణతొం || త

7 :- ; ; - త; | ; ; ; ,ది; ; ; ,గి; | ,ణ; ; ,తొం; ; - త | ; ; ; దిం | ; ; ; గి |
; ,ణ; ,తొం | ; - త; ,దిం | ; ,గి,ణ,తొం | , - తద్ధింగిణతొం || త

8 :- త;ధిం | ; | ,గీ, | ;,ణ | ; | ,తొం; | - త,ధిం | ;గీ | ;ణ | ;తొం; | -
తధింగీ | ,ణతొం | - తధింగీణతొం || త

9 :- ;, - త; | ;;;,దిం | ;;; | ;,గీ; | ;;;,ణ | ;;; | ;,తొం; | , -
త;; | ,దీం;; | ,గీ;; | ,ణ;; | ,తొం; | - త; | ,దీం;గీ, | ,ణ;తొం, -
త | ,దీంగీణతొం || త

24. సూత్రము 6³/₄

వి :- ఈ సూత్రముచే 3 కా. 1 సారి, 4 కా. 2 సార్లు, 5 కా. 3 సార్లు, త్రిశ్ర ముక్తాయి వచ్చును. రెండు కళల చొక్కమనము గనబడించునది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 6\frac{3}{4} = 27$	1 - ,	7
5	$5 \times 6\frac{3}{4} = 33\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{2} - ;;;,$	9
6	$6 \times 6\frac{3}{4} = 40\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2} - ;;;,$	11
7	$7 \times 6\frac{3}{4} = 47\frac{1}{4}$	$\frac{3}{2} - ;,$	12
8	$8 \times 6\frac{3}{4} = 54$	2 - ;	14
9	$9 \times 6\frac{3}{4} = 60\frac{3}{4}$	$8\frac{1}{4} - ;;;,;$	16

ఉదా :-

3 కా. 1 సారి, 4 కా. 2 సార్లు, 5 కా. 3 సార్లు, త్రిశ్ర ముక్తాయి :-

4 :- , - కిటత | క - కిటతక - కిట | తక - కిటతక - కిటతక - కిటతక | - కిటత |
క - కిట | తక - కి | టతక || త

6 :- :::: - త,ది; | ,గి,ణ,తొరి; - త,ది | ,గి,ణ,తొం; - త,ది,గి,ణ,తొం | -
తదిగిణతొం - తదిగిణతొం - తదిగిణతొం | - తదిగి | ణతొం -
త | దిగిణ | తొం - తది | గిణతొం || త

6 :- ::; - త | ,ధిం;గి,ణ | ,తొం; - తధింగిణ | తొం - తధింగిణతొం -
తధిం | ,గిణతొం - తధింగిణతొం - తధింగిణతొం | తధిం | గిణతొం |
తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం || త

7 :- ; - త;::;::; | ;,దిం;::;::; | ;,గి;::;::;ణ; | ;,తొం;::; - త; | ;,దిం;::;,
గి;ణ | ;,తొం; - త;::;,దిం | ;::;గి;ణ;తొం | ; -
తద్దీంగిణతొం-తద్దీంగిణ | తొం - తద్దీంగిణతొం - త,దిం,గిణతొం -
త, | దీంగిణతొం - త | ,దీంగిణతొం || త

8 :- ; - త, | ధిం; | గి; | ణ; | తొం; - తధిం | ,గిణ | ,తొం - తధిం | ,గిణ | ,తొం -
తధింగిణతొం | తధింగిణతొం-తధింగిణతొం | - తధింగిణ,తొం-
తధింగి | ,ణతొం - తధిం | ,గిణతొం || త

9 :- ::::; - త; | ::;::;,దీం; | ::::;::;గి; | ::;::;::;ణ; | ::::;::;తొం; | ::; -
త;::;::;దీం; | ::;::;గి;::;ణ; | ::;తొం; - త;::;::;దీం;::;గి;::; | ,ణ;::;తొం;
త,దిం | ,గిణతొం - తద్దీంగిణతొం - త | ,దీంగిణతొం -
త,దిం | ,గిణతొం | తద్దీంగి | ణతొం - త,దిం | ,గిణతొం || త

25. సూత్రము 7

వి :- ఈసూత్రముచే గుఱించిన A - త్రికాలము వచ్చును. B - చతురశ్రముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును. C - విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పైకాలము వచ్చును.

గమనిక :- ఇందు B సూత్రమునకు 3, 4 సూత్రముల సోదాహరణము కలియక సమానముగాన ఇందు ఉదహరించుటలేదు.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 7 = 28$	_____	7
5	$5 \times 7 = 35$	1 - ,	9
6	$6 \times 7 = 42$	2 - ;	11
7	$7 \times 7 = 49$	3 - ;,	13
8	$8 \times 7 = 56$	_____	14
9	$9 \times 7 = 63$	1 - ,	16

ఉదా :-

A - త్రికాలము

4 :- 3; , 1 ట; , 1 త; , 1 క; , 1 - 3, 1 ట, 1 త, 1 క, 1 - 3 టతక || త

5 :- , - త; , 1 ది; , 1 గి; , 1 ణ; , 1 తొం; , - త, 1 ది , 1 గి, 1 ణ , 1 తొం, 1 త | దిగిణతొం || త

6 :- ; - త, , 1 ధిం ; ; , 1 గి, 1 ణ, 1 తొం, ; - త, 1 ధిం; , 1 గి, 1 ణ, 1 తొం, తధిం , 1 గిణతొం || త

7 :- ;, - త | ; ; దిం | ; ; గి | ; ; తా | ; ; తాం | ;, - త | ; ; దిం | ; ; గి |
 , తా, తాం | , - త, దిం | , గి, తాం || త

8 :- త; , | ధీం; | ; ; | గీ; | ; ; | తా; | ; ; | తాం; , | - త, ధీం | ; గీ; | తా |
 ; తాం, | - త ధీం గి | , తా తాం || త

9 :- , - త; | ; ; | , దీం, | ; ; | , గీ, | ; ; | , తా, | ; ; | , తాం; | , - త; | , దీం, |
 , గీ, | , తా, | , తాం, - త | , దీం గి | , తా తాం || త

C - విన్యాస ముక్తాయి, సూత్ర, త్రిశ్రపైకాలము

4 :- కిటతక | త; , | కిటతక | త; , | కిటతక | - కిటత | క - కిటతక || త

5 :- , తదిగి | తా తాం - త, | ;, - త | దిగి తా తాం | త; , | , తదిగి | తా తాం -
త, ది | , గి, తా, తాం | , - తదిగి తా తాం || త

6 :- ; - తధిం | , గి తా తాం | - త; , ; - తధిం | , గి తా తాం | - త; , ; - తధిం | , గి తా తాం | -
తధీం | గి తా తాం | - తధిం గి తా తాం || త

7 :- ;, - త | , దీం గి | తా తాం - త, | ; ; | , - త, దిం | , గి తా తాం | - త; , | ;, -
త | , దీం గి తా తాం - త; | , దీం; గి | , తా, తాం, - త | , దీం గి తా తాం || త

8 :- తధీం గి | , తా తాం | - త; , | ; ; | - తధీం గి | , తా తాం | - త; , | ; ; | -
తధీం గి | , తా తాం | - తధీం | గీ తా | , తాం - తధిం | , గీ తా తాం || త

9 :- , - త, దిం | , గీ తా | , తా తాం - త, | ; ; | ;, - త | , దీం గి | , తా తాం | - త; , |
 ; ; | , - త, దిం | , గీ తా | , తా తాం - త; | , దీం; గి | ; , తా, | , తాం, -
త, దిం | , గీ తా తాం || త

26. సూత్రము 7¹/₄

వి :- ఈసూత్రముచే గుణించిన 5 వ కాలం జాతి ఏకవారము, చతురశ్ర గమన ముక్తాయి, త్రిశ్ర గమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షరముల సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 7\frac{1}{4} = 29$	3 - ;	8
5	$5 \times 7\frac{1}{4} = 36\frac{1}{4}$	3 $\frac{1}{4}$ - ;;;;	10
6	$6 \times 7\frac{1}{4} = 43\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ - ;	11
7	$7 \times 7\frac{1}{4} = 50\frac{3}{4}$	1 $\frac{1}{4}$ - ;;	13
8	$8 \times 7\frac{1}{4} = 58$	2 - ;	15
9	$9 \times 7\frac{1}{4} = 65\frac{1}{4}$	2 $\frac{1}{4}$ - ;;;;	17

ఉదా :-

5 కాలం జాతి ఏకవారము, చతురశ్ర ముక్తాయి, త్రిశ్ర ముక్తాయి

4 :- ;, - కిటతక | - కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక || త

5 :- ;;;; - త | దిగిణతొం - తదిగి | ణతొం - తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం | -

తదిగి | ణతొం - త | దిగిణ | తొం - తది | గిణతొం || త

6 :- ; - తద్దింగిణతొం - తద్దిం | ,గిణతొం | తద్దింగి | ణతొం - తద్దిం | , గిణతొం | -

తద్దిం | గిణతొం | తద్దిం | గిణతొం | తద్దిం | గిణతొం || త

7 :- ;; - తద్దింగిణతొం - త, దింగిణతొం - త, దింగిణతొం - త, దింగిణతొం | -

త, దింగి | ,గిణ | తొం - త, | దింగి | ణతొం - త | , దింగి | గిణతొం || -

8 :- ; - తద్దింగిణతొం | - తద్దింగి | ,ణతొం | తద్దింగి | ,ణతొం | తద్దింగి | ,ణతొం | -

తద్దిం | గిణ | ,తొం - త | దింగి | ,ణ | తొం - తద్దిం | ,గి | ,ణతొం || త

9 :- ;;;; - తద్దింగి | ,ణతొం - త, దింగి | ,గిణ | ,తొం - త, | దింగి | ,ణతొం -

త | , దింగి | ,ణతొం | -

త, దింగి | ,గి | ,ణతొం | త, దింగి | ,గి | ,ణతొం | త, దింగి | ,గి | ,ణతొం || త

27. సూత్రము 7 $\frac{1}{2}$

వి :- A - విన్యాస ముక్తాయి, చతురశ్ర పైకాలము, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపై కాలము వచ్చును. B - చతురశ్రపై కాలము, చ, త్రి, త్రి. పైకాలమున జాతి ఏకవారముగను త్రిశ్ర గమనములో ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 7\frac{1}{2} = 30$	2 - ;	8
5	$5 \times 7\frac{1}{2} = 37\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;	10
6	$6 \times 7\frac{1}{2} = 45$	3 - ;,	12
7	$7 \times 7\frac{1}{2} = 52\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	14
8	$8 \times 7\frac{1}{2} = 60$	_____	15
9	$9 \times 7\frac{1}{2} = 67\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	17

ఉదా :-

A - విన్యాస ముక్తాయి, చ. పై, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపై కాలము

వి.

చపై.

త్రి.

త్రిపై.

4 :- ; - కిట | తక-త,|; - కిటాతక - త,|; కిటాతక - కిటతక | - కిటతక - కిటతక || త

5 :- ;;; - త,ది | ,గి,ణ,తొం, - త | ;;; |, - త,ది,గి,ణ, |, తొం, -

త;; | ;;; - త,ది | ,గి,ణ,తొం, -

త | దిగితొం - త,ది | ,గి,ణ,తొం |, - తదిగితొం || త

6 :- ; - తద్ధింగిణతొం - త,|; - తద్ధింగిణ | తొం - త,|; - తద్ధింగిణతొం - తద్ధింగిణతొం | - తద్ధి | గిణతొం | - తద్ధింగిణతొం || త

7 :- ;;; - త | ;,దీం;గి | ,ణ,తొం, - త; | ;;; | ; - త; , దిం;గి,ణ,తొం |, -

త;;; | ;;; - త | ;,దీం;గి | ,ణ,తొం, -

త,దిం | ,గిణతొం - త; | ,దీం;గి | ,ణ,తొం, - త | ,దీం;గిణతొం || త

8 :- తధీగి | , నాతోం | - త; , | ;; | - తధీగి | , నాతోం | - త; , | ;; | - తధీగి | , నాతోం | - తధీగీనాతోం | - తధీ | గీనా | , తోం - తధిం , గీనాతోం || త

9 :- , - త; , దీం , | , గీ; నా , | , తోం , - త; ; | ; ; ; | ;; , - త; | , దీం; గీ , | , నా; తోం , - త | ; ; ; | ; ; ; | , - త; , దీం , | , గీ; నా , | , తోం , - తద్దీంగి | , నాతోం - త; | , దీం; గి | ; , నా , | , తోం , - త, దిం | , గీనాతోం || త

B- చ. పై, చ, త్రి, త్రి. పై, త్రిశ్ర ముక్తాయి

4 :- ; - కీటతక | కీటతక | కీటత | క-కీటతక | - కీటత | క - కీట | తక - కీ | టతక || త

5 :- ;; , - తదిగి | నాతోం - తదిగి | నాతోం - త, ది | , గి, నా, తోం | , - తదిగినాతోం | - తదిగి | నాతోం - త | దిగినా | తోం - తది | గినాతోం || త

6 :- ; , - తధిం | , గినాతోం - తధిం | , గినాతోం | - తధిం | గినాతోం | తధింగినాతోం | - తధిం | గినాతోం | తధిం | గినాతోం | తధిం | గినాతోం || త

7 :- ;; , - త | , దీంగినాతోం - త | , దీంగి | నాతోం - త; | , దీం; గి | , నా, తోం , - త | , దీంగినాతోం | త, దిం | , గినా | తోం - త, | దీంగి | నాతోం - త | , దీం | గినాతోం || త

8 :- తధీగీనాతోం | - తధీగి | , నాతోం | - తధిం | గీనా | , తోం - తధిం | , గీనాతోం | తధిం | గీ | , తోం - త | ధీం | , నా | తోం - తధిం | , గీ | నాతోం || త

9 :- , - తద్దీంగీనా | , తోం - త, దిం | , గీనా | , తోం - త; | , దీం; గి | ; , నా , | , తోం , - త, దిం | , గీనాతోం | త, దిం | , గీ | నాతోం | త, దిం | , గీ | నాతోం | త, దిం | , గీ | నాతోం || త

28. సూత్రము 7 $\frac{3}{4}$

వి :- ఈసూత్రముచే A త్రికాలము, 5 వ కాలం ముక్తాయి వచ్చును.

B చ. 3 కా. ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్ర గమన ముక్తాయి వచ్చును.

గమనిక :- బేసి జాతులు రెండుకళల చోళగమనముగ అనుష్ఠించిన లయ సౌందర్యము సొంపుగ నుండును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 7\frac{3}{4} = 31$	1 - ,	8
5	$5 \times 7\frac{3}{4} = 38\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4} - ;;$	10
6	$6 \times 7\frac{3}{4} = 46\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - ;$	12
7	$7 \times 7\frac{3}{4} = 54\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4} - ;;;$	14
8	$8 \times 7\frac{3}{4} = 62$	2 - ;;	16
9	$9 \times 7\frac{3}{4} = 69\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4} - ;;;;$	18

ఉదా :-

A- త్రికాలము, 5 కా. ముక్తాయి

4 :- , - కి; , ట; , త; , క; , - గి, ట, త, క, - కిటతక - కిటతక - కిటతక - కిటతక || త

5 :- ;; - త; ;; , ;; ది; ;; , ;; గి; ;; , ;; ట; ;; , ;; తొ; ;; , ;; -
 త; ;; ది; , ;; గి; ;; ట; ;; తొ; ;; - త; , ది; గి; ట; తొ; , -
 తదిగిటతొం - తదిగిటతొం - తదిగిటతొం || త

6 :- ; - త; | ;; ధి; | ;; ;; | ;; గి; | ;; ట; | ;; తొ; | ;; -
 త; , ధి | ;; ;; గి | ;; ట; , తొం | ;; - త; , ధిం , | , గి, ట, తొం , -
 తధిం | , గి, ట, తొం - తధిం గి, ట, తొం - తధిం గి, ట, తొం || త

6 :- ; - త,ధీం, | ,గీ,ణ,తొం, - త | ,ధీం,గీ,ణ, | తొం, - త,ధీం, | ,గీ,ణ,తొం, -

తధీం | ,గీ,ణ,తొం - తధీంగీ,ణ,తొం - తధీంగీ,ణ,తొం | -

తధీం | గీ,ణ,తొం | - తధీం | గీ,ణ,తొం | - తధీం | గీ,ణ,తొం || త

7 :- ;;; - త;,,దిం | ;;;,గీ;,,ణ;,,తొం | ; - త;,,దిం;,, | ;,గీ;,,ణ;,,తొం;,, -

త | ;;;,దిం;,,గీ | ;,ణ;,,తొం;,,-తద్దీంగీ | గీ,ణ,తొం - తద్దీంగీ,ణ,తొం -

తద్దీంగీ,ణ,తొం | - త,దిం | ,గీ,ణ | తొం - త, | దిం,గీ | గీ,ణ,తొం -

త | ,దిం, | గీ,ణ,తొం || త

8 :- ; - తధీం | ,గీ,ణ, | తొం - తధీం | ,గీ,ణ, | తొం - తధీం | ,గీ,ణ, | తొం -

తధీంగీ,ణ,తొం | తధీంగీ,ణ,తొం-తధీంగీ,ణ,తొం | -తధీంగీ,ణ, | తొం-

త | ధీంగీ | ,ణ, | తొం - తధీం | ,గీ | గీ,ణ,తొం || త

9 :- ;;;,-త;,, | ,దిం;,,గీ;,, | ,ణ;,,తొం;,,-త;,, | ;,,దిం;,,గీ, | ;,,ణ;,,తొం;,, | , -

త;,,దిం;,, | ,గీ;,,ణ;,, | ,తొం;,, - తద్దీంగీ,ణ,తొం -

త, | దీంగీ,ణ,తొం - తద్దీంగీ,ణ,తొం | - త,దిం | ,గీ | గీ,ణ,తొం |

త,దిం | ,గీ | గీ,ణ,తొం | - త,దిం | ,గీ | గీ,ణ,తొం || త

29. సూత్రము 8

వి :- ఈసూత్రముచే A- జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కా. కాపు, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. కాపు, 4 కా. 3 సార్లు వచ్చును. B- నిశ్శబ్ద విన్యాస ముక్తాయి, ముక్తాయి వచ్చును. C- ముక్తాయి, జాతి 3ి అక్షరముల వంతునకాపుగ, త్రిశ్ర, త్రి. పై కాలముగ వచ్చును. D- జాతి 3ి+2+1, త్రిశ్ర పై కాల ముక్తాయి వచ్చును.

గమనిక :- ఇందు ప్రతి ప్రయోగము - జాతి అక్షర సంఖ్యకు రెట్టింపు క్రియలతో సమగ్రహసమ మగును.

జా.న	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 8 = 32$	—	8
5	$5 \times 8 = 40$	—	10
6	$6 \times 8 = 48$	—	12
7	$7 \times 8 = 56$	—	14
8	$8 \times 8 = 64$	—	16
9	$9 \times 8 = 72$	—	18

ఉదా :-

A- జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కా. కాపు, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. కాపు,
4 కా. 8 సార్లు

4 :- కి,ట, | త,క, | -త,;|; | - కిటతక | కిటతక | - త,; - కిటతక | కిటతక - కిటతక || త

5 :- త,ది, | గి,ణ, | తొం, -త, | ; | ; | ; | - తదిగిణ | తొం - తదిగి | గిణతొం -
త,; | , - తదిగిణతొం - తది | గిణతొం - తదిగిణతొం || త

6 :- త,ధీం | ;గి, | గణ,తొం, | -త,; | ; | ; | ; | - తధీంగి | గణతొం - తధిం | ,గిణతొం | -
త,; | , - తధిం | ,గిణతొం - తధీంగి | గణతొం - తధింగిగణతొం || త

7 :- త,; | దీం; | గి,ణ, | తొం, -త, | ; | ; | ; | ; | - తద్దీం | గిణతొం -
త | ,దీంగి | గణతొం - త,; | ,; - తద్దీంగి | గణతొం -
తద్దీంగిగణ | తొం - తద్దీంగిగణతొం || త

8 :- త,ధిం, | ;గీ | ,ణా | ,తొం, | -త,; | ; | ; | ; | ; | - తధీంగి | ,ణాతొం |
తధీంగి,ణాతొం - త,; | , - తధీంగిణాతొం | తధీంగిణాతొం | తధీంగిణాతొం || త

9 :- త,; | , దీం;గీ; | గణ;తొం, -త,; | ; | ; | ; | ; | ; | - తద్దీంగిగణాతొం - త,దిం,గి,ణా,తొం -
త,; | ; | , - త,దిం | ,గీణాతొం - త,దీంగిణాతొం - త,దీంగిణాతొం || త

30. సూత్రము $8\frac{1}{4}$

వి :- ఈసూత్రముచే $3 + 1\frac{1}{2} + \frac{3}{4} \times$ త్రిశ్రుతికాలము, చతురశ్ర గమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	రియలు
4	$4 \times 8\frac{1}{4} = 33$	8 - ;;;	9
5	$5 \times 8\frac{1}{4} = 41\frac{1}{2}$	2 ³ - ;;;;	11
6	$6 \times 8\frac{1}{4} = 49\frac{1}{2}$	2 ⁴ - ;;;	13
7	$7 \times 8\frac{1}{4} = 57\frac{1}{4}$	2 ⁵ - ;;;;	15
8	$8 \times 8\frac{1}{4} = 66$	2 - ;;;	17
9	$9 \times 8\frac{1}{4} = 74\frac{1}{4}$	1 ² - ;;;;	19

ఉదా :-

$8 + 1\frac{1}{2} + \frac{3}{4} \times$ త్రిశ్రుతికాలము, చతురశ్ర గమన ముక్తాయి

4 :- ;;; - కి, | ;;ట; , | త;; , | క;; , - కి, | ,ట;త;క | - కి;ట;శ;క; | -
కిటతక | కిటతక | కిటతక || త

5 :- ;;;; , - త;; | ;;;ది; ;;; | ,గి; ;;;,ణ | ;;;,తొం; | ;;; , -
త;;,ది;గి; ,ణ; ,తొం; , -త;ది;గి;ణ,|తొం; - తదిగి | ణతొం -
తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం || త

6 :- ;;; - త; | ,ధిం; , | ;;;,గి | ;;;ణ; | ,తొం; , - త;ధిం; ,గి;ణ; | తొం; -
త;ధిం; ,గి;ణ;తొం; -తధిం,గిణతొం|తధిం,గిణతొం-తధిం,గిణతొం|| త

7 :- ;;;; , - త;; | ;;;; ;;; | ,దిం; ;;;; | ;;;,గి; ;;; | ,ణ; ;;; | , తొం; ;;;; , -
త; | ;;;,దిం; , | ;;;,గి; ,ణ; | ,తొం; ;;;, -శ; ,దిం, ,గి;ణ;తొం; -
త,దిగి | ణతొం - త, | దిగిణ | తొం - త,దిం ,గిణతొం || త

6 :- , - త; | ,ధీం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | , - త,ధిం | ,గి | ,ణ,తొం | , -
తధింగిణతొం - తధిం,గిణతొం-తధింగిణతొం-తధింగిణతొం || త

7 :- , - త; ;; | ; ; ; | ,దీం; ;; | ; ; ; | ,గి; ;; | ,ణ; ;; | ,తొం; ;; | , -
త; ; ; ,దీం; ;; | ,గి; ; ; ,ణ; ; ; ,తొం; ;; - త; ; ; ,దీం; ; ; ,గి; ; ; ,ణ; ; ; ,తొం; ;; -
తద్దీంగి | ణతొం - తద్దీంగిణ | తొం - తద్దీంగిణతొం || త

8 :- త; , | ధీం; | ;; | ,గి; ;; | ,ణ; ;; | ,తొం; , | - త,ధీం | ,గి | ,ణ | ,తొం, | -
తధింగి,ణతొం|తధింగిణతొం|తధింగిణతొం|తధింగిణతొం || త

9 :- ; ; ; - త | ; ; ; | ; ; ,దం | ; ; ; | ; ; ; ,గి; ; ; ,ణ; ; ; ,తొం; ; ; , -
త | ; ; ; ,దీం; ; ; ,గి; ; ; ,ణ; ; ; ,తొం | ; , - త; ; ; ,దీం; ,గి; ,ణ | ; ,తొం, -
త,దీం | ,గిణతొం - త, | దీంగిణతొం - త | ,దీంగిణతొం || త

32. సూత్రము 8³

వి :- ఈసూత్రముచే A- ముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి వచ్చును. B- జాతి అక్షరమక్షరమునకు 5 + 2 $\frac{1}{2}$ + 1 $\frac{1}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ ఖండ్రతికాలము వచ్చును.

ఉదా :-

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 8\frac{3}{4} = 35$	1 - ,	9
5	$5 \times 8\frac{3}{4} = 43\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	11
6	$6 \times 8\frac{3}{4} = 52\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ; ; ,	14
7	$7 \times 8\frac{3}{4} = 61\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ; ; ; ; ,	16
8	$8 \times 8\frac{3}{4} = 70$	2 - ;	18
9	$9 \times 8\frac{3}{4} = 78\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ; ; ,	20

A- ముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, 6 కా. ముక్తాయి

4 :- , - కీటత | క - కీటశ | క - కీటత | క - కీటత | క - త; | , - కీటత | క -
త; | , - కీటత | క - కీటతక - కీటతక - కీటతక || త

5 :- , - త;ది;గి;ణ; | , తొం;-త;ది;గి; | ,ణ;తొం;-త;ది; | ,గి;ణ;తొం;-
త;ది;గి;ణ;తొం;- త; ; ; ; ; | ; - త;ది;గి; | ,ణ;తొం;-
త; ; ; | ; ; ; - త; | ,ది;గి;ణ;తొం;- | , - తదిగిణతొం -
తదిగిణతొం - తదిగిణతొం || త

6 :- ; ; -త | ,ధిం;గి;ణ | ,తొం;-త,ధిం, | ,గి;ణ,తొం;-త | ,ధిం;గి;ణ | ,తొం, -
త,ధిం, | ,గి;ణ,తొం, - త | ; ; ; | ; - త,ధిం, | ,గి;ణ,తొం, -
త | ; ; ; | ; - త,ధిం, | ,గి;ణ,తొం, - తధిం | ,గి;ణతొం -
తధింగిణతొం - తధింగిణతొం || త

7 :- ; ; ; - త; | ,దిం;గి;ణ | ,తొం;- త; ; ;దిం | ; ; ;గి;ణ;తొం | ; -
త; ; ;దిం; | ,గి;ణ;తొం; - త | ; ; ;దిం;గి | ,ణ;తొం; -
; ; ; ; ; ; ; ; - త; ; ;దిం | ; ; ;గి;ణ;తొం | ; -
; ; ; ; ; ; ; ; -త | ; ; ;దిం;గి;ణ;తొం;-తద్ధింగి | ,ణతొం -
తద్ధింగిణతొం - తద్ధింగిణతొం || త

8 :- ; - తధిం | ,గిణ | ,తొం - తధిం | ,గిణ | ,తొం - తధిం | ,గిణ | ,తొం -
తధిం | ,గిణ | ,తొం - త, | ; ; | ; - తధిం | ,గిణ | ,తొం -
త, | ; ; | ;తధిం | ,గిణ | ,తొం - తధింగిణతొం | తధింగిణతొం -
తధింగిణతొం || త

33. సూత్రము 9

వి :- ఈసూత్రముచే A - ముక్తాయి, 3 + 2 + 1 వచ్చును B - విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్ర ముక్తాయి వచ్చును. C - జాతి 4 + 3 + 2 X వచ్చును. D - త్రికాలము, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపైకాలము వచ్చును E - ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, త్రి.పై. ముక్తాయి అనగ చ, త్రి, త్రి. పైకాలముగ ముక్తాయిలు మూడు అని గ్రహించునది.

గమనిక :- దిగువ A - B - D - E ప్రయోగములకు ఉదాహరణము వివరించడమైనది. C జాతి అక్షరము చొప్పున అననది

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసే అక్షరములు	క్రియలు
4	4 × 9 = 36	_____	9
5	5 × 9 = 45	3 - ;,	12
6	6 × 9 = 54	2 - ;	14
7	7 × 9 = 63	1 - ,	16
8	8 × 9 = 72	_____	18
9	9 × 9 = 81	3 - ;,	21

ఉదా :-

A - ముక్తాయి, 3 + 2 + 1 X తగ్గింపు

4 :- కిటతః | కిటతః | కిటతః | - కి;ట | ;త, | ,; | - కి;ట, | త,క, | - కిటతః || త

5 :- ;, - త | దిగితాం | తదిగితా | తాం - తదిగి | గతాం - త, | ,ది; | గి;గ, | తాం, | , - గి;ది | ,గి;గ | ,తాం, - త | దిగితాం || త

6 :- ; - తధిం | ,గితాం | తధింగి | గతాం - తధిం | ,గితాం | - త;ధిం | ; | ,గి; | గ;తాం | ; - త, | ధిం; | గి;గ, | తాం, - తధిం | ,గితాం || త

7 :- , - త, దిం | , గిణతొం | తద్దీం | గిణతొం - త | , దీంగి | నతొం - త, | ; ;
దీం; | ; గి, | , నా; | తొం; - త | ; , దిం | ; గి | , నా, తొం | , - త, దిం |
| , గిణతొం || త

8 :- తద్దీంగి | , నాతొం | తద్దీంగి | , నాతొం | తద్దీంగి | , నాతొం | - త; తద్దీం | ; ;
| , గీ, | ; , నా | ; ; | , తొం; | - త, తద్దీం | ; గీ | ; నా | ; తొం, | -
తద్దీంగి | , నాతొం || త

9 :- , - త | , దీంగి | , నాతొం | తద్దీం | గీనా | తొం - త, దిం | , గిణ | , తొం - త, |
; ; | దీం; | ; గీ | ; ; | నా; | ; తొం, | , - త; | , దీం, | , గీ, | , నా, |
| , తొం, - త | , దీంగి | , నాతొం || త

B - విన్యాస ముక్తాయ, త్రిశ్ర ముక్తాయ

4 :- కిటతక | - త; , | - కిటతక | - త; , | - కిటతక | - కిటతక | క-కిట | తక - కి | టతక || త

5 :- , - త | దిగిణతొం | - త; , | - తదిగి | నతొం - త, | ; , - త | దిగిణతొం |
తదిగి | నతొం - త | దిగిణ | తొం - తది | గిణతొం || త

6 :- , - తద్దీం | , గిణతొం | - త; , | ; - తద్దీం | , గిణతొం | - త; , | ; - తద్దీం |
| , గిణతొం | - తద్దీం | గిణతొం | తద్దీం | గిణతొం | తద్దీం | గిణతొం || త

7 :- , - త, దిం | , గిణతొం | - త, | , ; - త | , దీంగి | నతొం - త, | ; ; | , - త, దిం |
| , గిణతొం | - త, దిం | , గిణ | తొం - త, | దీంగి | నతొం - త | , దీం |
గిణతొం || త

8 :- తద్దీంగి | , నాతొం | - త; , | , ; - తద్దీంగి | , నాతొం | - త; , | ; ; | -
తద్దీంగి | , నాతొం | - తద్దీం | గీనా | తొం - త | గీనా | , నా | తొం -
తద్దీం | , గీ | నాతొం || త

9 :- :- త | , దీం | , నాతోం | - త; | ; | , - త, దిం | , గీ | , తోం - త, |
 ; ; | ; - త | , దీం | , నాతోం | - త, దిం | , గీ | నాతోం | త, దిం | , గీ |
 నాతోం | త, దిం | , గీ | నాతోం || త

D - త్రికాలము, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పైకాలము

4 :- కి; | ట; | త; | క; | కి, ట, | త, క, | - కిటతక | - కిటత | క - కిటతక || త

5 :- :- త | ; | ది | ; | గి | ; | తోం | ; | - త | , ది, గి | , నా, తోం | , - తదిగి | -
 నాతోం - త, ది | , గి, నా, తోం | , తదిగి, నాతోం || త

6 :- :- త, | ; | త్థిం | ; | ; | , గి | , నా, | తోం, | ; - త, త్థిం | , గి, నా, | తోం, - తద్ధిం |
 , గి, నాతోం | - తద్ధిం | గి, నాతోం | - తద్ధింగి, నాతోం || త

7 :- , - త; | ; | , దీం, | ; | , గి; | , నా; | , తోం; | , - త; | , దీం, | , గి, నా |
 , తోం, - త | , దీం | గి, నాతోం - త; | , దీం; గి | , నా, తోం, -
త | , దీంగి, నాతోం || త

8 :- త; | , త్థిం | ; | , గి; | ; | , నా; | ; | తోం; | , - త, త్థిం | , గి; | , నా |
 , తోం, | - తద్ధింగి, నాతోం | - తద్ధింగి, నాతోం - తద్ధిం | , గి, నాతోం || త

9 :- :- త | ; | ; | , దిం | ; | ; | , గి | ; | ; | , నా | ; | ; | తోం | ; | - త | ; | , దిం |
 ; | , గి | ; | , నా | ; | , తోం | , - త, దిం | , గి, నా | , తోం - త; | , దీం; గి |
 ; | , నా, | , తోం, - త, దిం | , గి, నాతోం || త

E - చ. ముక్తాయ, త్రిశ్రముక్తాయ, త్రిశ్ర పైకాల ముక్తాయ

4 :- కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక - |
కిటతక - కిట | తక - కిటతక || త

5 :- ;, - త | దిగితోం | తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం |
 ,తదిగితోం, - త | ,దిగితోం, - తదిగితోం -
 తదిగితోం - తదిగితోం || త

6 :- ;- తదిగితోం | తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం | -
 తదిగితోం | తదిగితోం | తదిగితోం | తదిగితోం - తదిగితోం |
 తదిగితోం | తదిగితోం || త

7 :- ;- తదిగితోం | తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం |
 ,తదిగితోం, - త | ;, - తదిగితోం, - తదిగితోం |
 ;,తదిగితోం, - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం || త

8 :- తదిగితోం | తదిగితోం | తదిగితోం | తదిగితోం | తదిగితోం | తదిగితోం -
 తదిగితోం | తదిగితోం - తదిగితోం | తదిగితోం | తదిగితోం -
 తదిగితోం | తదిగితోం - తదిగితోం | తదిగితోం || త

9 :- ;- తదిగితోం | తదిగితోం | తదిగితోం | తదిగితోం - తదిగితోం -
 తదిగితోం | ;,తదిగితోం, - తదిగితోం | ;,తదిగితోం, -
 తదిగితోం | ;,తదిగితోం, - తదిగితోం | తదిగితోం |
 తదిగితోం | తదిగితోం - తదిగితోం | తదిగితోం || త

- 7 :- ః, - త; | ః, దీం; | ః, గి; | ః, కా; | ః, తొం; | , -
త; దీం, | ః, గి; కా | ః, తొం; - త; | , దీం; గి; కా తొం; | -
త, దిం | , గి; | తొం - త, | దీం | కా తొం - త | , దీం | గి; కా తొం || త
- 8 :- ః - త; | , దీం; | , గి; | ః, కా; | , తొం, | ః - త; దిం | , గి; | ,
ః, కా; | , తొం; - త; దీం; | , గి; కా; తొం; | - త; దీం | గి; |
, తొం - త | దీం | , కా | తొం - త; దిం | , గి; | కా తొం || త
- 9 :- ః, - త; ః, దీం; | ః, గి; | ః, కా; | ః, తొం; | , -
ః, తొం; - త | ః, దీం; | , గి; | , కా; తొం | , -
త; దీం; | , గి; కా; తొం; | త, దిం | , గి; కా తొం | త, దిం
, గి; | కా తొం | త, దిం | , గి; | కా తొం || త

35. సూత్రము 9 $\frac{1}{2}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 3 కా. 1 సారి, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. 3 సార్లు, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును.

కాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 9\frac{1}{2} = 38$	2 - ;	10
5	$5 \times 9\frac{1}{2} = 47\frac{1}{2}$	3 - ,	12
6	$6 \times 9\frac{1}{2} = 57$	3 - ;,	15
7	$7 \times 9\frac{1}{2} = 66\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$ - ;,	17
8	$8 \times 9\frac{1}{2} = 76$	—	19
9	$9 \times 9\frac{1}{2} = 85\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ - ;,	22

ఉదా :-

జాతి 2 కా. 1 నాది, 3 కా. 2 నార్లు, 4 కా. 3 నార్లు, త్రిశ్ర ముక్తాయి

4 :- ; - కి, | బ,త, | క, - కిబ | తక - కిబ | తక - కిబతక | కిబతక - కిబతక | -
 కిబత | క - కిబ | తక - కి | బతక || త

5 :- , - త;ది, | ,గి;నా; | ,తొం; , - త,ది | ,గి,నా,తొం, - త | ,ది,గి,నా,తొం | , -
తదిగితొం - తది | గితొం - తదిగితొం | - తదిగి | నాతొం - త |
 దిగి | తొం - తది | గితొం || త

6 :- ;, - త | ,దీం, | ,గి,నా | ,తొం, - త | దీంగి | తొం - తదీం | గితొం -
తదీం | ,గితొం - తదీంగి | నాతొం - తదీంగితొం | -
 తదీం | గితొం | తదీం | గితొం | తదీం | గితొం || త

7 :- ;, - త;; | ,దీం; | ,గి;నా; | ,తొం; , - త | ,దీం;గి | ,నా,తొం, - త; |
,దీం;గి,నా | ,తొం, - తదీంగి | నాతొం - తదీంగి | తొం - తదీంగితొం | -
 త,దిం | ,గితొం - త, | దీంగి | నాతొం - త | ,దీం | గితొం || త

8 :- త,దీం | ,గి; | ,నా | ,తొం, | - తదీంగి | ,నాతొం | తదీంగి | ,నాతొం | -
తదీంగితొం | తదీంగితొం | తదీంగితొం | - తదీం |
 గి | ,తొం - త | దీంగి | ,నా | తొం - తదీం | ,గి | నాతొం || త

9 :- ;, - త; | ,దీం, | ,గి; | ,నా; | ,తొం; | , - త;దీం, | ,గి;నా; |
,తొం, - త;దిం | ,గి;నా | ,తొం, - త,దిం | గి నాతొం - త, |
దీంగితొం - త | ,దీంగితొం | - త,దిం | ,గి | నాతొం |
 త,దిం | ,గి | నాతొం | త,దిం | ,గి | నాతొం || త

36. సూత్రము 9³/₄

వి :- ఈసూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, తిశ్రముక్తాయి వచ్చును.

కాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	రియలు
4	$4 \times 9\frac{3}{4} = 39$	1 - ,	10
5	$5 \times 9\frac{3}{4} = 48\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4} - \text{ ; ; ; ; ; ; ; }$	13
6	$6 \times 9\frac{3}{4} = 58\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - \text{ ; ; ; }$	15
7	$7 \times 9\frac{3}{4} = 68\frac{1}{2}$	$8\frac{3}{4} - \text{ ; ; ; ; ; ; ; }$	18
8	$8 \times 9\frac{3}{4} = 78$	2 - ;	20
9	$9 \times 9\frac{3}{4} = 87\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4} - \text{ ; }$	22

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, తిశ్రముక్తాయి

4 :- , - కిటతక - కిటతక - కిటతక | - కిటతక | త; , కిటతక | త; , కిటతక | - |
కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక || త

5 :- ; ; ; ; ; , - తదిగి | గాతొం - తదిగిగాతొం - తదిగిగాతొం - త | దిగిగాతొం |
త; , | , - తదిగి | గాతొం - త , | ; , - త | దిగిగాతొం | -
 తదిగి | గాతొం - త | దిగిగా | తొం - తది | గిగాతొం || త

6 :- ; ; - తధీంగిగాతొం - తధీంగి | గాతొం - తధీంగిగాతొం - తధిం | , గిగాతొం |
త; , | ; - తధిం | , గిగాతొం | త; , | ; - తధిం | , గిగాతొం | -
 తధీం | గిగాతొం | తధీం | గిగాతొం | తధీం | గిగాతొం || త

7 :- ;;;, - త | , దీంగితో - తద్దీంగితో - త, దిం | , గితో - త, దిం |

, గితో | త; | ; - త | , దీంగి | గితో - త, | ; ; |

, - త, దిం | , గితో | - త, దిం | , గి | తో - త, | దీంగి |

గితో - త | , దీం | గితో || త

8 :- ; - తద్దీంగితో | తద్దీంగితో - తద్దీంగితో | - తద్దీంగి | , గితో |

త; | ; ; | తద్దీంగి | , గితో | త; | ; ; | తద్దీంగి | , గితో | -

తద్దీం గీ- | , తో - త | తద్దీంగి | , గా | తో - తద్దీం | . గీ | గితో || త

9 :- , - తద్దీంగితో - తద్దీంగి | గితో - తద్దీంగితో - త | , దీంగి |

, గితో | త; | ; ; | , - త, దిం | , గీ | , తో - త, | ; ; |

; - త | , దీంగి | , గితో | - త, దిం | , గీ | గితో | త, దిం |

, గీ | గితో | త, దిం | , గీ | గితో || త

37. సూత్రము 10

వి :- ఈసూత్రముచే A - ముక్తాయి, త్రికాలము వచ్చును. B - జాతి 3 + 2 + 1, త్రిశముక్తాయి వచ్చును. C - జాతి 4 + 3 + 2 + 1 x వచ్చును. D - జాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 1 సారి, త్రిశముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 10 = 40$	—	10
5	$5 \times 10 = 50$	2 - ;	13
6	$6 \times 10 = 60$	—	15
7	$7 \times 10 = 70$	2 - ;	18
8	$8 \times 10 = 80$	—	20
9	$9 \times 10 = 90$	2 - ;	23

ఉదా :-

A - ముక్తాయి, త్రికాలము

4 :- కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కి; | ట; | త; | క; | - కి,ట, | త,క, |
- కిటతక || త

5 :- ;- తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం | తదిగిణ | తొం - త; | ,ది; | ,గి; |
| ,ణ; | ,తొం; | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | దిగిణతొం || త

6 :- తధింగి | తొం - తధిం | , గిణతొం | తధింగి | తొం - త, | ;ధిం | ;; |
;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ;- త, | ధిం; | గి,ణ, | తొం, - తధిం |
| , గిణతొం || త

7 :- ;- త, | దింగిణ | తొం - త,దిం | ,గిణతొం | తద్దీం | గిణతొం - త | ;; |
;దిం | ;; | ;గి | ;ణ | ;తొం | ;- త | ;దిం | ;గి |
| ,ణ,తొం | , - త,దిం | ,గిణతొం || త

8 :- తధింగి | ,ణతొం | తధింగి | ,ణతొం | తధింగి | ,ణతొం | - త; | ధిం; |
; | గి; | ;; | ,ణ; | ;; | తొం; | - త,ధిం | ;గి | ,ణ | ;తొం, |
- తధింగి | ,ణతొం || త

9 :- ;- త, | దింగి | ,ణతొం - త | ,దింగి | ,ణతొం | తద్దీం | గిణ | తొం - త; |
; | ,దిం, | ;; | ,గి, | ;; | ,ణ, | ;; | ,తొం; | - త; | ,దిం, |
| ,గి, | ,ణ, | ,తొం, - త | ,దింగి | ,ణతొం || త

B - బాటి 8 + 2 + 1, త్రిక ముక్తాయి

4 :- కి;ట | ;త, | ,క; | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక | - కిటత | క - కిట | త క - కి |
టతక || త

5 :- :- త, | ,ది; | గి;ణ | ;తొం, | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | దిగిణతొం | -
తదిగి | ణతొం - త | దిగిణ | తొం - తది | గిణతొం || త

6 :- త;ధిం | ; | ,గి; | ణ;తొం | ; - త, | ధి; | ,గి,ణ | ,తొం, - తధిం |
 , గిణతొం | - తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం || త

7 :- :- త, | ; | ,దీం; | ;గి, | ,ణ; | తొం; - త | ,దిం | ;గి | , ణ,తొం |
 , - త,దిం | ,గిణతొం | - త,దిం | ,గిణ | తొం - త, | దీంగి | ణతొం -
త | ,దీం | గిణతొం || త

8 :- త;ధిం | ; | ,గీ, | ;ణ; | ; | ,తొ; | - త,ధిం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | -
తధింగి | ,ణాతొం | - తధిం | గీణ | ,తొం - త | ధింగి | ,ణా |
తొం - తధిం | ,గీ | ణాతొం || త

9 :- :- త, | ; | ,దీం; | ;గీ | ; | ,ణా; | ;తొం, | , - త; | ,దీం, | ,గీ, | ,ణా, |
 ,తొం, - త | ,దీంగి | ,ణాతొం | - త,దిం | ,గీ | ణాతొం |
త,దిం | ,గీ | ణాతొం | త,దిం | ,గీ | ణాతొం || త

C - జాతి 4 + 3 + 2 + 1 మునము

4 :- 4; | ,ట; | ,త; | ,క; | - 4;ట | ;త, | ,క; | - 4;ట, | ,త,క, | టటతక || త

5 :- :- త, | ;ది; | ;గి, | ;ణ; | ;తొం, | ; - త, | ,దిం; | గి;ణ | ;తొం, |
 , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | దిగిణతొం || త

6 :- త; | ధిం; | ; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | - త;ధిం | ; | ,గి; | ,ణ;తొం | ; -
త, | ధిం; | గి,ణ, | తొం, - తధిం | ,గిణతొం || త

7 :- :- త, | ; | ;దీం | ; | ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; - త, | ; | ,దీం; | ;గి, |
 , ణ; | తొం; - త | ,దిం; | ;గి | ,ణ,తొం | , - త,దిం | , గిణతొం || త

8 :- త; , ధీం; | ;; | గీ; | ;; | నా; | ;; | తోం; , - త;ధిం | ;; | ,గీ; , | నా; | ;; | , తోం; | - త;ధిం | ;గీ | ;నా | ;తోం, | - తధింగి | ,నాతోం || త

9 :- ; - త, | ;; | ;దీం | ;; | ;గీ | ;; | ;నా | ;; | ;తోం, | ; - త, | ;; | ;దీం; | ;గీ | ;; | ;నా; | ;తోం, | , - త; | ,దీం, | ,గీ, | ,నా , | ,తోం, - త | ,దీంగి | ,నాతోం || త

D - చాతి 1కా. 1సారి, 2కా. 1సారి, త్రిశ్ర ముక్తాయ

4 :- కి; , | బ; , | త; , | క; , | -కి,బ, | త,క, | -కిబత | క-కిబ | తక-కి | బతక || త

5 :- ; - త, | ;ది, | ;గి, | ;నా, | ;తోం, | ; - త, | ది,గి, | నా,తోం, | - తదిగి | నాతోం - త | దిగినా | తోం - తది | గినాతోం || త

6 :- త; , | ధీం; | ;; | ;గి; , | నా; , | తోం; , | - త;ధిం | ;గి, | నా,తోం, | - తధిం | గినాతోం | తధిం | గినాతోం | తధిం | గినాతోం || త

7 :- ; - త, | ;; | ;దీం | ;; | ;గి, | ;నా, | ;తోం, | ; - త, | ;దీం | ;గి, | నా,తోం, | - త,దిం | ,గినా | తోం - త, | దీంగి | నాతోం - త | , దీం | గినాతోం || త

8 :- త; , | ధీం; | ;; | గీ; | ;; | నా; | ;; | తోం; , | - త;ధిం | ;గీ | ;నా | ;తోం, | - తధిం | గీనా | ,తోం - త | ధింగి | ,నా | తోం-తధిం | ,గీ | నాతోం || త

9 :- ; - త, | ;; | ;దీం | ;; | ;గీ | ;; | ;నా | ;; | ;తోం, | ; - త, | ;దీం | ;గీ | ;నా | ;తోం, | - త,దిం | ,గీ | నాతోం | త,దిం | , గీ | నాతోం | త,దిం | , గీ | నాతోం || త

38. సూత్రము $10\frac{1}{4}$

వి :- ఈసూత్రముచే విన్యాసముక్తాయి, $3 + 1\frac{1}{2} + \frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున త్రిశ్రుతికాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 10\frac{1}{4} = 41$	3 - ::::	11
5	$5 \times 10\frac{1}{4} = 51\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$ - ::	13
6	$6 \times 10\frac{1}{4} = 61\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ::::	16
7	$7 \times 10\frac{1}{4} = 71\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ::	18
8	$8 \times 10\frac{1}{4} = 82$	2 - ::::	21
9	$9 \times 10\frac{1}{4} = 92\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$ - :::::	24

ఉదా :-

విన్యాస ముక్తాయి, జాతి $3 + 1\frac{1}{2} + \frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున త్రిశ్రుతికాలము

4 :- :::: - కి, | ట,త,క, - త, | :::: - కి, | ట,త,క, - త, | :::: - కి, | ట,త,క, -
 కి, | ::ట, | ::త, | క, - కి, | ,ట,త,క | - కి,ట,త,క; ||త

5 :- ::, - త,ది,గి,ణ | ::,తోం, - త,::: | ::::, - త,ది | ::,గి,ణ,తోం, -
 త | ::::: | ::, - త,ది,గి,ణ | ::,తోం, - త,::: | ::,ది,:::గి |
 ::::,ణ, | ::,తోం,::: | ::, - త,::,ది,గి | ::,ణ,::,తోం, | , -
 త,ది,గి,ణ,తోం; || త

6 :- ::, - త,ధం | ::,గి,ణ,తొం | , - త::: | ::, - త,ధం | ::,గి,ణ,తొం | , -
త::: | ::, - త,ధం | ::,గి,ణ,తొం | , - త::,ధం | ::: | ::,గి |
,ణ::,తొం | ::, - త | ధి::,గి | ,ణ,తొం - త, | ధి::,గి,ణ,తొం || త

7 :- , - త::,ధి::, | ,గి,ణ,తొం, - త | ::,::: | ::, - త::: | ,ధి::,గి,
ణ | ,తొం, - త::,::: | ::,::: | , - త::,ధి::, | ,గి,ణ,తొం, -
త | ::,::: | ::,ధి::,::: | ::,::,గి | ::,::,ణ::: | ::,తొం,:::
త::,::,ధి, | ::,::,గి,ణ | ::,తొం::, - త::: | ,ధి::,గి,ణ,తొం |

8 :- ::, - త,ధిం | ::,గి,ణ | ,తొం, - త::, | ::: | ::, - త,ధిం | ::,గి,ణ | ,తొం, -
త::, | ::: | ::, - త,ధిం | ::,గి,ణ | ,తొం, - త::, | ధి::,::: | ::,గి | :::
::,ణ::: | ::,తొం, | ::, - త,ధిం | ::,గి, | ,ణ::, | ,తొం -
త,ధిం, | ,గి,ణ,తొం || త

9 :- ::,::,::, - త | ::,::,ధి::,గి | ::,::,ణ, ,తొం | ::, - త::,::: | ::,::,::: | ::, -
త::,::,ధిం | ::,::,గి,:::ణ | ::,::,తొం, - త::: | ::,::,::: | ::,::,::,త | ::,::,ధిం
::,గి | ::,::,ణ,::,తొం | ::, - త::,::: | ::,::,::,ధిం, | ::,::,::: | ::,గి,::,::: |
::,::,::,ణ, | ::,::,::: | ,తొం,::: - త | ::,::,::,ధిం, | ::,::,గి,::: | ,ణ
::,::,::,తొం | ::, - త::,::,ధిం, | ,గి,::,ణ,::,తొం || త

39. సూత్రము 10_2^1

వి :- జాతి $4+3+2+1+\frac{1}{2}$ అక్షరమువంతున గమనముగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసె అక్షరములు	శియలు
4	$4 \times 10\frac{1}{2} = 42$	2 - ;	11
5	$5 \times 10\frac{1}{2} = 52\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ - ;;;	14
6	$6 \times 10\frac{1}{2} = 63$	1 - ,	16
7	$7 \times 10\frac{1}{2} = 73\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ - ;;;	19
8	$8 \times 10\frac{1}{2} = 84$	_____	21
9	$9 \times 10\frac{1}{2} = 94\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$ - ;;	24

ఉదా :-

జాతి $4+3+2+1+\frac{1}{2}$ తగ్గింపు

4.

3.

2.

1.

4 :- ; - కి, | ;ట, | ;త, | ;క, | ; - కి, | ,ట; | త;క | ; - కి, | ట,త, | క, - కిట |
తక - కిటతక || త

5 :- ;;;, - త | ;;;ది | ;;;ని | ;;;ణ | ;;;తొం | ;;;, - త | ;;;ది; | ;,ని; |
,ణ;,,తొం | ;, - త; | ,ది;ని; | ,ణ;,,తొం; | , - త,ది,ని,ణ | ,తొం, -
తదినిణతొం || త

6 :- , - త; | ,ధీం, | ;; | ,ని; | ,ణ; | ,తొం; | , - త; | ధీం; | ;ని, | ,ణ; | ,తొం; -
త | ,ధీం, | ,ని,ణ | ,తొం, - త | ధీంనిణ | తొం - తధీంనిణతొం || త

7 :- ;, - త; | ;;; | ;;;దీం, | ;;; | ;;;ని; | ;;;ణ; | ;;;,తొం; | ;, - త; |
;;; | ,దీం; | ;;;ని; | ;,ణ; | ,తొం; - త | ;;;దీం | ;;;ని; | ;,ణ;
తొం | ;, - త;,,దీం | ;,ని,ణ,తొం | , - తదీంనిణతొం || త

8 :- త; , ధిం; | ; ; | గీ; | ; ; | నా; | ; ; తొం; , - త; ధిం; | ; ; | , గీ; , ; , నా; | ; ; |
 , తొం; | - త. ధిం; | ; ; | గీ; | ; ; | నా; | ; ; | తొం; , | - త ధిం గీ | , నా తొం | -
త ధిం గీ నా తొం || త

9 :- ; , - త; ; | ; ; ; | ; , దిం; , | ; ; ; | ; , గీ; , | ; ; ; | ; , నా; , | ; ; ; | ; , తొం; ; | ; , -
త; ; | ; ; , దిం | ; ; ; | ; , గీ; , | ; ; ; | ; , నా | ; ; ; | ; , తొం; ; | ; , - త; ; ; |
, దిం; ; , | ; , గీ; , | , నా; , | , తొం; , - త; | , దిం; గీ; | , నా; తొం; , -
త | , దిం గీ నా తొం || శ

40. సూత్రము $10\frac{3}{4}$

వి :- 5 వ కాలములో ముక్తాయి, శిశా. ముక్తాయి, త్రికాలము వచ్చును.

జాతి	ఒకర సంఖ్య	త్రపి ఒకరములు	క్రియలు
4	$4 \times 10\frac{3}{4} = 43$	1 - ,	11
5	$5 \times 10\frac{3}{4} = 53\frac{1}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ; ; ; ;	14
6	$6 \times 10\frac{3}{4} = 64\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ; ; ; ; ; ;	17
7	$7 \times 10\frac{3}{4} = 75\frac{3}{4}$	$4\frac{3}{4}$ - ; ,	19
8	$8 \times 10\frac{3}{4} = 86$	2 - ;	22
9	$9 \times 10\frac{3}{4} = 96\frac{3}{4}$	$8\frac{3}{4}$ - ; ; ; ; ; ; ,	26

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయ. పి. కా. ముక్తాయ. (సకాలము

4 :- కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కే. బ.:

తే. : క. - కీ. బ. త. క. - కీబసక || శ

5 :- కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కే. బ.:

కీబసక | కీబసక తే. : క. - కీ. బ. త. క. - కీబసక || శ

కీ. బ. తే. : క. - కీ. బ. త. క. - కీబసక || శ

6 :- కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కే. బ.:

కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కే. బ.:

కీ. బ. తే. : క. - కీ. బ. త. క. - కీబసక || శ

7 :- కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కే. బ.:

కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కే. బ.:

కీ. బ. తే. : క. - కీ. బ. త. క. - కీబసక || శ

8 :- కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కే. బ.:

కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కే. బ.:

కీ. బ. తే. : క. - కీ. బ. త. క. - కీబసక || శ

9 :- కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కే. బ.:

కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కీబసక - కే. బ.:

కీ. బ. తే. : క. - కీ. బ. త. క. - కీబసక || శ

కీ. బ. తే. : క. - కీ. బ. త. క. - కీబసక || శ

41. సూత్రము 11

వి :- ఈసూత్రముచే A - త్రిశాలము, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును. B - 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు వచ్చును. C - 2 కా.ముక్తాయి, 3 కా.ముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయి వచ్చును. D - విన్యాస ముక్తాయి. 3+2+1 x వచ్చును.

పాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 11 = 44$	—	11
5	$5 \times 11 = 55$	1 - ,	14
6	$6 \times 11 = 66$	2 - ;	17
7	$7 \times 11 = 77$	3 - ;,	20
8	$8 \times 11 = 88$	—	22
9	$9 \times 11 = 99$	1 -	25

ఉదా :-

B - పాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు

4 :- కి. : | ట; : | త; : | క; : - కి.ట, | క.క, | - కి.ట, | త.క, | -

కిటక; | కిటతక | కిటతక || త

5 :- - త; : | ట; : | కి; : | గా; : | తొం; : | - త,ది | గి.గా, | తొం, - త | .ది,గి |

.గా.తొం | - తదిగి | గాతొం - తది | గిగాతొం - త | దిగిగాతొం || త

6 :- - త. : | ధీం | . : | గి. : | గా. : | తొం, | - త. : | ధీం; | గి.గా, | తొం, - త, |

ధీం. | గి,గా. : | తొం - తధం | గిగాతొం | తధీంగి | గాతొం - తధిం |

,గిగాతొం | త

ఉదా :-

A - 5 కా. ముక్తాయ, జాతి 4+3+2+1+ $\frac{1}{2}$ X గమరము

4 :- , - కిలతక కిలతక - కిలతక - కి. ; బ. ; క. ; క. ; . - కి. ; బ. ;
త;క :- కి. బ.త. క. - కిల తక - కిలతక || త

5 :- ; ; ; ; ; ; - త | దిగితాతొం - తదిగితాతొం - తదిగితాతొం - త | ; ; ; ది |
; ; ; గి | ; ; ; బా | ; ; ; తొం | ; ; - త | ; ; ది. ; ; గి. ; ; బా ; ; ; తొం | ; ; -
త. ; ; ది. ; ; గి. ; ; బా ; ; తొం. ; ; - త. ది. గి. బా ; ; తొం. - తదిగితాతొం || త

6 :- , - తద్గిగితాతొం - తద్గిగితాతొం - తద్గిం | గితాతొం - త; ; | ద్గిం; ; | ; ; |
; ; ; ; | ; బా; ; | ; తొం; ; | - త; ; | ద్గిం; ; | ; గి. ; ; బా; ; ; తొం; ; -
త. ; ; ద్గిం; ; | గి. ; ; బా. ; ; తొం. ; ; - త. ; ; ద్గి. గి. బా. తొం. - తద్గిగితాతొం || త

7 :- ; ; - తద్గిగితాతొం - తద్గిం | గితాతొం - తద్గిగితాతొం - త; ; | ; ; ; | ; ; ద్గిం; ; |
; ; ; ; | ; ; గి. ; ; ; బా. ; ; ; తొం. ; ; - త; ; ; ; ; ; ద్గిం; ; ; ; ; గి. ; ;
; ; బా; ; | ; తొం; ; - త | ; ; ; ది | ; ; ; గి. ; ; ; బా; ; తొం | ; - త; ; ది |
; ; గి. బా. తొం | ; - తద్గిగితాతొం || త

8 :- , - తద్గిగితాతొం | తద్గిగితాతొం - తద్గిగితాతొం | - త. ; | ద్గిం. ; ; | గి. ;
; ; | బా; ; | ; | తొం; ; | - త; ద్గిం | ; ; | గి. ; ; ; బా. ; ; | ; తొం. ; ; -
త. ద్గిం | ; గి. ; ; బా. ; ; తొం. ; ; - తద్గిగి. బా. తొం | - తద్గిగితాతొం || త

43. సూత్రము $11\frac{1}{2}$

వి :- ఈసూత్రముచే A - ముక్తాయి, త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయివచ్చును.

B - జాతి 3+2+1 అక్షరమువంతున కావుగను, 2కా.1సారి, 8కా.2సార్లు, 4కా. 8సార్లు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 11\frac{1}{2} = 46$	2 - ;	12
5	$5 \times 11\frac{1}{2} = 57\frac{1}{2}$	2½ - ;;	15
6	$6 \times 11\frac{1}{2} = 69$	8 - ;	18
7	$7 \times 11\frac{1}{2} = 80\frac{1}{2}$	8½ - ;;;	21
8	$8 \times 11\frac{1}{2} = 92$	- - -	23
9	$9 \times 11\frac{1}{2} = 103\frac{1}{2}$	½ - ,	26

ఉదా :-

A - ముక్తాయి, త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయి

4 :- ;- కిట | తక - కిట | తక - కిట | తక - కి, | ;ట, | ;క, | ;- కి, |
ట,త, | క, - కిట | తక - కిటతక | కిటతక - కిటతక || త

5 :- ;, - త,ది | ,గి,ణ,తోం, - త | ,ది,గి,ణ,తోం | , - త,ది,గి,ణ | ,తోం, -
త;;,ది;; | ;,గి;; | ;,ణ;; | ;, తోం;; | ;-త,ది | ;,గి,ణ,తోం;; -
త | ,ది,గి,ణ,తోం | , - తదిగిణతోం - తది | గిణతోం - తదిగిణతోం || త

6 :- : - త | ధీగిణ | తోం - తధీ | గిణతోం - త | ధీగిణ | తోం - త; |
,ధీం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తోం; | , - త,ధిం | ;,గి | ,ణ,తోం | , -
తధీం | గిణతోం - తధిం | ,గిణతోం - తధీం | గిణతోం - తధీంగిణతోం || త

7 :- ::::, - త | ::,దీం;గి | ,ణ,తొం, - శ; | ,దీం;గి,ణ | ,తొం, -త;::,నిం | ::,గి,ణ,
 తొం | , - త;::: | :::: | ,దీం;::: | :::: | ,గి;::: | ,ణ;::: | ,తొం;::: | , - త;::: |
 ,దీం;::: | ,గి;ణ; | ,తొం;::, - త; | ,దీం;గి,ణ | ,తొం,-తంద్రిగి | ,ణతొం -
 తద్దీంగిణ | తొం - తద్దీంగిణతొం || త

8 :- తద్గి | ,ణతొం | తద్గి | ,ణతొం | తద్గి | ,ణతొం | - త; | దీం; |
 :: | గి; | :: | ,ణ; | :: | తొం; | - త;ద్గి | గి; | ,ణ; | ,తొం; | -
 తద్గి | ,ణతొం | - తద్గి,ణతొం | తద్గి,ణతొం | తద్గి,ణతొం || త

9 :- ,త;::,దీం, | ,గి;ణ,|తొం,-త;::,దిం | ::,గి;ణ | ,తొం,-త; | ,దీం;గి; | ,ణ;తొం, -
 త | :::: | ::::,దిం | :::: | ::::,గి | :::: | ::::,ణ | :::: | ::::,తొం | :::: -
 త | ::::,దిం | ::::,గి | ::::,ణ | ::::,తొం | ::, - త;::,దిం | ,గి;ణ | ,తొం, -
 త;::,దిం | ,గి,ణతొం - త, | దీం;గి,ణతొం - శ | ,దీం;గి,ణతొం || త

B - జాతి 3+2+1 కాపుగను, 3కా. 1సారి, 3కా. 2సార్లు, 4కా. 3సార్లు

4 :- ::- కి, | ,బ; | త;క | ::- కి, | బ,త, | క, - కిబ | తక - కి, | బ,త, | క, -
 కిబ | తక - కిబ | తక - కిబతక | కిబతక - కిబతక || త

5 :- ::, - త; | ::,ది; | ,గి;::,ణ | ::,తొం; | ::, - త;::,ది | ,గి;ణ | ,తొం;::, -
 త | ,ది,గి,ణ,తొం | , - త;::,ది; | ,గి;ణ; | ,తొం;::, - త;::,ది | ,గి,ణ,తొం, -
 త | ,ది,గి,ణ,తొం, | , - తదిగిణతొం - తది | గిణతొం - తదిగిణతొం || త

6 :- ::, - త | ::,ద్గిం | :: | ,గి;ణ | ,తొం, | , - త;ద్గిం | ,గి;ణ,తొం | , - తద్గిం |
 గిణతొం - త | ,ద్గిం, | ,గి,ణ | ,తొం, - త | ద్గింగిణ | తొం - తద్గిం |
 గిణతొం - తద్గిం | ,గిణతొం - తద్గిం | గిణతొం - తద్గింగిణతొం || త

7 :- $::: - త \mid :::: \mid ::, దిం ::, ::, గి \mid ::, నా \mid ::, తొం ::, \mid, - త ::: \mid, దిం ::, \mid$
 $గి ::, నా \mid ::, తొం ::, - త ::, \mid, దిం ::, గి ::, ::, తొం, - త ::, \mid, ::, దిం ::, \mid$
 $::, గి ::, నా \mid ::, తొం ::, - త \mid, ::, దిం ::, గి \mid, ::, నా, తొం, - త ::, \mid, ::, దిం ::, గి, నా, తొం, -$
 $త ద్దీం గి \mid నా తొం - త ద్దీం గి నా \mid తొం - త ద్దీం గి నా తొం \parallel త$

8 :- త ద్దీం $\mid :: \mid, ::, గి, \mid ::, నా \mid ::, ::, తొం ::, \mid - త ద్దీం \mid ::, గి \mid ::, నా \mid ::, తొం, \mid -$
 $త ద్దీం గి \mid, నా తొం \mid - త ద్దీం \mid ::, గి \mid ::, నా \mid ::, తొం, \mid - త ద్దీం గి, నా తొం \mid$
 $త ద్దీం గి \mid, నా తొం \mid - త ద్దీం గి నా తొం \mid త ద్దీం గి నా తొం \mid త ద్దీం గి నా తొం \parallel త$

9 :- $-, - త ::: \mid, ::, దిం, \mid :::: \mid, ::, గి ::, ::, నా, \mid ::: \mid, ::, తొం ::, - త \mid ::: ::, దిం \mid$
 $::: ::, గి \mid ::: ::, నా \mid ::: ::, తొం \mid ::, - త ::, ::, ::, గి ::, నా \mid ::, తొం, - త ::, ::, ::, దిం, \mid$
 $::: ::, గి, \mid ::: ::, నా, \mid ::: ::, తొం ::, \mid, - త ::, దిం, \mid, ::, గి ::, నా, \mid, తొం, - త ::, దిం \mid$
 $::, గి ::, నా \mid ::, తొం, - త ద్దీం \mid, ::, గి నా తొం - త, \mid, దిం గి నా తొం -$
 $త \mid, దిం గి నా తొం \parallel త$

44. సూత్రము 11 $\frac{3}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 6 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్ర ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 11\frac{3}{4} = 47$	1 - ,	12
5	$5 \times 11\frac{3}{4} = 58\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{2} - ::,$	15
6	$6 \times 11\frac{3}{4} = 70\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - ::,$	18
7	$7 \times 11\frac{3}{4} = 82\frac{1}{4}$	$1\frac{1}{2} - ::::,$	21
8	$8 \times 11\frac{3}{4} = 94$	2 - ;	24
9	$9 \times 11\frac{3}{4} = 105\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{2} - ::::,$	27

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి. త్రికలము. త్రిశ్రముక్తాయి

4 :- కీటశక - కీటశక - కీటశక - కీ; . . ట; . త; . క; . - కీట, తక, -
 కీటశక - కీటశక - కీట తక - కీట తక || త

5 :- .. - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - త; . క; . . గ; .
 తోం | - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం -
 తదిగితోం - తదిగితోం || త

6 :- .. - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - త; . క; .
 క; . . గ; . . తోం . . - త; . క; . గ; . తోం - తదిగితోం -
 తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం || త

7 :- .. - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - త; . క; .
 క; . . గ; . . తోం . . - త; . క; . గ; . తోం - తదిగితోం -
 తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం || త

8 :- .. - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - త; . క; .
 క; . . గ; . . తోం . . - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం -
 తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం || త

9 :- .. - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - త; . క; .
 క; . . గ; . . తోం . . - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం -
 తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం - తదిగితోం || త

45. సూత్రము 12

వి :- ఈసూత్రముచే A - త్రికాలము, విన్యాసముక్తాయి వచ్చును. B - జాతి 5+4+8 అక్షరము వంతున కాపుగ వచ్చును. C - చతురశ్రముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును. D - 3+2+1, త్రిశ్రముక్తాయి, త్రిశ్ర పైకాలముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 12 = 48$	—	12
5	$5 \times 12 = 60$	—	15
6	$6 \times 12 = 72$	—	18
7	$7 \times 12 = 84$	—	21
8	$8 \times 12 = 96$	—	24
9	$9 \times 12 = 108$	—	27

ఉదా :-

A - త్రికాలము, విన్యాసముక్తాయి

4 :- కి; | ట; | తి; | క; | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక | - కిటతక | త; |
కిటతక : త; | కిటతక || త

5 :- త; | ది; | గి; | బ; | తొం; | - త,ది, | గి,బ, | తొం, - తది | గిబతొం -
తదిగిబతొం | త; | , - తదిగి | బతొం - త, | ;, త | దిగిబతొం || త

6 :- త; | ధిం; | ; | గి; | బ; | తొం; | - త,ధిం | ;గి, | బ,తొం, | - తధింగి |
బతొం - తధిం | ,గిబతొం | త; | ; - తధిం, | గిబతొం | త; | ; - తధిం |
గిబతొం || త

7 :- త; , | ; ; | దీం; | ; ; | గి; , | గా; , | తొం; , | - త; , | దీం; | గి, గా, | తొం; , -
త, | దీంగిగా | తొం - త, దిం | , గిగాతొం | - త; , | ; , - త | , దీంగి |
గాతొం - త, | ; , | , - త, దిం | , గిగాతొం || త

8 :- త; , | ధీం; | ; ; | గి; | ; ; | గా, | ; ; | తొం ; , | - త, ధీం; | గి; | గా; | తొం; , -
త, గి | , గాతొం | - త, ధీంగి | , గాతొం | త; , | ; ; | - త, ధీంగి |
గాతొం | త; , | ; ; | - త, ధీంగి | , గాతొం || త

9 :- త; , | ; ; | దీం; | ; ; | గి; | ; ; | గా; | ; ; | తొం; , | - త; , | దీం; | గి; |
గా; | తొం; , - త, | దీంగి | గాతొం - త | , దీంగి | , గాతొం | త; , |
; ; | , - త, దిం | , గిగా | , తొం - త, | ; ; | ; ; త | , దీంగి | , గాతొం || త

B - జాతి 5+4 = 9 అక్షరము వంతున కాపు

4 :- త; , | , బ; | ; త; , | ; త; | ; ; | - త; , | బ; , | త; , | బ; | - త; బ; | త; , | , త; || త

5 :- త; , | , ది; | ; గి; | ; గా | ; ; | తొం; , | , - త; , | ది; | , గి; | , గా; | , తొం; |
; - త; | ది; గి | ; గా | , తొం ; || త

6 :- త; , | , ధీం; | ; ; | ; గి | ; ; | గా; , | తొం; | ; - త, | , ధీం; | ; ; | గి; | , గా; |
; తొం; , | ; - త, | , ధీం; | ; గి | ; గా; , | తొం; || త

7 :- త; , | ; ; | దీం; | ; ; | ; గి; | , గా; | తొం; , | ; - త | ; ; | , దిం; | ; ; |
; గి | , గా | ; తొం; | ; - త | ; ; | , దీం; | ; ; | గా; , | తొం; || త

8 :- త; , | ధీం; | ; ; | ; గి | ; ; | , గా, | ; ; | తొం; | ; ; | - త; , | ధీం; |
; ; | గి; | ; ; | గా; | ; ; | తొం; , | - త; ధీం; | ; ; | గి, | , గా | ; ; | తొం; | త

9 :- త; , | ; ; | దీం; | ; ; | గి; | ; ; | గా | ; ; | ; తొం; , | , - త; | ; ; |
; దీం; | ; ; | గి, | ; ; | , గా, | ; ; | తొం; | , - త; | ; దిం; | ; ; | గి, |
; గా | ; ; | తొం; || త

D - 8+2+1, త్రిశముక్తాయి, త్రిశపైకాలముక్తాయి

4 :- కి;ట | ;శ, | ,క; | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక | - కిటత | క - కిట |

తక - కి | టతక | - కిటతక - కిట | తక - కిటతక || త

5 :- శ;ది | ;గి, | ,ణ; | తొం; - త | ,ది,గి | ,ణ,తొం | , - తదిగి | ణతొం -

త,ది | ,గి,ణ,తొం | , - త,ది,గి | ,ణ,తొం, - త | ,ది,గి,ణ | ,తొం, -

తదిగి | ణతొం - తగిణ | తొం - తదిగిణతొం || త

6 :- త;ధం | ;; | ,గి; | ,ణ;తొం | ; - త, | ధం; | ,గి,ణ, | తొం, - తధం |

,గిణతొం | - తధం | గిణతొం | తధం | గిణతొం | తధం | గిణతొం | -

తధంగిణతొం | తధంగిణతొం | తధంగిణతొం || త

7 :- త; | , | దీం | ;; | ,గి;ణ | ,తొం, | , - త; | ,దీం | ,గి,ణ | ,తొం, - త | ,దీంగి |

ణతొం - త; | ,గి;గి | ,ణ,తొం, - త | ;,దీ, | ,గి,ణ,తొం | , -

త;దిం | ;,గి,ణ | ,తొం, - త,దిం | ,గిణతొం - త, | దీంగిణతొం - త |

,దీంగిణతొం || త

8 :- త;ధం | ;; | ,గి, | ,;ణ | ;; | ,తొం; | - త,ధం | ;గి | ;ణ. | ,తొం, | -

తధంగి | ,ణ,తొం | - తధం | గిణ | ,తొం - త | ధంగి | ,ణ | తొం -

తధం | , గి | ,ణ,తొం | - తధంగిణ | ,తొం - తధంగి | ,ణ,తొం -

తధం | ,గి,ణ,తొం || త

9 :- త; | , | దీం | ;; | ,గి; | ;ణ | ;; | తొం; - త | ;,దిం | ;గి | ;ణ | ;,తొం | , -

త,దిం | ,గి,ణ | ,తొం - త; | ,దీం;గి | ;,ణ, | ,తొం, - త; | ,దీ;గి

;,ణ, | ,తొం, - త; | దీంగి | ;,ణ, | తొం, - త,దిం | ,గి,ణ,తొం |

తధంగి | ,ణ,తొం - త,దిం | ,గి,ణ,తొం || త

46. సూ త్ర ము $12\frac{1}{4}$

వి :- ఈసూత్రముచే A - 5 కాలంబాతి ఏక వారము, బాతి 4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగను, త్రిశ్రం, త్రిశ్ర పై కాలము వచ్చును. B - బాతి 7+3 $\frac{1}{2}$ +1 $\frac{3}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ నిశ్ర త్రికాలము వచ్చును.

బాతి	అక్షరసంఖ్య	త్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 12\frac{1}{4} = 49$	3 - ::;	13
5	$5 \times 12\frac{1}{4} = 61\frac{1}{2}$	2 $\frac{3}{4}$ - ::::;	16
6	$6 \times 12\frac{1}{4} = 73\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ - ::;	19
7	$7 \times 12\frac{1}{4} = 85\frac{3}{4}$	2 $\frac{1}{4}$ - ::::;	22
8	$8 \times 12\frac{1}{4} = 98$	2 - ::;	25
9	$9 \times 12\frac{1}{4} = 110\frac{1}{4}$	1 $\frac{3}{4}$ - ::::;	28

ఉదా :-

A - 5 కాలం బాతి ఏకవారము, బాతి 4+3+2+1 కాపుగను, త్రి, త్రి పై కాలము

4 :- ::, - కిటతక | కి; | ట; | త; | క; | - కి;ట | ;త, | ,క; | - కి;ట, |
 త,క; | - కిటతక | - కిటత | క - కిటతక || త

5 :- ::::, - తదిగితొం | - త; | ది; | గి; | ణ; | తొం; | - త;ది | ;గి, |
 ,ణ; | తొం; - త | ,ది,గి | ,ణ,తొం | , - తదిగి | గితొం -
 త,ది | ,గి,ణ,తొం | , - తదిగితొం || త

6 :- ::; - తద్గిగితొం | - త; | ధిం; | ; | గి; | ణ; | తొం; | - త;ధిం |
 ; | ,గి; | ,ణ,తొం | ; - త, | ధిం; | గి,ణ, | తొం, - తధిం | , గిణతొం |
 - తధిం | గిణతొం | - తద్గి గిణతొం || త

7 :- ;;;;, - శద్ధింగీణాతొం | - త; | ;; | దీం; | ;; | గి; | ,ణ; | తొం; | -త;,
 ' ; | ;;ణ; ;తొం, , - త; | ,దీం; | ,గి;ణ | ,తొం, - త |
,దింగి | ,ణాతొం - త; | ,దీం;గి | ,ణా,తొం, - త | , శీంగీణాతొం || త

8 :- ;- తద్ధింగీణాతొం | - త; | ,ధీం; | ;; | గి; | ;; | ,ణ; | ;; | తొం; | -త;ధీం
;; | ,గి; | ,ణా | ;; | ,తొం; | - త,ధీం | ;గి; | ,ణా | ;తొం, | -తద్ధింగి
,ణాతొం | - తద్ధిం | గీణ | ,తొం - తద్ధిం | ,గీణాతొం || త

9 :- ;;;;, - శద్ధింగీణాతొం | - త; | ;; | దీం; | ;; | గి; | ;; | ,ణ; | ;; | తొం; | ,
త; | ,దిం | ;; | గి; | ;ణా | ;; | తొం; - త | ,దిం | ;గి | ;,ణ
;,తొం | , - త,దిం | ,గీణ | ,తొం - త; | ,దీం;గి | ;,ణా, | ,తొం,
త,దిం | ,గీణాతొం || త

B- జాతి 7 + $1\frac{1}{2} + 1\frac{1}{2} \times$ మిత్రకాలము

4 :- ;;; - టి, | ;;;; | ;;బ; | ;;;; | ;;శ; | ;;;; | ;;ణ; | ;;; - టి, | ;;బ; |
;;శ; | ;;త; | ; - టి;బ; | ;త;శ; || త

5 :- ;;;;, - త; | ;;;;;; | ;;;,ణ; | ;;;;గ; | ;;;,;;; | ;;;;;;ణ | ;;;;;;
;;;;,తొం; | ;;;;;; | ;;; - త; | ;;;ది; | ;,గి; |
,ణ;,,;తొం | ;;;;;, - త; | ;;ది;గి; | ,ణ;,,;తొం; || త

6 :- ;; - త; | ;;;; | ;,ధీం; | ;;;; | ;;;; | ;;;గి | ;;;; | ;,ణ; | ;;;; |
;,తొం; | ;;;; | , - త; | ,ధీం; | ;;;గి | ;,ణ; | ;,తొం; | , -
శ;,,ధీం, | ;;;; | గి; | ;,ణ;,,తొం; || త

ఉదా :-

ప్రకాలము, 4కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి

4 :- ;- కి, | ;ట, | ;త, | ;క, | ;- కి, | ట,త, | క, - కిట | తక -

కిటతక | కిటతక - కిటతక | - కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక || త

5 :- ;- త;; | ;,ది;; | ;,గి;; | ;,ణ;; | ;,తొం;; | ;- త;;,ది | ;,గి;;,ణ | ;,తొం;;, -

త | ,ది,గి,ణ,తొం | , - తదిగిణతొం - తది | గిణతొం - తదిగిణతొం | -తదిగి | గిణతొం - త | దిగిణ | తొం - తది | గిణతొం || త

6 :- , - త; | ,ధీం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | , - త,ధిం | ;,గి | ,ణ,తొం | , -

తధీం | గిణతొం - తధిం | ,గిణతొం - తధీంగి | గిణతొం - తధీంగిణతొం | -తధీం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం | తధీం | గిణతొం || త

7 :- , - త;;; | ;;;; | ,దీం;;; | ;;;; | ,గి;;; | ,ణ;;; | ,తొం;;; | , - త;;; | ,దీం

;;; | ,గి;;,ణ; | ,తొం;;, - త, | ,దీం;గి,ణ | ,తొం, - తద్దీంగి | గిణతొం -తద్దీంగిణ | తొం - తద్దీంగిణతొం | - త,దిణ | ,గిణ | తొం - త, | దీంగి |గిణతొం - త | ,దీం | గిణతొం || త

8 :- త; | ,ధీం; | ;; | ,గీ; | ;; | ,ణ; | ;; | తొం; | , - త,ధీం | ;,గి | ,ణ; | తొం, | -

తధీంగి | ,ణతొం | - తధీంగిణతొం | తధీంగిణతొం | తధీంగిణతొం | -తధీం | గీణ | ,తొం - త | ధీంగి | ,ణ | తొం - తధిం | ,గి | ,ణతొం || త

9 :- ;;;, - త | ;;; | ,దీం; | ;;; | ;;;,గి | ;;; | ;;;,ణ | ;;; | ;;;,తొం | ;;;, -

త | ;;;,దిం | ;;;,గి | ;;;,ణ | ;;;,తొం | ;, - త;;,దిం | ;,గి;ణ | ;,తొం, -త,దిం | ,గిణతొం - త, | దీంగిణతొం - త | ,దీంగిణతొం | -త,దిం | ,గి | గాతొం | త,దిం | ,గి | గాతొం | త,దిం | ,గి | గాతొం || త

48. సూత్రము 12 $\frac{3}{4}$

వి :- ఈసూత్రముచే త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి, 6 కా. ముక్తాయివచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 12\frac{3}{4} = 51$	1 - ,	13
5	$5 \times 12\frac{3}{4} = 63\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	16
6	$6 \times 12\frac{3}{4} = 76\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{4}$ - ;;;,	20
7	$7 \times 12\frac{3}{4} = 89\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4}$ - ;;;,	23
8	$8 \times 12\frac{3}{4} = 102$	2 - ;;	26
9	$9 \times 12\frac{3}{4} = 114\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ;;;	29

ఉదా :-

త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి, 6 కా. ముక్తాయి

4 :- , - కి; | ,ట; | ,త; | ,క; | , - కి,ట | ,త,క | , - కిటత | క -
త; | , - కిటత | క - త; | , - కిటత | క - కిటతక - కిటతక || త

5 :- , - త; ;;; ; | ,ది; ;;; ; | ,గి; ;;; ; | ,లా; ;;; ; | , - త; ;;; ;
;;; | ,గి; ;;; ; | ,తొ; ;;; - త; ,ది; | ,గి - త; | ,ది; ,గి
; ,లా; ,తొ; | , - త; ;;; ; ;;; - త; ,ది; ,గి | ,లా; ,తొ; - త; ;;; | ;;; ; -
త; | ,ది; ,గి; ,; ,తొ; | , - తదిగిలాతొ - తదిగిలాతొ || త

6 :- ;;; - త | ;;; ,ది | ;;; | ;;; ,గి | ;;; ,లా | ;;; - త | ;;; ,ది; |
; ,గి; ,లా | ; ,తొ; - త | ,ది; ,గి,లా | ,తొ - త,ది; | ,గి,లా,తొ - త |
;;; | ; - త,ది; | ,గి,లా,తొ - త | ;;; ; - త,ది; | ,గి,లా,తొ -
తది; | ,గి,లా,తొ - తది; ,గి,లా,తొ - తది; ,గి,లా,తొ

అక్షరము 13

అక్షరము 13 అక్షరము వంతున కాపుగ
అక్షరము 13 అక్షరము వంతున కాపుగ
అక్షరము 13 అక్షరము వంతున కాపుగ
అక్షరము 13 అక్షరము వంతున కాపుగ
అక్షరము 13 అక్షరము వంతున కాపుగ

అక్షరము	అక్షరము	అక్షరము	అక్షరము
4	4 × 13 = 52	3 - ;	13
5	5 × 13 = 65	2 - ;	17
6	6 × 13 = 78	1 - ;	20
7	7 × 13 = 91		23
8	8 × 13 = 104		26
9	9 × 13 = 117		30

అక్షరము :-

అక్షరము, అక్షరము 13+2+1 గలమునము

4 :- కి, | ట, | త, | క, | - కి, ట, | త, క, | - కి, ట, | త, క, |
- కి, ట, | త, క, | కి, ట, | త, క, || త

5 :- ;, - త, | ;, ది, | ;, గి, | ;, ణ, | ;, తొం, | ;, - త, | ది, గి, | ణ, తొం, | - త, ది, |
ణ, తొం, - త, | ది, | గి, ణ, | తొం, |, - త, ది, | గి, ణ, | తొం, - త, |
ది, గి, తొం, || త

6 :- ;, - త, | ;, ధిం, | ;, | గి, | ;, ణ, | ;, తొం, | ;, - త, | ధిం, | గి, ణ, | తొం, -
త, ధిం, | గి, తొం, | - త, ధిం, | ;, | గి, | ణ, తొం, | ;, - త, | ధిం, |
గి, ణ, | తొం, - త, ధిం, | గి, తొం, || త

పాఠ్య సూత్ర భాష్యము

7 :- , - త; | | ; ; | , గి; | , నా; | , తొం; | , - త; | , దీం, | , గి, నా |
 , - త; | , దీం, | , గి, నా | , తొం - త, | ; ; | దీం; | , గి, | , నా; | తొం; -
 , - త, దిం, | , గి, నా | || త

8 :- త; | | ; ; | , నా; | ; ; | తొం; | , - త, దీం; | , గి; | , నా; | తొం, | -
 , - త, దిం; | ; ; | , గి, | , నా; | ; ; | , తొం; | -
 , - త, దిం; | , గి, నా | ; తొం, | - త, దీం; | , గి, నా | || త

9 :- ; , - త | ; ; | , గి; | ; ; | , నా; | ; ; | తొం; | ; , - త | ; దిం, |
 ; , గి; | , నా; | , తొం | , - త, దిం, | , గి, నా | , తొం - త, | ; ; | దీం; | ; గి |
 ; ; | , నా; | , తొం, | , - త; | , దీం, | , గి, | , నా; | , తొం, - త | , దీం, |
 , నా; | || త

50. సూత్రము $13\frac{1}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కా. జాతికాపు, 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. జాతికాపు, 4 కా. 3 సార్లు, $3 + 1\frac{1}{4} + \frac{1}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ్గ త్రిశ్రుతికాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రాసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$13\frac{1}{4} = 53$	3 - ;	14
5	$5 \times 13\frac{1}{4} = 66\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4} - ; ; ;$	17
6	$6 \times 13\frac{1}{4} = 79\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2} - ,$	20
7	$7 \times 13\frac{1}{4} = 92\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4} - ; ; ; ; ;$	24
8	$8 \times 13\frac{1}{4} = 106$	2 - ;	27
9	$9 \times 13\frac{1}{4} = 119\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4} - ;$	30

ఉదా :-

2కా. సారి, 2కా. జాతికాపు, 8కా. 2సార్లు, 4కా. జాతికాపు, 4కా. 8సార్లు, 8+14+2 గ
త్రిత్రికాలము

4 :- స; - కి | ,ట,త | ,క, - త | స; - కి | టతక - కి | టతక - త, | - కిటతక -
కిట | తక - కిటతక - కి, | స;ట; | స;క; | క; - కి, | ,ట;త;క | -
కి;ట;క; || త

5 :- స; - త;స;ది | స;గ;స;ణ | స;తొ; - త | స;స; | స;స; | స; -
త;ది;గి | ,క,తొ; - త;ది | ,గ;క,తొ; - త | స; - త;ది,గి,
క,తొ;-త,ది,గి,క,తొ;-త,ది | ,గి,క,తొ;-త; | ,ది;గ;గి | స;గ;
స; | స;తొ;స; | - త;గ;గి | ,క,తొ; | , - త;గ;క,తొ; || త

6 :- , - త;ధీం, | స;గి | ,క,తొ; | , - త;స; | స; | , - త;ధీం;గి,క,తొ; |
త,ధిం | స;గి,క,తొం | , - త; - త | ధీంగి,తొం - తధీం | గి,తొం -
తధీంగి | తొం - త;ధిం | స; | ,గి | ,క,తొం | , -
త; | ధీం;గి, | ,క,తొం - త, | ,ధీం;గి,క,తొం; || త

7 :- స; - త; | స;దీం, | స;గి | ,క,తొం; | , - త;స; | స; |
స; | స; - త; | ,దీం;గి | ,క,తొం; - త; | ,దీం;గి,
క, | తొం; - త;స; | , - త;దీం,గి,క,తొం | , - త;దీం;గి,క,తొం -
త | ,దీం,గి,క,తొం - త; | స;స; | ,దీం; | స;గి | స;గ;
స; | ,తొం; | , - త;దీం, | స;గి,క,తొం | , -
త; | ,దీం;గి,క,తొం; || త

8 :- త, | ధీ, | గీ; | నా, | తొం, - త, , , | ; | ; | , - తధిం | , గీనా |
 , తొం - తధిం | , గీనా | , తొం - త; , | ; - తధిగి | , నాతొం - తధిగి |
 , నాతొం - తధిగి | , నాతొం - త; , | ధిం; | ; ; గీ | ; ; ; | , నా; |
 ; ; తొం, | ; - త; ధిం | ; ; గీ, | ; , నా; , | , తొం; - త; ధిం; , గీ; , నా; తొం; || త

9 :- త; , , , , , | , దీ , , , , , | , , గీ, , , , , | , , నా, , , , , | , తొం; , , , , , - త; , , , , , |
 , , , , , | , , , , , | , , , , , | , , - త; , , , , , దిం, , , , , గీ; , , , , , నా; , , , తొం; -
 త; , , , , , దిం | , , , , , గీ; , , , , , నా | , , , , , తొం, - త; , , , , , - త, | , దిం; గీ; , , , , , నా; తొం, -
 త | , , , , , దిం; గీ; , , , , , నా; తొం | , - త, , , , , దిం; గీ; , , , , , నా; , , తొం, -
 త; , , , , , | , , , , , దిం; , , , , , | , , , , , గీ; , , , , , | , , , , , నా, , , , , | , , , , , తొం; , , , , , - త | , , , , , దిం, , , , , గీ, , , , , నా, , , , , తొం | , , , -
 త; , , , , , దిం, , , , , | , , , , , గీ; , , , , , నా; , , , , , తొం; || త

51. సూ త్ర ము $13\frac{1}{2}$

వి :- ఈ సూత్రమున 4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాసముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రైసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 13\frac{1}{2} = 54$	$\frac{1}{2}$ - ;	14
5	$5 \times 13\frac{1}{2} = 67\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	17
6	$6 \times 13\frac{1}{2} = 81$	$\frac{3}{2}$ - ;,	21
7	$7 \times 13\frac{1}{2} = 94\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	24
8	$8 \times 13\frac{1}{2} = 108$	- - -	27
9	$9 \times 13\frac{1}{2} = 121\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;,	31

9 :- ::- త,దిం | ,గీణాతో - త, | దీంగీణాతో - త | ,దీంగీణాతో -

త; :: | దీం; | :: | గీ; | :: | ణా; | :: | తో; | - త; | దీం; | గీ; | ణా; |
తో, - త, | దీంగీ | ణాతో - త | ,దీంగి | ,ణాతో | త; | :: | , -
త,దిం | ,గీణా | ,తో - త, | :: | :: - త | ,దీంగి | ,ణాతో || త

52. సూత్రము 13 $\frac{3}{4}$

వి :- ఈసూత్రముచే జాతి మొదటికాలమున అక్షరమునకు (సంకీర్ణ) 9 అక్షరముల వంతున కాపుగను, 2వ కాలమున (మిత్ర) 7 అక్షరముల వంతున కాపుగను, 3వ కాలమున (ఖండ) 5 అక్షరముల వంతున కాపుగను అనెడి త్రికాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 13\frac{3}{4} = 55$	1 - ,	14
5	$5 \times 13\frac{3}{4} = 68\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4} - :::::$	18
6	$6 \times 13\frac{3}{4} = 82\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - ,$	21
7	$7 \times 13\frac{3}{4} = 96\frac{1}{2}$	$3\frac{3}{4} - :::::$	25
8	$8 \times 13\frac{3}{4} = 110$	2 - ;	28
9	$9 \times 13\frac{3}{4} = 123\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4} - ,$	31

ఉదా :-

1కా. 9 అక్షరముల కాపుగను, 2కా. 7 అక్షరముల కాపుగను, 3కా. 5 అక్షరముల కాపుగ త్రికాలము

4 :- , - కి; | :: | ;ట, | :: | ;త | :: | :: | క; | ; | , - కి; | ,ట; :: | త; :: :: -

కి, | ,ట; త; క; || త

5 :- ::::, - త; | :::: | :::: | ,ది:: | :::: | ::,గి:: | :::: |
 ::,ణ:: | :::: | ::::,తొం; | :::: | :::: | , - త::,ది |
 ::::,గి; | ::::,ణ:: | ::::,తొం:: | ::, - త::,ది; | ,గి::,ణ::,తొం:: || త

6 :- , - త:: | :::: | ::,ధీ, | :::: | :::: | :::: | ,గి:: | :::: | ,ణ:: |
 :::: | ::,తొం; | :::: | :: - త | ::,ధీం | :::: | ::,గి; | ,ణ:: |
 ;తొం::, | , - త ::,ధీం:: | ,గి::,ణ::,తొం:: || త

7 :- ::::, - త | :::: | :::: | :::: | :::: | ::,దీం::, | :::: |
 :::: | :::: | ,గి::,గి | :::: | :::: | ,ణ::,గి:: | :::: |
 ::,తొం:: | :::: | :::: - త:: | :::: | ::,దీం::, | :::: |
 ,గి::,గి:: | ,ణ::,గి::,తొం | :::: - త; | ::,దీం::, | ,గి::,ణ::,తొం:: || త

8 :- ;- త, | ::,ధీం | :: | :: | :: | ,గి, | :: | :: | ,ణ | :: | :: |
 :: | ,తొం; | :: | ;- త; | ,ధీం; | :::: | ,గి::, | ::,ణ | :::: | ::,
 తొం; | :: - త::,ధీం, | ::,గి::, | ,ణ::,తొం:: || త

9 :- ,- త::,గి:: | :::: | :::: | :::: | ::,దీం::, | :::: | :::: |
 :::: | :::: | ,గి::,గి, | :::: | :::: | ,ణ::,గి:: | :::: |
 :::: | :::: | :::: | :::: | ,తొం::,గి:: | :::: | :: -
 త::,గి:: | :::: | ,దీం::,గి, | :::: | ::,ణ::,గి:: | :::: |
 ::,తొం::,గి:: | , - త::,దీం, | ::,గి::,గి, | ,ణ::,గి::,తొం:: || త

53. సూత్రము 14

వి :- ఈసూత్రముచే A - ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రముక్తాయి వచ
B - ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయివచ్చును. C -
5 + 4 + 3 + 2 అక్షరముపంతున కాపుగ తగ్గివు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 14 = 56$	—	14
5	$5 \times 14 = 70$	2 - ;	18
6	$6 \times 14 = 84$	—	21
7	$7 \times 14 = 98$	—	25
8	$8 \times 14 = 112$	—	28
9	$9 \times 14 = 126$	2 - ;	32

ఉదా :-

A - ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రముక్తాయి

ఉదా :- ముక్తాయి - అక్షరములు 56, 70, 84, 98, 112, 126, 140, 154, 168, 182, 196, 210, 224, 238, 252, 266, 280, 294, 308, 322, 336, 350, 364, 378, 392, 406, 420, 434, 448, 462, 476, 490, 504, 518, 532, 546, 560, 574, 588, 602, 616, 630, 644, 658, 672, 686, 700, 714, 728, 742, 756, 770, 784, 798, 812, 826, 840, 854, 868, 882, 896, 910, 924, 938, 952, 966, 980, 994, 1008, 1022, 1036, 1050, 1064, 1078, 1092, 1106, 1120, 1134, 1148, 1162, 1176, 1190, 1204, 1218, 1232, 1246, 1260, 1274, 1288, 1302, 1316, 1330, 1344, 1358, 1372, 1386, 1400, 1414, 1428, 1442, 1456, 1470, 1484, 1498, 1512, 1526, 1540, 1554, 1568, 1582, 1596, 1610, 1624, 1638, 1652, 1666, 1680, 1694, 1708, 1722, 1736, 1750, 1764, 1778, 1792, 1806, 1820, 1834, 1848, 1862, 1876, 1890, 1904, 1918, 1932, 1946, 1960, 1974, 1988, 2002, 2016, 2030, 2044, 2058, 2072, 2086, 2100, 2114, 2128, 2142, 2156, 2170, 2184, 2198, 2212, 2226, 2240, 2254, 2268, 2282, 2296, 2310, 2324, 2338, 2352, 2366, 2380, 2394, 2408, 2422, 2436, 2450, 2464, 2478, 2492, 2506, 2520, 2534, 2548, 2562, 2576, 2590, 2604, 2618, 2632, 2646, 2660, 2674, 2688, 2702, 2716, 2730, 2744, 2758, 2772, 2786, 2800, 2814, 2828, 2842, 2856, 2870, 2884, 2898, 2912, 2926, 2940, 2954, 2968, 2982, 2996, 3010, 3024, 3038, 3052, 3066, 3080, 3094, 3108, 3122, 3136, 3150, 3164, 3178, 3192, 3206, 3220, 3234, 3248, 3262, 3276, 3290, 3304, 3318, 3332, 3346, 3360, 3374, 3388, 3402, 3416, 3430, 3444, 3458, 3472, 3486, 3500, 3514, 3528, 3542, 3556, 3570, 3584, 3598, 3612, 3626, 3640, 3654, 3668, 3682, 3696, 3710, 3724, 3738, 3752, 3766, 3780, 3794, 3808, 3822, 3836, 3850, 3864, 3878, 3892, 3906, 3920, 3934, 3948, 3962, 3976, 3990, 4004, 4018, 4032, 4046, 4060, 4074, 4088, 4102, 4116, 4130, 4144, 4158, 4172, 4186, 4200, 4214, 4228, 4242, 4256, 4270, 4284, 4298, 4312, 4326, 4340, 4354, 4368, 4382, 4396, 4410, 4424, 4438, 4452, 4466, 4480, 4494, 4508, 4522, 4536, 4550, 4564, 4578, 4592, 4606, 4620, 4634, 4648, 4662, 4676, 4690, 4704, 4718, 4732, 4746, 4760, 4774, 4788, 4802, 4816, 4830, 4844, 4858, 4872, 4886, 4900, 4914, 4928, 4942, 4956, 4970, 4984, 4998, 5012, 5026, 5040, 5054, 5068, 5082, 5096, 5110, 5124, 5138, 5152, 5166, 5180, 5194, 5208, 5222, 5236, 5250, 5264, 5278, 5292, 5306, 5320, 5334, 5348, 5362, 5376, 5390, 5404, 5418, 5432, 5446, 5460, 5474, 5488, 5502, 5516, 5530, 5544, 5558, 5572, 5586, 5600, 5614, 5628, 5642, 5656, 5670, 5684, 5698, 5712, 5726, 5740, 5754, 5768, 5782, 5796, 5810, 5824, 5838, 5852, 5866, 5880, 5894, 5908, 5922, 5936, 5950, 5964, 5978, 5992, 6006, 6020, 6034, 6048, 6062, 6076, 6090, 6104, 6118, 6132, 6146, 6160, 6174, 6188, 6202, 6216, 6230, 6244, 6258, 6272, 6286, 6300, 6314, 6328, 6342, 6356, 6370, 6384, 6398, 6412, 6426, 6440, 6454, 6468, 6482, 6496, 6510, 6524, 6538, 6552, 6566, 6580, 6594, 6608, 6622, 6636, 6650, 6664, 6678, 6692, 6706, 6720, 6734, 6748, 6762, 6776, 6790, 6804, 6818, 6832, 6846, 6860, 6874, 6888, 6902, 6916, 6930, 6944, 6958, 6972, 6986, 7000, 7014, 7028, 7042, 7056, 7070, 7084, 7098, 7112, 7126, 7140, 7154, 7168, 7182, 7196, 7210, 7224, 7238, 7252, 7266, 7280, 7294, 7308, 7322, 7336, 7350, 7364, 7378, 7392, 7406, 7420, 7434, 7448, 7462, 7476, 7490, 7504, 7518, 7532, 7546, 7560, 7574, 7588, 7602, 7616, 7630, 7644, 7658, 7672, 7686, 7700, 7714, 7728, 7742, 7756, 7770, 7784, 7798, 7812, 7826, 7840, 7854, 7868, 7882, 7896, 7910, 7924, 7938, 7952, 7966, 7980, 7994, 8008, 8022, 8036, 8050, 8064, 8078, 8092, 8106, 8120, 8134, 8148, 8162, 8176, 8190, 8204, 8218, 8232, 8246, 8260, 8274, 8288, 8302, 8316, 8330, 8344, 8358, 8372, 8386, 8400, 8414, 8428, 8442, 8456, 8470, 8484, 8498, 8512, 8526, 8540, 8554, 8568, 8582, 8596, 8610, 8624, 8638, 8652, 8666, 8680, 8694, 8708, 8722, 8736, 8750, 8764, 8778, 8792, 8806, 8820, 8834, 8848, 8862, 8876, 8890, 8904, 8918, 8932, 8946, 8960, 8974, 8988, 9002, 9016, 9030, 9044, 9058, 9072, 9086, 9100, 9114, 9128, 9142, 9156, 9170, 9184, 9198, 9212, 9226, 9240, 9254, 9268, 9282, 9296, 9310, 9324, 9338, 9352, 9366, 9380, 9394, 9408, 9422, 9436, 9450, 9464, 9478, 9492, 9506, 9520, 9534, 9548, 9562, 9576, 9590, 9604, 9618, 9632, 9646, 9660, 9674, 9688, 9702, 9716, 9730, 9744, 9758, 9772, 9786, 9800, 9814, 9828, 9842, 9856, 9870, 9884, 9898, 9912, 9926, 9940, 9954, 9968, 9982, 9996, 10000.

5 :- ;- తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం | తదిగిణ | తొం - త; |,ది; |,గి; |
;ణ; | తొం; | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | దిగిణతొం | -
6 :- ;- తది | గిణతొం - తది | గిణతొం - తది | గిణతొం || త

6 :- తదీం | గిణతొం - తదీం | ,గిణతొం | తదీం | గిణతొం - త, | ;దీం | ;; |
;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ;- త, | దీం; | ,గి,ణ, | తొం, - తదీం | ,గిణతొం | -
తదీం | గిణతొం | తదీం | గిణతొం | తదీం | గిణతొం || త

7 :- ;-త, | దీంగిణ | తొం - త,దిం | ,గిణతొం | తద్దీం | గిణతొం - త | ;;
 ;,దిం | ;; | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, - త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తొం | ,
 త,దిం | ,గిణతొం | - త,దిం | ,గిణ | తొం - త, | దీంగి | గణతొం -
 త | ,దీం | గిణతొం || త

8 :- తద్దీంగి | ,ణతొం | తద్దీంగి | ,ణతొం | తద్దీంగి | ,ణతొం | - త; | దీం; |
 ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తొం; | - త,ద్దీం | ;గీ | ;ణ | ;తొం, | -
 తద్దీంగి | ,ణతొం | -తద్దీం | గీణ | ,తొం - త | దీంగి | ,ణ | తొం -
 తద్దీం | ,గీ | ణతొం || త

9 :- ;- త, | దీంగి | గణతొం - త | ,దీంగి | ,ణతొం | తద్దీం | గీణ | తొం -
 త; | ;; | ,దీం, | ;; | ,గీ, | ;; | ,ణ, | ;; | ,తొం; | , - త; | ,దీం, | ,గీ, |
 ,ణ, | ,తొం, - త | ,దీంగి | ,ణతొం | - త,దిం | ,గీ | గణతొం | త,దిం |
 ,గీ | గణతొం | త,దిం | ,గీ | గణతొం || త

B - ముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయి

4 :- ఓటతక | ఓటతక | ఓటతక | - ఓటతక | త; | - ఓటతక | త; | - ఓటతక | -
 ఓటత | క - ఓట | తక - ఓ | ఓటతక | - ఓటతక - ఓట | తక - ఓటతక || త

5 :- ;- తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం | తదిగిణ | తొం - తదిగి | గణతొం -
 త, | ;,-త | దిగిణతొం | త; | , - తదిగి | గణతొం - త,ది | ,గి,ణ,తొం | , -
త, ది, గి | ,ణ,తొం, - త | ,ది,గి,ణ | ,తొం, - తదిగి | గణతొం -
తదిగిణ | తొం - తదిగిణతొం || త

6 :- తద్ధిం గి | నాతోం - తద్ధిం | ,గినాతోం | తద్ధిం గి | నాతోం - తద్ధిం | ,గినాతోం |
 త; , | ; - తద్ధిం | ,గినాతోం | త; , | ; - తద్ధిం | ,గినాతోం | -
 తద్ధిం | గినాతోం | తద్ధిం | గినాతోం | తద్ధిం | గినాతోం | -
 తద్ధింగినాతోం | తద్ధింగినాతోం | తద్ధింగినాతోం || త

7 :- ; - త, | దీంగినా | తోం - త,దిం | ,గినాతోం | తద్ధిం | గినాతోం - త, | దీంగి |
 నాతోం - త, | ; ; | , - త,దిం | ,గినాతోం | త; , | ; - త, | దీంగి |
 నాతోం - త; | ,దీంగి | ,నా,తోం, - త | ;,దీం, | ,గి,నా,తోం | ,త; ,దిం |
 ;,గినా,తోం, - త,దిం | ,గినాతోం - త, | దీంగినాతోం - త, | దీంగినాతోం || త

8 :- తద్ధిం గి | , నాతోం | తద్ధిం గి | , నాతోం | తద్ధిం గి | , నాతోం | - తద్ధిం గి | ,
 నాతోం | త; , | ; ; | తద్ధిం గి | , నాతోం | త; , | ; ; | తద్ధిం గి | , నాతోం | -
 తద్ధిం | గీనా | ,తోం - త | తద్ధిం గి | ,నా | తోం - తద్ధిం | ,గీ | నాతోం | -
 తద్ధింగినా | ,తోం - తద్ధిం గి | ,నాతోం - తద్ధిం | , గీనాతోం || త

9 :- ; - త, | దీంగి | నాతోం - త, | దీంగి | ,నాతోం | తద్ధిం | గీనా | తోం -
 త,దిం | , గీనా | ,తోం - త, | ; ; | ; - త, | దీంగి | ,నాతోం |
 త; , | ; ; | , - త,దిం | , గీనా | ,తోం - త; | ,దీంగి | ;,నా, | ,
 తోం, - త; | , దీంగి | ;,నా, | ,తోం, - త; | ,దీంగి | ;,నా, |
 ,తోం, - త,దిం | ,గీనాతోం | తద్ధింగి | నాతోం - త,దిం | ,గీనాతోం || త

C - జాతి 5+4+8+2 అక్షరమువంతున కావున తగ్గవు

4 :- 8; , | ,ట; | ;త, | ;క | ; ; | - కి; , | ట; , | త; , | క; , | - 8;ట;త, | ,క; | -
 , 8;ట, | త,క, | త

5 :- ; - త, | ;,ది | ; ; | గి, | ;,ణ | ; తొం, | ; - త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;, తొం | ;, - త | ;,ది, | ,గి | ;,ణ;తొం | ; - త, | ది,గి, | ;,ణ;తొం, || త

6 :- త; , | ,ధీం, | ; ; | ;,గి | ; ; | ;,ణ, | ;,తొం; | ; - త, | ;,ధీం | ; ; | ;,గి, | ;,ణ, | ;,తొం, | ; - త, | ,ధీం, | ;,గి | ;,ణ, | ,తొం; | - త,ధీం | ;,గి, | ;,ణ;తొం, || త

7 :- ; - త, | ; ; ; ; | దీం; | ; ; | ;,గి, | ;,ణ | ; ; | తొం; , | - త; | ; ; | ,దీం, | ; ; | ,గి, | ;,ణ | ;,తొం; | , - త; | ;,దిం | ; ; | ,గి; | ;,ణ;తొం | ; - త, | ;,దీం | ;,గి, | ;,ణ, తొం, || త

8 :- త; , | ,ధీం, | ; ; | ;,గి | ; ; | ; ; | ,ణ, | ; ; | ;,తొం | ; ; | - త; , | ,ధీం; | ; ; | గీ; | ; ; | ;,ణ; | ; ; | తొం; , | - త;ధీం | ; ; | ,గీ, | ;,ణ | ; ; | ,తొం; | - త,ధీం | ;,గీ; | ;,ణ | ;,తొం, || త

9 :- ; - త, | ; ; ; ; | దీం; | ; ; | ;,గీ | ; ; | ; ; | ;,ణ; | ; ; | ;,తొం, | ; - త | ; ; | ;,దిం | ; ; | ;,గి | ; ; | ;,ణ | ; ; | ;,తొం | ; - త | ; ; | ,దీం, | ;,గి | ; ; | ,ణ, | ;,తొం | ; - త, | ;,దీం | ;,గీ | ;,ణ | ;,తొం, || త

54. సూత్రము 14 $\frac{1}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే త్రికాలము, $8+1\frac{1}{2}+\frac{1}{4} \times$ త్రిశ్ర త్రికాలము, త్రిశ్ర గమన పై కాలముక్తయి వచ్చును.

కాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసే అక్షరములు	రియలు
4	$4 \times 14\frac{1}{4} = 57$	8 - ;,	15
5	$5 \times 14\frac{1}{4} = 71\frac{1}{2}$	2 - ;,	18
6	$6 \times 14\frac{1}{4} = 85\frac{1}{2}$	2 - ;,	22
7	$7 \times 14\frac{1}{4} = 99\frac{1}{2}$	1 - ,	25
8	$8 \times 14\frac{1}{4} = 114$	2 - ;	29
9	$9 \times 14\frac{1}{4} = 128\frac{1}{4}$	8 - ;;;;;;	33

8 :- ; - త, | ధీం | ; ; | గీ | ; ; | నా | ; ; | తొం, | ; - త, | ధీం; | గీ; |
 నా; | తొం, - తధిం | ,గీణ | ,తొం - త, | ధీం, | ;గీ | ; ; | ,నా, |
 ;,తొం | ; - త;ధిం | ; ;,గీ, | ;,నా; | ,తొం; - త;ధిం; | ,గీ; ;నా; ;తొం; :-
తధీంగీణ | ,తొం - తధీంగి | ,నాతొం - తధిం | ,గీనాతొం || త

9 :- ; ; ; ; ; - త | ; ; ; ; ; | ; ; ; ; ;,దిం | ; ; ; ; ; | ; ; ; ; ;,గి | ; ; ; ; ; | ; ; ; ; ;,ణ |
; ; ; ; ; | ; ; ; ; ;,తొం | ; ; ; ; ; - త | ; ; ; ; ;,దిం | ; ; ; ; ;,గి | ; ; ; ; ;,ణ |
; ; ; ; ;,తొం | ; ; ; - త; ; ;,దిం | ; ; ;,గీ; ; ;,ణ | ; ; ;,తొం; - త; ; ; ; ; ; |
; ,దిం; ; ; ; | ; ; ; ; ,గీ; | ; ; ; ; ; | ; ,నా; ; ; ; | ; ; ; ;,తొం; ; ; ; -
త; ; ; ; | ; ,దిం; ; ; ;,గి | ; ; ; ;,నా; ; ; ;,తొం; ; - త; | ; ,దిం; ; ; ;,గీ; ; ;,ణ |
; ; ;,తొం; - త,దిం | ,గీనాతొం | తధీంగి | నాతొం - త,దిం | ,గీనాతొం || త

55. సూత్రము 14 $\frac{1}{2}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3 + 2 + 1 X అక్షరము వంతెన కాపుగ వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 14\frac{1}{2} = 58$	2 - ;	15
5	$5 \times 14\frac{1}{2} = 72\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2} - ; ; ;$	19
6	$6 \times 14\frac{1}{2} = 87$	1 - ;	22
7	$7 \times 14\frac{1}{2} = 101\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2} - ; ; ;$	26
8	$8 \times 14\frac{1}{2} = 116$	—	29
9	$9 \times 14\frac{1}{2} = 130\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - ; ;$	33

6 :- ; - తధిం | ,గిణతొం | తధింగి | ణతొం - తధిం | ,గిణతొం | - త; , ధిం; |
 ;; | గి; , ణ; , తొం; , | - త,ధిం; | గి; , ణ,తొం, | తధింగి | ణతొం -
 తధిం | ,గిణతొం | త; , | ; - తధిం | ,గిణతొం | త; , | ; - తధిం |
 ,గిణతొం || త

7 :- ; , - త | ,దీంగి | ణతొం - త, | దీంగిణ | తొం - త,దిం | ,గిణతొం | -
 త; , | ;; | దీం; | ;; | గి; , ణ; , | తొం; , | - త; , | దీం; | గి,ణ, |
 తొం, - త, | దీంగిణ | తొం - త,దిం | ,గిణతొం | త; , | ; , - త |
 ,దీంగి | ణతొం - త, | ; , - త,దిం | ,గిణతొం || త

8 :- తధింగి | ,ణతొం | తధింగి | ,ణతొం | తధింగి | ,ణతొం | - త; , | ధిం; |
 ;; | గి; | ;; | ణ; | ;; | తొం; , | - త,ధిం; | గి; | ;ణ; | తొం, | -
 తధింగి | ,ణతొం | - తధింగి | ,ణతొం | త; , | ;; | తధింగి | ,ణతొం |
 త; , | ;; | తధింగి | ,ణతొం || త

9 :- , - త,దిం | ,గిణ | ,తొం - త, | దీంగి | ణతొం - త, | దీంగి | ,ణతొం | -
 త; , | ;; | దీం; | ;; | గి; | ;; | ణ; | ;; | తొం; , | - త; , | దీం; |
 గి; | ణ; | తొం, - త, | దీంగి | ణతొం - త, | దీంగి | ,ణతొం |
 త; , | ;; | , - త,దిం | ,గిణ | ,తొం - త, | ; , | ; , - త, | దీంగి |
 ,ణతొం || త

58. సూత్రము 15¹

వి :- ఈ సూత్రముచే బాతి ౪ - 1 + 1 = 2 అక్షరములను కలుపుకొని తగ్గింపు వచ్చును. 4 + 8 + 2 + 1 = 15 అక్షరములను కలుపుకొని తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షరసంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 15\frac{1}{4} = 61$	3 - ::::	16
5	$5 \times 15\frac{1}{4} = 76\frac{1}{4}$	3 $\frac{3}{4}$ - :::::	20
6	$6 \times 15\frac{1}{4} = 91\frac{1}{2}$	4 - ,	23
7	$7 \times 15\frac{1}{4} = 106\frac{3}{4}$	1 $\frac{1}{2}$ - ::,	27
8	$8 \times 15\frac{1}{4} = 122$	2 - ::	31
9	$9 \times 15\frac{1}{4} = 137\frac{1}{4}$	2 $\frac{1}{2}$ - :::::	35

ఉదా :-

జాతి 3 + $1\frac{1}{4}$ + $\frac{3}{4}$ X త్రిశ్ర త్రికాలము, 4 + 3 + 2 + 1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :- :::: - కి, | ::ట, | ;త::, | క::, - కి, | ,ట;త;క | ; - కి;ట;త;క; | - కి; ,
ట, | త; , | క; , | - కి;ట | ;త, | ,క; | - కి;ట, | త,క, | - కి;టతక || త

5 :- ::::, - త | ::::;ది; | ::;గి::; | ;ణ;::;::,తొం | ::::, -
త::;ది;గి;ణ; | ;,తొం::, - త;ది;గి | ;ణ;తొం; - త, | ;ది, | ;గి, | -
;ణ, | ;తొం, | ; - త, | ,ది; | గి;ణ | ;తొం, | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం,
త | దిగిణతొం || త

6 :- , - త::;ధిం | ::; | ;గి; | ,ణ;::,తొం | ::, - త; | ధిం;గి, | ,ణ;తొం; -
త, | ,ధిం;గి;ణ;తొం; | - త; , | ధిం; | ; | గి; , | ,ణ; | తొం; , | -
త;ధిం | ; | ,గి | ,ణ;తొం | ; - త, | ధిం; | గి,ణ, | తొం, - తధిం |
;గిణతొం||త

6 :- ;;, - తద్ధిం | ,గిణాతొం - తద్ధింగిణాతొం - తద్ధింగిణాతొం | - తద్ధింగి |ణాతొం -
తద్ధిం | ,గిణాతొం | తద్ధింగి |ణాతొం - త. | ;ద్ధిం | ;; | ;గి, | ;ణ, |
;తొం, | , - త, | ద్ధిం; | గి,ణ, | తొం, - తద్ధిం | ,గిణాతొం | - తద్ధిం |
గిణాతొం | తద్ధిం | గిణాతొం | తద్ధిం | గిణాతొం || త

7 :- ;, - తద్ధింగిణాతొం - తద్ధింగిణా | తొం - తద్ధింగిణాతొం - త, | ద్ధింగిణా | తొం -
త,దిం | ,గిణాతొం | తద్ధిం | గిణాతొం - త | ;; | ;,దిం | ;; | ;గి | ;,ణ |
;,తొం | , - త | - ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తొం | , - త,దిం | ,గిణాతొం | -
త,దిం | ,గిణా | తొం - త, | ద్ధింగి |ణాతొం - త | ,ద్ధిం | గిణాతొం || త

8 :- ; - తద్ధింగిణాతొం | తద్ధింగిణాతొం - తద్ధింగిణాతొం | - తద్ధింగి | ,ణాతొం |
తద్ధింగి | ,ణాతొం | - తద్ధింగి | ,ణాతొం | - త, | ద్ధిం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; |
తొం, | - త,ద్ధిం | ;గీ; | ణా | ;తొం, | - తద్ధింగి | ,ణాతొం | - తద్ధిం |
గీణా | ,తొం - త | ద్ధింగి | ,ణా | తొం - తద్ధిం | ,గీ | ణాతొం || త

9 :- ;;;;, - త,దిం | ,గీణాతొం - తద్ధింగిణాతొం - త, | ద్ధింగిణాతొం - త, | ద్ధింగి |
ణాతొం - త | ,ద్ధింగి | ,ణాతొం | - తద్ధిం | గీణా | తొం - త; | ;; | ,ద్ధిం, |
;; | ,గీ, | ;; | ,ణా, | ;; | ,తొం; | , - త; | ,ద్ధిం, | ,గీ, | ,ణా, |
,తొం, - త | ,ద్ధింగి | ,ణాతొం | - త,దిం | ,గీ | ణాతొం | త,దిం |
,గీ | ణాతొం | త,దిం | ,గీ | ణాతొం || త

57. సూ త్రము 15

వి :- ఈ సూత్రముచే A - ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.
 B - 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు, త్రిశ్రముక్తాయి వచ్చును.
 C- జాతి 5 + 4 + 3 + 2 + 1 అక్షరము వంతున కావుగ తగ్గింపు వచ్చును. D - 6 + 5 + 4 తగ్గింపు వచ్చును. E - 3 + 2 + 1, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయివచ్చును.
 గమనిక :- B-C-D-E- ప్రయోగ సోదాహరణములు 18, 14 సూత్రములలో వచ్చి నందున ఇందు ఉదహరించలేదు.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	తొనే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 15 = 60$		15
5	$5 \times 15 = 75$	1 - ,	19
6	$6 \times 15 = 90$	2 - ;	23
7	$7 \times 15 = 105$	3 - ;,	27
8	$8 \times 15 = 120$	_____	30
9	$9 \times 15 = 135$	1 - ,	34

ఉదా :-

A- ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి

4 :- కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కి; | ట; | త; | క; | - కి, ట, | త, క, | -
 కిటతక | - కిటతక | త; | కిటతక | త; | కిటతక || త

5 :- , - తదిగి | ఇతొం - తది | గిఇతొం - త | దిగిఇతొం | - త; | ది; | గి; |
 ఇ; | తొం; | - త, ది, | గి, ఇ, | తొం, - తది | గిఇతొం - త | దిగి
 ఇతొం | త; | , - తదిగి | ఇతొం - త, | ;, - త | దిగిఇతొం త

ఉదా :-

4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 8 + 2 + 1 X అక్షరము వంతున కావున తగ్గింపు

4 :- ; - కిటతక | కిటతక - కిటతక | - కి; | ట; | త; | క; | కి,ట; | త,క; |
 కిటతక | - కి;ట | త; | క; | - కి,ట; | త,క; | కిటతక || త

5 :- ;;; - త | దిగిణతొం - తదిగిణ | తొం - తదిగిణతొం - త | ;,ది | ;,గి |
 ;,ణ | ;,తొం | ;, - త | ,ది,గి | ,ణ,తొం | , - తదిగి | ణతొం - త,
 ,ది; | గి;ణ | ;తొం, | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | దిగిణతొం || త

6 :- ; - తద్దింగిణతొం | తద్దింగిణతొం - తద్దం | ,గిణతొం - త, | ;ద్దం | ;,గి,
 ;ణ,;తొం, | ; - త, | ద్దం; | గి,ణ, | తొం, - తద్దం | ,గిణతొం | - త;ద్దం
 ;; | ,గి; | ణ;తొం | ; - త, | ద్దం; | గి,ణ, | తొం, - తద్దం | ,గిణతొం || త

7 :- ;;; - త,దిం | ,గిణతొం - తద్దీం | గిణతొం - తద్దీం | ణతొం - త; | ;;; |
 ,దీం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | ,త; | ,దీం, | ,గి,ణ, | ,తొం, - త | ,దీంగి
 ణతొం - త, | ;; | దీం; | ,గి; | ,ణ; | తొం; - త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తొం
 , - త,దిం | ,గిణతొం || త

8 :- తద్దీంగిణతొం | తద్దీంగిణతొం | తద్దీంగిణతొం | - త; | ద్దం; | ;;; | గి; |
 ;; | ణ; | ;; | తొం; | , - త,ద్దం | ;గి | ;ణ, | ;తొం, | - తద్దంగి |
 ,ణతొం | - త;ద్దం | ;; | ,గి, | ;,ణ | ;; | ,తొం; | - త,ద్దం | ;గి |
 ;ణ, | ;తొం, | తద్దంగి | ,ణతొం || త

9 :- ; - తద్దీంగి | ,ణతొం - తద్దీం | గిణతొం - త,దిం | ,గిణతొం - త | ;;
 ;,దిం | ;; | ,గి | ;; | ,ణ | ;; | ,తొం | ;,త; | ,దిం | ;,గి; | ,ణ; | ,తొం
 , - త,దిం | ,గిణ | ,తొం-త, | ;; | దీం; | ;గి | ;; | ణ; | ;తొం, | , -
 త; | ,దీం, | ,గి, | ,ణ, | ,తొం, - త | ,దీంగి | ,ణతొం || త

56. సూత్రము $14\frac{3}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే ౪ కా. ముక్తాయి, ౫ కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 14\frac{3}{4} = 59$	1 - ,	15
5	$5 \times 14\frac{3}{4} = 73\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4} - ; ; ; ,$	19
6	$6 \times 14\frac{3}{4} = 88\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2} - ; ; ; ,$	23
7	$7 \times 14\frac{3}{4} = 103\frac{1}{4}$	$4 - ; ,$	26
8	$8 \times 14\frac{3}{4} = 118$	$2 - ;$	30
9	$9 \times 14\frac{3}{4} = 132\frac{3}{4}$	$8\frac{1}{4} - ; ; ; , ; ,$	34

ఉదా :-

౪ కా. ముక్తాయి, ౫ కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :- , - కిటతక - కిటతక - కిటశక | - కిటతః | కిటతక | కిటతక | - కి; ,
 ట; , | త; , | క; , | - కి,ట, | శ,క, | - కిటతక | - కిటత | క - కిట |
 తక - కి | టతక || త

5 :- ; ; ; , - తదిగిణతొం - తది | గిణతొం - తదిగిణతొం - తది | గిణతొం - త |
 దిగిణతొం | తదిగిణ | తొం - త; , | ది; , | గి; , | గా; , | తొం; , | - త,ది |
 ,గి,ణ | ,తొం, - త | దిగిణతొం | - తదిగి | గాతొం-త | దిగిణ | తొం -
 తది | గిణతొం || త

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 15\frac{1}{2} = 62$	2 - ;	16
5	$5 \times 15\frac{1}{2} = 77\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2} - ;;;$	20
6	$6 \times 15\frac{1}{2} = 93$	3 - ;	24
7	$7 \times 15\frac{1}{2} = 108\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2} - ;;;$	28
8	$8 \times 15\frac{1}{2} = 124$	—	31
9	$9 \times 15\frac{1}{2} = 139\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2} - ,$	35

ఉదా :-

ముక్తాయి, త్రికాలము, 4 కా. ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :- ; - కిట | తక - కిట | తక - కిట | తక - కి, | ట, | ;త, | ;క, | ; -
 కి, | ట,త, | క, - కిట | తక - కిటతక | కిటతక - కిటతక | - కిటత | క -
 కిట | తక - కి | టతక || త

5 :- ;;; - త,ది | ,గి,ణ,తొం, - త | ,ది,గి,ణ,తొం | , - త,ది,గి,ణ | ,తొం, -
 త;; | ;,ది;; | ;,గి;; | ;,ణ;; | ;,తొం;; | ;, - త,ది | ;,గి,ణ | ;,తొం;; -
 త | ,ది,గి,ణ,తొం | , - తదిగిణతొం - తది | గిణతొం - తదిగిణతొం | -
 తదిగి | గతొం - త | దిగిణ | తొం - తది | గిణతొం || త

6 :- ; - త | ధింగిణ | తొం - తధిం | గిణతొం - త | ధింగిణ | తొం -
 త; | ధిం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | , - త,ధిం | ;,గి | ,ణ,తొం | , -
 తధిం | గిణతొం - తధిం | ,గిణతొం - తధింగి | గతొం - త ధింగిణతొం | -
 తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం || త

7 :- తద్ధీం | గీణతొం - త | ,దీంగి | ణతొం - త, | దీంగిణ | తొం - త; | ;; |
 ,దీం, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | , - త; | ,దీం, | ,గి,ణ | ,తొం, - త |
 ,దీంగి | ణతొం - త, | ;; | దీం; | ;గి, | ,ణ; | తొం; - త | ;,దిం | ;,గి |
 ,ణ,తొం | , - త,దిం | ,గిణతొం || త

8 :- తద్ధీం | ,ణతొం | తద్ధీం | ,ణతొం | తద్ధీం | ,ణతొం | - త; | ,ద్ధీం; |
 ;; | గీ; | ;; | ,ణ; | ;; | తొం; | ,తద్ధీం | ;గీ | ;ణ | ;తొం, | -
 తద్ధీం | ,ణతొం | - త;ద్ధీం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తొం; | - త,ద్ధీం |
 ;గీ | ;ణ | ;తొం, | - తద్ధీం | ,ణతొం || త

9 :- తద్ధీం | గీణ | తొం - త,దిం | ,గీణ | ,తొం - త, | దీంగీ | ,ణతొం -
 త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;; | ;,ణ | ;; | ;,తొం; | , - త | ;,దిం | ;,గి |
 ;,ణ | ;,తొం | , - త,దిం | ,గీణ | ,తొం - త, | ;; | దీం; | ;గీ |
 ;; | ,ణ; | ;తొం, | , - త; | ,దీం, | ,గీ, | ,ణ, | ,తొం, -
 త | ,దీంగి | ,ణతొం || త

B :-

వి:- ఏగతిలో ఆజాతికి ఎన్ని అక్షరములు గలవో అట్టి అక్షర సంఖ్యను మొదట ఉంచి, దీనికి రెండు సంఖ్యలక్రింద అంకెనువేసి, ఆ అంకెక్రింద అంకెనువేయవలెను. అనగ ఐదుగతి భేదములలో ఆయా జాతులసంఖ్య తగ్గింపు సంఖ్యలకు జతులను నిర్ణయించుకొని - ప్రతి తగ్గింపును 4 అక్షరముల వంతున కాపుతో ముక్తాయుగ అనుచూ పైతగ్గింపునందు చివర సంఖ్యగల జాతిని త్రికాలమనినచో - అన్నిగతిభేదములకు ఆదితాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :- ఇందుజాతి అక్షర సంఖ్యను 16 సూత్రముచే గణకము చేసినచో ఆ గమనము నందలి ఆజాతి (తగ్గింపు, త్రికాల) ముక్తాయి అక్షరసంఖ్య వచ్చును. పై A, C లకు ఈ ముక్తాయి సమానము. మరియు, 'వరుసక్రియలుగల తాళములకు ముక్తాయి' అను ప్రకరణమునందు ఈ వివరము విపులీకరింపబడినది. యీ తాళమున పలికే జాతికి రెట్టింపుగతి లయగమనముగ గ్రహించునది.

అదితాళమున గతిభేద ముక్తాయి

పథకము

గతి	గతి గమన సంఖ్య	జాతితగ్గింపుసంఖ్య			మూడు ముక్తాయిల సంఖ్య	కాపు అక్షరములు	తగ్గింపు చివర జాతిత్రికాల అక్షరములు	మొత్తం ముక్తాయి అక్షరములు
		1	2	3				
చ.	8	4	2	1	21	36	7	64
త్రి.	12	6	4	3	39	36	21	96
మి.	14	7	5	4	48	36	28	112
ఖం.	10	5	3	2	30	36	14	80
సం.	18	9	7	6	66	36	42	144

సంకేతము

అర్థము

శబ్దము

చ :—

చతురశ్రము 4 ...

కిటతక

త్రి :—

త్రిశ్రము 6 ...

తద్ధింగిణితో

మి :—

మిశ్రము 7 ..

తద్ధింగిణితో

ఖం :—

ఖండము 5 ...

తద్దిగితో

సం :—

సంకీర్ణము 9 ...

తద్ధింగిణితో -

ఉదాహరణము :-

చతురశ్రగమనము :- కిటతక తాంతాం - కిటతక తాంతాం - కిటతక తాంతాం -

తకతాంతాం తక | తాంతాం తకతాం - తాం

తతాంతాం త - తాంతాం తతాం తం -

త్రికాలము :- త; త, త |

C - జాతి 6+4+3+2+1 లక్షరము వంతున శాపుగ తగ్గింపు వచ్చును. (B - ముక్తాయి ఔనుక పేజీలలో వ్రాయబడినది.)

జాతి	లక్షర సంఖ్య	ప్రసే లక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 16 = 64$	_____	16
5	$5 \times 16 = 80$	_____	20
6	$6 \times 16 = 96$	_____	24
7	$7 \times 16 = 112$	_____	28
8	$8 \times 16 = 128$	_____	32
9	$9 \times 16 = 144$	_____	36

ఉదా :-

A - ముక్తాయి, త్రికాలము, 8+2+1 గ తగ్గింపు

4 :- కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కి; | బ; | త; | క; | - కి, బ, | త, క, | -
కిటతక | - కి; బ | త, | క; | - కి, బ, | త, క, | - కిటతక || త

5 :- తదిగా | తొం - తదిగా | తొం - తది | గిణతొం - త | ;, ది | ;, గి |
;, గ | ;, తొం | ;, - త | , ది, గి | , గ, తొం | , - తదిగా | తొం -
త, | , ది; | గి; గ | ; తొం, | , - త, ది | , గి, గ | , తొం, - త | దిగిణతొం || త

6 :- తధింగి | తొం - తధిం | , గిణతొం | తధింగి | తొం - త, | ధిం | ;, |
; గి, | ; గ, | ; తొం, | ; - త, | ధిం; | గి, గ, | తొం, - తధిం | , గిణతొం | -
త; ధిం | ;, | , గి; | గ; తొం | ; - త, | ధిం; | గి, గ, | తొం, - తధిం |
; గిణతొం || త

7 :- :::: - త | , దీం;గి | ,ణ,తొం, - త; | , దీం;గి,ణ | ,తొం, - త;దిం |

;;గి,ణ,తొం | , - త;::; | ::::; | , దీం;::; | ::::; | ,గి;::; | ,ణ;::; | ,తొం;::; | , -
త;::; | , దీం;::; | ,గి;ణ; | ,తొం;::; - త; | , దీం;గి,ణ | ,తొం, -
తద్దీంగి | ణతొం - తద్దీంగిణ | తొం - తద్దీంగిణతొం | - త,దిం | ,గి,ణ | తొం -
త, | దీంగి | ణతొం - త | ,దీం | గిణతొం || త

8 :- తద్దీంగి | ,ణ,తొం | తద్దీంగి | ,ణ,తొం | తద్దీంగి | ,ణ,తొం | - త; | , దీం; |
;; | గీ; | ;; | ,ణ; | ;; | తొం; | , - త,దీం | ;గీ | ;ణ | ;తొం, | -
తద్దీంగి | ,ణ,తొం | - తద్దీంగీణ,తొం | తద్దీంగీణ,తొం | తద్దీంగీణ,తొం | -
తద్దీం | గీ,ణ | ,తొం - త | దీంగి | ,ణ | తొం - తద్దీం | , గీ | ,ణ,తొం || త

9 :- , - త; , దీం, | ,గీ;ణ, | ,తొం, - త;దిం | ;గీ;ణ | ;తొం, - త; | ,దీం;గీ, |
;ణ,తొం, - త | ::::; | ::::;దిం | ::::; | ::::;గి | ::::; | ::::;ణ | ::::; |
::::;తొం | ::::; - త | ::::;దిం | ::::;గి | ::::;ణ | ::::;తొం | ; , -
త;దిం | ;గీ;ణ | ;తొం, - త ,దిం | ,గీ,ణ,తొం - త, | దీంగీణ,తొం -
త | ,దీంగీణ,తొం | - త,దిం | ,గీ | ,ణ,తొం | త,దిం | ,గీ | ,ణ,తొం |
త,దిం | ,గీ | ,ణ,తొం || త

60. సూత్రము 15³

వి:- ఈ సూత్రముచే A - 5 కాలం ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును. B - బాతి అక్షరమక్షరమునకు $9 + 4\frac{1}{2} + 2\frac{1}{2}$ అక్షరము వంతున కావుగ సంకీర్ణ త్రికాలము వచ్చును.

గమనిక :- ఇందు A ప్రయోగము 15 వ సూత్రమున, 8³ సూత్రమున లిఖించుటచే ఇందు ఉదహరించుట లేదు.

త్రిశ్రగమనము :- తద్ధింగిణతో తాంతా తద్ధి - ,గిణతో తాంతా తద్ధింగి - ణతో
తాంతా

కిటతక తా - తా కిటతక తాంతా కిట । తక తాంతా
తకిట తాంతం - , తకిట తాంతా తకిట తం - , తా

త్రికాలము :- త;కి;ట - ;, త,కి,ట, తకిట ॥

మిశ్రగమనము :- తద్ధింగిణతో తాంతా తద్ధి - ,గిణతో తాంతా తద్ధింగిణ - తో
తాంతా

తద్ధిగిణతో తాంతా - తద్ధిగిణతో తాంతా తద్ధిగిణతో ।
తాంతా

కిటతక తాంతా కిట - తక తాంతా కిటతక తాంతా -

త్రికాలము :- కి;ట;త;క, - ; కి,ట,త,క, కిటతక ।

ఖండగమనము :- తద్ధిగిణతో తాంతా త - దిగిణతో తాంతా తది - గిణతో
తాంతా

తకిట - తాంతా తకిట తాంతం । ,తకిట తాంతా
తక - తాంతా తకతాంతా - తకతాంతా

త్రికాలము :- త; - క; , త,క, తక ॥

సంకీర్ణగమనము :- తద్ధింగిణతో తాంతా తద్ధింగి - ,ణతో తాంతా తద్ధింగిణతో
తం - ,తా

తద్ధింగిణతో తాంతా తద్ధి - గిణతో తాంతా
తద్ధిగిణతో తాంతా ।

తద్ధింగిణతో తాంతా తద్ధిగిణతో తా - తా
తద్ధిగిణతో తాంతా

త్రికాలము :- త;ద్ధి - ;;; గి; ణ; తో; , -త,ద్ధి;గి,ణ,తో, తద్ధిగిణతో ।

62. సూత్రము 16¹

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి 3+1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{1}{2}$ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్రుతికాలము.
జాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3. కా. 3 సార్లు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	తేనే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 16\frac{1}{2} = 65$	3 - ;,	17
5	$5 \times 16\frac{1}{2} = 81\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ - ;;;;,	21
6	$6 \times 16\frac{1}{2} = 97\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ - ;;;,	25
7	$7 \times 16\frac{1}{2} = 113\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ - ;;;;,	29
8	$8 \times 16\frac{1}{2} = 130$	2 - ;	33
9	$9 \times 16\frac{1}{2} = 146\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$ - ;;;,	37

ఉదా :-

జాతి 3+1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{1}{2}$, 1 కా. 1సారి, 2 కా. 2సార్లు, 3 కా. 3సార్లు

4 :- ;, - కి | ;ట, | ,త; | క; - కి, | ,ట;క;క | ; - కి;ట;క;క; | - కి; | ,ట; |
త; | ,క; | - కి;ట, | త,క, | కి;ట, | త,క, | - కి;తక | కి;టక |
కి;తక || త

5 :- ;;;;, - త;; | ;;;,ది;;; | ;,గ;;;;,ణ | ;;;;,తొం;; | ;;;, - త;;,ది; | ;,గ;,
ణ;;,తొం | ;;;, - త;ది;గి;ణ, | ,తొం; - త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | , -
త,ది | ,గి;ణ | ,తొం, - త | ,ది,గి | ,ణ,తొం | , - తదిగి | ,ణతొం -
తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం || త

[illegible][illegible]

8 :- -த, | , நீ, | ; ரி | ; ; , நா, | ; மோ | ; - த; தி | ; ; ரி, | ; நா; , | , மோ; -
த; தி; , | , ரி; நா; மோ; | - த; , நீ; | ; | ரி; | ; ; நா; | ; ; மோ; , |
த, நீ | ; ரி | ; நா | ; மோ, | - த, தி | ; ரி | ; நா | ; மோ, | -
த நீ | , நா மோ | த நீ | , நா மோ | த நீ | , நா மோ | த

[illegible]

63. సూత్రము $16\frac{1}{2}$

వి :- ఈసూత్రముచే 4 కా. ముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్ర ముక్తాయి, $9+2+1$ అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రసే అక్షరములు	క్రయాలు
4	$4 \times 16\frac{1}{2} = 66$	2 - ;	17
5	$5 \times 16\frac{1}{2} = 82\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;	21
6	$6 \times 16\frac{1}{2} = 99$	1 - ,	25
7	$7 \times 16\frac{1}{2} = 115\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	29
8	$8 \times 16\frac{1}{2} = 132$	_____	33
9	$9 \times 16\frac{1}{2} = 148\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	38

ఉదా :-

4 కా. ముక్తాయి, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, $9+2+1$ అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :- . - కిటశక | కిటశక - కిటశక | - కిటశక | త; , | - కిటశక | త; , | - కిటశక | -
 కిటశ | క - కిట | తక - కి | టశక | - కిట | త; , | , క; | - కిట, |
 త, క, | - కిటశక || త

5 :- ; , - కిదిగితొం | కిదిగితొం - కిదిగ | గితొం - తదిగ | గితొం - త, |
 ; , - త | దిగితొం | త, , , - తదిగ | గితొం - త, ది | , గి, గ, తొం |
 , - త, దిగి, | గ, తొం, - త | , గి, గ, తొం, - త, | , ది | గి, గ, తొం, | , -
 త, ది | , గి, గ, తొం, - త | దిగితొం || త

6 :- , - తద్గిణతొం | తద్గిణతొం - తద్గి | ,గిణతొం - తద్గి | ,గిణతొం |
 త; , | ; - తద్గి | ,గిణతొం | త; , | ; - తద్గి | ,గిణతొం | - తద్గి |
 గిణతొం | తద్గి | గిణతొం | తద్గి | గిణతొం | - తద్గి | ; | ,గి |
 గ;తొం | ; - త, | ద్గి; | గి,గ, | తొం, - తద్గి | ,గిణతొం || త

7 :- , - తద్గిణతొం | తద్గిణతొం - త | ,ద్గిణతొం - త | ,ద్గి | గతొం -
 త, | ; | , - త,ద్గి | ,గిణతొం | త; , | ; - త | ,ద్గి | గతొం -
 త; | ,ద్గి;గి | ,గ,తొం, - త | ;,ద్గి, | ,గి,గ,తొం | ,త;,ద్గి |
 ;,గి,గ | ,తొం, - త, | ; | ద్గి; | ;గి, | ,గ; | తొం; - త | ;,ద్గి |
 ;,గి | ,గ,తొం | , - త,ద్గి | ,గిణతొం || త

8 :- తద్గిణతొం | తద్గిణతొం | తద్గిణతొం | - తద్గి | ,గతొం |
 త; , | ; | - తద్గి | ,గతొం | త; , | ; | - తద్గి | ,గతొం | -
 తద్గి | గి | ,తొం - త | ద్గి | ,గ | తొం - తద్గి | ,గి | గతొం | -
 తద్గి | ; | ,గి, | ;,గ | ; | ,తొం; | - త,ద్గి | ;గి | ,గ | ,తొం, | -
 తద్గి | ,గతొం || త

9 :- ;;; - త | ,ద్గిణతొం | తద్గిణ | తొం - తద్గిణ | ,తొం -
 త,ద్గి | ,గి | ,తొం - త, | ; | ; - త | ,ద్గి | ,గతొం |
 త; , | ; | , - త,ద్గి | ,గి | ,తొం - త; | ,ద్గి;గి | ;,గ, | ,తొం, -
 త; | ,ద్గి;గి | ;,గ, | ,తొం, - త; | ,ద్గి;గి | ;,గ, | ,తొం, -
 త, | ; | ద్గి; | ;గి | ; | గ; | ,తొం, | , - త; | ,ద్గి, | ,గి, | ,
 గ, | ,తొం, - త | ,ద్గి | ,గతొం || త

64. సూత్రము $16\frac{3}{4}$

వి: - ఈ సూత్రముచే ౯ కా. ముక్తాయి, ౩ కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, $8+2+1$ అక్షరము వంతున కావుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ఈ సే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 16\frac{3}{4} = 67$	1 - ,	17
5	$5 \times 16\frac{3}{4} = 83\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4} - ,$	21
6	$6 \times 16\frac{3}{4} = 100\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2} - ;;;,$	26
7	$7 \times 16\frac{3}{4} = 117\frac{1}{4}$	$2\frac{3}{4} - ;;;;;,$	30
8	$8 \times 16\frac{3}{4} = 134$	2 - ;	34
9	$9 \times 16\frac{3}{4} = 150\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{2} - ;;;,$	38

ఉదా :-

౯ కా. ముక్తాయి, ౩ కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, $8+2+1 \times$ తగ్గింపు

4 :- , - కిటతక - కిటతక - కిటతక | - కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కి; | బ;,
త; , | క; , | - కి, బ, | త, క, | - కిటతక | - కి; బ | ; త, | , క; | -
 కి, బ, | త, క, | - కిటతక || త

5 :- , - తదిగిణలొం - తదిగిణలొం - తదిగిణలొం | - తదిగిణ | లొం -
తదిగి | లొం - తది | గిణలొం - త | ; , ది | ; , గి | ; , లొం | ; , -
 త | , ది, గి | , లొం | , - తదిగి | లొం - త, | , ది; | గి; లొం | , -
 త, ది | , గి, లొం | , - త | దిగిణలొం || త

6 :- ;;; - తథిం | ,గిణతొం - తద్దీంగిణతొం - తద్దీంగిణతొం | - తద్దీంగి | ణతొం -

తథిం | ,గిణతొం | తద్దీంగి | ణతొం - త, | ;ద్దీం | ;; | ;గి, | ;ణ, |
;తొం, | , - త, | ద్దీం; | గి,ణ, | తొం, - తథిం | ,గిణతొం | - త;ద్దీం |
;; | ,గి; | ణ;తొం | ; - త, | ద్దీం; | గి,ణ, | తొం, - తథిం | ,గిణతొం || త

7 :- ;;;; - తద్దీంగి | ణతొం - తద్దీంగిణతొం - తద్దీంగిణతొం | - తద్దీం | గిణతొం -

త, | ద్దీంగి | ణతొం - త, | ద్దీంగి | ణతొం - త; | ;; | ,ద్దీం, | ;; | ,గి; |
;ణ; | ,తొం; | , - త; | ,ద్దీం, | ,గి,ణ, | ,తొం, - త, | ,ద్దీంగి | ణతొం - త, |
;; | ద్దీం; | ;గి, | ,ణ; | తొం; - త | ;,ద్దీం; | ,గి, | ,ణ, | తొం, | , - త, ద్దీం |
;గిణతొం || త

8 :- ; - తద్దీంగి | ణతొం | తద్దీంగి | ణతొం - తద్దీంగి | ణతొం | - తద్దీంగి | ,ణతొం |

తద్దీంగి | ,ణతొం | తద్దీంగి | ,ణతొం | - త; | , ద్దీం; | ;; | గి; | ;; |
ణ; | ;; | తొం; | , - త,ద్దీం; | గి; | ,ణ; | తొం, | - తద్దీంగి | ,ణతొం | -
త;ద్దీం | ;; | ,గి, | ;ణ | ;; | ,తొం; | - త,ద్దీం | ;గి; | ,ణ; | తొం, | -
తద్దీంగి | ,ణతొం || త

9 :- ;; - తద్దీంగి | ణతొం - త, | ద్దీంగి | ణతొం - తద్దీంగి | ణతొం | - తద్దీం | గి | ణ

తొం - త,ద్దీం | ,గి,ణ, | తొం - త, | ద్దీంగి | ణతొం - త | ;; |
;ద్దీం | ;; | ,;గి | ;; | ;ణ | ;; | ;తొం | ;, - త | ;,ద్దీం | ;గి |
;ణ | ;తొం | , - త,ద్దీం | ,గి,ణ, | తొం - త, | ;; | ద్దీం; | ;గి |
;; | ,ణ; | తొం, | , - త; | ,ద్దీం, | ,గి, | ,ణ, | తొం, - త | ,ద్దీంగి |
;ణతొం || త

65. సూత్రము 17

వి :- ఈ సూత్రముచే త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 17 = 68$	—	17
5	$5 \times 17 = 85$	3 - ,	22
6	$6 \times 17 = 102$	2 -	26
7	$7 \times 17 = 119$	1 - ,	30
8	$8 \times 17 = 136$	—	34
9	$9 \times 17 = 153$	3 - ,	39

ఉదా :-

త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :- కి, | బ; | త,, | క,, | - కి.ట. | త,క, | - కిటక. | - కి;బ | త; |
| క; | - కి,ట, | త,క, | - కిటక. | - కిటత | క-కిట | తక - కిటతక || త

5 :- ;, - త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, - త | ,ది,గి | ,ణ,తొం | , - తదిగి |
ణతొం - త, | ,ది; | గి;ణ | ;తొం, | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త |
దిగిణతొం | - తదిగి | ణతొం - త | దిగిణ | తొం - తది | గిణతొం || త

6 :- ; త, | ;ధీం | ;; | ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; - త, | ధీం; | గి,ణ, | తొం, -
తధీం | ,గిణతొం | - త;ధీం | ;; | ,గి; | ణ;తొం | ; - త, | ధీ; |
గి,ణ, | తొం, - తధీం | ,గిణతొం | - తధీం | గిణతొం | తధీం | గిణతొం |
తధీం | గిణతొం || త

7 :- . - త; | ;; | ,దీం. | ;; | ,గి; | ,ణ; | , తొం; | . - త; | ,దీం. | ,గి,ణ | ,తొం, - త | ,దీంగి | ,ణతొం - త, | ;; | దీం; | ,గి, | ,ణ; | తొం; - త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తొం | , - త,దిం | ,గిణతొం | - త,దిం | ,గిణ | తొం - త, | దీంగి | ,ణతొం - త | ,దీం | ,గిణతొం || త

8 :- త; | ,దీం; | ;; | ,గి; | ;; | ,ణ; | ;; | తొం; | , - త,దీం | ,గి; | ,ణ; | తొం, | - త,దీంగి | ,ణతొం | - త,దీం | ;; | ,గి, | ;,ణ; | ;; | ,తొం; | - త,దీం | ,గి; | ,ణ; | తొం, | - త,దీంగి | ,ణతొం | - త,దీం | ,గిణ | ,తొం - త | ,దీంగి | ,ణ; | తొం - త,దీం | ,గి | ,ణతొం || త

9 :- , - త | ;; | ;,దిం | ;; | ;,గి | ;; | ;,ణ | ;; | ;,తొం | , - త | ;,దిం | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | , - త,దిం | ,గిణ | ,తొం - త, | ;; | దీం; | ,గి | ;; | ,ణ; | ;,తొం, | , - త; | ,దీం, | ,గి, | ,ణ; | ,తొం, - త | ,దీంగి | ,ణతొం | - త,దిం | ,గి | ,ణతొం | త,దిం | ,గి | ,ణతొం | త,దిం | ,గి | ,ణతొం || త

66. సూత్రము 17 $\frac{1}{4}$

వి :- ఈసూత్రముచే జాతి 3+1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{1}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్రుతికా అక్షర, చతురశ్రగమన త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 17\frac{1}{4} = 69$	3 - ,	18
5	$5 \times 17\frac{1}{4} = 86\frac{1}{4}$	1 $\frac{3}{4}$ - ;;;,	22
6	$6 \times 17\frac{1}{4} = 103\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$ - ,	26
7	$7 \times 17\frac{1}{4} = 120\frac{3}{4}$	3 $\frac{1}{4}$ - ;;;,;	31
8	$8 \times 17\frac{1}{4} = 138$	2 - ;	35
9	$9 \times 17\frac{1}{4} = 155\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$ - ;,	39

ఉదా:-

జాతి 3 + 1 + 1 + 1, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి

4 :- ;, - కి | ;ట, | ,త; | క; - కి, | ,ట;త;క | ; - కి;ట;త;క; | - కి; , | ట; , |
త; , | క; , | - కి;ట, | త;క, | కిటతక | - కిటతక | త; , | కిటతక |
త; , | కిటతక || త

5 :- ;;;, - త; ;;; | ;,ది; ;;;గి | ;;;,;ణ; ;;;,తొం; ;;; | ;, - త; ;,ది; ;,గి |
;;,;ణ; ;,తొం; ; | , - త;ది;గి;ణ;తొం; | - త; , | ది; , | గి; , | ణ; , |
తొం; , | - త,ది, | గి,ణ, | తొం. - తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం |
త; , | , - తదిగి | గణతొం - త, | , , - త | దిగిణతొం || త

6 :- , - త; ;,ధిం | ;;; | ;,గి; | ,ణ; ;,తొం | ;;;, - త; | ధిం;గి, | ,ణ;తొం; -
త, | ,ధిం;గి;ణ;తొం; | - త; , | ధిం; | ;; | గి; , | ణ; , | తొం; , | -
త,ధిం | ;గి, | గణ,తొం, | - తధింగి | గణతొం - తధిం | ,గిణతొం |
త; , | ; - తధిం | ,గిణతొం | త; , | ; - తధిం | ,గిణతొం || త

7 :- ;;; ;;;, - త; | ;;; ;;; | ;,దిం; ;;;, | ;;; ;;;గి; | ;;; ;,;ణ; ;;;,తొం; ;;; | , -
త; ;;; ;,దిం, | ;;; ;,గి; ;,ణ | ;;;,తొం; ; - త; ; | ,దిం; ;,గి;ణ;తొం; | -
త; , | ;; | దిం; | ;; | గి; , | ణ; , | తొం; , | - త; , | దిం; | గి,ణ, | తొం, -
త, | దింగిణ | తొం - త,దిం | ,గిణతొం | త; , | ;, - త | ,దింగి | గణతొం -
త, | ;; | ,త,దిం | ,గిణతొం || త

8 :- ; - త, | ,ధిం, | ;,గి | ;;; | ,ణ, | ;,తొం | ; - త;ధిం | ;,గి, | ;,ణ; , | ,తొం; -
త;ధిం; , | ,గి; ;,ణ; ;,తొం; | - త; , | ధిం; | ;; | గి; | ;; | ణ; | ;; | తొం; , | -
త,ధిం | ;గి | ;ణ | ;,తొం, | - తధింగి | ,ణ,తొం | - తధింగి | ,ణ,తొం |
త; , | ;; | తధింగి | ,ణ,తొం | త; , | ;; | తధింగి | ,ణ,తొం || త

5 :- , - త్ ; ; ; , ది ; ; ; , గి ; ; ; , ణ ; ; ; , త్ ; ; ; , ది ; ; ; , గి ; ; ; ,
 ; , ణ ; ; ; , త్ ; ; ; , , - త్ ; ; ; , ది ; ; ; , గి ; ; ; , ణ ; ; ; , త్ ; ; ; , , -
 త్ , ది ; , గి ; , ణ ; , త్ ; , - త్ , ది , గి , ణ , త్ ; - త్ , ది గి ణ త్ ; -
 త్ ది గి | ణ త్ ; - త్ గి ణ | త్ ; - త్ ది గి ణ త్ || త

6 :- , - త్ | ; ; , ది ; ; ; , గి , ; ; , ణ ; ; ; , త్ ; , , - త్ ; , ది , ; ; ,
 , గి ; , ణ ; , త్ ; , - త్ ; , ది ; ; ; , గి , ; ; , ణ ; , త్ ; - త్ , ది ,
 , గి , ణ , త్ ; - త్ | ది గి ణ | త్ ; - త్ ది గి ణ త్ | -
 త్ ది గి ణ త్ | - త్ ది గి ణ త్ | - త్ ది గి ణ త్ || త

7 :- , - త్ ; ; ; , ది ; ; ; , గి ; ; ; , ణ ; ; ; , త్ ; ; ; , , - త్ ; ; ; , ది ; ; ; ,
 త్ ; ; ; , , ది ; ; ; , గి ; ; ; , ణ ; ; ; , త్ ; ; ; , , - త్ ; ; ; , ది ; ; ; ,
 ; ; ; , , గి ; ; ; , త్ ; ; ; , , - త్ ; ; ; , ది ; ; ; , గి ; ; ; , త్ ; ; ; , -
 త్ | ; ; ; , గి , ణ , త్ ; - త్ , ది , గి ణ త్ ; - త్ , ది , గి ణ త్ ; -
 త్ , ది గి ణ త్ ; - త్ , ది గి ణ త్ || త

8 :- త్ ; , ది , ; ; , గి ; ; ; , ణ , ; ; , త్ ; ; ; , , - త్ ; , ది , ; ; ,
 ; ; , గి ; ; ; , ణ ; ; ; , త్ ; ; ; , , - త్ ; ; ; , గి ; ; ; , ణ ; ; ; ,
 , త్ ; , - త్ , ది , ; ; , గి ; ; ; , త్ ; ; ; , , - త్ ది గి , ణ త్ ; -
 త్ ది గి ణ త్ | - త్ ది గి , త్ ; - త్ ది గి , ణ త్ ; - త్ ది ,
 , గి ణ త్ || త

9 :- , త్ ; ; ; , ది ; ; ; , గి , ; ; , ణ ; ; ; , త్ ; ; ; , , - త్ ; ; ; , ది ; ; ; ,
 ; ; ; , , - త్ ; ; ; , ది ; ; ; , గి ; ; ; , ణ ; ; ; , త్ ; ; ; , , - త్ ; ; ; , ది ; ; ; ,
 ; ; ; , , - త్ ; ; ; , ది ; ; ; , గి ; ; ; , ణ ; ; ; , త్ ; ; ; , , - త్ ; ; ; , ది ; ; ; ,
 , గి ; ; ; , త్ ; ; ; , , - త్ ది గి , ణ త్ ; - త్ , ది , గి ణ త్ ; - త్ ది గి ,
 ణ త్ ; - త్ , ది , గి ణ త్ || త

68. సూత్రము $17\frac{3}{4}$

వి :- ఈసూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కావుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 17\frac{3}{4} = 71$	1 - ,	18
5	$5 \times 17\frac{3}{4} = 88\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4} - ; ; ; ; ; ;$	23
6	$6 \times 17\frac{3}{4} = 106\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - ;$	27
7	$7 \times 17\frac{3}{4} = 124\frac{1}{4}$	$8\frac{3}{4} - ; ; ; ; ; ;$	32
8	$8 \times 17\frac{3}{4} = 142$	$2 - ;$	36
9	$9 \times 17\frac{3}{4} = 159\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4} - ,$	40

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1 త్రిశ్రముక్తాయి

4 :- , - టిటతక - టిటతక - టిటతక | - కి; | ట; | త; | క; | - కి,ట, |
త,క, | కిటతక | - కి;ట | త, | క; | - కి,ట, | త,క, | కిటతక | -
 కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక || త

5 :- ; ; ; ; ; - తదిగి | ణలొం - తదిగిణలొం - తదిగిణలొం - త | ;,ది | ;,గి |
;,ణ | ;,లొం | ; - త | ,ది,గి | ,ణ,లొం | , - తదిగి | ణలొం -
 త,ది; | గి;ణ | ;లొం, | , - త,ది | ,గిణ | ,లొం, - త | దిగిణలొం | -
 తదిగి | ణలొం - త | దిగిణ | లొం - తది | గిణలొం || త

6 :- ;, - తద్గిణితో - తద్గి | గణితో - తద్గిణితో - త, | ;ద్గి | ; |
 ;గి, | ;ణ, | ,తో, | ; - త, | ద్గి; | గి,ణ, | తో, - తద్గి | ,గిణితో | -
 తద్గి | ; | ,గి, | గణితో | ; - త, | ద్గి; | గి,ణ, | తో, - తద్గి |
 ,గిణితో | - తద్గి | గిణితో | తద్గి | గిణితో | తద్గి | గిణితో || త

7 :- ;;;;;, - త, | ద్గిణితో - తద్గిణితో - తద్గి, | గిణితో - త; |
 ; | ,ద్గి, | ; | ,గి; | ,ణ; | ,తో; | , - త; | ,ద్గి, | ,గి,ణ, | ,తో, -
 త, | ,ద్గి | గణితో - త, | ; | ,ద్గి; | ,గి; | ,ణ; | తో; - త | ;,ద్గి |
 ;,గి | ,ణ,తో | , - తద్గి, | గిణితో | - తద్గి, | ,గిణ, | తో - త, |
 ద్గి | గణితో - త, | ,ద్గి | గిణితో || త

8 :- ; - తద్గిణితో | తద్గిణితో - తద్గిణితో | - త; | ,ద్గి; | ; |
 గి; | ; | ,ణ; | ; | తో, | - తద్గి; | గి; | ,ణ; | తో, | - తద్గి |
 ,ణితో | - తద్గి | ; | ,గి, | ,ణ; | ; | ,తో; | - తద్గి | గి |
 ;ణ; | తో, | - తద్గి | ,ణితో | - తద్గి | గిణ, | తో -
 త | ద్గి | ,ణ; | తో - తద్గి | ,గి | గణితో || త

9 :- , - తద్గిణితో - తద్గి | గణితో - తద్గిణితో - త | ; | ;,ద్గి | ; |
 ;,గి | ; | ;,ణ | ; | ;,తో | ; | - త | ;,ద్గి; | ,గి | ;,ణ | ;,తో | , -
 తద్గి | ,గిణ, | తో - త, | ; | ,ద్గి; | ,గి | ; | ,ణ; | ,తో, | , -
 త; | ,ద్గి, | ,గి, | ,ణ, | ,తో, - త | ,ద్గి | ,గణితో | - తద్గి |
 ,గి | గణితో | తద్గి | ,గి | గణితో | తద్గి | ,గి | గణితో || త

69. సూత్రము 18

వి :- ఈసూత్రముచే త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 18 = 72$	_____	18
5	$5 \times 18 = 90$	2 - ;	23
6	$6 \times 18 = 108$	_____	27
7	$7 \times 18 = 126$	2 - ;	32
8	$8 \times 18 = 144$	_____	36
9	$9 \times 18 = 162$	2 - ;	41

ఉదా :-

(త్రికాలము, 3+2+1, విన్యాస ముక్తాయి

4 :- కి; , ట; , త; , క; , - కి,ట, , త,క, - కిటతక - కి;ట , త; , క; , - కి,ట, , త,క, - కిటతక - కిటతక , త; , - కిటతక , త; , - కిటతక || త

5 :- ; - త, , ది; , గి; , ణ; , తొం, , - త, , ది,గి, , ణ,తొం, - తదిగిణ , తొం - త; , ది;గి , ణ, , తొం; - త,ది, , గి,ణ, , తొం, - తది , గిణతొం - త , దిగిణతొం , త; , , - తదిగి , ణతొం - త, , త , దిగిణతొం || త

6 :- త; , ధిం; , ; , గి; , ణ; , తొం; , - త,ధిం , గి; , ణ,తొం, , తధింగి , ణతొం - త, , ధిం, , ; , గి; , ణ, , తొం; - త,ధిం , గి; , ణ,తొం, , తధింగి , ణతొం - తధిం , గిణతొం , త; , , - తధిం , గిణతొం , త; , , తధిం , గిణతొం || త

7 :- ; - త, | ; ; | ; దీం | ; ; | ; గి, | ; నా, | ; తొం, | , - త, | ; దీం | ; గి, |
 నా, తొం, | - తదీం | గి నా తొం - త | ; , దీం, | ; గి | , నా, | , తొం, | -
 త; , | దీం; | గి, నా, | తొం, - త, | దీంగి నా | తొం - త, దిం | , గి నా తొం |
 త; , | ; , - త | , దీంగి | నా తొం - త, | ; ; | , - త, దిం | , గి నా తొం || త

8 :- త; , | దీం; | ; ; | గి; | ; ; | నా; | ; ; | తొం; , | - త, దీం; | గి; | ; నా | ; తొం, | -
 తదీంగి | , నా తొం | - త; దీం; | ; , గి, | ; ; నా, | ; , | , తొం; | -
 త, దీం | ; గి | ; నా | ; తొం, | - తదీంగి | , నా తొం | - తదీంగి | , నా తొం |
 త; , | ; ; | తదీంగి | , నా తొం | త; , | ; ; | తదీంగి | , నా తొం | త

9 :- ; - త, | ; ; | ; దీం | ; ; | ; గి | ; ; | ; నా | ; ; | ; తొం, | ; - త, | ; దీం |
 ; గి | ; ; నా | ; తొం, | - తదీం | గి నా | తొం - త; | ; ; దిం | ; ; , గి, |
 ; ; నా | ; ; | , తొం; | - త; , | దీం; | గి; | ; నా; | తొం, - త, | దీం గి |
 నా తొం - త | , దీంగి | , నా తొం | త; , | ; ; | , - త, దిం | , గి నా | , తొం - త, |
 ; ; | ; త | , దీంగి | , నా తొం || త

70. సూత్రము 18 $\frac{1}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి 8 + 1 $\frac{1}{4}$ + $\frac{1}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ త్రిశ్ర త్రికాలము,

4 + 8 + 2 అక్షరముల వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 18\frac{1}{4} = 73$	8 - ; ,	19
5	$5 \times 18\frac{1}{4} = 91\frac{1}{4}$	2 - ; ,	23
6	$6 \times 18\frac{1}{4} = 109\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ - ; ; ,	28
7	$7 \times 18\frac{1}{4} = 127\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	32
8	$8 \times 18\frac{1}{4} = 146$	2 - ;	37
9	$9 \times 18\frac{1}{4} = 164\frac{1}{2}$	8 $\frac{3}{4}$ - ; ; ; ; ; ; ,	42

ಛೇದ :-

జాతి $3 + 1\frac{1}{2} + \frac{3}{4}$ త్రిశ్రుతికాలము, $4 + 3 + 2$ గ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4. :- ; - ു | ; ു , | , ു ; - ു , | , ു ; ു ; | - ു , | ു , |
 ു ; , | ; - ു ; ു , | , ു ; - ു ; ു , | , ു ; , | - ു ; ു
 ു - ു | ു

[illegible]

6 :- ::, - త; | ;దీం; | ::; , | ::; , | ;తొం; | , - త;దీం; | ;గి; , | తొం; -
త;దీం; | ; , | ;తొం; - త, | ;దీం; :: | ;గి, | ; , | ; తొం, | ; -
త, | ,దీం, | ; , | ; , | ,తొం ; | - త,దీం | ;గి, | ,తొం, | -
తదీం | గి,తొం | తదీం | గి,తొం | తదీం | గి,తొం || త

7 :- , - ఉ ; ; ; ; ; ; | ; ; ; ; ; ; , దీం ; ; ; ; ; ; | , గి ; ; ; ; ; ; , నా ; ; ; ; ; ; , తొం ; ; ; ; ; ; | ; ; - ఉ ; ; ; ; ; ; | , దీం ; ; ; ; ; ; గి ; ; ; ; ; ; , నా ; ; ; ; ; ; , తొం ; ; ; ; ; ; - ఉ | ; ; ; ; ; ; , దీం ; ; ; ; ; ; , నా ; ; ; ; ; ; , తొం ; ; ; ; ; ; - ఉ ; ; ; ; ; ; | , దీం ; ; ; ; ; ; , గి ; ; ; ; ; ; , నా ; ; ; ; ; ; , తొం ; ; ; ; ; ; | , - ఉ ; ; ; ; ; ; , దీం ; ; ; ; ; ; , గి ; ; ; ; ; ; , నా ; ; ; ; ; ; , తొం ; ; ; ; ; ; | , - ఉ ; ; ; ; ; ; , దీం ; ; ; ; ; ; , గి ; ; ; ; ; ; , నా ; ; ; ; ; ; , తొం ; ; ; ; ; ; - ఉ ; ; ; ; ; ; , దీం ; ; ; ; ; ; , గి ; ; ; ; ; ; , నా ; ; ; ; ; ; , తొం ; ; ; ; ; ; - ఉ ; ; ; ; ; ; , దీం ; ; ; ; ; ; , గి ; ; ; ; ; ; , నా ; ; ; ; ; ; , తొం ; ; ; ; ; ; || ఉ

8: - ; - త, | , ధీం, | ; , గి | ; ; | , నా, | ; , తోం | ; - త; ధిం | ; ; , గీ, | ; ; , నా; , | , తోం; -
 త; ధిం; , | , గీ; ; , నా; ; తోం; | - త; , ధిం; | ; ; | , గీ; | ; ; | , నా; | ; | , తోం; , | -
త; ధిం | ; ; | , గీ, | , నా | ; ; | , తోం; | - త, ధిం | ; గీ | ; నా | ; తోం, | -
తధిం | గీనా, తోం - త | ధిం గి | , నా | తోం - తధిం | , గీ | నా తోం || త

9 :- ::::, - త | ::::, | ::::,దీం::, | ::::,గి | ::::, | ::::,ణా::, |
 ::::,తొం | ::::, - త::, | ::::,దీం::, | ::::,గి::,ణా | ::::,తొం::, | -
 త::,దీం::,గీ, | ::::,ణా::,తొం; - త | ::, | ::,దీం | ::, | గి | ::, |
 ::,ణా | ::, | ::,తొం | ::, - త | ::, | ::,దీం, | ::,గి::, | ::,ణా, | ::,తొం | ::, -
 త, | ::,దీం | ::,గీ | ::,ణా | ::,తొం, | - త,దీం | ,గీ | ణాతొం | త,దీం |
 ,గీ | ణాతొం | త,దీం | ,గీ | ణాతొం || త

71. సూత్రము 18 $\frac{1}{2}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

కా.తి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 18\frac{1}{2} = 74$	2 - ;	19
5	$5 \times 18\frac{1}{2} = 92\frac{1}{2}$	$8\frac{1}{2} - ::::,$	24
6	$6 \times 18\frac{1}{2} = 111$	1 - ,	28
7	$7 \times 18\frac{1}{2} = 129\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2} - ::,$	33
8	$8 \times 18\frac{1}{2} = 148$	_____	37
9	$9 \times 18\frac{1}{2} = 166\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - ::,$	42

ఉదా :-

4 కా. ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :- ; - కిటతక | కిటతక - కిటతక | - కి; | ట; | త; | క; | - కి,ట, |
 త,క, | - కిటతక | - కి;ట | ;త, | ,క; | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక | -
 కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక || త

5 :- ;;; - త | దిగితో - తదిగితో | తో - తదిగితో - త | ;;ది | ;గి |
 ;ణ | ;తో | ; - త | ,ది,గి | ,ణ,తో | , - తదిగి | తో -
 త, | ,ది; | గి;ణ | ;తో, | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తో, - త | దిగితో -
 తదిగి | తో - త | దిగితో | తో - తది | గితో || త

6 :- , - తద్గితో | తద్గితో - తద్గి | ,గితో - త, | ;ద్గి | ;; |
 ;గి | ,ణ | ;తో, | ; - త, | ద్గి; | గి,ణ | ,తో, - తద్గి | ,గితో -
 త;ద్గి | ;; | ,గి; | గి;తో | ; - త, | ద్గి; | గి,ణ | ,తో, - తద్గి |
 ,గితో - తద్గి | గితో | తద్గి | గితో | తద్గి | గితో || త

7 :- ;;; - త,ది | ,గితో - తద్గి | గితో - తద్గి | గితో - త; | ;; |
 ,ది, | ;; | ,గి; | ,ణ; | ,తో; | , - త; | ,ది, | ,గి,ణ | ,తో, -
 త | ,ద్గి | గితో - త, | ;; | ద్గి; | ,గి; | ,తో; - త | ;;ది |
 ;గి | ,ణ,తో | , - త,ది | ,గితో - త,ది | ,గితో | తో -
 త, | ద్గి | గితో - త | ,ది | గితో ||

8 :- తద్గితో | తద్గితో | తద్గితో | - త; | ద్గి; | ;; | గి; |
 ;; | గా; | ;; | తో; | , - త,ద్గి | ;గి | గా; | ;తో, | - తద్గి |
 ,గితో - త;ద్గి | ;; | ,గి, | ,ణ | ;; | ,తో; | - త,ద్గి | ;గి |
 ;గా; | తో, | - తద్గి | ,గితో | - తద్గి | గి | ,తో - త |
 ద్గి | ,గా | తో - తద్గి | ,గి | గా | || త

9 :- ; - తద్గి | ,గితో - తద్గి | గితో - త,ది | ,గితో -
 త | ;; | ;;ది | ;; | ;గి | ;; | ;;ణ | ;; | ;తో | ;; | - త | ;;ది |
 ;గి | ;;ణ | ;తో | , - త,ది | ,గి | ,తో - త, | ;; | ద్గి; |
 ;గి | ;; | గా; | ;తో, | , - త; | ,ది, | ,గి, | ,గా, | ,తో, -
 త | ,ద్గి | ,గితో - త,ది | ,గి | గా | తో | త,ది | ,గి | గా |
 త,ది | ,గి | గా | || త

72. సూత్రము $18\frac{3}{4}$

వి :- ఈసూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు $6+4+3+2+1$ అక్షరము వంతున కావుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రం, త్రిశ్రపై కాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రిశ్ర అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 18\frac{3}{4} = 75$	1 - ,	19
5	$5 \times 18\frac{3}{4} = 93\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4} - ; ; ; ;$	24
6	$6 \times 18\frac{3}{4} = 112\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2} - ; ; ;$	29
7	$7 \times 18\frac{3}{4} = 131\frac{1}{4}$	$4 - ; ;$	33
8	$8 \times 18\frac{3}{4} = 150$	$2 - ;$	38
9	$9 \times 18\frac{3}{4} = 168\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4} - ; ; ; ; ;$	43

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, జాతి $6+4+3+2+1$ కావుగను, త్రిశ్రం, త్రిశ్రపై కాలము

4 :- , - కిటసక - కిటసక - కిటసక | - కి, | ;ట, | ; ; | తు, | ;క, | ; ; | - కి, |
ట, | తు, | క, | - కి;ట | తు, | ,క, | - కి,ట, | తు,క, | - కిటతక | -
 కిటత | క - కిటసక || త

5 :- ; ; ; ; , - తదిగితొం - తది | గితొం - తదిగితొం - త, | ; ; | ది, |
;గి, | ; ; | ణ, | ; తొం, | ; ; | - తు, | ది, | గి, | ణ, | తొం, | -
 తది | ;గి, | ణ, | తొం, - త | ,ది,గి,|,ణ,తొం | , - తదిగి | తొం -
 త,ది | ,గి,ణ,తొం | , - తదిగితొం || త

6 :- ;;; - తధిం | ,గిణతొం - తధింగిణతొం - తధింగిణతొం | - త; , | ధిం |
;; | ;; | ;గి, | ;; | ణ; , | తొం, | ;; | - త; , | ధిం; | ;; | గి; ,
ణ; , | తొం; , | - త;ధిం | ;; | ,గి; | ణ;తొం | ; - త, | ధిం; | గి,ణ, |
తొం, - తధిం | ,గిణతొం | తధిం | గిణతొం | - తధింగిణతొం || త

7 :- ; , - తద్దింగిణతొం - తద్దింగిణ | తొం - తద్దింగిణతొం - త, | ;; | ;; |
;దీం | ;; | ;; | ;గి, | ;; | ణ; , | తొం, | ;; | - త; , | ;; | దీం; |
;; | గి; , | ణ; , | తొం; , | - త; , | ;దీం | ;; | గి;ణ | ;తొం, | , -
త; , దీం, | ,గి,ణ | ,తొం, - త | ,దీంగి | ణతొం-త; , దీం;గి | ,ణ,తొం, -
త | ,దీంగిణతొం || త

8 :- ; - తధింగీణతొం | తధింగీణతొం - తధింగీణతొం | - త; , | ధిం | ;; |
;; | ;గీ | ;; | ;; | ;ణ | ;; | ;; | ;తొం, | ;; | - త; , | ధిం; | ;; |
గీ; | ;; | ణ; | ;; | తొం; , | - త;ధిం | ;; | ,గీ, | ;,ణ | ;; | ,తొం; | -
త,ధిం | ; | గీ | ;ణ | ;తొం, | - తధింగి | ,ణతొం | - తధిం | గిణ |
,తొం - తధిం | ,గీణతొం || త

9 :- ;;;;, త,దిం | ,గీణతొం - తద్దింగీణతొం - త | ,దీంగీణతొం -
త, | ;; | ;; | ;దీం | ;; | ;; | ;గీ | ;; | ;; | ;ణ | ;; | ;; | ;తొం, | ;; | -
త; , | ;; | దీం; | ;; | గీ; | ;; | ణ; | ;; | తొం; , | - త; , | ;దీం | ;; |
గీ; | ;ణ | ;; | తొం; - త | ;,దిం | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | , త,దిం |
,గీణ | ,తొం - త; , | ,దీం;గి | ;,ణ, | ,తొం, - త,దిం | ,గీణతొం || త

73. సూత్రము 19

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతిఅక్షరమునకు 6+5+4 అక్షరము వంతున కావుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 19 = 76$	—	19
5	$5 \times 19 = 95$	1 - ,	24
6	$6 \times 19 = 114$	2 - ;	29
7	$7 \times 19 = 133$	3 - ;,	34
8	$8 \times 19 = 152$	—	38
9	$9 \times 19 = 171$	1 - ,	43

ఉదా :-

జాతి 6+5+4 అక్షరము వంతున కావుగను, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :- కి; , | ;ట, | ;; | త; , | ;క, | ;; | - కి; , | ;ట; | ;త, | ;క | ;; | - కి; , |
ట; , | త; , | క; , | - కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక || త

5 :- , - త; | ;ది | ;; | ,గి; | ;ణ | ;; | ,తొం; | ; - త | ;; | ది; , | ,గి; |
;ణ, | ;,తొం | ;; | - త; , | ది; , | గి; , | ణ; , | తొం; , | - తదిగి |
ణతొం - తి | దిగిణ | తొం - తది | గిణతొం || త

6 :- ; - త, | ;; | ధిం; | ;; | ;; | ,గి; , | ;ణ, | ;; | తొం; , | ; - త, | ;,ధిం |
; ; | ;; | ,గి; | ;ణ, | ;,తొం | ;; | - త; , | ధిం; | ;; | ,గి; , | ణ; , |
తొం; , | - తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం || త

7 :- ;, - త ; ; ; ; ;, దిం ; ; ; ; ;, గి ; ; ;, నా ; ; ;, తొం ; ; ;, - త ; ; ;
 ; ; ;, దిం ; ; ; ; ;, గి ; ; ;, నా ; ; ;, తొం ; ; ; - త ; ; ;, దీం ; ; ;
 ; ; ;, గి ; ; ;, నా ; ; ;, తొం ; ; ; - త, దిం ; ; ;, గి, నా ; ; ;, తొం - త, ; దీం ; ; ;
 నా తొం - త ; ; ;, దీం ; ; ;, గి, నా తొం || త

8 :- త ; ; ;, దీం ; ; ; ; ;, గి ; ; ; ; ;, నా ; ; ; ; ;, తొం ; ; ; - త ; ; ;
 ; ; ;, దీం ; ; ; ; ;, గి ; ; ; ; ;, నా ; ; ; ; ;, తొం ; ; ; - త ; ; ;, దీం ; ; ;
 ; ; ;, గి ; ; ; ; ;, నా ; ; ; ; ;, తొం ; ; ; - త, దీం ; ; ;, గి, నా ; ; ;, తొం - త
 దీం ; ; ;, నా ; ; ;, తొం - త, దీం ; ; ;, గి ; ; ;, నా తొం || త

9 :- , - త ; ; ; ; ;, దిం ; ; ; ; ;, గి ; ; ; ; ;, నా ; ; ; ; ;, తొం ; ; ;
 ; ; ;, - త ; ; ; ; ;, దిం ; ; ; ; ;, గి ; ; ; ; ;, నా ; ; ; ; ;, తొం ; ; ;
 ; ; ; - త ; ; ; ; ;, దీం ; ; ; ; ;, గి ; ; ; ; ;, నా ; ; ; ; ;, తొం ; ; ; - త, దిం ; ; ;
 ; ; ;, గి ; ; ;, నా తొం ; ; ;, త, దిం ; ; ;, గి ; ; ;, నా తొం ; ; ;, త, దిం ; ; ;, గి ; ; ;, నా తొం || త

74. సూత్రము 19 $\frac{1}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి 8 + 1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{1}{2}$ అక్షరమునంశున కావున త్రిశ్రత్రికాలము,
 ముక్తాయ, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయ వచ్చును

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 19\frac{1}{4} = 77$	8 - ;	20
5	$5 \times 19\frac{1}{4} = 96\frac{1}{4}$	9 $\frac{1}{4}$ - ; ; ; ; ; ; ;	25
6	$6 \times 19\frac{1}{4} = 115\frac{1}{2}$	1 - ;	29
7	$7 \times 19\frac{1}{4} = 134\frac{3}{4}$	1 $\frac{1}{4}$ - ; ; ;	34
8	$8 \times 19\frac{1}{4} = 154$	2 - ;	39
9	$9 \times 19\frac{1}{4} = 173\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ - ; ; ; ; ; ; ;	44

ఉదా :-

జాతి 3+1½+¼ X త్రిశ్రుతికాలము, ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :- ;, - కి, | ;బు, | ,త;; | క;; - కి, | ,బు;త;క | - కి;బు;త;క; | - కిబతక |
 కిబతక | కిబతక | - కి; | బు; | త;; | క; | - కి,బ, | త,క, | -
 కిబతక | - కిబఁ | క - కిబ | తక - కి | బతక || త

5 :- ;;;;;, - త | ;;;,ది; | ;;;,గి; | ;,ణ;,,;తొం | ;;;, -

త;; | ,గ;,,గి;,,ణ; | ;,తొం;;, - త;ది;గి | ;ణ;,,తొం; = తది | గిణతొం -
త | దిగిణతొం | తదిగిణ | తొం - త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | , -
 త,ది | ,గి,ణ, | ,తొం, - త | దిగిణతొం | - తదిగి | గణతొం -
 త | దిగిణ | తొం - తది | గిణతొం | త

6 :- , - త;;, ధిం | ;;; | ;,గి; | ,ణ;,,తొం | ;, - త; | ధిం;గి, | ,ణ;తొం; -

త, | ,ధిం;గి,ణ,తొం; | - తధింగి | గణతొం - తధిం | ,గిణతొం |
తధింగి | గణతొం - త, | ;ధిం | ; | ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; - త, |
 ధిం; | ,గి,ణ, | తొం, - తధిం | ,గిణతొం | - తధిం | గిణతొం | తధిం |
 గిణతొం | తధిం | గిణతొం || త

7 :- ;, - త,;; | ;;;,దిం, | ;;;,గి; | ,ణ;,,;తొం; | ;;;, -

త,;; | ;,,దిం;,,; | , గి;,,ణ;,,;తొం; | ;, - త,;;,దిం;గి | ;ణ,తొం; -
త, | దింగిణ | తొం - త,దిం | ,గిణతొం | తద్ది | గిణతొం - త;; |
 ;,దిం | ; | ;గి | ;ణ | ;,తొం | ;, - త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తొం | , -
 త,దిం | ,గిణతొం | - త,దిం | ,గిణ | తొం - త, | దింగి | గణతొం -
 త | ,దిం | గిణతొం || త

ఉదా :-

4 కా. ముక్తాయి, జాతి 6+5+4+3 అక్షరము వంతున కావుగ

4 :- : - కిటతక | కిటతక - కిటతక | - కి; , | ట; , | :: | త; , | క; , | :; | - కి; , |
 .ట; , | త; , | క; , | :; | - కి; , | ట; , | త; , | క; , | - కి; ట | :త; , | క; || త

5 :- ::, - తదిగి | నాతోం - తదిగినాతోం - త | దిగినాతోం - త; , | :; | ది; , |
 ;గి; , | :; | నా; , | :తోం; , | :; | - త; , | ది; , | ;గి; , | :నా; , | :; |
 తోం; , | , - త | .ది; , | ;గి; , | నా | ,తోం; . | - త; | ది;గి | నా; , |
 .తోం; || త

6 :- ;, - తద్దం | ,గినాతోం - తద్దంగి | నాతోం - తద్దంగినాతోం | - త; , | :ద్దం |
 ; , | :; | ;గి; , | ; , | నా; , | :తోం; , | :; | - త; , | ,ద్దం; , | :; | ;గి |
 :; | నా; , | ,తోం; , | : - త; , | :ద్దం | :; | ;గి; , | :నా; , | :తోం; , | : -
 త; , | ,ద్దం; , | :;గి | : నా; , | ,తోం; ||

7 :- ::; , - త | ,ద్దంగినాతోం - త; , | ద్దంగినాతోం - త,దిం | ,గినాతోం - త; , | :; |
 ; , | :ద్దం | :; | :; | ;గి; , | :; | నా; , | ,తోం; , | :; | - త; , | :; | :ద్దం |
 ; , | :; | ;గి; , | :నా; , | :తోం; , | , - త | :; | :; | దిం | :; | ;గి | :; | నా |
 ; ,తోం | :; , - త | .; , | , దిం; , | ;గి | :నా; , | ,తోం; || త

8 :- తద్దంగినాతోం | తద్దంగినాతోం | తద్దంగినాతోం | - త; , | :ద్దం | :; | :; |
 ;గి | :; | :; | :నా | :; | :; | :తోం; , | :; | - త; , | ,ద్దం; , | :; |
 .గి | :; | :; | ,నా; , | :; | :తోం | :; | - త; , | ,ద్దం; , | :; | ;గి | :; |
 నా; :; | :తోం; , | - త;ద్దం | :; | ,గి; , | :నా; , | :; | ,తోం; || త

9 :- , - తద్దీంగీణ | , తోం - తద్దీంగీ | నాతోం - తద్దీంగీ | , నాతోం - త, | ; ; |
 ; ; | ; దీం | ; ; | ; ; | ; గీ | ; ; | ; ; | ; నా | ; ; | ; ; | , తోం, | ; ; | -
 త, | ; ; | ; దీం | ; ; | ; ; | ; గీ | ; ; | ; ; | ; నా | ; ; | ; ; | తోం, | , -
 త, | ; ; | , దీం, | ; ; | , గీ, | ; ; | , నా, | ; ; | , తోం, | , -
 త, | ; ; | , దీం | ; ; | , గీ, | ; ; | , నా | ; ; | , తోం, || త

76. సూత్రము 19 $\frac{3}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 5 కా ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 6+5+4 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 19\frac{3}{4} = 79$	1 - ,	20
5	$5 \times 19\frac{3}{4} = 98\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4} - ; ;$	25
6	$6 \times 19\frac{3}{4} = 118\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - ; ;$	30
7	$7 \times 19\frac{3}{4} = 138\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4} - ; ; ;$	35
8	$8 \times 19\frac{3}{4} = 158$	2 - ;	40
9	$9 \times 19\frac{3}{4} = 177\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4} - ; ; ; ;$	45

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, జాతి 6+5+4 x తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :- , - కిటతక - కిటతక - కిటతక | - కి, | ;ట, | ;, | త, | ;క, | ; ; | -
 కి, | ,ట, | ;త, | ;క, | ; ; | - కి, | ,ట, | త, | క, | - కిటత |
 క - కిట | తక - కి | టతక || త

[illegible]

6. - : - ಪದ್ಮ ಸೀತಾಂ - ಪದ್ಮಂ. ಗಾತ್ರಂ - ಪದ್ಮಂ ಗಾತ್ರಂ - ತ. | ; | ಧಿಂ ; |
;; | : | ಸಿ ; | ; ಗಾ ; ; ಶಂ ; | ; - ತ. | ; ಧಿಂ ; ; ; | ; ಸಿ ;
ಸಾ. | ; ಶಂ ; | ; - 4, ಧಿಂ ; | : | ಸಿ ; | ಸಾ ; | ಶಂ ; | -
ಪದ್ಮಂ | ಸೀತಾಂ | ಪದ್ಮಂ | ಗಾತ್ರಂ | ಪದ್ಮಂ | ಸೀತಾಂ || ತ

[illegible][illegible][illegible]

77. సూత్రము 20

~ :- ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3+2 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 20 = 80$	_____	20
5	$5 \times 20 = 100$	_____	25
6	$6 \times 20 = 120$	_____	30
7	$7 \times 20 = 140$	_____	35
8	$8 \times 20 = 160$	_____	40
9	$9 \times 20 = 180$	_____	45

ఉదా :-

జాతి 6+5+4+3+2 కాపుగ తగ్గింపు

4 :- కి, | ,ట, | ,; | త, | ,;క, | ,;; | - కి, | ,ట, | ,;క, | ,;క, | ,; | - కి, | ,ట, | ,;త, | ,;క, | ,; | - కి,ట, | ,త,క, || త

5 :- త, | ,;ది, | ,; | గి, | ,;ణ, | ,; | తొం, | ,; | - త, | ,;ది, | ,; | గి, | ,;ణ, | ,;తొం, | ,; | - త, | ,;ది, | ,;గి, | ,;ణ, | ,;తొం, | ,; | - త, | ,;ది, | ,;గి, | ,;ణ, | ,;తొం, | ,; | - త, | ,;ది,గి, | ,;ణ, | ,;తొం || త

6 :- త, | ,;ధీం, | ,; | ,; | గి, | ,; | ,; | ,; | తొం, | ,; | - త, | ,;ధీం, | ,; | ,;గి, | ,; | ,; | ,; | తొం, | ,; | - త, | ,;ధీం, | ,; | ,;గి, | ,; | ,; | ,; | తొం, | ,; | - త, | ,;ధీం, | ,; | ,;గి, | ,; | ,; | ,; | తొం, | ,; | - త, | ,;ధీం, | ,; | ,;గి, | ,; | ,; | ,; | తొం, || త

7 :- త; , | ; ; | ; ; | దీం; | ; ; | ; ; | గి; , | ; ; | తా; , | ; ; | తొం; , | ; - త; , | ; ; |
; ; | దీం; , | ; ; | ; గి; , | ; ; | తా; , | ; ; | తొం; , | , - త; , | ; ; | , దీం; , | ; ; |
; గి; , | , తా; , | , తొం; , | , - త; , | ; ; | దీం; | ; ; | , గి; , | , తా; తొం; | ; -
త; , | ; దీం; | ; గి; , | , తా; తొం; , || త

8 :- త; , | ; దీం; | ; ; | ; ; | ; గి; | ; ; | ; ; | తా; | ; ; | ; ; | తొం; , | ; ; | -
త; , | , దీం; , | ; ; | ; గి; | ; ; | ; ; | , తా; , | ; ; | , తొం; | ; ; | - త; , | దీం; | ; ; |
గి; | ; ; | , తా; | ; ; | , తొం; , | - త; దీం; | ; ; | , గి; , | , తా; | ; ; | , తొం; | -
త; దీం; | ; గి; | ; తా; | ; తొం; , || త

9 :- త; , | ; ; | ; ; | దీం; | ; ; | ; ; | గి; | ; ; | ; ; | తా; | ; ; | ; ; | తొం; , | ; -
త; , | ; ; | ; ; | దీం; | ; ; | ; గి; | ; ; | ; ; | తా; | ; ; | ; ; | తొం; , | ; -
త; | ; ; | ; దీం; | ; ; | ; ; | ; ; | , తా; | ; ; | , తొం; | ; ; | - త; | ; ; | , దీం; , |
; ; గి; | ; ; | , తా; | ; ; | , తొం; | ; - త; , | దీం; | ; గి; , | , తా; | ; తొం; , || త

78. సూత్రము 20 $\frac{1}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు 8+1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{1}{4}$ అక్షరము వంతున కాపుగ
త్రిశ్రుతికాలము, ముక్తాయి, త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసె అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 20\frac{1}{4} = 81$	3 - ;	21
5	$5 \times 20\frac{1}{4} = 101\frac{1}{4}$	$8\frac{3}{4} - ; ; ; ; ;$	26
6	$6 \times 20\frac{1}{4} = 121\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2} - ; ;$	31
7	$7 \times 20\frac{1}{4} = 141\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4} - ; ; ; ;$	36
8	$8 \times 20\frac{1}{4} = 162$	2 - ;	41
9	$9 \times 20\frac{1}{4} = 182\frac{1}{2}$	$1\frac{3}{4} - ; ; ;$	46

ఉదా :-

జాతి 8+1 $\frac{1}{2}$ + $\frac{1}{2}$ కాపుగ త్రిశ్రుతికాలము, ముక్తాయి, త్రికాలము, ఐన్యాసముక్తాయి

4 :- , - కి, , ::బ; , ;త;; , క;;, - కి, , బ;త;క | ; - కి;బ;త;క; | - కిబతక |
 కిబతక | కిబతక | - కి; , బ; , త; , క; , - క;బ; , త;క; | - కిబతక |
 కిబతక , త; , | కిబతక | త; , | కిబతక || త

5 :- , , , - త; , | ;;;ది; ; ; | ; ; ; ; ; | , ; ; ; ; తొం; | ; ; - త; ; ది; |
 ; ; ; ; ; తొం | ; - త;ది; ; ; , , తొం, - తదిగి | తొం - తది |
 గిణతొం - త | గిణతొం | - త; , ది; , గి; , | తొం; , | -
 త;ది, | గి;ణ, | తొం, - తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం |
 త; , | - తదిగి | తొం - త, | ; - త | దిగిణతొం || త

6 :- ; , - త; | ;ధిం; , | ; ; , గి | ; ; ; ; | ; ; తొం; , | - త;ధిం; | , గి; ; ; | తొం; -
 త;ధిం;గి | ; ; ; తొం; - తధిం | , గిణతొం | తధింగి | తొం -
 తధిం | , గిణతొం | - త; , | ధిం; | ; ; | గి; , | తొం; , | - త;ధిం |
 . | , తొం, | - తధింగి | తొం - తధిం | , గిణతొం | త; , | ; - తధిం |
 , గిణతొం | త; , | ; - తధిం | , గిణతొం || త

7 :- - ; ; ; - త; ; | ; ; ; ; ; | , దిం; ; ; ; | ; ; ; ; ; గి; ; | ; ; ; ; ; | , తొం; ; ; ; -
 త; | ; ; ; ; దిం; ; | ; ; ; ; ; ; ; | , తొం; ; - త; ; ; ; , | ; ; ; ; తొం; -
 త | , దింగి | తొం - త, | దింగి | తొం - త, దిం | , గిణతొం | -
 త; , | ; | దిం; | ; ; | గి; , | తొం; , | - త; , | దిం; | , గి; , |
 తొం, - త, | దింగి | తొం - త, దిం | , గిణతొం | త; , | ; -
 త | , దింగి | తొం - త, | ; | , త, దిం | , గిణతొం || త

8 :- ; - త, |, ధీం, | ; ; గీ | ; ; |, నా, | ; తొం | ; - త; ధీం | ; ; గీ, |, ;, నా, |, తొం ; -
 త; ధీం; , |, గీ; ; నా; తొం, | - తధీంగి |, నాతొం | తధీంగి |, నాతొం |
తధీంగి |, నాతొం | - త, | ధీం | ; ; | గీ | ; ; |, నా | ; ; | తొం ; | -
 త, ధీం | ; గీ | ; నా | ; తొం, | - తధీంగి |, నాతొం | - తధీంగి , నాతొం |
 త; , | ; ; | తధీంగి |, నాతొం | త; , | ; ; | తధీంగి |, నాతొం || త

[illegible]

79. సూక్తము $20\frac{1}{2}$

వి:- ఈ సూత్రముచే 4 కా. ముక్కాయి, 3 కా. ముక్కాయి, జాతి అక్షరమునకు
 $6+4+3+2+1$ అక్షరము ఎంతైన కాపుగ తగింపు ఎచ్చును

సా.ది	అక్షర సంఖ్య	(తొనే అక్షరములు	(రియలు
4	$4 \times 20\frac{1}{2} = 82$	2 - ;	21
5	$5 \times 20\frac{1}{2} = 102\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	26
6	$6 \times 20\frac{1}{2} = 123$	1 - ,	31
7	$7 \times 20\frac{1}{2} = 143\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	36
8	$8 \times 20\frac{1}{2} = 164$	<hr/>	41
9	$9 \times 20\frac{1}{2} = 184\frac{1}{2}$	$8\frac{1}{2}$ - ;;;, <hr/>	47

ఉదా :-

4 కా. ముక్తాయ, 3 కా. ముక్తాయ, జాతి 6+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కావుగ

4 :- - క్రితక | క్రితక - క్రితక | - క్రితక | క్రితక | క్రితక | - క్రి; | ట; |
 ; | త; | ; క; | ; | - క్రి; | ట; | త; | క; | - క్రిట; | త; | , క; | -
 క్రిట; | త; క; | - క్రితక || త

5 :- ; - తదిగితో | తదిగితో - తదిగి | తతో - తదిగి | తతో - తది |
 గితో - త | దిగితో - త; | ; ది; | ; గి; | ; త; | ; తో; |
 ; - త; | ; ది; | ; గి; | ; త; | ; తో; | ; - త; | - ది; | గి; త; | తో; |
 , - త; ది | , గి; త; | తో; - త | దిగితో || త

6 :- - తద్గితో | తద్గితో - తద్గి | , గితో - తద్గి | , గితో |
 తద్గి | తో - తద్గి | , గితో | - త; | ; తద్గి | ; | ; గి; |
 ; | ; త; | ; తో; | ; | - త; | ; తద్గి | ; | గి; | , త; | తో; -
 తద్గి | ; | , గి; | తో; | ; - త; | ; తద్గి | , గి; త; | తో; -
 తద్గి | , గితో || త

7 :- , - తద్గితో | తద్గితో - త | , తద్గితో - త | , తద్గి | తో -
 త; | , తద్గి | తో - త; ది | , గితో | - త; | ; | ; | ; తద్గి |
 ; | ; | ; గి; | ; త; | ; తో; | ; | - త; | ; | ; తద్గి | ; | గి; |
 ; త; | ; తో; | ; - త; | ; | ; తద్గి | ; గి; | , త; | తో; - త | ; తద్గి |
 ; గి | , త; తో | , - త; ది | , గితో || త

8 :- తద్గితో | తద్గితో | తద్గితో | - తద్గి | , తో |
 తద్గి | , తో | తద్గి | , తో | - త; | ; తద్గి | ; | ; | ; గి; |
 ; | ; | ; త; | ; | ; తో; | ; | - త; | ; తద్గి | ; | గి; | ; |
 త; | ; | తో; | - తద్గి | ; | , గి; | ; త; | ; | తో; | -
 తద్గి | ; గి | ; త; | ; తో; | - తద్గి | , తో || త

9 :- ::::, - త | , దీంగీణా తొం | తద్దీంగీణా | తొం - తద్దీంగీణా | , తొం - త, దిం | , గీణా | , తొం - త, | దీంగీ | ణా తొం - త | , దీంగి | , ణా తొం | - త; , ::; ::; | దీం; ::; ::; | గీ; ::; ::; | ణా; ::; ::; | తొం; , | - త, | ::; ::; | దీం; ::; ::; | గీ; ::; ::; | ణా; ::; ::; | తొం, | | - త, | ::; ::; | దీం; ::; ::; | గీ; ::; ::; | ణా; ::; ::; | తొం, | , - త; | , దీం, | , గీ, | , ణా, | , తొం, - త | , దీంగి | , ణా తొం || త

80. సూ త్ర ము 20³

వి :- ఈ సూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 8+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి, త్రిశ్రపైకాల గమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	క్రొసె అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 20\frac{3}{4} = 83$	1 - ,	21
5	$5 \times 20\frac{3}{4} = 103\frac{3}{4}$	$\frac{1}{2}$ - ,	26
6	$6 \times 20\frac{3}{4} = 124\frac{1}{2}$	$8\frac{1}{2}$ - ::::,	32
7	$7 \times 20\frac{3}{4} = 145\frac{1}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - :::::,	37
8	$8 \times 20\frac{3}{4} = 166$	2 - ;	42
9	$9 \times 20\frac{3}{4} = 186\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ::;,	47

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, 3 కా ముక్తాయి, 3+2+1 x తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపైకాలమున ముక్తాయిలు

4 :- , - కిటతక - కిటతక - కిటతక | - కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కి;ట | ;త, | ,క; | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక | - కిటతక | త; , | కిటతక | త; , | కిటతక | - కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక | - కిటతక - కిట | తక - కిటతక || త

5 :- , - తదిగిణతొం - తదిగిణతొం - తదిగిణతొం | - తదిగిణ | తొం - తదిగి |
 తొం - తది | గిణతొం - త | ;ది, | ,గి; | నా;తొం | ; - త, | ది,గి, |
 నా,తొం, | - తదిగిణ | తొం - తదిగి | నాతొం - త, | ; - త | దిగిణతొం |
 త; , | , - తదిగి | నాతొం - త,ది | ,గి,నా,తొం | , -
 త,ది,గి | ,నా,తొం, - త | ,ది,గి,నా | ,తొం, - తదిగి | నాతొం -
 తదిగిణ | తొం - తదిగిణతొం || త

6 :- ;;;, - తధిం | ,గిణతొం - తధింగిణతొం - తధింగిణతొం | - తధింగి | నాతొం -
 తధిం | ,గిణతొం | తధింగి | నాతొం - త, | ,ధిం, | ;గి | ;నా, | ,తొం; | -
 త,ధిం | ;గి, | నా,తొం, | - తధింగి | నాతొం - తధిం | ,గిణతొం |
 త; , | ; - తధిం | ,గిణతొం | త; , | ; - తధిం | ,గిణతొం | -
 తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం | తధిం | గిణతొం | - తధింగిణతొం |
 తధింగిణతొం | తధింగిణతొం || త

7 :- ;;;;, - తద్దింగి | నాతొం - తద్దింగిణతొం - తద్దింగిణతొం | - తద్దింగి | గిణతొం -
 త | ,దీంగి | నాతొం - త, | దీంగిణ | తొం - త; , | ;దీం | ;; | ,గి; |
 నా;తొం | ; - త, | ;దీం | ;గి, | నా,తొం, | - తద్దింగి | గిణతొం -
 త | ,దీంగి | నాతొం - త, | ;; | ,త,దీం | ,గిణతొం | త; , | ; -
 త | ,దీంగి | నాతొం - త; , | ,దీం;గి | ,నా, తొం, -
 త | ;;దీం, | ,గి,నా,తొం | , - త; ,దీం | ;;గి,నా | ,తొం, -
 త,దీం | ,గిణతొం - త, | దీంగిణతొం - త | ,దీంగిణతొం || త

8 :- ; - తధింగిణతొం | తధింగిణతొం - తధింగిణతొం | - తధింగి | ,నాతొం |
 తధింగి | ,నాతొం | తధింగి | ,నాతొం | - త;ధిం | ;; | ,గి, | ;;నా |
 ;; | ,తొం; | - త,ధిం | ;గి | ;నా | ;తొం, | - తధింగి | ,నాతొం | -
 తధింగి | ,నాతొం | త; , | ;; | తధింగి | ,నాతొం | త; , | ;; | తధింగి |
 ,నాతొం | - తధిం | గిణ | ,తొం - త | ధింగి | ,నా | తొం - తధిం |
 ,గి | నాతొం | - తధింగి | ,తొం - తధింగి | ,నాతొం - తధిం | ,గిణతొం || త

ఉదా :-

A - జాతిలక్షరమునకు 9+7+5 లక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :- కి; | ; ; | ,ట; | ; ; | ;త, | ; ; | ,క | ; ; | - కి; | ,ట; | ; ; | ;త, | ; ; | ,క; | ; ; | - కి; | ,ట; | ;త, | ,క | ; ; || త

5 :- , - త | ; ; | ; ; | ది; | ; ; | ,గి; | ; ; | ,ణ; | ; ; | ,తొం | ; ; | - త; | ,ది | ; ; | ,గి; | ; ; | ,ణ; | ; ; | తొం; | , - త | ; ; | ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం | ; ; || త

6 :- - ; - త, | ; ; | ,ధిం | ; ; | ; ; | ,గి; | ; ; | ,ణ; | ; ; | ,తొం | ; ; | - త; | ,ధిం | ; ; | ; ; | ,గి; | ; ; | ,ణ; | ,తొం | ; ; | - త, | ,ధిం | ; ; | ; ; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం | ; ; || త

7 :- , - త; | ; ; | ; ; | ,దిం | ; ; | ; ; | ,గి; | ; ; | ,ణ; | ; ; | ,తొం | ; ; | - త; | ; ; | ,దిం | ; ; | ; ; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం, | ; ; | - త; | ; ; | ,దిం | ; ; | ; ; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం | ; ; || త

8 :- త; | , ,ధీం, | , , | ; ; | ,గి | ; ; | ; ; | ,ణ; | ; ; | ,తొం | ; ; | - త; | ,ధిం | ; ; | ; ; | ,గి, | , , | ; ; | ,ణ | ; ; | ; ; | ,తొం; | ; ; | - త; | ,ధీం, | ; ; | ,గి | ; ; | ,ణ; | ; ; | ,తొం | ; ; || త

, ; | ; ; | ; ; | ,ధీం, | ; ; | ; ; | ,గి | ; ; | ; ; | ,ణ; | ; ; | ; ; | ,తొం | ; ; | - త; | ; ; | ; ; | ,ధిం | ; ; | ; ; | ,గి; | ; ; | ; ; | ,ణ; | ; ; | ,తొం; | , - త | ; ; | ; ; | ,ధిం, | ; ; | ,గి | ; ; | ,ణ; | ; ; | ,తొం | ; ; || త

B - చతురశ్రత్రికాలము, త్రిశ్రత్రికాలము, ఖండత్రికాలము

4 :- కి; , | ట; , | త; , | క; , | - కి;ట, | త,క, | - కిటతక | - కి;ట | త, | ,క; | -
కి;ట;త, | ,క; - కి;ట;త, | ,క; - కి; | ;ట, | ;త | ; | క; , | , -
కి;ట | ;త; , | ,; - కి; , | ,ట;త;క; || త

5 :- ; , - త | ;ది | ,గి | ;ణ | ;తొం | ; , - త | ,దిగి | ,ణ,తొం | , -
 తదిగి | తొం - త, | ,ది; | గి;ణ | ;తొం, | , - త;ది; | గి;ణ;తొం, | , -
త;ది;గి;ణ;తొం, | , - త; ; ; ; ; | ; ; ది; ; ; ; | ; ; ,గి; ; ; | ; ; ; ; ,ణ; |
; ; ; ; ; | ,తొం; ; ; ; ; | ; , - త; ; ; ; ది | ; ; ; ,గి; ; ; | ; , ; ; ; ,తొం; | ; ; , -
త; ; ది; , | ,గి; ; ; ; ; తొం; ; || త

6 :- ; , - త, | ;ధం | ; | ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; - త, | ధీం | ;గి, | తొం, -
 తధం | ,గిణతొం | - త;ధం | ; , | ,గి; | తా;తొం | , -
త;ధం | ; ; ,గి; | తా;తొం; - త;ధం | ; ; ,గి;తా;తొం; - త | ; ; ; | ,ధీం; , |
; ; ; | ; ; ,గి; | ; ; ,ణ | ; ; ; | ,తొం; ; ; | ; , - త; ; | ధీం; ; ; | ;గి; ; తా |
; ; తొం; , | , - త; ; ధీం; ; , | ,గి; ; తా;తొం; || త

7 :- , - త; | ; ; | ,దీం, | ; ; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | , - త; | ,దీం, | ,గి,ణ |
 ,తొం, - త | ,దీంగి | తొం - త, | ; ; | దీం; | ;గి, | ,ణ; | తొం; -
 త, | ; ; దీం; | ;గి;ణ; | తొం; - త; ; ; దీం; | ;గి;తా;తొం; -
త; ; | ; ; ; ; ; | ; ; ; ; ; | ,దీం; ; ; ; ; | ; ; ; ; ; | ; ; ; ; ,ణ |
; ; ; ; ; | ; తొం; ; ; ; ; | ; ; , - త; ; ; | ; ; ; దీం; , | ; ; ; ; ,గి |
; ; ; ,ణ; ; ; | ; తొం; ; ; , - త; | ; ; ,దీం; ; ; | ,గి; ; తా;తొం; || త

ఉదా :-

జాతి 3+1½+¼ కాపుగ త్రిత్రత్రికాలము, 6+4+3+2+1 తస్యపు

4 :- ;, - కి, | ;;ట; , | ;త; , | క; , - కి, | ,ట;త;క | ; - కి;ట;త;క; | -
కి; , | ;ట, | ;; | త; , | ;క; , | ;; | - కి; , | ట, | త; , | క; , | -
కి;ట | ;త, | ,క; | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక || త

5 :- ;;;, - త; ;;; | ;,ది; ;;;,గి | ;;;,ణ; ;;; | ;;;,తొం; ;;; | ;, - త; ;;;,ది; ;;;,గి |
;;,ణ; ;;;,తొం; ;;; | , - త;ది;గి;ణ;తొం; | - త; , | ;ది, | ;; | గి; , | ;ణ, |
; | తొం; , | ; - త, | ;ది, | ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; - త, | ,ది; |
గి;ణ | ,తొం, | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | దిగితొం || త

6 :- , - త; ;;;,ధిం | ;;; | ;గి; , | ,ణ; ;;;,తొం | ; , - త; | ధిం;గి, | ,ణ;తొం; -
త, | ,ధిం;గి;ణ;తొం; | - త; , | ;ధిం | ;; | ;; | గి; , | ;; | ణ; , |
;తొం, | ;; | - త; , | ధిం; | ;; | గి, | ,ణ; , | తొం; , | త;ధిం | ;; |
గి; | ,ణ;తొం | ; - త, | ధిం; | గి,ణ, | తొం, - తధిం | ,గిణతొం || త

7 :- ;;; ;;;, - త; | ;;; ;;; | ;;;,దిం; ;;; | ;;; ;;;,గి; | ;;; ;;;,ణ; ;;; | ;;;,తొం; ;;; | , -
త; ;;; ;;;,దిం, | ;;; ;;;,గి; ;;;,ణ | ;;;,తొం; ;;; - త; ;;; | ,దిం;గి;ణ;తొం; | -
త; , | ;; | ;; | దిం; | ;; | ;; | గి; , | ;ణ, | ;; | తొం; , | , -
త, | ;; | ;దిం | ;; | గి, | ,ణ, | ;తొం, | ; - త, | ;; | దిం; | ;గి, | ,ణ; |
తొం; - త | ;,నిం | ;గి | ,ణ,తొం | , - త,దిం | ,గిణతొం || త

8 :- ; - త, | ;ధిం; | ;;;గి | ;;; | ;ణ; ;;; | ;;;,తొం | ;; - త;ధిం | , ;;; గి, |
; ,ణ; , | ,తొం; - త;ధిం; , | ,గి; ;;;,ణ; ;;;,తొం; | - త; , | ;ధిం | ;; | ;; |
;గి | ;; | ;; | ;ణ | ;; | ;; | ;తొం, | ;; | - త; , | ధిం; | ;; | గి; | ;; |
ణ; | ;; | తొం; , | - త;ధిం | ;; | ,గి, | ,ణ | ;; | ,తొం; | -
త,ధిం | ;గి | ;ణ | ;తొం, | - తధిం | ,ణతొం || త

84. సూత్రము $21\frac{3}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, మూడుకాలముల ముక్తాయిలు మూడుగ వచ్చును. అనగ 1వ కాలమున ముక్తాయి, 2 వ కాలమున ముక్తాయి, 3వ కాలమున ముక్తాయి అని గ్రహించునది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	తొనే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 21\frac{3}{4} = 87$	1 - ,	22
5	$5 \times 21\frac{3}{4} = 108\frac{3}{4}$	31 - ; ; ; ; ; ,	28
6	$6 \times 21\frac{3}{4} = 130\frac{1}{2}$	11 - ; ,	33
7	$7 \times 21\frac{3}{4} = 152\frac{1}{4}$	81 - ; ; ; ; ; ,	39
8	$8 \times 21\frac{3}{4} = 174$	2 - ;	44
9	$9 \times 21\frac{3}{4} = 195\frac{3}{4}$	1 - ,	49

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, మూడు కాలముల ముక్తాయిలు మూడు

4 :- , - కిటతక - కిటతక - కిటతక | ► కి; , ట; , త; , క; , కి; , ట; , త; , క; , - కి; , ట; , త; , క; , | ► కి, ట, త, క, - కి, ట, త, క, | - కి, ట, త, క, | ► కిటతక | కిటతక | కిటతక || త

5 :- ; ; ; ; ; - తదిగి | ఇతో - తదిగిఇతో - తదిగిఇతో ► త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;,తో | ;, - త | ;,ది | ;,గి | ;,ణ | ;,తో | ;, ► త | ,ది,గి | ,ణ,తో | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తో, - త | ,ది,గి | ,ణ,తో | , ► తదిగి | ఇతో - తది | గిఇతో - త | దిగిఇతో - త

6 :- ; - తద్ధింగిణతొం - తద్ధింగిణతొం - తద్ధింగిణతొం ► త, | ;ద్ధిం | ; ;
 ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; - త, | ;ద్ధిం | ; ; | గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; -
 త, | ;ద్ధిం | ; ; | గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; ► త, | ద్ధిం ; | గి,ణ, | తొం, -
 త, | ద్ధిం ; | గి,ణ, | తొం, - త, | ద్ధిం ; | గి,ణ, | తొం, ► తద్ధిం |
 ,గిణతొం | తద్ధింగి | తొం - తద్ధిం | ,గిణతొం || త

7 :- ; ; ; ; ; ; , - త | ,ద్ధింగిణతొం - తద్ధింగిణతొం - త,ద్ధిం | ,గిణతొం ► త ; |
 ; ; | ,ద్ధిం, | ; ; | ,గి, | ,ణ ; | ,తొం ; | , - త ; | ; ; | ,ద్ధిం, | ; ; | ,గి, | ,ణ ; |
 ,తొం ; | , - త ; | ; ; | ,ద్ధిం, | ; ; | ,గి, | ,ణ ; | ,తొం ; | , ► త ; | ,ద్ధిం, |
 ,గి,ణ | ,తొం, - త | ; ; | ,ద్ధిం, | ; ; | ,గి, | ,ణ,తొం | , - త ; | ,ద్ధిం, | ,గి,ణ |
 ,తొం, ► త | ,ద్ధింగి | తొం - త, | ద్ధింగి | తొం - త,ద్ధిం | ,గిణతొం || త

8 :- ; - తద్ధింగిణతొం | తద్ధింగిణతొం - తద్ధింగిణతొం | ► త ; , | ద్ధిం ; | ; ; |
 గి ; | ; ; | ణ ; | ; ; | తొం ; | , - త ; , | ద్ధిం ; | ; ; | గి ; | ; ; | ణ ; | ; ; |
 తొం ; | , - త ; , | ద్ధిం ; | ; ; | గి ; | ; ; | ణ ; | ; ; | తొం ; | , ► త,ద్ధిం ; గి |
 ; ణ | ; తొం, | - త,ద్ధిం | ; గి | ; ణ | ; తొం, | - త,ద్ధిం | ; గి | ; ణ |
 ; తొం, | ► తద్ధింగి | ,ణతొం | తద్ధి గి | ,ణతొం | తద్ధింగి | ,ణతొం || త

9 :- , - తద్ధింగిణతొం - తద్ధింగిణతొం - తద్ధింగిణతొం ► త | ; ; | ; ,ద్ధిం | ; ; |
 ; ; | ; ; | ,ణ | ; ; | ,తొం | ; ; - త | ; ; | ; ,ద్ధిం | ; ; | ; ; | ; ; | ,
 ; ; | ; ; | ,తొం | ; ; - త | ; ; | ; ,ద్ధిం | ; ; | ; ; | ; ; | ,ణ | ; ; |
 ; ,తొం | ; ; ► త | ; ,ద్ధిం | ; ; | ,ణ | ; ,తొం | , - త ; | ,ద్ధిం, |
 ,గి, | ,ణ, | ,తొం, - త | ; ; | ,ద్ధిం | ; ; | ,ణ | ; ,తొం | , ► త,ద్ధిం |
 ,గిణ | ,తొం - త, | ద్ధింగి | తొం - త | ,ద్ధింగి | ,ణతొం || త

85. సూత్రము 22

వి :- ఈ సూత్రముచే A- జాతి అక్షరమునకు 7+6+5+4 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును. B- త్రికాలము, 5+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షరసంఖ్య	ప్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 22 = 88$	—	22
5	$5 \times 22 = 110$	2 - ;	28
6	$6 \times 22 = 132$	—	33
7	$7 \times 22 = 154$	2 - ;	39
8	$8 \times 22 = 176$	—	44
9	$9 \times 22 = 198$	2 - ;	50

ఉదా :-

A- జాతి 7+6+5+4 కాపుగ తగ్గింపు

4 :- కి; , ట; ; త; , క; ; - కి; , ట; ; త; , క; ,
; - కి; , ట; , త; , క; , - కి; , ట; , త; , క; , || త

5 :- - త; , ; , ది; , ; , గి; , , ణ; , ; , తొం; , , - త; , ; , ది; ,
; , గి; , , ణ; , ; , తొం; , , - త; , ; , ది; , , గి; , , ణ; , ,
, తొం; , ; , - త; , , ది; , , గి; , , ణ; , , తొం; , || త

6 :- త; , , ధం; , ; , ; , , గి; , , ణ; , , తొం; , , - త; , ; ,
ధి; , ; , ; , గి; , , ణ; , ; , తొం; , , - త; , , ధం; , ; , ; ,
, గి; , , ణ; , , తొం; , ; , - త; , , ధి; , , గి; , , ణ; , , తొం; , || త

7 :- ; - త, | ; ; | ; ; | ; ; | దీం; | ; ; | ; గి, | ; ; | ,ణ; | ; ; | తొం; | ; ; -
 త | ; ; | ; ; | ; ,దిం | ; ; | ; ; | ; గి | ; ; | ,ణ; | ; ; | తొం | ; ; | , -
 త; | ; ; | ; ,దిం | ; ; | ; ; | ,గి; | ; ,ణ; | ; ,తొం | ; ; | - త; | ; ; |
 దీం; | ; ; | గి; | ,ణ; | ,తొం; || త

8 :- త; | ; ,ధిం | ; ; | ; ; | ; ,గి, | ; ; | ; ; | ; ,ణ; | ; ; | ; ; | ,తొం; | ; ; | -
 త; | ; ,ధిం | ; ; | ; ; | ; ,గి | ; ; | ; ; | ; ,ణ; | ; ; | ; ; | ,తొం, | ; ; | -
 త; | ,ధిం, | ; ; | ; ,గి | ; ; | ; ; | ,ణ; | ; ; | ; ,తొం | ; ; | -
 త; | , ధిం; | ; ; | గి; | ; ; | ,ణ; | ; ; | ,తొం; || త

9 :- ; - త, | ; ; | ; ; | ; ; | దీం; | ; ; | ; ; | ; గి | ; ; | ; ; | ,ణ; | ; ; | ; ; |
 ; తొం, | ; ; | , - త; | ; ; | ; ; | ,దీం, | ; ; | ; ; | ; ,గి, | ; ; | ; ; | ,ణ; |
 ; ; | ; ; | ,తొం; | ; ; - త | ; ; | ; ; | ,దీం, | ; ; | ; ,గి | ; ; | ; ; |
 ,ణ; | ; ; | ; ,తొం | ; ; | - త; | ; ; | దీం; | ; ; | గి; | ; ; | ,ణ; |
 ; ; | ,తొం; || త

86. సూత్రము 22 $\frac{1}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి 5 కా. ముక్తాయి, 4 కా. ముక్తాయి, 8 కా. ముక్తాయి, 2 కా. ముక్తాయి, 3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రసేపఅక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 22\frac{1}{4} = 89$	3 - ;	23
5	$5 \times 22\frac{1}{4} = 111\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;	28
6	$6 \times 22\frac{1}{4} = 133\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;	34
7	$7 \times 22\frac{1}{4} = 155\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	39
8	$8 \times 22\frac{1}{4} = 178$	2 - ;	45
9	$9 \times 22\frac{1}{4} = 200\frac{1}{4}$	$3\frac{1}{4}$ - ; ; ; ; ; ,	51

ఉదా :-

జాతి ౧ కా. ముక్తాయ, 4 కా. ముక్తాయ, ౩ కా. ముక్తాయ, ౩ కా. ముక్తాయ, ౩+2+1
తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయ

4 :- ;, - కిటతక | కిటతక - కిటతక - కిటతక | కిటతక - కిటతక | - కిటతక |
కిటతక | కిటతక | - కి,ట, | త,క, | - కి,ట, | త,క, | - కి,ట, | త,క, | -
కి,ట | త, | ,క; | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక | - కిటతక | త,; |
కిటతక | త,; | కిటతక || త

5 :- ;, - తదిగిణతొం - తదిగిణతొం - తదిగి | ణతొం - తదిగిణతొం - తది |
గిణతొం - తదిగిణతొం | - తదిగిణ | తొం - తదిగి | ణతొం - తది |
గిణతొం - త, | ;ది;గి, | ;ణ;తొం, | ; - త,;ది, | ;గి; ణ, | ;తొం; -
త, | ;ది;గి, | ;ణ;తొం, | ; - త,;ది;గి | ;ణ, | ,తొం; | - త,ది, |
గి,ణ, | తొం, - తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం | త,; | , -
తదిగి | ణతొం - త, | ;, - త | దిగిణతొం || త

6 :- ;;, - తద్గిణతొం | తద్గిణతొం - తద్గిణతొం - తద్గిం | ,గిణతొం -
తద్గిం | ణతొం - తద్గిణతొం | - తద్గిం | ణతొం - తద్గిం | ,గిణతొం |
తద్గిం | ణతొం - త, | ద్గిం; | గి,ణ, | తొం, - త, | ద్గిం; | గి,ణ, | తొం, -
త, | ద్గిం; | గి,ణ, | తొం, - త, | ,ద్గిం, | ;గి | ;ణ, | ,తొం; | -
త,ద్గిం | ;గి, | ణ,తొం, | - తద్గిం | ణతొం - తద్గిం | ,గిణతొం |
త,; | ; - తద్గిం | ,గిణతొం | త,; | ; - తద్గిం | ,గిణతొం || త

7 :- , - తద్దీగీణతొం - తద్దీగీణతొం - త | , దీగీణతొం - తద్దీగీ | ణతొం -
తద్దీగీణ | తొం - తద్దీగీణతొం | - తద్దీం | గీణతొం - త | , దీంగి |
 ణతొం - త, | దీగీణ | తొం - త;;, | ;దీ;;, | ;గి;;ణ, | ;తొం;;, -
 త, | ;;;దీం | ;;;గి, | ;ణ;;తొం, | ; - త;;, | ;దీం;; | ;గి;;ణ, | ;తొం;;, -
 త | , : | , దీం, | ;, గి | , ణ, | , తొం; | - త;;, | దీం; | గి, ణ, | తొం, -
 త, | దీంగిణ | తొం - త, దిం | , గిణతొం | త;;, | ;, - త | , దీంగి |
 ణతొం - త, | ;, | , - త, దిం | , గిణతొం || త

8 :- ; - తద్దీగీణతొం | తద్దీగీణతొం - తద్దీగీణతొం | - తద్దీగీణతొం |
తద్దీగీణతొం | తద్దీగీణతొం | - తద్దీగి | , ణతొం | తద్దీగి | , ణతొం |
 తద్దీగి | , ణతొం | - త, దీం | , గి | ; ణ | ; తొం, | త, దీం | , గి | ; ణ |
 ; తొం, | త, దీం | ; గి | ; ణ | ; తొం, | - త; ణ | ; ;, | , గి, | ; ణ |
 ; ;, | , తొం; | - త, దీం | , గి | , ణ | , తొం, | - తద్దీగి | , ణతొం | -
 తద్దీగి | , ణతొం | త;;, | ; ; తద్దీగి | , ణతొం | త;;, | ; ;
 తద్దీగి | , ణతొం || త

9 :- ;;;; ;;;, - త | , దీంగీణతొం - తద్దీగీణ | తొం - తద్దీగీణతొం -
త, దీం | , గీణతొం - త, | దీంగీణతొం - త | , దీంగీణతొం | - తద్దీం |
 గీణ | తొం - త, దిం | , గీణ | , తొం - త, | దీంగి | ణతొం -
 త, | ;;;దీం | ;;;గి | ;;;ణ | ;;;తొం, | ; - త;;, | ;దీం;; | ;గి;; |
 ; ణ;; | ; తొం;;, - త, | ;;;దీం | ;;;గి | ;;;ణ | ;;;తొం, | ; - త; |
 ;, దిం | ; ;, | , గి, | ;, ణ | ; ;, | , తొం; | - త;;, | దీం; | గి; | ణ; |
 తొం, - త, | దీంగి | ణతొం - త | , దీంగి | , ణతొం | త;;, | ; ;
 , త, దిం | , గీణ | , తొం - త, | ; ;, | ;, త | , దీంగి | , ణతొం || త

87. సూత్రము 22 $\frac{1}{2}$

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి 4 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 9+7+5 అక్షరము వంతున కావుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	తేనె అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 22\frac{1}{2} = 90$	2 - ;	23
5	$5 \times 22\frac{1}{2} = 112\frac{1}{2}$	8 $\frac{1}{2}$ - ;;;	29
6	$6 \times 22\frac{1}{2} = 135$	1 - ,	34
7	$7 \times 22\frac{1}{2} = 157\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ - ;;;	40
8	$8 \times 22\frac{1}{2} = 180$	—	45
9	$9 \times 22\frac{1}{2} = 202\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$ - ;;	51

ఉదా :-

4 కా. ముక్తాయి, జాతి 9+7+5 అక్షరము వంతున కావుగ తగ్గింపు

4 :- ; - కిటతక | కిటతక - కిటతక | - కి; , ; ; , ట; ; ; , త; , ; ; , క |
 ; ; , ; ; | - కి; , ; ట; ; ; , త; , ; ; , క; ; ; | - కి; , ; ట; |
 ; త; , ; క | ; ; || త

5 :- ;;; - త | దిగిణతొం - తదిగిణ | తొం - తదిగిణతొం - త | ; ; ; |
 ది; , ; ; , గి; ; ; , ణ; , ; ; , తొం | ; ; ; | - త; , ; ది |
 ; ; , గి; , ; ; , ణ; ; ; , తొం; , ; , - త | ; ; , ది; , ; గి; , ; ణ;
 ; తొం | ; ; | త

6 :- , - తద్ధింగిణతొం | తద్ధింగిణతొం - తద్ధిం | , గిణతొం - త; , ; ; , ధిం |
 ; ; , ; ; , ; ; , గి; ; ; , ణ; , ; ; , తొం | ; ; ; | -
 త; , ; ధిం | ; ; ; ; , గి; ; ; , ణ; , ; తొం | ; ; ; -
 త; , ; ధిం | ; ; ; , గి; , ; ణ; , ; తొం | ; ; || త

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, జాతి 7+6+5+ 4 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :- , - కిటతక - కిటతక - కిటతక | - కి; | ;ట | ; ; | త; | ; ; క; | ; | -
కి; | ;ట | ; ; | త; | ; క; | ; | - కి; | ;ట | ; త; | ; క; | ; | -
 కి; | ట; | త; | క; || త

5 :- ;;; - తదిగిణతొం - తది | గిణతొం - తదిగిణతొం - త; | ; ; ది; | ; ;
గి; | ;ణ | ; ; | తొం; | ; | , - త; | ; ది; | ; ; గి; | ;ణ | ; ; |
 తొం; | ; - త | ; ; ది; | ; గి; | ;ణ | ; తొం | ; ; | - త; | ది; |
 గి; | ణ; | తొం; || త

6 :- ;;; - తధిం | గిణతొం - తధింగిణతొం - తధింగిణతొం | - త; | ; ; ధిం |
;; | ; ; | ; గి; | ; ; ణ; | ; తొం | ; ; | - త; | ; ; ధిం |
 ; ; | ; | గి; | ;ణ | ; ; | తొం; | ; - త; | ; ; ధిం | ; ; | ; గి; |
 ;ణ | ; తొం | ; ; | - త; | ధిం; | ; | గి; | ణ; | తొం; || త

7 :- ; - తద్దీంగిణతొం - తద్దీంగిణ | తొం - తద్దీగిణతొం - త; | ; ; ; ; |
దీం; | ; ; | ; గి; | ; ; ణ; | ; తొం; | ; - త | ; ; ; ; దిం |
 ; ; | ; ; | గి; | ; ; ణ; | ; తొం | ; ; | - త; | ; ; ; దిం |
 ; ; ; | గి; | ;ణ | ; తొం | ; ; | - త; | ; ; దీం; | ; గి; | ణ; | తొం; || త

8 :- ; - తధింగీణతొం | తధింగీణతొం - తధింగీణతొం | - త; | ; ; ధిం |
;; | ; ; | ; గి; | ; ; ణ; | ; ; ; ; | తొం; | ; | -
 త; | ; ధిం | ; ; | ; గి; | ; ; ; ణ; | ; ; ; | తొం; | ; | -
 త; | ; ధిం; | ; ; | ; గి; | ; ; ; ణ; | ; ; | తొం | ; ; | -
 త; | ధిం; | ; ; | గి; | ; ; ణ; | ; ; | తొం; || త

9 :- ;;;, - త, దిం | , గీతాం - తద్దీగీతాం - త | , దింగీతాం -

త, | ; ; | ; ; | ; ; | దిం ; | ; ; | ; ; | ; ; | గీ | ; ; | ; ; | ; ; | తా ; |
; ; | ; ; | తాం , | ; ; | , - త ; | ; ; | ; ; | , దిం , | ; ; | ; ; | , గీ , |
; ; | ; ; | , తా , | ; ; | ; ; | , తాం ; | , - త | ; ; | ; ; | , దిం , | ; ; |
; , గీ | ; ; | ; ; | , తా , | ; ; | ; ; | తాం | ; ; | , - త ; , | ; ; | దిం ; | ; ; |
గీ ; | ; ; | తా ; | ; ; | తాం ; , || త

89. సూత్రము 23

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి ముక్తయిగ త్రికాలము, (అనగ 1, 2, 3, కాలముల ముక్తాయిలు మూడును అర్థము) త్రిశ్ర పైకాలమున ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 23 = 92$	_____	23
5	$5 \times 23 = 115$	1 - ,	29
6	$6 \times 23 = 138$	2 - ;	35
7	$7 \times 23 = 161$	3 - ;,	41
8	$8 \times 23 = 184$	-----	46
9	$9 \times 23 = 207$	1 - ,	52

ఉదా :-

జాతి ముక్తయిగ త్రికాలము, త్రిశ్ర పైకాలమున ముక్తాయి

4 :- కి ; , | ట ; , | త ; , | క ; , | - కి ; , | ట ; , | త ; , | క ; , | - కి ; , | ట ; , | త ; , |
క ; , | - కి, ట, | త, క, | - కి, ట, | త, క, | - కి, ట, | త, క, | - కి, ట, త, క |
కి, ట, త, క | కి, ట, త, క | - కి, ట, త, క - కి, ట | త, క - కి, ట, త, క || త

5 :- , - త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | , - త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; |
 ,తొం; | , - త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | , - త,ది | ,గి,ణ |
 ,తొం, - త | ,ది,గి | ,ణ,తొం | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, -
 త | దిగితొం | తదిగిణ | తొం - తదిగి | తొం - తదిగి | తొం -
తదిగిణ | తొం - తదిగిణతొం || త

6 :- ; - త, | ,దీం | ; ; | ,గి, | ,ణ, | ,తొం, | ; - త, | ,దీం | ; ; | ,గి, |
 ,ణ, | ,తొం, | ; - త, | ,దీం | ; ; | ,గి, | ,ణ, | ,తొం, | ; -
 త, | ,దీం; | ,గి,ణ, | ,తొం, - త, | ,దీం; | ,గి,ణ, | ,తొం, - త, | ,దీం; |
 ,గి,ణ, | ,తొం, - తదిం | ,గిణతొం | తదీంగి | తొం - తదిం |
 ,గిణతొం | - తదీంగిణతొం | తదీంగిణతొం | తదీంగిణతొం || త

7 :- ;, - త | ; ; | ,దిం | ; ; | ,గి | ,ణ | ,తొం | ;, - త | ; ; | ,దిం |
 ; ; | ,గి | ,ణ | ,తొం | ;, - త | ; ; | ,దిం | ; ; | ,గి | ,ణ |
 ,తొం | ;, - త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తొం | , - త; | ,దీం, | ,గి,ణ |
 ,తొం, - త | ;,దిం | ;,గి | ,ణ,తొం | , - త,దిం | ,గిణతొం | తదీం |
 గిణతొం - త | ,దీంగి | తొం - త,దిం | ,గిణతొం -
త, | దీంగిణతొం - త | ,దీంగిణతొం || త

8 :- త; | ,దీం; | ; ; | ,గి; | ; ; | ,ణ; | ; ; | ,తొం; | ,త; | ,దీం; | ; ; | ,గి; |
 ; ; | ,ణ, | ; ; | ,తొం; | ,త; | ,దీం; | ; ; | ,గి; | ; ; | ,ణ; | ; ; | ,తొం; | , -
 త,దీం | ;గి | ;ణ | ,తొం, | త,దీం | ;గి | ;ణ | ,తొం, |
 త,దీం | ;గి | ;ణ | ,తొం, | - తదీంగి | ,ణతొం | తదీంగి | ,ణతొం |
 తదీంగి | ,ణతొం | - తదీంగిణ | ,తొం - తదీంగి | ,ణతొం -
తదిం | ,గిణతొం || త

9 :- , త; | ;; | ,దీం, | ;; | ,గీ, | ;; | ,ణా, | ;; | ,తొం; | - ,త; | ;; | ,దీం, | ;; | ,గీ, | ;; | ,ణా, | ;; | ,తొం; | , - త; | ;; | ,దీం, | ;; | ,గీ, | ;; | ,ణా, | ;; | ,తొం; | , - త; | ,దీం, | ,గీ, | ,ణా, | ,తొం, - త; | ;,దిం | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | , - త; | ,దీం, | ,గీ, | ,ణా, | ,తొం, - త | ,దీంగి | ,ణాతొం | తద్దీం | గీణా | తొ - త,దిం | ,గీణ | ,తొం - త,దిం | ,గీణాతొం | తద్దీంగీ | ణాతొం - త,దిం | ,గీణాతొం || త

90. సూత్రము 23¹/₄

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి 5 కా. ముక్తాయి, 4 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, 2 కా. ముక్తాయి, 1 కా. ముక్తాయిగ వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 23\frac{1}{4} = 93$	3 - ;	24
5	$5 \times 23\frac{1}{4} = 116\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4} - ; ; ; ; ; ; ;$	30
6	$6 \times 23\frac{1}{4} = 139\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2} - ,$	35
7	$7 \times 23\frac{1}{4} = 162\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4} - ; ;$	41
8	$8 \times 23\frac{1}{4} = 186$	2 - ;	47
9	$9 \times 23\frac{1}{4} = 209\frac{1}{4}$	$2\frac{1}{4} - ; ; ; ; ;$	53

ఉదా :-

జాతి 5, 4, 3, 2, 1 కాలముల ముక్తాయిలు

4 :- ;, - కిటతక | కిటతక - కిటతక - కిటతక | కిటతక - కిటతక | - కిటతక |
 కిటతక | కిటతక - కిట, | త,క, | కిట, | త,క, | కిట, | త,క, | -
 కి; | ట; | త; | క; | కి; | ట; | త,, | క; | కి; | ట; |
 త; | క; || త

5 :- ;;;; - త | దిగిణ తొం - తదిగిణతొం - తదిగిణతొం - త | దిగిణతొం -

తదిగిణ | తొం - తదిగిణతొం - త | దిగిణతొం | తదిగిణ | తొం -

తదిగి | తొం - త, | దిగి, | తొం, | తది, | గి, | తొం, -

త, | దిగి, | తొం, | - త; | ది; | గి; | తొం; |

త; | ది; | గి; | తొం; | త; | ది; | గి; | తొం; || త

6 :- ; - తద్గిణతొం - తద్గిణతొం - తద్గి | గిణతొం - తద్గిణతొం |

తద్గిణతొం - తద్గి | గిణతొం - తద్గి | గిణతొం | తద్గి | గిణతొం -

తద్గి | గిణతొం | - తద్గి | గి, | తొం, | తద్గి | గి, | తొం, |

తద్గి | గి, | తొం, | - త; | ది; | ; | గి; | తొం; | త; |

ద్గి; | ; | గి; | తొం; | త; | ది; | ; | గి; | తొం; || త

7 :- ;; - తద్గిణతొం - తద్గి | గిణతొం - తద్గిణతొం - తదిం | గిణతొం

తద్గి | గిణతొం - తద్గి | గిణతొం - తదిం | గిణతొం | తద్గి |

గిణతొం - త | ,దిం | గిణతొం - త, | దిం | గి, | తొం, |

త; | దిం; | గి, | తొం, - త, | దిం | గి, | తొం, | -

త; | ; | దిం; | ; | గి; | తొం; | త; | ; | దిం; | ; | -

గి; | తొం; | త; | ; | దిం; | ; | గి; | తొం; || త

8 :- ; - తద్గిణతొం | తద్గిణతొం - తద్గిణతొం | - తద్గిణతొం |

తద్గిణతొం | తద్గిణతొం | - తద్గి | ,తొం | తద్గి |

,తొం | తద్గి | ,తొం | - తద్గి | గి; | తొం, |

తద్గి | గి; | తొం, | తద్గి | గి; | తొం, | - త; |

ద్గి; | ; | గి; | ; | తొం; | త; | దిం; | ; | గి; | ; |

తొం; | త; | దిం; | ; | గి; | ; | తొం; || త

9 :- ;;;, - తద్దీగి | ,ణాతొం - తద్దీగీణాతొం - త,దిం | ,గీణాతొం -
 తద్దీగి | ,ణాతొం - తద్దీం | గీణాతొం - త,దిం | ,గీణాతొం -
 త | ,దీంగి | ,ణాతొం | తద్దీం | గీణా | తొం - త,దిం | ,గీణ | ,తొం -
 త, | ;దీం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | త; , | దీం; | గీ; | ణా; | తొం, -
 త, | ;దీం | ;గీ | ;ణా | ;తొం, | - త; , | ;; | దీం; | ;; | గీ; | ;; |
 ణా; | ;; | తొం; , | త; , | ;; | దీం, | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; |
 తొం; , | త; , | ;; | దీం; | ;; | గీ; | ;; | ణా; | ;; | తొం; , || త

91. సూ త్ర ము 23¹/₂

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు 9+7+5 అక్షరము వంతున కాపుగ
 తగ్గింపు, చతురశ్ర పైకాలము, త్రిశ్ర, త్రిశ్రపైకాలము వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 23\frac{1}{2} = 94$	౨ - ;	24
5	$5 \times 23\frac{1}{2} = 117\frac{1}{2}$	౨ $\frac{1}{2}$ - ;;;	30
6	$6 \times 23\frac{1}{2} = 141$	౩ - ;	36
7	$7 \times 23\frac{1}{2} = 164\frac{1}{2}$	౩ $\frac{1}{2}$ - ;;;	42
8	$8 \times 23\frac{1}{2} = 188$	—	47
9	$9 \times 23\frac{1}{2} = 211\frac{1}{2}$	$\frac{3}{2}$ - ,	53

ఉదా :-

జాతి 9+7+5 X తగ్గింపు, చ పై, త్రి, త్రి. పైకాలము

4 :- ; - కి, | ;; | ;,ట | ;; | ;; | త; , | ;; | ;,క | ;; | ; - కి, | ;; | ,ట; | ;; |
 త; , | ;; | క | ;; | ; - కి, | ;,ట | ;; | త; , | ,క; | ; - కిటతక | -
 కిటత | క - కిటతక || త

5 :- :: - త; | ::; | ::;ది | ::; | ::; | ,గి::; | ::; | ,ణ::; | ::; | ::;తొం; |
 ::; | ::; - త | , ::; | ::;ది , ::; | ,గి::; | ::; | ,ణ::; |
 ::;తొం | ::; | ::; - త; | ::;ది | ::; | ,గి::; | ,ణ::; | ::;తొం; |
 ::; - త | దిగితొం - త,ది | ,గి,ణ,తొం | , - తదిగితొం || త

6 :- :: - త | :: | :: | ధీం; | :: | :: | :: | ,గి, | :: | ,ణ | :: | :: |
 తొం; | :: | , - త; | :: | ధీం, | :: | :: | ,గి, | :: | ,ణ; | :: |
 తొం; | :: - త | :: | ధీం; | :: | ,గి, | :: | ,ణ | :: | తొం; | , -
 తధీంగితొం | - త ధీం | గితొం | - తధీంగితొం || త

7 :- ::; - త | ::; | ::; | ::; | ::; | ,దీం; | ::; | ::; | ::; |
 ::;గి | ::; | , ::; | ,ణ::; | ::; | ,తొం::; | ::; | , ::; -
 త; | ::; | ::; | ::; | ,దీం; | ::; | ::; | ,గి; | ::; |
 ,ణ::; | ::; | ,తొం::; | ::; - త | ::; | ::; | ,దీం; | , ::; |
 ::;గి | ::; | ,ణ::; | ,తొం::; | ::; - త,దిం | ,గితొం -
 త; | ,దీం;గి | ,ణ,తొం, - త | ,దీంగితొం || త

8 :- త, | :: | ,దీం, | :: | :: | :: | ,గి | :: | :: | :: | ,ణ, | :: | :: | :: |
 ,తొం | :: | :: | - త, | ,ధీం | , :: | :: | :: | ,గి, | , :: | :: | ,ణ |
 :: | :: | :: | ,తొం; | :: | - త, | ,ధీం, | , :: | ,గి | :: | :: | ,ణ, | :: |
 ,తొం | :: | - తధీంగితొం | తధీం | గిణ | ,తొం-తధీం | గితొం || త

9 :- , - త::; | ::; | ::; | ::; | ::;దీం, | ::; | ::; | ::; | ::;గి::; | ::; |
 ::; | ::; | ,ణ, | ::; | ::; | ::; | ::; | ,తొం::; | ::; | , -
 త::; | ::; | ::; | ::;దం | ::; | ::; | ::; | ,గి, | ::; | ::; |
 ,ణ | ::; | ::; | ::; | ,తొం::; | ::; | , - త::; | ::; |
 ,దీం, | ::; | ::; | ,గి::; | , ::; | ,ణ, | ::; | ::; | ,తొం::; | , -
 తద్దీగి | ,ణతొం - త; | , దీం;గి | ,ణ, | ,తొం, - త,దిం | ,గితొం || త

92. సూత్రము 23 $\frac{3}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, ముక్తాయిగ త్రికాలము, (అనగ 1 కా. ముక్తాయి, 2 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి) త్రిశ్రవై కాలమున ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 23\frac{3}{4} = 95$	1 - ,	24
5	$5 \times 23\frac{3}{4} = 118\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{2} - ;;$	30
6	$6 \times 23\frac{3}{4} = 142\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - ;$	36
7	$7 \times 23\frac{3}{4} = 166\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4} - ;;;$	42
8	$8 \times 23\frac{3}{4} = 190$	2 - ;	48
9	$9 \times 23\frac{3}{4} = 213\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4} - ;;;;$	54

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, ముక్తాయిగ త్రికాలము, త్రిశ్రవై కాలమున ముక్తాయి

4 :- , - క్రిటతక - క్రిటతక - క్రిటతక | - క్రి; | ట; | త; | క; | - క్రి; | ట; |

త; | క; | - క్రి; | ట; | త; | క; | - క్రిట; | త; | - క్రిట; |

త;క; | - క్రిట; | త;క; | - క్రిటతక | క్రిటతక | క్రిటతక | -

క్రిటతక - క్రిట | తక - క్రిటతక || త

5 :- ;;; - తదిగితోం - తదిగితోం - త | దిగితోం - త; | ,ది; | ,గి; |

,ణ; | ,తోం; | , - త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తోం; | , - త; | ,ది; |

,గి; | ,ణ; | ,తోం; | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, - త | ,దిగి |

,ణ,తోం | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, - త | దిగితోం | తదిగితోం | తోం -

తదిగి | తోం - తదిగి | తోం - తదిగితోం | తోం - తదిగితోం || త

6 :- ; - తద్ధింగిణతొం - తద్ధింగి | ణతొం - తద్ధింగిణతొం - త, | ;ద్ధిం | ; ;
 ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; - త, | ;ద్ధిం | ; ; | ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; -
 త, | ;ద్ధిం | ; ; | ;గి, | ;ణ, | ;తొం, | ; - త, | ;ద్ధిం; | గి,ణ, | తొం, -
 త, | ;ద్ధిం; | గి,ణ, | తొం, - త, | ;ద్ధిం; | గి,ణ, | తొం, - తద్ధిం |
 ,గిణతొం | తద్ధింగి | ణతొం - తద్ధిం | ,గిణతొం | - తద్ధింగిణతొం |
 తద్ధింగిణతొం | తద్ధింగిణతొం || త

7 :- ;;; - తద్ద్వింగిణతొం - త, | ద్వింగిణతొం - తద్ద్వింగిణతొం - త | ; , ; ; దిం | ; ; |
 ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, - త | ; ; | ;,దిం | ; ; | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, -
 త | ; ; | ;,దిం | ; ; | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | ;, - త | ;,దిం |
 ;,గి | ,ణ,తొం | , - త; | ,ద్విం, | ,గి,ణ | ,తొం, - త | ;,దిం |
 ;,గి | ,ణ,తొం | , - త,దిం | ,గిణతొం | తద్ద్విం | గిణతొం - త | ,ద్వింగి |
 ణతొం - త,దిం | ,గిణతొం - త, | ద్వింగిణతొం - త | ,ద్వింగిణతొం || త

8 :- ; - తద్ధింగిణతొం | తద్ధింగిణతొం - తద్ధింగిణతొం | - త; , | ;ద్ధిం; | ; ; |
 గి; | ; ; | ణ; | ; ; | తొం; , | - త; , | ;ద్ధిం; | ; ; | గి; | ; ; | ణ; | ; ; |
 తొం; , | - త; , | ;ద్ధిం; | ; ; | గి; | ; ; | ణ; | ; ; | తొం; , | - త,ద్ధిం |
 ;గి | ;ణ | ;తొం, | - త,ద్ధిం | ;గి | ;ణ | ;తొం, | త,ద్ధిం | ;గి | ;ణ |
 ;తొం, | - తద్ధింగి | ,ణతొం | తద్ధింగి | ,ణతొం | తద్ధింగి | ,ణతొం | -
 తద్ధింగిణ | ,తొం - తద్ధింగి | ,ణతొం - తద్ధిం | ,గిణతొం || త

9 :- ;;;, - తద్ద్వింగిణ | ,తొం - తద్ద్వింగిణతొం - తద్ద్వింగి | ,ణతొం -
 త; | ; ; | ,ద్విం, | ; ; | ,గి, | ; ; | ,ణ, | ; ; | ,తొం; | , - త; | ; ; |
 ,ద్విం, | ; ; | ,గి, | ; ; | ,ణ, | ; ; | ,తొం; | , - త; | ; ; | ,ద్విం, | ; ; |
 ,గి, | ; ; | ,ణ, | ; ; | ,తొం; | , - త; | ,ద్విం, | ,గి, | ,ణ, | ,తొం, -
 త | ;,దిం | ;,గి | ;,ణ | ;,తొం | , - త; | ,ద్విం, | ,గి, | ,ణ, | ,తొం, -
 త | ,ద్వింగి | ,ణతొం | - తద్ద్విం | గిణ | తొం - త, దిం | ,గిణ | ,తొం -
 త,దిం | ,గిణతొం | తద్ద్వింగి | ణతొం - త,దిం | ,గిణతొం || త

93. సూత్రము 24

వి :- ఈ సూత్రముచే ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1, జాతి 2 కా. 1 సారి, 2 కాలంకాపు - 3 కా. 2 సార్లు, 4 కాలంకాపు - 4 కా. 3 సార్లు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 24 = 96$	_____	24
5	$5 \times 24 = 120$	_____	30
6	$6 \times 24 = 144$	_____	36
7	$7 \times 24 = 168$	_____	42
8	$8 \times 24 = 192$	_____	48
9	$9 \times 24 = 216$	_____	54

ఉదా :-

ముక్తాయి, త్రికాలము, 3+2+1, జాతి 2 కా. 1 సారి, 3 కా. కాపు - 3 కా. 2 సార్లు, 4 కా. కాపు - 4 కా. 3 సార్లు

4 :- కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కి; | ట; | త; | క; | - కి,ట, | త,క, | -
 కిటతక | - కి;ట | ;క; | - కి,ట, | త,క, | - కిటతక | - కి,ట, |
 త,క, | త; | ; | - కిటతక | కిటతక | త; - కిటతక | కిటతక - కిటతక || త

5 :- తదిగిణ | తొం - తదిగి | గతొం - తది | గిణతొం - త | ;ది | ;గి | ;ణ |
 ;తొం | ; - త | ,ది,గి | ,ణ,తొం | , - తదిగి | గతొం - త, | .ది;
 గి;ణ | ;తొం, | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | దిగిణతొం | -
 త,ది, | గి,ణ, | తొం, - త, | ; | ; | - తదిగిణ | తొం-తదిగి | గతొం -
 త; | , - తదిగిణతొం - తది | గిణతొం - తదిగిణతొం || త

6 :- తద్ధిం గి | నాతోం - తద్ధిం | , గినాతోం | తద్ధిం గి | నాతోం - త, | ;ద్ధిం | ; ; |
 ;గి, | ;నా, | ;తోం, | ; - త, |ద్ధిం; | గి,నా, | తోం, - తద్ధిం | , గినాతోం |
 త;ద్ధిం | ; ; | ,గి; | నా;తోం | ; - త, |ద్ధిం; | గి,నా, | తోం, -
 తద్ధిం | , గినాతోం | - తద్ధిం | ;గి, | నా,తోం, | త; , | ; ; | -
 తద్ధిం గి | నాతోం - తద్ధిం | , గినాతోం | - త; ; , - తద్ధిం | , గినాతోం -
తద్ధిం గి | నాతోం - తద్ధింగినాతోం || త

7 :- తద్ధిం | గినాతోం - త | , దీంగి | నాతోం - త, | దీంగినా | తోం -
 త; | ; ; | ,దీం, | ; ; | ,గి; | ,నా; | ,తోం; | , - త; | ,దీం, | ,గి,నా |
 ,తోం, - త | ,దీంగి | నాతోం - త, | ; ; | దీం; | ;గి, | ,నా; | తోం; -
 త | ; ; దీం | ; ;గి | ,నా,తోం | , - త,దీం | , గినాతోం | - త; , | దీం; |
 గి,నా, | తోం, - త, | ; ; | ; ; | - తద్ధిం | గినాతోం - త | ,దీంగి |
 నాతోం - త; , | ; , - తద్ధింగి | నాతోం - తద్ధింగినా | తోం - తద్ధింగినాతోం || త

8 :- తద్ధింగి | ,నాతోం | తద్ధింగి | ,నాతోం | తద్ధింగి | ,నాతోం | -
 త, | ,ద్ధిం; | ; ; | గీ, | ; ; | నా; | ; ; | తోం; | , - తద్ధిం | ,గీ | ;నా |
 ;తోం, | - తద్ధింగి | ,నాతోం | - త;ద్ధిం | ; ; | ,గీ, | ; ;నా | ; ; | ,తోం; | -
 త,ద్ధిం | ;గీ | ;నా | ;తోం, | - తద్ధింగి | ,నాతోం | త,ద్ధిం | ;గీ |
 ,నా | ;తోం, | - త; , | ; ; | ; ; | - తద్ధింగి | , నాతోం | తద్ధింగి |
 ,నాతోం | - త; ; ; , - తద్ధింగినాతోం | తద్ధింగినాతోం | తద్ధింగినాతోం || త

9 :- తద్ధిం | గీనా | తోం - త,దీం | ,గీనా | ,తోం - త, | దీంగి | నాతోం -
 త | ; , | ; ; దీం | ; ; | ;గి | ; ; | ;నా | ; ; | ,తోం | ; , - త | ; ; దీం |
 ;గి | ,నా | ; ;తోం | , - త,దీం | ,గీనా | ,తోం - త, | ; ; | దీం; |
 ;గీ | ; ; | నా; | ; ;తోం, | , - త; , | దీం, | ,గీ, | ,నా, | ,తోం, -
 త | ,దీంగి | ,నాతోం | - త; , | దీం; | గీ; | నా; | తోం, -
 త, | ; ; | ; ; | ; ; | - తద్ధిం | గీనా | తోం - త,దీం | ,గీనా | ,తోం -
 త, | ; ; , - త,దీం | ,గీనాతోం - త, | దీంగినాతోం - త | ,దీంగినాతోం | త

94. సూత్రము 24½

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు 8+1½+½ అక్షరము వంతు కాపున తగ్గింపుగ త్రిశ్రుతికాలము, జాతి 8+4+8+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 24\frac{1}{2} = 97$	8 - ;,	25
5	$5 \times 24\frac{1}{2} = 121\frac{1}{2}$	2½ - ;;;,;	31
6	$6 \times 24\frac{1}{2} = 147\frac{1}{2}$	2½ - ;,;	37
7	$7 \times 24\frac{1}{2} = 171\frac{1}{2}$	2½ - ;;;,;	43
8	$8 \times 24\frac{1}{2} = 194$	2 - ;	49
9	$9 \times 24\frac{1}{2} = 218\frac{1}{2}$	1½ - ;;;,	55

ఉదా :-

జాతి 8+1½+½ X త్రిశ్రుతికాలము, 8+4+8+2+1 X తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :- ;, - కి, | ;;ట; , | ;త; , | క; , - కి, | ,ట;త;క | ; - కి;ట;త;క; | -
 కి; , | ,ట; | ;త, | ;క | ;; - కి; , | ట; , | త; , | క; , | - కి;ట |
 ;త, | ,క; | - కి;ట, | త,క, | - కిటతక | - కిటత | క- కిట | తక -
 కి | టతక || త

5 :- ;;;, - త; | ;;;,ది; ; | ;,గి; ;;;,ణ | ;;;,;తోం; | ;;;, - త; ;,ది; |
 ;,గి; ;;;,;తోం | ;;;, - త;ది;గి;ణ, | ,తోం; - త; | ;,ది, | ;,గి | ;; |
 ణ; , | ,తోం; | ; - త, | ;ది, | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; - త, | ,ది; |
 గి;ణ | ;తోం, | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తోం, - త | దిగిణతోం | -
 తదిగి | ణతోం - త | దిగిణ | తోం - తది | గిణతోం || త

6 :- ::, - త; | ::,ధీం; | ::,రి | ::,ణ; | ::,తొం; | - త;ధీం; | ::,రి;ణ; | తొం; -
త;ధీం;రి | ::,ణ;తొం; - త, | ::,ధిం | ::, | ::, | ,రి; | ::,ణ; | ::,తొం | ::, | -
త; | ,ధీం; | ::, | ,రి; | ,ణ; | ,తొం; | - త;ధిం | ::, | ,రి; | ,ణ;తొం | -
త, | ,ధీం; | ,రి,ణ, | ,తొం, - తధిం | ,రిణతొం | -
తధీం | ,రిణతొం | తధీం | ,రిణతొం | తధీం | ,రిణతొం || త

7 :- ::::, - త::; | ::::,::; | ,దీం::; | ::::,రి::; | ::::,ణ::; | ,తొం::; -
త; | ::::,దీం::; | ::::,రి::;ణ::; | ,తొం::; - త::;దీం, | ::,రి;ణ;తొం; -
త | ::, | ::, | ,దీం, | ::, | ::,రి | ::, | ,ణ; | ,తొం; | - త, | ::, |
;దీం | ::, | ::,రి, | ::,ణ, | ::,తొం, | - త, | ::, | దీం; | ,రి, | ,ణ; |
తొం; - త | ::,దిం | ::,రి | ,ణ,తొం | , - త,దిం | ,రిణతొం | -
త,దిం | ,రిణ | తొం - త, | దీంరి | ,ణతొం - త | ,దీం | ,రిణతొం || త

8 :- ::, - త; | ::,ధీం; | ::,రి | ::, | ::,ణ; | ::,తొం, | ::, - త;ధిం | ::,రి, |
::,ణ; | ,తొం; - త;ధీం; | ,రి;ణ;తొం; | - త; | ,ధీం, | ::, |
,రి | ::, | ::, | ,ణ, | ::, | ::,తొం | ::, | - త; | ,ధీం; | ::, | ,రి; | ::, |
ణ, | , | తొం; | - త;ధిం | ::, | ,రి, | ::,ణ | ::, | ,తొం; | -
త,ధిం | ,రి | ::,ణ | ,తొం, | - తధీంరి | ,ణతొం | - తధీం | ,రిణ |
,తొం - త | ,ధీంరి | ,ణ | తొం - తధిం | ,రి | ,ణతొం || త

9 :- ::, - త::; | ::::,::,దిం | ::::,::; | ::::,రి::; | ::::,ణ::; | ::::,::; |
::::,తొం::; | ::, - త:::దీం | ::::,రి; | ::::,ణ::; | ,తొం::;
త::,దిం | ::,రి;ణ; | ,తొం; - త; | ::, | ::,దిం | ::, | ::, | ,రి, | ::, |
::,ణ | ::, | ::, | ,తొం; | - త, | ::, | ::,దిం | ::, | ,రి | ::, | ,ణ | ::, |
;తొం, | - త, | ::, | దీం; | ,రి | ::, | ,ణ; | ::,తొం, | , - త; |
,దీం, | ,రి, | ,ణ, | ,తొం, - త | ,దీంరి | ,ణతొం | - త,దిం |
,రి | ,ణతొం | - త,దిం | ,రి | ,ణతొం | - త,దిం | ,రి | ,ణతొం || త

95. సూ త్ర ము 24 $\frac{1}{2}$

వి :- ఈ సూత్రముచే త్రికాలజాతి త్రికాలము వచ్చును. అనగ జాతి ప్రథమ కాల గమనము 1,2,3 కాలములుగను, జాతి ద్వితీయ కాలగమనము 1,2,3 కాలములు గను, జాతి తృతీయ కాలగమనము 1,2,3 కాలములుగను అనుటయని అర్థము.

గమనిక :- ఉదాహరణమున 1ని ఒకటవ కాలముగను, 2ను రెండవ కాలముగను, 3ను మూడవకాలముగను గ్రహించ దగును. మఱియు, జాతి ప్రథమ కాల మున 2వ గమనము - జాతి ద్వితీయకాలమున 1వ గమనమునకు సమానము. జాతి ద్వితీయ కాలమున 2వ గమనము జాతి తృతీయ కాలమున 1వ గమన మునకు సమానమని గ్రహించునది.

జాతిప్రథమ కాలమున అక్షరము-అక్షరమునకు 1 :- 8 అక్షరముల వంతున కాపుగను,

		2 :- 4	„	„
		3 :- 2	„	„
జాతిద్వితీయ కాలమున „	„	1 :- 4	„	„
		2 :- 2	„	„
		3 :- 1	„	„
జాతితృతీయ కాలమున „	„	1 :- 2	„	„
		2 :- 1	„	„
		3 :- 1	„	„

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 24\frac{1}{2} = 98$	2 - ;	25
5	$5 \times 24\frac{1}{2} = 122\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ;,	31
6	$6 \times 24\frac{1}{2} = 147$	1 - ,	37
7	$7 \times 24\frac{1}{2} = 171\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - ,	43
8	$8 \times 24\frac{1}{2} = 196$	—	49
9	$9 \times 24\frac{1}{2} = 220\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ;;;,	56

ఉదా :-

త్రికాలజాతి త్రికాలము

4 :- జాతి ప్రథమ కాలము

1 : — ; - క్రి, | ;;; | ;ట, | ;;; | ;త్, | ;;; | ;క, | ;;; | ; -

2 : — క్రి, | ;ట, | ;త్, | ;క, | ; -

3 : — క్రి, | ట,త్, | క, -

ద్వితీయ : — క్రి, | ;ట, | ;త్, | ;క, | ; -

2 : — క్రి, | ట,త్, | క, -

3 : — క్రి,ట, | త,క, -

తృతీయ : — క్రి, | ట,త్, | క, -

2 : — క్రి,ట, | త,క, -

3 : — క్రిటత్క || త

5 :- (పథమ 1 : — ; - త, | ;;; | ;ది, | ;;; | ;గి, | ;;; |

;ణ, | ;;; | ;తోం, | ;;; | ; -

2 : — త, | ;ది, | ;గి, | ;ణ, | ;తోం, | ; -

3 : — త,ది | ;గి,ణ | ;తోం, -

ద్వితీయ 1 : ————— త | , , , , ది | , , , , గి | , , , , ణ | , , , , తొం | , , , , -

2 : ————— త | , , , , ది , గి | , , , , ణ , తొం | , , -

3 : ————— త , ది , గి | , , , , తొం , -

తృతీయ 1 : ————— త ; , , , , ది ; , గి ; , , , , ణ ; , తొం ; | , -

2 : ————— త , ది , గి , ణ | , , తొం , -

3 : ————— త షి గి ణ తొం || త

6 :- ప్రథమ 1 : — , - త ; , , , , | , , , , ధి ; , , , , | , , , , | , , , , |

గి ; , , , , | , , , , ణ ; , , , , | , , , , తొం ; , , , , | , , , , -

2 : — త ; , , , , ధి ; , , , , | , , , , గి ; , , , , ణ ; , , , , తొం ; , , , , | , -

3 : — త , , , , ధిం | , , , , గి , , , , ణ , తొం , | , -

ద్వితీయ 1 : ————— త ; , , , , ధి ; , , , , | , , , , గి ; , , , , ణ ; , , , , తొం ; , , , , -

2 : ————— త , , , , ధిం | , , , , గి , , , , ణ , తొం , | , -

3 : ————— త , , , , ధిం ; | , , , , ణ , తొం , -

తృతీయ 1 : ————— త , , , , ధిం ; | , , , , గి , , , , ణ , తొం ; , -

2 : ————— త , , , , ధిం ; గి , , , , ణ , తొం , -

3 : ————— త ధిం గి ణ తొం || త

7 :- ప్రథమ 1 : — , - త ; , , , , | , , , , | , , , , | , , , , | , , , , ధిం ; , , , , | , , , , | , , , , |

గి ; , , , , | , , , , | , , , , ణ ; , , , , | , , , , తొం ; , , , , | , , , , -

2 : — త ; , , , , | , , , , | , , , , ధిం ; , , , , | , , , , గి ; , , , , | , , , , ణ ; , , , , తొం ; , , , , -

3 : — త ; , , , , | , , , , ధిం ; , , , , గి , , , , ణ , తొం ; -

ద్వితీయ 1 : ————— త; | ;;; | ;,దీం, | ;;; | ;;;గి; | ;,ణ; | ;,తొం; | ;;-

2 : ————— త; | ;,దీం, | ;;;గి; | ,ణ;తొం; | , -

3 : ————— త;దీం, | ,గి,ణ,తొం,

తృతీయ 1 : ————— త | ;;;,దిం | ;;;,గి | ;,ణ;తొం | ;, -

2 : ————— త;దిం | ;,గి,ణ,తొం | , -

3 : ————— తదీంగిణతొం || త

8 :- ప్రథమ 1 : ————— త; ;;;, | ;;; | ధీం; ;;; | ;;; | ;;; | ;;; | గీ; ;;; | ;;; | ;;; |
; ;;; | ణ; ;;; | ;;; | ;;; | ;;; | తొం; ;;; | ;;; | -

2 : ————— త; ;;;, | ధీం; ;;; | ;;; | గీ; ;;; | ;;; | ణ; ;;; | ;;; | తొం; ;;;, | -

3 : ————— త; ,ధీం; | ;,గీ; | ;,ణ; | ;,తొం; | , -

ద్వితీయ 1 : ————— త; ;;;, | ధీం; ;;; | ;;; | గీ; ;;; | ;;; | ణ; ;;; | ;;; | తొం; ;;;, | -

2 : ————— త; ,ధీం; | ;,గీ; | ;,ణ; | ;,తొం; | , -

3 : ————— త,ధీం,గీ | ;,ణ;తొం, | -

తృతీయ 1 : ————— త; ,ధీం; | ;,గీ; | ;,ణ; | ;,తొం; | , -

2 : ————— త,ధీం,గీ | ;,ణ;తొం, | , -

3 : ————— తధీంగిణతొం || త

9 :- ప్రథమ 1 : ————— ;;;, -త | ;;; | ;;; | ;;; | ;,దిం | ;;; | ;;; | ;;; | గి; ;;; |
; ;;; | ;;; | ;;;,ణ | ;;; | ;;; | ;;; | ;;;,తొం | ;;; | ;;;, -

2 : ————— త | ;;; | ;;;,దిం | ;;; | ;;;,గి; ;;; | ;;;,ణ; ;;; | ;;;,తొం | ;;;, -

3 : ————— త | ;;;,దిం | ;;;,గి | ;;;,ణ | ;;;,తొం | ;, -

ద్విలీయ 1 : ————— త;; | ;;; | ,దీం; | ;;; | ,గీ; | ;;; | ,ణా; |
 ;;; | ,తొం; | , -

2 : ————— త;; | ,దీం; | ,గీ; | ,ణా; | ,తొం; -

3 : ————— త | ,దీం;గి | ,ణా;తొం | , -

తృలీయ 1 : ————— త;;; | ,దీం;; | ,గీ;; | ,ణా;; | ,తొం;; -

2 : ————— త; | ,దీం;గి; | ,ణా;తొం; -

3 : ————— త | ,దీంగీణాతొం || త

96. సూత్రము 24³

వి :- ఈ సూత్రముచే 5 కా. ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు
 6+5+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కావుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 24^3 = 99$	1 - ,	25
5	$5 \times 24^3 = 123^3$	$\frac{1}{4}$ - ,	31
6	$6 \times 24^3 = 148^3$	$\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{4}$;;;	38
7	$7 \times 24^3 = 173^3$	2^3 - $\frac{1}{4}$;;;;	44
8	$8 \times 24^3 = 198$	2 - ;	50
9	$9 \times 24^3 = 222^3$	$1\frac{1}{4}$ - ;;;	56

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, 5 కా. ముక్తాయి, 6+5+4+3+2+1 కావుగ తగ్గింపు

4 :- , - కిటతక - కిటతక - కిటతక | - కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కి; |

;ట; | ;; | త;; | ;క; | ;; | - కి; | ,ట; | ;త; | ;క; | ;; | - కి; |

ట; | త;; | క;; | - కి;ట | ;త; | ;క; | - కి;ట; | త;క; | - కిటతక || త

5 :- , - తదిగితో - తదిగితో - తదిగితో | - తదిగితో - తదిగితో |

తదిగితో - తది | గితో - త | ; ; ,ది ; ; గి | ; ; ,ణ ; ; తో |
; ; , - త ; ; ది ; ; గి | ; ; ,ణ ; , తో ; ; - త , | ది , |
; గి , | ;ణ , | తో ; , | ; - త , | ది ; గి ;ణ | తో ; , | -
త , ది | , గి ;ణ | , తో ; - త | దిగితో || త

6 :- ; ; ; - తదిగితో - తదిగితో - తదిగితో | - తదిగితో - తదిగితో -

తదిగితో | , గితో | తదిగితో - త , | ; ; ది ; ; ; | ; గి , |
;ణ , | ; ; తో ; , | ; - త , | ; ది ; ; ; | , గి ; | ;ణ , | తో ; ; | -
త , | ది ; ; ; | గి , | ;ణ , | తో ; , | - తదిగితో ; ; , గి ; | ;ణ తో | :
త , | ది ; | గి ;ణ , | తో ; - తదిగితో || త

7 :- ; ; ; ; - తదిగితో - తదిగితో - తదిగితో | తదిగితో - తదిగితో -

త , | దిగితో - త , | దిగితో - త ; ; ; ; , ది , | ; ; ; |
; గి ; | ;ణ | ; ; , తో ; ; ; - త | ; ; ; , ది , | ; ; ; గి | ; ; |
;ణ , | తో ; , | - త , | ; ; ; ది | ; ; ; గి , | ;ణ , | తో ; , | ; -
త , | ; ; ది ; | ; గి , | ;ణ | తో ; - త | ; ; ది ; ; గి , | ;ణ తో , | -
త , ది , | , గితో || త

8 :- ; - తదిగితో - తదిగితో - తదిగితో | - తదిగితో - తదిగితో -

తదిగితో | , గితో | తదిగితో - త , | ; ది | ; ; ; |
; గి | ; ; ; ; గా | ; ; ; , తో ; ; ; - త , | , ది , | ; ; |
; గి | ; ; ; ; గా , | ; ; ; తో ; ; ; - త , | ది ; ; ; గి | ; ; |
గా ; ; ; తో ; , | - తదిగితో ; ; , గి , | ; ; గా ; ; , తో ; | -
త , ది | ; గి | ; గా | ; తో ; , | - తదిగితో , గా తో || త

9 :- ::, - తద్దీగీణాతో - త, దీగీణాతో - తద్దీగీణాతో - తద్దీం ।

గీణా । తో - త, దిం । , గీణ । , తో - త, దీగీ । తాతో -
త । :: । :: । ::, దిం । :: । :: । ::, గీ । :: । :: । ::, తా :: । :: । ::, తో ।
:: । , - త :: । ::, దిం । :: । :: । , గీ, । :: । ::, తా :: । :: ।
, తో :: । :: - త, । :: । ::, దీం । :: । ::, గీ :: । ::, తా :: । ::, తో, । :: -
త, । :: । ::, దీం :: । ::, గీ :: । ::, తా :: । ::, తో, । , - త :: । ::, దీం, । , గీ, ।
తా, । , తో, - త । , దీగీ । , తాతో ॥ త

97. సూత్రము 25

వి :- ఈ సూత్రముచే A- ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, విన్యాసముక్తాయి, 3+2+1, త్రికాలము వచ్చును. అనగ 3+4+5+6+7 సూత్రముల కలయికగ హెచ్చింపు ముక్తాయిలు అని గ్రహించునది. B- జాతి అక్షరమునకు 7+8+5+4+3 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు వచ్చును.

గమనిక :- ఈ సూత్రమున ప్రత్యేకత A- ముక్తాయిలలో హెచ్చింపు, B- జాతి అక్షరము వంతున కాపుతో విలోమముగ వచ్చునని తెలియునది.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 25 = 100$	—	25
5	$5 \times 25 = 125$	3 - ,	32
6	$6 \times 25 = 150$	2 - ;	38
7	$7 \times 25 = 175$	1 - ,	44
8	$8 \times 25 = 200$	—	50
9	$9 \times 25 = 225$	8 - ;	57

ఉదా :-

A- ముక్తాయి, త్రిశ్రముక్తాయి, చిన్మూస ముక్తాయి, 3+2+1, త్రికాలము

4 :- కిటతక | కిటతక | కిటతక | కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక | -
 కిటతక | త; , | కిటతక | త; , | కిటతక | - కి;ట | ;త, | ,క; | -
 కి;ట, | త,క, | - కిటతక | - కి; , | ట; , | త; , | క, , | - కి;ట, |
 త,క, | - కిటతక || త

5 :- ; - త | నిగితోం | తదిగిత | తోం - తదిగి | గితోం -
 త,ది | ,గి,గితోం | , - త,ది,గి | ,గితోం, - త | ,ది,గి,గితోం, -
 తది | గితోం - త | ;; | తదిగిత | తోం - త; | ; - తది |
 గితోం - త | ;ది, | ,గి; | గితోం | ; - త, | ది,గి, | గితోం, | -
 తదిగిత | తోం - త; | ,ది; | ,గి; | ,గితోం; | , - త,ది | ,గి,గితోం
 ,తోం, త | దిగితోం || త

6 :- ; - తధిం | ,గితోం | తధింగి | గితోం - తధిం | ,గితోం | - తధిం |
 ,గితోం | తధిం | గితోం | తధిం | గితోం | - తధింగి | గితోం -
 త, | ;; | తధింగి | గితోం - త, | ;; | తధింగి | గితోం - త, | ,ధిం, |
 ;గి | ,గితోం; | - త,ధిం | ;గి, | గితోం, | - తధింగి | గితోం -
 త, | ;ధిం | ;; | ;గి, | ,గితోం, | ; - త, | ధిం; | ,గితోం, -
 తధిం | ,గితోం || త

7 :- , - త,దిం | ,గితోం | తద్దీం | గితోం - త | ,దీంగి | గితోం - త; | ,దీంగి |
 ,గితోం, - త | ;;దీం, | ,గితోం | , - త;దిం | ;గితోం, -
 త, | దీంగితోం - త; | ;; - తద్దీం | గితోం - త | ;; | ; -
 త, | దీంగితోం - త; | ;దిం | ;; | ,గి; | గితోం | ; - త, |
 ;దీం | ;గి, | గితోం, | - తద్దీం | గితోం - త | ;; | ;దిం | ;; | ;గి |
 ;గితోం | ; - త | ;దిం | ;గి, | గితోం, - త,దిం | ,గితోం ||

8 :- తధీం గి | , నా తొం | తధీం గి | , నా తొం | తధీం గి | , నా తొం | - తధీం | గీణ |
 , తొం - త | ధీం గి | , నా | తొం - తధిం | , గీ | నా తొం | - తధీం గి |
 , నా తొం | త; , ధీం ; ; తధీం గి | , నా తొం | త; , ; ; తధీం గి | , నా తొం | -
 త; ధిం | ; ; , గీ , | ; , నా | ; ; , తొం ; | - త, ధీం ; గీ | ; నా | ; తొం , | -
 తధీం గి | , నా తొం | - త; , ధీం ; ; ; , గీ ; | ; ; , నా ; | ; ; తొం ; , | -
 త, ధీం | ; గీ | ; నా | ; తొం , | - తధీం గి | , నా తొం || త

9 :- ; , - త | , దీం గి | , నా తొం | తద్దీం | గీ నా | తొం - త, దిం | , గీ నా | , తొం -
 త; | , దీం గి | ; , నా , | , తొం , - త; | , దీం గి | ; , నా , | , తొం , - త; |
, దీం గి | ; , నా , | , తొం , - త, | దీం గీ | నా తొం - త | ; ; | ; - తద్దీం |
గీ నా | తొం - త; | ; ; | ; - త, | దీం గీ | నా తొం - త | ; ; | , దీం , |
; గి | ; ; | , నా , | , తొం | ; - త, | దీం | ; గీ | ; నా | ; తొం , | - తద్దీం |
గీ నా | తొం - త; | ; ; | , దీం , | ; ; , గీ , | ; ; | , నా , | ; ; | , తొం ; | , -
త; | , దీం , | , గీ , | , నా , | , తొం , | - త | , దీం గి | , నా తొం || త

B - జాతి అక్షరమునకు 7+6+5+4+3 అక్షరము వంతున కావున తగ్గింపు

4 :- కి; , | ; , ట | ; ; | ; త; , | ; ; | , క; | ; ; | - కి; , | ; , ట , | ; ; | త; , | ; క; , | ; ; | -
 కి; , | , ట; | ; త; , | ; , క | ; ; | - కి; , | , ట; , | త; , | , క; , | - కి; ట |
 ; త; , | , క; || త

5 :- ; , - త | ; ; | ; ది , | ; ; | , గి ; | ; ; | , నా ; | ; తొం | ; ; | - త; , | ; ; | ది; , | -
 ; గి , | ; ; | , నా ; | , తొం , | ; ; | - త; , | , ది; | ; గి , | ; , నా | ; ; తొం ; , | -
 త; | , ది , | , గి ; | , నా ; | , తొం ; | , - త; | ది; గి | ; , నా , | , తొం ; || త

6 :- ; - త , | ; ; | , ధీం , | ; ; | ; , గి | ; ; | ; , నా , | ; ; | , తొం ; | ; ; | - త; , |
 ; ధీం | ; ; | ; ; | ; గి , | ; ; | , నా ; | , తొం , | ; ; | - త; , | , ధీం , | ; ; | ; గి |
 ; ; | , నా ; | , తొం ; | ; - త , | , ధీం | ; ; | ; , గి , | ; , నా , | ; తొం , | ; - త , |
 , ధీం , | ; , గి | ; , నా , | , తొం ; || త

ఉదా :-

జాతి 5, 4, 3, 2, 1 కాలముల ముక్తాయిలు, త్రిశ్ర పై కాలమున ముక్తాయి

4 :- ;, - క్షిటతక | క్షిటతక - క్షిటతక - క్షిటతక | క్షిటతక | క్షిటతక | - క్షిటతక |
క్షిటతక | క్షిటతక | - క్షిట, | త,క, | క్షిట, | త,క, | క్షిట, | త,క, | - క్షి, |
ట, | త, | క, | క్షి, | ట, | త, | క, | క్షి, | ట, | త, | క, | -
క్షిటతక - క్షిట | తక - క్షిటతక || త

5 :- ;;;, - తదిగితాతొం - తదిగితాతొం - తదిగితాతొం - తదిగితాతొం | తదిగితాతొం -
తదిగి | తాతొం - తదిగి | తాతొం - తది | గితాతొం - త | దిగితాతొం | -
త,ది, | గి,తా, | తొం, - త, | ది,గి, | తా,తొం, | త,ది, | గి,తా, | తొం, -
త, | ది, | గి, | తా, | తొం, | ; - త, | ది, | గి, | తా, | తొం, |
; - త, | ది, | గి, | తా, | తొం, | ; - తదిగి | తాతొం -
తదిగితా | తొం - తదిగితాతొం || త

6 :- ; - తద్ధింగితాతొం - తద్ధింగితాతొం - తద్ధిం | గితాతొం - తద్ధింగితాతొం |
తద్ధింగితాతొం - తద్ధిం | , గితాతొం - తద్ధిం | , గితాతొం | తద్ధింగి | తాతొం -
తద్ధిం | , గితాతొం | - త,ద్ధిం | గి, | తా,తొం, | త,ద్ధిం | గి, | తా,తొం, |
త,ద్ధిం | గి, | తా,తొం, | - త, | ద్ధిం | ; ; | గి, | తా, | తొం, |
త, | ద్ధిం | ; ; | గి, | తా, | తొం, | త, | ద్ధిం | ; ; | గి, |
తా, | తొం, | - తద్ధింగితాతొం | తద్ధింగితాతొం | తద్ధింగితాతొం || త

7 :- ;;;;;, - త,దిం | , గితాతొం - తద్ధింగితాతొం - తద్ధింగి | తాతొం - తద్ధింగితాతొం |
తద్ధింగితాతొం - త | , దింగితాతొం - త | , దింగి | తాతొం - త, | దింగి,తా |
తొం - త,దిం | , గితాతొం | - త, | దిం | గి,తా, | తొం, - త, | దిం |
గి, | తా,తొం, | త, | దిం | గి,తా, | తొం, - త, | ; ; ; దిం | ; ; | గి, |
తా, | తొం, | ; - త, | ; ; ; దిం | ; ; | గి, | తా, | తొం, | ; - త, |
; ; ; దిం | ; ; | గి, | తా, | తొం, | ; - త,దిం | , గితాతొం - త, |
దింగితాతొం - త | , దింగితాతొం || త

8 :- ; - తద్ధింగీణాతొం । తద్ధింగీణాతొం - తద్ధింగీణాతొం । - తద్ధింగీణాతొం ।
తద్ధింగీణాతొం । తద్ధింగీణాతొం । - తద్ధింగి । , నాతొం । తద్ధింగి । , నాతొం ।
తద్ధింగి । , నాతొం । - తద్ధింగి । ; గీ । ; నా । ; తొం, । తద్ధింగి । ; గీ । ; నా ।
; తొం, । - తద్ధింగి । ; గీ । ; నా । ; తొం, । - తద్ధింగి । ; గీ । ; ;
నా ; ; ; తొం ; , తద్ధింగి । ; గీ । ; ; నా ; ; ; తొం ; ,
తద్ధింగి । ; గీ । ; ; నా ; ; ; తొం ; , - తద్ధింగి । , తొం -
తద్ధింగి । , నాతొం - తద్ధింగి । , గీణాతొం ॥ త

9 :- ; , - తద్ధింగీణాతొం - తద్ధింగి । గీణాతొం - తద్ధింగీణాతొం - తద్ధింగి । దింగీణాతొం ।
తద్ధింగీణా । తొం - తద్ధింగి । , తొం - తద్ధింగి । , గీణా । , తొం - తద్ధింగి ।
దింగీ । నాతొం - తద్ధింగి । , నాతొం । - తద్ధింగి । దింగి । ; గీ । ; నా ;
తొం, - తద్ధింగి । ; గీ । ; నా ; తొం, । తద్ధింగి । దింగి । ; గీ । ; నా ; తొం, -
తద్ధింగి । ; దింగి । ; ; గీ । ; ; నా । ; ; తొం, । ; - తద్ధింగి ।
; ; దింగి । ; ; గీ । ; ; నా । ; ; తొం, । ; - తద్ధింగి । ; దింగి ।
; ; గీ । ; ; నా । ; ; తొం, । ; - తద్ధింగి । , గీణాతొం । తద్ధింగి ।
నాతొం - తద్ధింగి । , గీణాతొం ॥ త

99. సూత్రము 25¹/₂

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి 4 కా. ముక్తాయ, 8 కా. ముక్తాయ, జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గివు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రేసి అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 25\frac{1}{2} = 102$	2 - ;	26
5	$5 \times 25\frac{1}{2} = 127\frac{1}{2}$	1 - ,	32
6	$6 \times 25\frac{1}{2} = 153$	8 - ;,	39
7	$7 \times 25\frac{1}{2} = 178\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$ - ;,	45
8	$8 \times 25\frac{1}{2} = 204$		51
9	$9 \times 25\frac{1}{2} = 229\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ - ;,	58

ఉ దా :-

జాతి 4 కా. ముక్తాయి, 3 కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3+2+1
వంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :- ; - కిటతక | కిటతక - కిటతక | - కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కి; | ;ట, |
;; | త; | ;క, | ; | - కి; | ,ట; | ;త; | ;క | ; | - కి; | ,ట; |
త; | క; | - కి;ట | ;త; | ,క; | - కి;ట, | త;క; | - కిటతక || త

5 :- , - తదిగితో - తది | గితో - తదిగితో | - తదిగి | తో - తది |
గితో - తది | గితో - త | ; | ,ది; | ;గి | ; | ,ణ; | ;తో |
; | , - త; | ;ది, | ;గి | ; | ,ణ; | ,తో; | - త, | ;ది, | ;గి, |
;ణ, | ;తో, | ; - త, | ,ది; | గి;ణ | ;తో, | , - త,ది | ,గి,ణ |
తో, - త | దిగితో || త

6 :- ;, - తధిం | ,గితో - తధింగి | గితో - తధింగితో | - తధింగి |
గితో - తధిం | ,గితో | తధింగి | గితో - త, | ; | ధిం; | ; |
; | గి; | ;ణ, | ; | తో; | ; - త, | ;ధిం; | ; | ; | ,గి; | ;ణ, |
;తో | ; | - త; | ధిం; | ; | గి; | ,ణ; | తో; | - త;ధిం; | ; |
గి; | ,ణతో | ; - త, | ధిం; | గి,ణ, | తో, - తధిం | ,గితో || త

7 :- ;, - తద్దీంగి | గితో - తద్దీంగి | తో - తద్దీంగితో | - తద్దీంగితో -
త | ,దీంగి | గితో - త, | దీంగి | తో - త; | ; | ; | ,దీం, | ; |
; | ,గి; | ;ణ, | ; | తో; | ; - త | ; | ; | ,దీం, | ; | ;గి | ; |
ణ; | ,తో; | ; - త, | ; | ;దీం | ; | గి; | ,ణ; | తో; | - త, | ; |
దీం; | గి; | ,ణ; | తో; - త | ;దీం | ;గి | ,ణ,తో | ,త,దిం | ,గితో || త

8 :- తద్ధింగీణాత్మం | తద్ధింగీణాత్మం | తద్ధింగీణాత్మం | - తద్ధింగి | , నాత్మం |

తద్ధింగి | , నాత్మం | తద్ధింగి | , నాత్మం | - త; , | ;ద్ధిం | ; ; ; గీ |
; ; ; ; ; నా | ; ; ; ; ; త్మం, | ; ; - త; , | ,ద్ధిం, | ; ; ; గి | ; ; |
; ; , నా, | ; ; ; ; త్మం | ; ; - త; , | ,ద్ధిం; | ; ; గీ; | ; ; ; నా; | ; ; |
త్మం; , - త;ద్ధిం; | ; ; , గీ, | ; ; నా | ; ; , త్మం; | - త;ద్ధిం | ; గీ | ; నా |
; త్మం, | - తద్ధింగి | , నాత్మం || త

9 :- ; ; , - త, దిం | , గీణాత్మం - త, | దింగీణాత్మం - త | , దింగీణాత్మం | -

తద్ధిం | గీణా | త్మం - త, దిం | , గీణా | , త్మం - త, | దింగీ | నాత్మం -
త | ; ; ; ; ; దిం; | ; ; ; ; ; గి; | ; ; ; ; ; నా; | ; ; ; ; ; త్మం; | ; ; , -
త; | ; ; ; ; దిం | ; ; ; ; , గీ, | ; ; ; ; ; నా | ; ; ; ; ; త్మం; | ; ; -
త, | ; ; ; ; దిం | ; ; ; ; గీ | ; ; ; ; నా | ; ; ; ; త్మం, | ; ; - త, | ; ; |
దిం; | ; గీ | ; ; ; నా; | ; త్మం, | , - త; , | ,ద్ధిం, | , గీ, | , నా, | , త్మం, -
త | , దింగి | , నాత్మం || త

100. సూ త్రము 25³

వి :- ఈ సూత్రముచే 5. కాలం ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 5 వ కాలమున
9+7+5 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, త్రిత్రగమన ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	క్రమే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 25\frac{3}{4} = 103$	1 - ,	26
5	$5 \times 25\frac{3}{4} = 128\frac{3}{4}$	$8\frac{1}{4} - \text{ ; ; ; ; ; }$	33
6	$6 \times 25\frac{3}{4} = 154\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - \text{ ; , }$	39
7	$7 \times 25\frac{3}{4} = 180\frac{1}{4}$	$8\frac{3}{4} - \text{ ; ; ; ; ; }$	46
8	$8 \times 25\frac{3}{4} = 206$	2 - ;	52
9	$9 \times 25\frac{3}{4} = 231\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4} - \text{ , }$	58

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, 5 కాలమున 9+7+5 కాపుగ తగ్గింపు, త్రిశ్రగమన ముక్తాయి

4 :- , - కిటతక - కిటతక - కిటతక | - కి; , ; ; , ట; ; ; ; త, ; ; ; క ; ; ;
 ; ; | - కి; , ; ట; ; ; ; త, ; ; ; క; ; ; | - కి; , , ట; ; త, ; ; క |
 ; ; | - కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక || త

5 :- ; ; ; ; ; - తదిగి | గాతొం - తదిగిగాతొం - తదిగిగాతొం - త | ; ; | ; ; ది; ,
 ; ; , గి; | ; ; ; గా, | ; ; ; తొం | ; ; ; | - త; , ; ది | ; ; గి; ,
 ; ; , గా; | ; ; తొం; , ; - త; ; ; ది; , గి; ; గా, ; తొం | ; ; -
 తదిగి | గాతొం - త | దిగి | తొం - తది | గిగాతొం || త

6 :- ; , - తద్దింగిగాతొం - తద్దింగి | గాతొం - తద్దింగిగాతొం - త, | ; ; ; ధిం |
 ; ; ; ; ; | ; ; , గి; | ; ; ; గా, | ; ; ; తొం | ; ; ; | - త; ,
 ; ; ధిం | ; ; ; ; ; , గి; ; ; గా; , ; తొం | ; ; ; | - త, | ; ; ధిం |
 ; ; ; ; , గి; ; గా, ; తొం ' ; ; | - తద్దిం | గిగాతొం | తద్దిం | గిగాతొం |
 తద్దిం | గిగాతొం || త

7 ; ; ; ; ; - త | , దింగిగాతొం - తద్దింగిగాతొం - త, దిం | , గిగాతొం - త; ; ; ; ; |
 ; ; ; దిం | ; ; ; ; ; ; ; , గి; | ; ; ; గా, | ; ; ; తొం | ; ; ; | -
 త; , | ; ; ; ; దిం | ; ; ; ; ; , గి; , ; గా | ; ; ; తొం, | ; ; , -
 త; | ; ; ; దిం | ; ; ; ; , గి; ; గా, ; తొం | ; ; | - త, దిం |
 , గిగా | తొం - త, | దింగి | గాతొం - త | , దిం | గిగాతొం || త

8 :- ; - తద్దింగిగాతొం | తద్దింగిగాతొం - తద్దింగిగాతొం | - త; , | ; ; , ధిం, |
 ; ; ; ; ; ; ; , గి | ; ; ; ; ; , గా, | ; ; ; ; ; తొం |
 ; ; ; | - త; , ; ధిం | ; ; ; ; ; , గి, | ; ; ; ; గా | ; ; ; |
 ; ; , తొం; | ; ; | - త; , ధిం, | ; ; ; , గి | ; ; ; , గా, | ; ; ; తొం |
 ; ; | - తద్దిం | గిగా | తొం - త | దింగి , గా | తొం - తద్దిం | , గి | గాతొం || త

9 :- , - తద్దీంగీణాతొం - తద్దీంగీ | నాతొం - తద్దీంగీనాతొం - త | ; ; ; ; ;
 ; ; , దీం, | ; ; ; ; ; ; , గి | ; ; ; ; ; , నా, | ; ; ; ; ;
 ; తొం | ; ; ; ; - త, | ; ; ; ; ; దీం | ; ; ; ; ; గీ | ; ; ; ; ;
 ; నా | ; ; ; ; ; తొం, | ; , - త | ; ; ; ; , దీం, | ; ; ; ; గి | ; ; ;
 ; ; , నా, | ; ; ; ; తొం | ; ; - త, దిం | , గీ | నాతొం | త, దిం | , గీ |
 నాతొం | త, దిం | , గీ | నాతొం || త

101. సూత్రము 26

వి :- ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు 6+5+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగ తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 26 = 104$	—	26
5	$5 \times 26 = 130$	2 - ;	33
6	$6 \times 26 = 156$	—	39
7	$7 \times 26 = 182$	2 - ;	46
8	$8 \times 26 = 208$	—	52
9	$9 \times 26 = 234$	2 - ;	59

ఉదా :-

జాతి 6+5+4+3+2+1 X తగ్గింపు, విన్యాస ముక్తాయి

4 :- కి, | ;ట, | ; ; త, | ; క, | ; ; - కి, | ,ట, | ; త, | ; క, | ; ; - కి, |
 ట, | త, | క, | - కి;ట | ; త, | ,క, | - కి;ట, | త,క, | - కిటతక | -
 కిటతక | త, | కిటతక | త, | కిటతక || త

5 :- ; - త, | ; ; | ది, | ; గి, | ; ; | నా, | ; తొం, | ; ; | - త, | , ది, | ; గి, |
; , నా | ; ; | తొం, | , - త, | , ది, | , గి, | , నా, | , తొం, | , - త, |
ది, గి | ; , నా, | , తొం, | - త, ది, | , గి, నా, | తొం, - తది | గినాతొం -
త | దినాతొం | త, | , - తది | నాతొం - త, | ; , - త | దినాతొం || త

6 :- త, | ; ధీం | ; ; | ; ; | గి, | ; , | నా, | ; తొం, | ; ; | - త, | , ధీం, | ; ; |
; గి | ; ; | నా, | , తొం, | ; - త, | ; ధీం | ; ; | గి, | ; , నా, | ; తొం, | ; -
త, | , ధీం, | ; గి | ; , నా, | , తొం, | - త, ధీం | ; గి, | , నా, తొం, | -
తధీం | గినాతొం = తధీం | , గినాతొం | త, | ; - తధీం | , గినాతొం |
త, | ; తధీం | , గినాతొం || త

7 :- ; - త, | ; ; | ; ; | దీం | ; ; | ; ; | గి, | ; ; | నా, | ; తొం, | ; ; | - త, | ,
; ; | దీం | ; ; | ; ; | గి, | , నా, | ; తొం, | ; ; - త | , | ; ; |
; , గి | , నా | ; తొం | , - త | ; ; | , దీం, | ; , గి | , నా, | , తొం, | - త, |
దీం, | , గి, నా, | తొం, - త, | దీం గినా | తొం - త. దిం, | , | ; త, |
; , - త | , దీం గి | నాతొం - త, | ; ; | , - త, దిం, | , | ; త, |

8 :- త, | ; ధీం | ; ; | ; ; | గి | ; ; | ; ; | నా | ; ; | ; తొం, | ; ; | త, | ,
ధీం, | ; ; | ; గి | ; ; | ; ; | , నా, | ; ; | , తొం | ; ; | - త, | , ధీం, |
; ; | గి | ; ; | నా | ; ; | తొం, | - త, ధీం | ; ; | , గి, | ; , నా | ; ; |
తొం, | - త, ధీం | ; గి | ; , నా | ; తొం, | - తధీం | , నాతొం - తధీం |
నాతొం | , త, | , తధీం | , నాతొం | త, | ; ; | తధీం | , నాతొం || త

9 :- ; - త, | ; ; | ; ; | ధీం | ; ; | ; ; | గి | , | ; ; | నా | ; , | తొం, |
; ; | - త, | ; ; | దీం | ; ; | ; ; | గి | ; ; | ; ; | నా | ; ; | ; తొం, |
; , - త, | ; ; | , దీం, | ; ; | , గి, | ; ; | , నా, | ; ; | , తొం, | , - త, |
; , దిం | ; ; | , గి, | ; , నా | ; ; | , తొం, | - త, | , దీం | ; గి | ; , నా |
తొం, - త, | దీం గి | నాతొం - త | , దీం గి | , నాతొం | త, | ; ; | , -
త, దిం | , గి, | , తొం - త, | ; ; | , - త | , దీం | , నాతొం | త

102. సూత్రము 26 $\frac{1}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే అక్షరమునకు 8+1 $\frac{1}{4}$ + $\frac{1}{2}$ అక్షరము వంతున కావుగ
త్రిశ్ర త్రికాలము, ముక్తాయగ త్రికాలము - అనగ జాతి 1 వ కాలమున ముక్తాయి -
2 వ కాలమున ముక్తాయి - 3 వ కాలమున ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 26\frac{1}{4} = 105$	3 - ;	27
5	$5 \times 26\frac{1}{4} = 131\frac{1}{4}$	$\frac{3}{2}$ - ;	33
6	$6 \times 26\frac{1}{4} = 157\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ;;	40
7	$7 \times 26\frac{1}{4} = 183\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$ - ,	46
8	$8 \times 26\frac{1}{4} = 210$	$\frac{2}{2}$ - ;	53
9	$9 \times 26\frac{1}{4} = 236\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ - ;;;;	60

ఉదా :-

జాతి అక్షరమునకు 8+1 $\frac{1}{4}$ + $\frac{1}{2}$ గ త్రిశ్ర త్రికాలము, ముక్తాయగ త్రికాలము

4 :- ;, - కి, | ;;ట; | ;త;; | క;; - కి, | ,ట;త;క | ; - కి;ట;త;క; | - కి; |
ట;; | త;; | క;; | - కి; | ట;; | త;; | క;; | - కి; | ట;; | త;; | క;; | -
కి,ట,|త,క,|-కి,ట,|త,క,|-కి,ట,|త,క,|-కిటతక|కిటతక|కిటతక||త

5 :- ;, - త;;;;ది | ;;;;గి;; | ;;;;ణ;;;; | ;,తో;;;; - త | ;;ది;;గి;; |
;ణ;;;తో;; - త | ది;గి;ణ;తో - త | ;;ది | ;గి | ;ణ | ;,తో | ;, -
త | ;;ది | ;గి | ;ణ | ;,తో | ;, - త | ;;ది | ;గి | ;ణ | ;,తో | ;, -
త | ,ది,గి | ,ణ,తో | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తో, - త | ,ది,గి |
;ణ,తో | , - తదిగి | గణతో - తది | గిణతో - త | దిగిణతో || త

103. సూత్రము $26\frac{1}{2}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 4కా. ముక్తాయి, జాతి అక్షరమునకు 7+6+5+4+3 అక్షరమువంతున కావుగ తగింపు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	ప్రాసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 26\frac{1}{2} = 106$	2 - ;	27
5	$5 \times 26\frac{1}{2} = 132\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2} - ; ; ;$	34
6	$6 \times 26\frac{1}{2} = 159$	1 - ,	40
7	$7 \times 26\frac{1}{2} = 185\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2} - ; ;$	47
8	$8 \times 26\frac{1}{2} = 212$	_____	53
9	$9 \times 26\frac{1}{2} = 238\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2} - ;$	60

ਫ਼ਾਰਮ :-

4కా. ముక్తాయి, జాతి 7+6+5+4+3 అక్షరమువంతున కాపుగ తగ్గింపు

4 :- ; - கிலுதக | கிலுதக - கிலுதக | - கீ; , | ; ட | ; ; | ; து , | ; ; | , க; | ; ; | -
கீ; , | ; ட , | ; ; | து; , | ; க; , | ; ; | - கீ; , | , ட; | ; து , | , க; | ; ; | -
கீ; , | ட; , | து; , | க; , | - கீ; ட | ; து , | , க; || து

5 :- :::: - త | దిగిణామౌం - తదిగణ | లౌం - తదిగణామౌం - త | :: | ది, | :: |
గి, | :: | గా, | :: | లౌం | :: | - త, | :: | ది, | :: | గి, | :: | గా, |
:: | లౌం, | :: | - త, | :: | ది, | :: | గి, | :: | గా, | :: | లౌం, | :: | - త, | :: | ది, |
గి, | :: | గా, | :: | లౌం, | :: | - త, | :: | ది, | :: | గి, | :: | గా, | :: | లౌం, | :: | త

6 :- , - తద్ధింగీణతొం | తద్ధింగీణతొం - తద్ధిం | ,గీణతొం - త, | ; ; | ,ద్ధిం, | ; ; |
 ; ; | ; ,గి | ; ; | ; ,ణ, | ; ; | ,తొం, | ; ; | - త, | ; ; | ,ద్ధిం | ; ; | ; ; | ; ,గి, |
 ; ; | ; ,ణ, | ,తొం, | ; ; | - త, | ,ద్ధిం, | ; ; | ; ,గి | ; ; | ; ,ణ, | ,తొం, | ; ; | -
 త, | ; ; | ,ద్ధిం | ; ; | ; ,గి, | ; ,ణ, | ,తొం, | ; ; | - త, | ,ద్ధిం, | ; ; | ,గి | ; ,ణ, | ,తొం, || త

7 :- ; ; , - త,ద్ధిం | ,గీణతొం - తద్ధిం | గీణతొం - తద్ధింగీ | గీణతొం - త, | ; ; |
 ; ; | ; ,ద్ధిం | ; ; | ; ; | ; ,గి | ; ; | ; ,ణ, | ; ; | ,తొం | ; ; | - త, | ; ; |
 ; ; | ; ,ద్ధిం | ; ; | ; ; | ; ,గి, | ; ; | ; ,ణ, | ; ; | ,తొం, | ; ; | - త, | ; ; |
 ; ,ద్ధిం | ; ; | ; ; | ; ,గి, | ,ణ, | ; ; | ,తొం, | ; ; | - త | ; ; | ; ,ద్ధిం | ; ; | ; ,గి |
 ; ,ణ | ; ; | ,తొం | ; ; | - త | ; ; | ,ద్ధిం, | ; ; | ,గి | ; ,ణ, | ,తొం, || త

8 :- తద్ధింగీణతొం | తద్ధింగీణతొం | తద్ధింగీణతొం | - త, | ; ; | ,ద్ధిం | ; ; | ; ; |
 ,గి, | ; ; | ; ; | ; ,ణ | ; ; | ; ; | ; ,తొం, | ; ; | - త, | ; ; | ,ద్ధిం | ; ; |
 ; ,గి | ; ; | ; ; | ; ,ణ | ; ; | ; ; | ; ,తొం, | ; ; | - త, | ; ; | ,ద్ధిం, | ; ; |
 ; ,గి | ; ; | ; ; | ; ,ణ, | ; ; | ; ; | ,తొం | ; ; | - త, | ; ; | ,ద్ధిం, | ; ; | ; ,గి, | ; ; |
 ,ణ, | ; ; | ,తొం, | ; ; | - త,ద్ధిం | ; ; | ,గి, | ; ,ణ | ; ; | ,తొం, || త

9 :- ; , - తద్ధింగి | ,ణతొం - తద్ధిం | గీణతొం - త,ద్ధిం | ,గీణతొం -
 త | ; ; | ; ; | ; ; | ,ద్ధిం, | ; ; | ; ; | ; ,గి | ; ; | ; ; | ; ; | ,ణ, | ; ; | ; ; |
 ; ,తొం | ; ; | ; ; | - త, | ; ; | ; ; | ; ,ద్ధిం | ; ; | ; ; | ; ,గి | ; ; | ; ; | ; ,ణ |
 ; ; | ; ; | ; ,తొం, | ; ; | - త, | ; ; | ; ,ద్ధిం | ; ; | ; ; | ; ,గి, | ; ; | ; ,ణ |
 ; ; | ; ; | ,తొం, | ; ; | - త, | ; ; | ,ద్ధిం, | ; ; | ,గి, | ; ; | ,ణ, | ; ; |
 ,తొం, | ; ; | - త, | ; ; | ,ద్ధిం | ; ; | ,గి, | ; ,ణ | ; ; | ,తొం, || త

104. సూత్రము $26\frac{3}{4}$

వి:- ఈ సూత్రముచే జాతి అక్షరమునకు $9+4\frac{1}{2}+2\frac{1}{4}$ అక్షరమువంతున కావుగ సంకీర్ణత్రికాలము, జాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రసే అక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 26\frac{3}{4} = 107$	1 - ,	27
5	$5 \times 26\frac{3}{4} = 133\frac{3}{4}$	<u>$2\frac{1}{2}$ - ;;;,</u>	34
6	$6 \times 26\frac{3}{4} = 160\frac{1}{2}$	<u>$3\frac{1}{2}$ - ;;;,</u>	41
7	$7 \times 26\frac{3}{4} = 187\frac{1}{4}$	<u>$\frac{3}{4}$ - ;,</u>	47
8	$8 \times 26\frac{3}{4} = 214$	<u>2 - ;</u>	54
9	$9 \times 26\frac{3}{4} = 240\frac{3}{4}$	<u><u>$3\frac{1}{4}$ - ;;;,;</u></u>	61

ఉదా :-

జాతి అక్షరమునకు $9+4\frac{1}{2}+2\frac{1}{4}$ సంకీర్ణ త్రికాలము, 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు

4 :- , - కి; | ;; | ;ట, | ;; | ;,త | ;; | ;; | క; , | ;; | , - కి; , | ;,ట; | ;;త; , | ;;క; | ;; - కి; , | ;; ,ట; ;;త, | ;; ; ; ; - కి; , | ట; , | త; , | క; , | - కి,ట, | త,క, | కి,ట, | త,క, | - కిటతక | కిటతక | కిటతక || త

5 :- ;;;, - త; ;; | ;;; ;;; | ;;; ;;;ది; | ;;; ;;; | ;;; ;;; | ,గి; ;;; | ;;; ;;; | ;;; ;;; | ;;; ;;; | ;;;,తొం; ;;; | ;;; ;;; - త; | ;;; ;;;ది | ;;; ;;; | ,గి; ;;; | ;;;,తొం; ;;; | ;;;,తొం; ;;; | ;;; - త; ;;; | ది; ;;;గి; ;;; | ;;; ;;;తొం; | ;; - త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; | , - త,ది | ,గి,ణ | ,తొం, - త | ,ది,గి | ,ణ,తొం | , - తదిగి | గతొం - తది | గిణతొం - త | దిగిణతొం || త

6 :- :: - త | :::: | :::: | ,ధీం::, | :::: | :::: | :::: | ::,గి; | :::: | ::::,ణ |
 :::: | :::: | ,తొం::: | :::: | ::, - త::: :::ధీం; | :::: | :::గి, | ::::,ణ |
 :::: | తొం:::, | , - త::: :::ధీం; | :::: :::,గి, | :::ణ:::తొం | :::: -
 త, | ధీం | :: | ::,గి, | ::,ణ, | ::తొం, | :: - త, | ధీం; | గి,ణ, | తొం, -
 త, | ధీం; | గి,ణ, | తొం, - తధి | ,గిణతొం | తధీంగి | ణతొం -
 తధిం | ,గిణతొం || త

7 :- ::, - త::: ::: | ::: ::: | ::: ::: | ::: ::: | ::: ::,దీం; | ::: ::: | ::: ::: |
 ::: ::: | ::: ::: | ::,గి::: | ::: ::: | ::,ణ::: | ::: ::: | ::: ::,తొం; |
 ::: ::: | ::: ::: - త | ::: ::: | ::: ::: | ::,దీం::: | ::: ::: |
 ::: ::,గి::: | ::: ::,ణ::: | ::: ::,తొం; | ::: ::: - త; | ::: ::: ::,దిం | ::: ::: |
 ,గి::: ::, | ::,తొం::: - త | ::: ::,దిం | ::: ::,గి | ::,ణ | ::,తొం | ::, -
 త | ::,దిం | ::,గి | ,ణ,తొం | , - త; | ,దీం, | ,గి,ణ | ,తొం, -
 త | ,దీంగి | ణతొం - త, | దీంగి | తొం - త,దిం | ,గిణతొం || త

8 :- ::, - త, | :: | ::,ధిం | :: | :: | :: | ::,గి, | :: | :: | :: | ::,ణ | :: |
 :: | :: | ::,తొం; | :: | :: - త; , | ::,ధీం, | :::: | ::,గి | :::: | :::: |
 ,ణ::, | :::: | ::,తొం; | :: - త::, | ,ధీం::: ::, | ::,గి::: ::, |
 ::,ణ::: | ::,తొం::: | - త; , | ధీం; | :: | గి; | :: | ణ; | :: |
 తొం; | - త,ధీం | ::,గి | ::,ణ | ::,తొం, | త,ధీం | ::,గి | ::,ణ | ::,తొం, | -
 తధీంగి | ,ణతొం | తధీంగి | ,ణతొం | తధీంగి | ,ణతొం || త

ఉదా :-

ముక్తాయగ త్రికాలము, త్రిశ్రముక్తాయ, త్రి. పై. ముక్తాయ

4 :- కి; , ట; , త; , క; , కి; , ట; , త; , క; , కి; , ట; , త; , క; , -
 కి,ట, , త,క, , కి,ట, , త,క, , కి,ట, , త,క, , - కిటతక | కిటతక |
 కిటతక | - కిటత | క - కిట | తక - కి | టతక | - కిటతక - కిట | తక -
 కిటతక || త

5 :- , - త; , ది; , గి; , నా; , తొం; , త; , ది; , గి; , నా; , తొం; |
 ,త; , ది; , గి; , నా; , తొం; , - త,ది , గి,నా , తొం, - త |
 ,ది,గి | ,నా,తొం | , - త,ది , గి,నా , తొం, - త | దిగినాతొం | తదిగినా
 తొం - తదిగి | నాతొం - త,ది , గి,నా,తొం | , - త,ది,గి | ,నా,తొం, -
 త | ,ది,గి,నా | ,తొం, - తదిగి | నాతొం - తదిగినా | తొం - తదిగినాతొం || త

6 :- ; - త, | ధీం | ; ; | గి, | ;నా, | ;తొం, | ; - త, | ధీం | ; ; | గి, | ;నా, |
 ;తొం, | ; - త, | ధీం | ; ; | గి, | ;నా, | ;తొం, | ; - త, | ధీం; |
 గి,నా, | తొం, - త, | ధీం; | గి,నా, | తొం, - త, | ధీం; | గి,నా, | తొం, -
 తధిం | ,గినాతొం | తధింగి | నాతొం - తధిం | ,గినాతొం | -
 తధిం | గినాతొం | తధిం | గినాతొం | తధిం | గినాతొం | -
 తధింగినాతొం | తధింగినాతొం | తధింగినాతొం || త

7 :- ;, - త | ; ; | ;దిం | ; ; | ;గి | ;నా | ;తొం, | ;, - త | ; ; | ;దిం | ; ; |
 ;గి | ;నా | ;తొం | ;, - త | ; ; | ;దిం | ; ; | ;గి | ;నా | ;తొం |
 ;, - త | ;దిం | ;గి | ,నా,తొం | , - త; ,దిం; | ,గి,నా | ,తొం, -
 త | ;దిం | ;గి | ,నా,తొం | , - త,దిం | ,గినాతొం | తధిం | గినాతొం -
 త | ,దీంగి | నాతొం - త; ,దీంగి | ,నా,తొం, - త | ;దీం, |
 ,గి,నా,తొం | , - త;దిం | ;గి,నా | ,తొం, - త,దిం | ,గినాతొం - త, |
 దీంగినాతొం - త | ,దీంగినాతొం || త

8 :- త; , ధిం; | ; ; | గీ; | ; ; | నా; | ; ; | తొం; , | - త; , ధిం; | ; ; | గీ; | ; ; |
 నా; | ; ; | తొం; , | త; , ధిం; | ; ; | గీ; | ; ; | నా; | ; ; | తొం; , | -
 త, ధిం | ; గీ | ; నా | ; తొం, | త, ధిం | ; గీ | ; నా | ; తొం, | - త, ధిం |
 ; గీ | ; నా | ; తొం, | - త ధిం | , నా తొం | త ధిం | , నా తొం | త ధిం |
 , నా తొం | - త ధిం | గీ నా , తొం - త | ధిం | , నా | తొం - త ధిం | , గీ |
 నా తొం | - త ధిం గీ నా , తొం - త ధిం | , నా తొం - త ధిం | , గీ నా తొం | త

9 :- , - త; | ; ; | , ధిం, | ; ; | , గీ, | ; ; | , నా, | ; ; | , తొం; | , - త; | ; ; |
 , ధిం, | ; ; | , గీ, | ; ; | , నా, | ; ; | , తొం; | , - త; | ; ; | , ధిం, | ; ; |
 , గీ, | ; ; | , నా, | ; ; | , తొం; | , - త; | , ధిం, | , గీ, | , నా, | , తొం, -
 త | ; , ధిం | ; గీ | ; నా | ; తొం | , - త; | , ధిం, | , గీ, | , నా, | , తొం, -
 త | , ధిం | , నా తొం | త ధిం | గీ నా | తొం - త, ధిం | , గీ నా | , తొం -
 త; | , ధిం; గీ | ; , నా, | , తొం, - త; | , ధిం; గీ | ; , నా, | , తొం, -
 త; | , ధిం; గీ | ; , నా, | , తొం, - త, ధిం | , గీ నా తొం | త ధిం గీ | నా తొం -
 త, ధిం | , గీ నా తొం || త

106. సూత్రము 27 $\frac{1}{4}$

వి: - ఈ సూత్రముచే జాతిలక్షరమునకు $3+1\frac{1}{2}+\frac{3}{4}$ లక్షరమువంతున కావుగ త్రిశ్ర
 త్రికాలము, జాతిలక్షరమునకు $7+6+5+4$ లక్షరమువంతున కావుగ తగ్గింపు వచ్చును.

జాతి	లక్షర సంఖ్య	శ్రేణి లక్షరములు	క్రియలు
4	$4 \times 27\frac{1}{4} = 109$	8 - ; ; ;	28
5	$5 \times 27\frac{1}{4} = 136\frac{1}{4}$	32 - ; ; ; ; ; ; ;	36
6	$6 \times 27\frac{1}{4} = 163\frac{1}{2}$	1 - ,	41
7	$7 \times 27\frac{1}{4} = 190\frac{3}{4}$	11 - ; ; ,	48
8	$8 \times 27\frac{1}{4} = 218$	2 - ; ;	55
9	$9 \times 27\frac{1}{4} = 245\frac{1}{4}$	22 - ; ; ; ; ; ; ;	62

ఉదా:-

జాతి 3+1½+¾ X త్రిశ్రుతికాలము, 7+6+5+4 X తస్మింపు

4 :- :: - కి, | ::ట; | ; త ::, | క::, - కి, | ,ట;త;క | ; - కి;ట;త;క; | -
 కి; | ,ట | :: | ;త, | :: | ,క; | :: | - కి; | ,ట, | :: | త; | ,క; |
 :: | - కి; | ,ట; | ;త, | ,క; | :: | -కి; | ,ట; | ,త; | ,క; || త

5 :- :::::-త | :::::ది; | :::::గి;::: | :::ణ;:::తొం | ::::: - త; | ,ది;గి;:::ణ; |
 ::,తొం; - త;ది;గి | ;ణ;తొం; - త, | :: | ,ది; | :: | గి; | ,;ణ | :: |
 ::,తొం, | :: | , -త; | ,ది | :: | ,గి; | ,;ణ | :: | ,తొం; | ,; -త | :: |
 ది; | ,గి; | ;ణ, | ,;తొం | :: | - త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తొం; || త

6 :- , -త;:::ధిం | :::: | ,గి; | ,ణ;:::తొం | ::, -త; | ధిం;గి, | ,ణ;తొం; - త, | ,ధిం
 ::గి;ణ;తొం; | - త; | ,;ధిం | :: | :: | :: | ,గి; | :: | ,ణ; | ,;తొం | :: | ; -
 త, | :: | ధిం; | :: | :: | గి; | ,;ణ, | :: | తొం; | ,; - త, | ,;ధిం | :: |
 :: | ,గి; | ;ణ, | ,;తొం | :: | -త; | , ధిం; | :: | గి; | ,ణ; | ,తొం; || త

7 :- ::, -త;::: | :::::దిం, | ::::: | ::,గి;::: | ,ణ;:::తొం; | ::::: - త;::: |
 ::,దిం;::: | ,గి;:::ణ;:::తొం; | ; -త;:::దిం;గి | ;ణ;తొం; -త, | :: | :: |
 :: | దిం; | :: | :: | ;గి, | :: | ,ణ; | :: | తొం; | ,; - త | :: | :: |
 ,దిం | :: | :: | ,గి | :: | ,ణ; | ,;తొం | :: | , -త; | :: | ,దిం | :: | :: |
 ,గి | ;ణ, | ,;తొం | :: | -త; | ,;దిం; | :: | గి; | ,ణ; | ,తొం; || త

8 :- ::, -త; | ,ధిం; | :::గి | ::::; | ,ణ;:::తొం, | ::, -త;ధిం | ::,గి, | ,;ణ; | ,తొం; -
 త;ధిం; | ,గి;:::ణ;:::తొం; | - త; | ,;ధిం | :: | :: | :: | ,గి, | :: | :: |
 ,ణ | :: | :: | :: | ,తొం; | :: | - త; | ,ధిం | :: | :: | గి | :: | :: |
 ,ణ | :: | :: | ,తొం, | :: | - త; | ,ధిం, | :: | ,గి | :: | :: | ,ణ, |
 :: | ,;తొం | :: | -త; | , ధిం; | :: | గి; | ,;ణ; | ,;తొం; || త

9 :- ::::, - త:: | ::::: | ::,దీ::: | ::::,గీ, | ::::: | ::,ణా::: |
 ::::,తొ:: | ::, - త::: | ::,దీ:::గీ | ::::,ణా; | ::,తొ::, -
 త; | ::,దీ:::గీ;ణ | ::,తొ:: - త, | :: | :: | :: | దీ:: | :: | :: |
 ::గీ | :: | :: | :: | ణా; | :: | :: | ::,తొ::, | :: | , - త; | :: | :: |
 ,దీ::, | :: | :: | ,గీ, | :: | :: | ,ణా, | :: | :: | ,తొ:: | ::, - త |
 :: | :: | ,దీ::, | :: | ::,గీ | :: | :: | ,ణా, | :: | ::,తొ:: | :: | - త; ,
 :: | దీ:: | :: | గీ; | :: | ణా; | :: | తొ::, | త

107. సూత్రము 27 $\frac{1}{2}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 4కా. ముక్తాయి, నిశ్శబ్ద విన్యాసముక్తాయి, జాతి అక్షర మునకు 6+5+4+3+2+1 అక్షరము వంతున కాపుగతగ్నిపు వచ్చును.

గమనిక :- నిశ్శబ్ద విన్యాస ముక్తాయి అనగ ముంద జాతి అక్షరములను కాపుచేసి, సశబ్ద మని, తిరిగి ఆపుచేసి, సశబ్దమని, మరల ఆపుచేయుట. ఇందు 2 సశబ్దములు, 3 నిశ్శబ్దములు వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	ప్రాయము
4	$4 \times 27\frac{1}{2} = 110$	2 - ;	28
5	$5 \times 27\frac{1}{2} = 137\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$ - ::;	35
6	$6 \times 27\frac{1}{2} = 165$	3 - ;	42
7	$7 \times 27\frac{1}{2} = 192\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ - ::;	49
8	$8 \times 27\frac{1}{2} = 220$	—	55
9	$9 \times 27\frac{1}{2} = 247\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ - , —	62

8 :- తద్ధింగీణాతొం | తద్ధింగీణాతొం | తద్ధింగీణాతొం | - త; , | ; ; | - తద్ధింగి |

,ణాతొం | త; , | ; ; | - తద్ధింగి | ,ణాతొం | త; , | ; ; | - త; , | ; ధిం |
; ; | ; ; | ; గీ | ; ; | ; ; | ; ; | ; ; | ; తొం , | ; ; | - త; , | , ధిం , |
; ; | ; గి | ; ; | ; ; | ,ణా , | ; ; | ; తొం | ; ; | - త; , | ధిం ; | ; ; | గీ ; |
; ; | ; ; | ; తొం ; , | - త; ధిం | ; ; | , గీ , | ; ; | ,ణా | ; ; | , తొం ; | -
త; ధిం | ; గీ | ; ; | ; తొం , | - తద్ధింగి | ,ణాతొం || త

9 :- , - తద్ధింగీణ | , తొం - తద్ధింగీ | ,ణాతొం - తద్ధింగి | ,ణాతొం - త , | ; ; |

; , - త | , ధింగి | ,ణాతొం | త; , | ; ; | , - త; ధిం , | గీణ | , తొం - త , |
; ; | ; , - త | ; ; | ; ; | ; ధిం | ; ; | ; ; | ; గి | ; ; | ; ; | ; ; | ; ; |
; ; | ; తొం | ; ; | , - త; | ; ; | ; ధిం | ; ; | ; ; | , గీ , | ; ; | ; ; | ; ; |
; ; | , తొం ; | ; - త , | ; ; | ; ధిం | ; ; | ; గీ | ; ; | ; ; | ; ; | ; తొం , | ; -
త , | ; ; | ధిం ; | ; గీ | ; ; | ; ; | ; తొం , | , - త; , | ధిం , | , గీ , |
; ; | , తొం , - త | , ధింగి | ,ణాతొం || త

108. సూత్రము 27 $\frac{3}{4}$

వి :- ఈ సూత్రముచే 1 కే. ముక్తాయి, ముక్తాయిగ త్రికాలము - అనగ 1 వ
కాలమున ముక్తాయి - 2 వ కాలమున ముక్తాయి - 3 వ కాలమున ముక్తాయి, త్రిశ్ర
గమనమున ముక్తాయి, త్రిశ్రపైకాలమున ముక్తాయి వచ్చును.

జాతి	అక్షర సంఖ్య	త్రోసే అక్షరములు	తీయలు
4	$4 \times 27\frac{3}{4} = 111$	1 - ,	28
5	$5 \times 27\frac{3}{4} = 138\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$ - ; ; ,	35
6	$6 \times 27\frac{3}{4} = 166\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ - ; ,	42
7	$7 \times 27\frac{3}{4} = 194\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$ - ; ; ; ,	49
8	$8 \times 27\frac{3}{4} = 222$	2 - ;	56
9	$9 \times 27\frac{3}{4} = 249\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$ - ; ; ; ; ,	63

ఉదా :-

5 కా. ముక్తాయి, ముక్తాయిగ త్రికాలము, త్రిశ్రగమనమున ముక్తాయి, త్రి. పై. ముక్తాయి

4 :- , - కిటతక - కిటతక - కిటతత | - కి; , | ట; , | త; , | క; , | కి; , | ట; , |
 త; , | క; , | కి; , | ట; , | త; , | క; , | - కి, ట, | త, క, | కి, ట, | త, క, |
 కి, ట, | త, క, | - కిటతక | కిటతక | కిటతక | - కిటత | క - కిట |
 తక - కి | టతక | - కిటతక - కిట | తక - కిటతక || త

5 :- ;, - తదిగిణతొం - తదిగిణతొం - తదిగిణతొం - త; , | ది; , | గి; , | ణ; , | తొం; , | -
 త; , | ది; , | గి; , | ణ; , | తొం; , | - త; , | ది; , | గి; , | ణ; , | తొం; , | -
 త, ది | , గి, ణ | , తొం, - త | , ది, గి | , ణ, తొం | , - త, ది | , గి, ణ | , తొం, -
 త | దిగిణతొం | తదిగిణ | తొం - తదిగి | ణతొం - త, ది | , గి, ణ, తొం | , -
 త, ది, గి | , ణ, తొం, - త | , ది, గి, ణ | , తొం, - తదిగి | ణతొం -
 తదిగిణ | తొం - తదిగిణతొం || త

6 :- ;, - తద్గిణతొం - తద్గి | ణతొం - తద్గిణతొం - త, | ; ద్గిం | ; ; | ; గి, | ; ణ, |
 తొం, | ; - త, | ; ద్గిం | ; ; | ; గి, | ; ణ, | ; తొం, | ; - త, | ; ద్గిం | ; ; | ; గి, |
 ; ణ, | ; తొం, | ; - త, | ద్గిం | ; గి, ణ, | తొం, - త, | ద్గిం | ; గి, ణ, | తొం, -
 త, | ద్గిం | ; గి, ణ, | తొం, - తద్గిం | , గిణతొం | తద్గిం | గిణతొం -
 తద్గిం | , గిణతొం | - తద్గిం | గిణతొం | తద్గిం | గిణతొం | తద్గిం |
 గిణతొం | - తద్గిం | గిణతొం | తద్గిం | గిణతొం || త

7 :- ;;;, -తద్దీంగీణాతొం - త, | దీంగీణాతొం - తద్దీంగీణాతొం - త | ; ; ;, దిం | ; ; ;, గీ |
 ;, నా | ;, తొం | ;, - త | ; ; ;, దిం | ; ; ;, గీ | ;, నా | ;, తొం | ;, - త |
 ; ; ;, దిం | ; ; ;, గీ | ;, నా | ;, తొం | ;, - త | ;, దిం | ;, గీ |, నా, తొం |, -
 త | ;, దీం, |, గీ, నా |, తొం, - త | ;, దిం | ;, గీ |, నా, తొం |, - త, దిం |
 , గీ, తొం | తద్దీం | గీ, నా తొం - త |, దీం గీ | నా తొం - త |, దీం గీ |, నా, తొం, -
 త | ;, దీం, |, గీ, నా, తొం |, - త ;, దిం | ;, గీ, నా |, తొం, - త, దిం |,
 గీ, నా తొం - త, | దీం గీ, నా తొం - త |, దీం గీ, నా తొం || త

8 :- ; - తద్దీంగీణాతొం | తద్దీంగీణాతొం - తద్దీంగీణాతొం | - త ;, | దీం ; ; ; | గీ ; ; ; |
 నా ; ; ; | తొం ;, | - త ;, | దీం ; ; ; | గీ ; ; ; | నా ; ; ; | తొం ;, | -
 త ;, | దీం ; ; ; | గీ ; ; ; | నా ; ; ; | తొం ;, | - త, దీం | ;, గీ | ;, నా |
 ; తొం, | - త, దీం | ;, గీ | ;, నా | ; తొం, | - త, దీం | ;, గీ | ;, నా | ; తొం, | -
 త దీం గీ |, నా తొం | త దీం గీ |, నా తొం | త దీం గీ |, నా తొం | - త దీం |
 గీ, నా |, తొం - త | దీం గీ |, నా | తొం - త దీం |, గీ | నా తొం | -
 త దీం గీ, నా |, తొం - త దీం గీ |, నా తొం - త దీం |, గీ, నా తొం || త

9 :- ;;;, -తద్దీంగీణా | తొం - తద్దీంగీణా తొం - తద్దీంగీ, నా తొం - త ; ; ;, | దీం, | ; ; ; |
 , గీ, | ; ; ;, |, నా, | ; ; ;, |, తొం ;, |, - త ; ; ;, |, దీం, | ; ; ;, |, గీ, | ; ; ; |
 , నా, | ; ; ;, |, తొం ;, |, - త ; ; ;, |, దీం, | ; ; ;, |, గీ, | ; ; ;, |, నా, | ; ; ; |
 , తొం ;, |, - త ; ; ;, |, దీం, |, గీ, |, నా, |, తొం, - త | ;, దిం | ;, గీ | ;, నా |
 ;, తొం |, - త ; ; ;, |, దీం, |, గీ, |, నా, |, తొం, - త |, దీం గీ |, నా తొం |
 తద్దీం | గీ, నా | తొం - త, దిం |, గీ, నా |, తొం - త ; ; ;, |, దీం గీ | ;, నా, |
 , తొం, - త ; ; ;, |, దీం గీ | ;, నా, |, తొం, - త ; ; ;, |, దీం గీ | ;, నా, |, తొం, -
 త, దిం |, గీ, నా తొం | తద్దీంగీ | నా తొం - త, దిం |, గీ, నా తొం || త

అనుబంధము

వివరణము :- ఈ అనుబంధములో 1 గతిభేదజాతి ఏకవారము, 2 గతిభేదముక్తాయి 3. గతిభేద త్రికాలము ఈ మూడు ప్రకరణములకు ప్రతిజాతి 5 గమనములలో ఒకే సూత్రముచే క్రియల సంఖ్యను తెలిసికొనుటకుగాను వివరణోదాహరణములు సూచింపబడుచున్నవి. మఱియు, ఏగతిలో ఆజాతి త్రికాలమునకు ఒకే సూత్రముచే గుణించిన అక్షర సంఖ్య వచ్చుటకుగాను గణితము చేయబడి, వివరణోదాహరణములు వివరింపబడుచు, సోదాహరణముగ ఖండజాతి 5 గతిభేదములలో క్రియావిభాగము పై ప్రకరణములకు వెలువరింప బడుచున్నదని తెలియనది.

గమనిక :- ఏజాతినైనను ఒకపర్యాయమునుటకు, (ముక్తాయిగ) ముమ్మారనుటకు, త్రికాల మనుటకు, ఏ గతిలో ఆ జాతి త్రికాలమనుటకు ఒకే సూత్రముచే లెక్కచేయబడినదని గ్రహించునది.

1. గతిభేదజాతి ఏకవారము

వి :- జాతి అక్షర సంఖ్యను గమన సంఖ్యచే భాగించిన ఆ గమనము నందలి క్రియల సంఖ్య వచ్చును.

ఏకవారజాతి గతిభేద క్రియల

పథకము

జాతి రూపము	జాతి సంఖ్య	చ	త్రి	మి	ఖం	సం
		గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు
తదిగిణితో	5	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{2}{3}$	$\frac{5}{7}$	1	$\frac{5}{9}$
తద్దీంగిణితో	6	1 $\frac{1}{2}$	2	$\frac{6}{7}$	1 $\frac{1}{2}$	$\frac{6}{9}$
తద్దీంగిణితో	7	1 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	1	1 $\frac{2}{3}$	$\frac{7}{9}$
తద్దీంగీణితో	8	2	2 $\frac{2}{3}$	1 $\frac{1}{7}$	1 $\frac{2}{3}$	$\frac{8}{9}$
తద్దీంగీణితో	9	2 $\frac{1}{2}$	3	1 $\frac{2}{7}$	1 $\frac{2}{3}$	1

ఉదాహరణము

చతురశ్రగమనము :— ;, - త | దిగితొం || త

త్రిశ్రగమనము :— , - తది | గితొం || త

మిశ్రగమనము :— ; - తదిగితొం || త

ఖండగమనము :— తదిగితొం || త

సంక్లిష్టగమనము :— ;; - తదిగితొం || త

2. గతిభేద ముక్తాయి

వి :- జాతి అక్షరసంఖ్యను విచే గుణించి - గమనసంఖ్యచే భాగించిన గతిభేద ముక్తాయి క్రియల సంఖ్య వచ్చును.

ముక్తాయి గతిభేద క్రియల

పథకము

జాతి రూపము	జాతి సంఖ్య	ముక్తాయి సంఖ్య	చ	త్రి	మి	ఖం	సం
			గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు
తదిగితొం	5	15	3 $\frac{1}{2}$	5	2 $\frac{1}{2}$	3	1 $\frac{1}{2}$
తద్దీగితొం	6	18	4 $\frac{1}{2}$	6	2 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	2
తద్దీగితొం	7	21	5 $\frac{1}{2}$	7	3	4 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$
తద్దీగితొం	8	24	6	8	3 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$
తద్దీగితొం	9	27	6 $\frac{3}{4}$	9	3 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	3

ఉదా :-

చతురశ్రగమనము :— , - తదిగ | గితొం - తది | గితొం - త | దిగితొం || త

త్రిశ్రగమనము :— తదిగ | గితొం - త | దిగితొం - తది | గితొం || త

మిశ్రగమనము :— ;; - త | దిగితొం - తదిగ | గితొం - తదిగితొం || త

ఖండగమనము :— తదిగితొం | తదిగితొం | తదిగితొం || త

సంక్లిష్టగమనము :— ;, - తదిగితొం - త | దిగితొం - తదిగితొం || త

3. గతిభేద త్రికాలము

వి :- ఏ జాతినైనను త్రికాలము చేయుటకు జాతి అక్షరముల సంఖ్యను 7 చే గుణించి, గమనసంఖ్యచే భాగించిన ఆగమనము వందలి త్రికాల క్రియలసంఖ్య వచ్చును.

త్రికాల గతిభేద క్రియల

పథకము

జాతి రూపము	జాతి అక్షర సంఖ్య	త్రికాల అక్షర సంఖ్య	చ	తి	మి	ఖం	సం
			గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు	గతి క్రియలు
తదిగిణితో	5	35	8½	11½	5	7	8½
తధిగిణితో	6	42	10½	14	6	8½	4½
తద్వింగిణితో	7	49	12½	16½	7	9½	5½
తధింగిణితో	8	56	14	18½	8	10½	6½
తద్వింగిణితో	9	63	15½	21	9	12½	7

ఉదా :-

చతురశ్రగమనము :— , - త; | ,ది; | ,గి; | ,ణ; | ,తో; | , - త,ది | ,గి,ణ |
 ,తో, - త | దిగిణితో || త

త్రిశ్రగమనము :— , - త, | ;ది | ;, | గి; | ,ణ, | ;తో | ;, | - త,ది |
 ,గి, | ,ణ,తో | , - తది | గిణితో || త

మిశ్రగమనము :— త;ది; | ,గి;ణ, | ;తో; , - త | ,ది,గి,ణ, | తో, -
 తదిగిణితో || త

ఖండగమనము :— త్;ది | ;గి, | ;ణ; | ,తో; | - త,ది,గి | ,ణ,తోం, | -
తదిగిణతోం || త

సంకీర్ణగమనము :— , - త్;ది; | గి;ణ;తోం | ; - త,ది,గి, | ణ,తోం, -
తదిగిణతోం || త

4. ఏగతిలో ఆజాతి త్రికాలము

వి :- జాతి అక్షర సంఖ్యను వర్గముచేసి (అనగ ఆ సంఖ్యను ఆ సంఖ్యచే గుణించి),
త్రికాలసంఖ్య (7) చే గుణించినచో ఏగతిలో ఆజాతి త్రికాల అక్షరముల సంఖ్య
వచ్చును. మరియు, సోదాహరణమున జాతి హ్రస్వక్రియ ఒక్కంటికి రెట్టింపుగ తి గమన
ముగ క్రియావిభాగము వివరింపబడినదని తెలియ నగును.

సూత్రము :-	అక్షరములు	ప్రసేపితక్షరములు	క్రియలు
5. ఖండజాతి :- $5 \times 5 = 25$; $25 \times 7 = 175$		5	18
6. త్రిశ్రజాతి :- $6 \times 6 = 36$; $36 \times 7 = 252$		—	21
7. మిశ్రజాతి :- $7 \times 7 = 49$; $49 \times 7 = 343$		7	25
8. చతుశ్రజాతి:- $8 \times 8 = 64$; $64 \times 7 = 448$		—	28
9. సంకీర్ణజాతి :- $9 \times 9 = 81$; $81 \times 7 = 567$		9	32

ఉదా :-

5. ఖండజాతి } :- ;, - త; ; ; ; ; ; ; ది; ; ; ; ; ; ; గి; ; ; ; ; ; ; ణ; ; ; ; ; ; ; తో; ; ; ; ; ; ;
ఖం. X. 10 } ; ; ; ; ; ; ; తోం; ; ; ; ; ; ; , -
త్; ; ; ; ది; ; ; ; గి; ; ; ; ణ; ; ; ; తోం; ; ; ; , -
త్; ; ; ; ది; ; ; గి; ; ; ణ; ; ; తోం; ; ; | త

వరుస క్రియలు గల తాళములకు ముక్తాయి

వి :- దిగువ వివరింపదగు 10, 9, 8, 7, 6 గల వరుస క్రియల తాళములకు వివిధజాతి రూపభేదములతో ముక్తాయిగ అనుటకుగాను ఒకే సూత్రముచే గణితము చేయుపద్ధతిని సూచింపబడుచున్నది.

1. విశ్రంభంపెతాళమునకు 10 క్రియలు, 2. ఖండత్రిపుట తాళమునకు 9 క్రియలు, 3. చతురశ్రత్రిపుట (అది) తాళమునకు 8 క్రియలు, 4. త్రిశ్రత్రిపుట తాళమునకు 7 క్రియలు, 5. చతురశ్ర రూపకతాళమునకు 6 క్రియలని తెలియదగును.

ఏతాళమునకు ఎన్ని క్రియలుగలవో అన్ని క్రియల సంఖ్యను మొదటఉంచి, దీనికి రెండుసంఖ్యలక్రింద అంకెనువేసి, ఆ అంకెక్రింద అంకెను వేయవలెను. అనగ పైనచెప్పబడిన ప్రతితాళసంఖ్య తగ్గింపుసంఖ్యలకు జతులను నిర్ణయించుకొని ప్రతితగ్గింపును 4 అక్షరముల వంతున కాపుతో ముక్తాయిగ అనుచు, పైతగ్గింపునందు చివరసంఖ్యగల జాతిని త్రికాల మననచో ప్రతితాళమున 4 ఆవృతములకు సమగ్రహ సమమగును.

మఱియు, ఏగతిలో ఆజాతి మొదలుగా పైనిర్ణయముగల ముక్తాయిని లెక్కపంపకము చేసినచో అది తాళమున ఐదు గతిభేదములలో ఒకే ఆవృతమునకు సమగ్రహ సమమగును. ఈగతిభేదముక్తాయి 16 వ సూత్ర ప్రకరణమునందు సోదాహరణము చూడదగును.

గమనిక :- ఇందు మూడుముక్తాయిలు, ఒక త్రికాలముగలదు. ముక్తాయికి 3 సూత్రము 3 : 1 అనుటకు సూత్రము 9. (గాని ఇందు వివిధ అక్షరసంఖ్యలుగలమూడు క్రియముక్తాయిని 3 చే గుణింపదగును.) త్రికాలమునకు సు $3 \times 3 = 9; 9 + 7 = 16$. తాళక్రియల సంఖ్యను 16 సూత్రముచే గుణకము చేసినచో ముక్తాయి అక్షరసంఖ్య వచ్చును. మఱియు, అది తాళమున గతిభేద ఆజాతిసంఖ్యను 16 చే గుణించినచో ముక్తాయి అక్షర సంఖ్య తెలియదగును.

మూడు ముక్తాయిలనుధ్య 9 కాపులకు 36 అక్షరములుగ గ్రహించునది.

అదితాళమున ఉదాహరణము :-

‘ముక్తాయి విధానము’

ఈతాళమునకు క్రియలు 8 కి జతి :- తథీంగీణాతోం - తాంతాం (3 సార్లు)

పై అంకెకురెండుసంఖ్యలక్రింద 6 కి జతి :- తథీంగీణాతోం - తాంతాం (3 సార్లు)

ఈసంఖ్యక్రింద 5 కి జతి :- తదిగీణాతోం - తాంతాం (3 సార్లు)

చివరజాతి 5 త్రికాలము :- త; - ది; - గి; - ణ; - తోం;

త, - ది, - గి, - ణ, - తోం,

తదిగీణాతోం || త

సూత్రము :- $8+6+5=19$; $19 \times 3=57$.

ముక్తాయి అక్షరములు :- 57

కాపుఅక్షరములు :- 36

ఖండజాతి త్రికాలఅక్షరములు :- 35

$$8 \times 16 = 128$$

పంచతాళ ప్రకరణ ముక్తాయి

• పథకము

సెం.	తాళము	తాళ క్రియలు	జతి తగ్గింపు సంఖ్య			మూడు ముక్తాయిల సంఖ్య	కాపు అక్షరములు	తగ్గింపు చివరజాతి త్రికాల అక్షరములు	ముక్తాయి మొత్తం అక్షరములు	ముక్తాయి క్రియలు
			1	2	3					
1	విశ్రంభంపె	10	10	8	7	75	36	49	160	40
2	ఖండత్రిపుట	9	9	7	6	66	36	42	144	36
3	చ. త్రిపుట	8	8	6	5	57	36	35	128	32
4	త్రిశ్రత్రిపుట	7	7	5	4	48	36	28	112	28
5	చ. రూపకం	6	6	4	3	39	36	21	96	24

1. మిశ్రరూపం తాళము 10 క్రియలకు కిటతక తద్ధింగితో
2. ఖండత్రిపుట ,, 9 ,, తద్ధింగితో
3. చతురశ్రత్రిపుట ,, 8 ,, తద్ధింగితో
4. త్రిశ్రత్రిపుట ,, 7 ,, తద్ధింగితో
5. చతురశ్రరూపక ,, 6 ,, తద్ధింగితో

ముఖ్య సూత్రములు

మొదటివిధము :-

వి :- పదేపదే వాడుకగల 5, 6, 7, 8, 9 క్రియలుగల తాళములకు ప్రతి ఒక్కొక్క ద్రుతకాల (రెట్టింపు) సంఖ్యలకు అనగ 10, 12, 14, 16, 18 గల సూత్రములతో వివరింప బడుచున్నదగు 1. త్రిశ్రరూపక తాళమునకు 5 క్రియలు, 2. చతురశ్రరూపక తాళమునకు 6 క్రియలు, 3. త్రిశ్రత్రిపుట తాళమునకు 7 క్రియలు, 4. చతురశ్రత్రిపుట(ఆది)తాళమునకు 8 క్రియలు, 5. ఖండత్రిపుట తాళమునకు 9 క్రియలతో సోదాహరణమున క్రియావిభాగము గ్రహించదగును.

మఱియు, పై తాళములలో ఏగతిలో ఆజాతి ఒకే ఆవృతములో దిగువసూచింప బడెడి ముక్తాయిలు ప్రతితాళమున సమగ్రహ సమముగను.

గమనిక :- గంధమునందలి పై సూత్రముల వరుస అనుక్రమణికలో సూచింపబడి యున్నను, ఇందుప్రతితాళమునందు క్రియావిభాగముతో చదువరులకు సులభ గ్రాహ్యమగునని వివరించితిమి.

తాళక్రియల సంఖ్యకు రెట్టింపు సంఖ్యగల సూత్రములకు ముక్తాయరూపములు సూచింపబడుచున్నవి.

తాళపంచక ముక్తాయి

పథకము

తాళ క్రియలు	తాళము	సూత్రము	ముక్తాయి వివరము	విగతిలో ఆజాతి ముక్తాయి అక్షరములు				
				చ. గ.	త్రి. గ.	మి. గ.	ఖం. గ.	పం. గ.
5	త్రిశ్రరూపకము	10	ముక్తాయి, త్రికాలము	40	60	70	50	90
6	చతుశ్రరూపకము	12	త్రికాలము, విన్యాస ముక్తాయి	48	72	84	60	108
7	త్రిశ్రత్రిపుట	14	చ. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్ర ముక్తాయి	56	84	98	70	126
8	చతుశ్రత్రిపుట ఆది	16	ముక్తాయి, త్రికాలము, 3.2.1	64	96	112	80	144
9	ఖండత్రిపుట	18	త్రికాలము, జాతి 1 కా. 1 సారి " 2 కా. 2 సార్లు " 3 కా. 3 సార్లు	72	108	126	90	162

ఉదాహరణము :-

1. త్రిశ్రజాతి రూపకమున :- ముక్తాయి, త్రికాలము

చ. గ. 4 :- కీటతక కీటతక - కీటతకకీ, | ట, త, - క, కీట - తక కీటతక || తత్రి. గ. 6 :- తధింగిణతొం తధింగిణతొం - తధింగిణతొంత, ధి | ; గి,ణ - , తొం, తధిం - గిణతొం తధింగిణతొం || తమి. గ. 7 :- తద్దీంగిణతొం తద్దీంగిణతొం - తద్దీంగిణతొంత; ; ; | , దీం; ; ; గి,ణ - , తొం; , త; , దీం, - , గి,ణ, తొం, తద్దీంగిణతొం || త

ఖం. X. 5 :- తదిగితో - తదిగితో - తదిగితో

త;ది | ;గి;ణ; - ,తో; , త;ది,గి - ,ణ,తో, తదిగితో || త

సం. X. 9 :- తద్గితో తద్గితో - తద్గితో

త;,,ది | ;,,గి;,,ణ; - ;,,తో; , త;,,ది;గి - ;,,ణ;,,తో, తద్గితో || త

2. చ. 5 శ్రాంతి సూత్రమున :- త్రికాలము, విన్యాసముక్తాయి

చ. X. 4 :- కిట, - త;క, | కిటతక - కిటతక

కిటతక - త; , కిటతక - త; , కిటతక || త

త్రి. X. 6 :- త;ద్గి; - గి,ణ,తో, | త;ద్గితో - త;ద్గితో

త;ద్గితో - త; , త;ద్గితో - త; , త;ద్గితో || త

మి. X. 7 :- త;ది; - ,గి,ణ,తో, | త;ద్గితో - త;ద్గితో

త;ద్గితో - త; , త;ద్గితో - త; , త;ద్గితో || త

ఖం. X. 5 :- త;ది,గి - ,ణ,తో, | తదిగితో - తదిగితో

తదిగితో - త. తదిగితో - త; , తదిగితో || త

సం. X. 9 :- త;ది;గి - ;ణ;,,తో, | తద్గితో - తద్గితో

తద్గితో - త; , తద్గితో - త; , తద్గితో || త

3. త్రిశ్రాంతి త్రిపుట తాతమున :- చ. ముక్తాయి, త్రికాలము, త్రిశ్రముక్తాయి

చ. X. 4 :- కిటతక కిటతక - కిటతక

కి - ట,త, | క,కిట - తక కిటతక -

కిటతక కిట - తక కిటతక || త

త్రి. X. 6 :- తద్ధింగినాతోం తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం
 త,ధ - ,గి,నా | ,తోం, తద్ధిం - గినాతోం తద్ధింగినాతోం -
 తద్ధింగినాతోం తద్ధిం - గినాతోం తద్ధింగినాతోం || త

మి. X. 7 :- తద్ధింగినాతోం తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం
 త,; - ,దీం,;గి, - | ,తోం, త,;దీం, - ,గి,నా,తోం, తద్ధింగినాతోం -
 త,;దీం,గి,నా,తోం, త,;దీం, - ,గి,నా,తోం, త,;దీం,గి,నా,తోం, || త

ఖం. X. 5 :- తద్ధింగినాతోం తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం
 త,;ది - ,గి,నా, | ,తోం, త,;ది,గి - ,నా,తోం, తద్ధింగినాతోం -
 త,;ది,గి,నా,తోం, త,;ది,గి - ,నా,తోం, త,;ది,గి,నా,తోం, || త

సం. X. 9 :- తద్ధింగినాతోం తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం
 త,;;ది - ,;గి,;నా, | ;,తోం, త,;;ది,గి - ,;నా,తోం, తద్ధింగినాతోం
 త,;దీం,గి,నా,తోం, త,;దీం,గి - ,;నా,తోం, త,;దీం,గి,నా,తోం, || త

4. ఆదితాళమున :- ముక్తాయి, త్రికాలము, 3-2-1

చ. X. 4 :- కిటతక కిటతక - కిటతక
 కి, - ట,త, - క, కిట | తక కిటతక -
 కి,ట,త, - ,క, కి,ట, - త,క, కిటతక || త

త్రి. X. 6 :- తద్ధింగినాతోం తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం
 త,ధ - ,గి,నా - ,తోం, తద్ధిం | గినాతోం తద్ధింగినాతోం -
 త,ధ,;గి - నా,తోం; త,ధిం; - గి,నా,తోం, తద్ధింగినాతోం || త

మి. X. 7 :- తద్ధింగినాతోం తద్ధింగినాతోం - తద్ధింగినాతోం
 త,; - ,దీం,;గి,నా - ,తోం, త,;దీం, | ,గి,నా,తోం, తద్ధింగినాతోం -
 త,;ది,;గి, - ,నా,తోం; త,;ది, - ,గి,నా,తోం, తద్ధింగినాతోం || త

ఖం. X. 5 :- తద్గిణితో తద్గిణితో - తద్గిణితో

తద్, ది - ;గి,ణ; - ,తో; తద్, ది, గి | ,ణ,తో, తద్గిణితో -

తద్, ది, గి,ణ - ;తో; తద్, ది, గి - ,ణ,తో, తద్గిణితో || త

సం. X. 9 :- తద్గిణితో తద్గిణితో - తద్గిణితో

తద్, ది - ;గి,ణ; - ;తో; తద్, ది, గి | ,ణ,తో, తద్గిణితో -

తద్, ది, గి,ణ - ;తో; తద్, ది, గి - ,ణ,తో, తద్గిణితో || త

౧. ఖండజాతి త్రిపుటభాగమున :-

త్రికాలము, జాతి 1 కా. 1 సారి, 2 కా. 2 సార్లు, 3 కా. 3 సార్లు

చ. X. 4 :- కి,ట, - త,క, - కిటతక - కిటతక

కి, - ట,త, | క, కిట - తక కిట - తక కిటతక - కిటతక కిటతక || త

త్రి. X. 6 :- తద్గి, - గి,ణ,తో, - తద్గిణితో తద్గిణితో

తద్, గి - ;గి,ణ | ,తో, తద్గి - గిణితో తద్గి - గిణితో

తద్గిణితో - తద్గిణితో తద్గిణితో || త

మి. X. 7 :- తద్, ది, గి, - ;గి,ణ,తో, - తద్, ది, గి,ణ,తో, - తద్గిణితో

తద్, ది - ,ది, గి,ణ | ,తో, తద్, ది, గి, - ,గి,ణ,తో,

తద్, ది, గి, - ,గి,ణ,తో,

తద్గిణితో - తద్గిణితో తద్గిణితో || త

ఖం. X. 8 :- తద్, ది, గి - ,ణ,తో, - తద్గిణితో - తద్గిణితో

తద్, ది - ;గి,ణ; | ,తో; తద్, ది, గి - ,ణ,తో, తద్, ది, గి - ,ణ,తో,

తద్గిణితో - తద్గిణితో తద్గిణితో || త

సం. గ. 9 :- త్,దీం;గి - ;,ణా;తోం, - తద్దీంగీణాతోం - తద్దీంగీణాతోం

త్,దీం;గి - ;,ణా;తోం, త్,దీం;గి | ;,ణా;తోం,

త్,దీం;గి - ;,ణా;తోం, త్,దీం;గి | ;,ణా;తోం,

త్ద్దీంగీణాతోం - తద్దీంగీణాతోం తద్దీంగీణాతోం || త

ముఖ్య సూత్రములు

రెండవవిధము :-

వి :- 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలుగల అయిదుబాతుల సమ సంఖ్యలకు ముక్తాయి సూత్రములు గ్రంథానుక్రమణికలో సూచించినప్పటికి - ఇందుప్రతిబాతి అక్షరసంఖ్యలనగ 5, 6, 7, 8, 9 క్రియలుగల తాళములలో ఒకే ఆవృతమునకు ఏగతిలో ఆబాతి ముక్తాయిలు సమగ్రహ సమమునకు క్రియా విభాగమునో పేర్కొనబడుచున్నది.

తాళపంచక ముక్తాయి

పథకము

తాళ క్రియలు	తాళము	శ్రి శ్రి శ్రి	ముక్తాయి వివరము	ఏగతిలో ఆబాతి ముక్తాయి అక్షరములు				
				చ. గ.	త్రి. గ.	మి. గ.	ఖం. గ.	సం. గ.
5	త్రిశ్రరూపకము	5	చ. ముక్తాయి యి త్రి. సై. ముక్తాయి	20	30	35	25	45
6	చతురశ్రరూపకము	6	త్రిత్రిగమనకాల, సైకాలముక్తాయిలు	24	36	42	30	54
7	త్రిశ్రత్రిపుట	7	చ. ముక్తాయి యి త్రిశ్రముక్తాయి	28	42	49	35	63
8	చతురశ్రత్రిపుటఅది	8	జాతి 3, 2, 1 యి త్రి. సై. ముక్తాయి	32	48	56	40	72
9	ఖండత్రిపుట	9	త్రికాలము యి త్రి. సై. ముక్తాయి	36	54	63	45	81

ఉదాహరణము :-

1. త్రిశ్రూపకతాళమున:- చతుర్రముక్తాయి యీ త్రిశ్రపైకాల ముక్తాయి

చ. X. 4 :- చ :- కిటతక - కిటతక | కిటతక -

త్రి. పై :- కిటతక కిట - తక కిటతక || త

ఖం. X. 5 :- చ :- తదిగిణతొం - తదిగిణతొం | తదిగిణతొం -

త్రి. పై :- త,ది,గి,ణ,తొం, త,ది,గి - ,ణ,తొం, త,ది,గి,ణ,తొం, || త

త్రి. X. 6 :- చ :- తద్దింగిణతొం - తద్దింగిణతొం | తద్దింగిణతొం -

త్రి. పై :- త,ద్దింగి,ణ,తొం, త,ద్దింగి - గి,ణ,తొం, త,ద్దింగి,ణ,తొం, || త

మి. X. 7 :- చ :- తద్దింగిణతొం - తద్దింగిణతొం | తద్దింగిణతొం -

త్రి. పై :- త,ద్దింగి,ణ,తొం, త,ద్దింగి - ,గి,ణ,తొం, త,ద్దింగి,ణ,తొం, || త

చ. X. 8 :- చ :- తద్దింగీణతొం - తద్దింగీణతొం | తద్దింగీణతొం -

త్రి. పై :- తద్దింగీణతొం తద్దింగి - ,ణతొం తద్దింగీణతొం || త

సం. X. 9 :- చ :- తద్దింగీణతొం - తద్దింగీణతొం | తద్దింగీణతొం -

త్రి. పై :- త,ద్దింగి,ణ,తొం, త,ద్దింగి - ,ణ,తొం, త,ద్దింగి,ణ,తొం, || త

2. చతుర్ర శ్రూపకతాళమున:- త్రిశ్రగమన కాల, పైకాల ముక్తాయిలు

చ. X. 4 :- త్రి :- కిటత - క కిట | తక కి - టతక -

త్రి. పై :- కిటతక కిట - తక కిటతక || త

ఖం. X. 5 :- త్రి :- త,ది,గి,ణ,తొం, త,ది,గి,ణ,తొం, త,ది,గి,ణ,తొం, -

త్రి. పై :- త,ది,గి,ణ,తొం, త,ది,గి - ,ణ,తొం, త,ది,గి,ణ,తొం, || త

ప్రి. X. 6 :- ప్రి :- త,ధీం;గి,ణ - ,వొం, త,ధీం; | గి,ణ,వొం, త,ధీం;గి,ణ,వొం, -

ప్రి. పై :- త,ధీం;గి,ణ,వొం త,ధీం - గి,ణ,వొం త,ధీం;గి,ణ,వొం || త

మి. X. 7 :- ప్రి :- త,ధీం;గి,ణ - ,వొం; త,ధీం; | ;గి,ణ,వొం,
త,ధీం - ,దీం;గి,ణ,వొం, -

ప్రి. పై :- త,ధీం;గి,ణ,వొం, త,ధీం, - ,గి,ణ,వొం, త,ధీం;గి,ణ,వొం, || త

చ. X. 8 :- ప్రి :- త,ధీం;గి,ణ - ,వొం త,ధీం; | ,ణ,వొం త,ధీం - ,గి,ణ,వొం -

ప్రి. పై :- త,ధీం;గి,ణ,వొం త,ధీం;గి,ణ,వొం - ,ణ,వొం త,ధీం;గి,ణ,వొం || త

సం. X. 9 :- ప్రి :- త,ధీం;గి,ణ - ,వొం; త,ధీం;గి,ణ |
,;గి,ణ,వొం, త,ధీం;గి,ణ - ,వొం;గి,ణ,వొం;

ప్రి. పై :- త,ధీం;గి,ణ,వొం, త,ధీం;గి,ణ - ,వొం;గి,ణ,వొం, -
త,ధీం;గి,ణ,వొం, || త

వి. త్రిశ్రుతిపుట తాళమున.- చతురశ్రముక్తాయి & త్రిశ్రముక్తాయి

చ. X. 4 :- చ :- కిటశ - కిటశ - కిటశ |

ప్రి :- కిటశ - కిట | కి కి - కిటశ || త

ఖం. X. 5 :- చ :- త,ధీం;గి,ణ - త,ధీం;గి,ణ - త,ధీం;గి,ణ |

ప్రి :- త,ధీం;గి,ణ - ,వొం; త,ధీం;గి,ణ | ;గి,ణ,వొం;
త,ధీం - ,గి,ణ,వొం; || త

త్రి. X. 6 :- చ :- తద్ధింగినాతో - తద్ధింగినాతో - తద్ధింగినాతో ।

త్రి :- తద్ధింగినా - ,తో, తద్ధింగి ; గినాతో,
తద్ధింగి - ,గినాతో, ॥ త

ఐ. X. 7 :- చ :- తద్ధింగినాతో - తద్ధింగినాతో - తద్ధింగినాతో ।

త్రి :- తద్ధింగింగినా - ,తో, తద్ధింగి ; గినాతో,
తద్ధింగి - ,గినాతో, ॥ త

చ. X. 8 :- చ :- తద్ధింగినాతో - తద్ధింగినాతో - తద్ధింగినాతో ।

త్రి :- తద్ధింగినా - ,తో తద్ధింగి , గినాతో తద్ధింగి - ,గినాతో ॥ త

సం. X. 9 :- చ :- తద్ధింగినాతో - తద్ధింగినాతో - తద్ధింగినాతో ।

త్రి :- తద్ధింగింగినా - ,తో, తద్ధింగి ; గినాతో,
తద్ధింగి - ,గినాతో, ॥ త

4. చతురశ్చక్రపుట (అది) తాళమున - జాతి 3, 2, 1 య త్రి. పై. ముక్తాయి

చ. X. 4 :- 3 :- కి;ట - ;త, - ,క; -

2 :- కి,ట, | త,క, -

1 :- కిటతక ।

త్రి. పై - కిటతక కిట - తక కిటతక ॥ త

ఖం. X. 5 :- 3 :- త;ది, - ,గినా - ;తో; -

2 :- త,ది,గి | ,గా,తో, -

1 :- తదిగినాతో ।

త్రి. పై :- త,ది,గినా,తో, త,ది,గి - ,గా,తో, త,ది,గి గా,తో, ॥ త

(బి)

౫. 6 :- 8 :- త;ధీం, - ;గి; - ణ;తొం; -

2 :- త;ధీం; | గి,ణ,తొం, -

1 :- తధీంగిణతొం |

(బి. పై :- తధీంగిణతొం తధీం - గిణతొం తధీంగిణతొం || త

మి. ౫. 7 :- 8 :- త;;ధిం - ;గి, - ,ణ;తొం; -

2 :- త;దీం, | ,గి,ణ,తొం, -

1 :- తదీంగిణతొం |

(బి. పై :- త;దీం;గి,ణ,తొం, త;దీం, - ,గి,ణ,తొం, త;దీం;గి,ణ,తొం, || త

చ. ౫. 8 :- 8 :- త;ధీం; - ,గీ;;ణ - ;;తొం; -

2 :- త;ధీం;గీ | ,ణ;తొం, -

1 :- తధీంగీణతొం |

(బి. పై :- తధీంగీణతొం తధీంగి - ,ణ;తొం తధీంగీణ;తొం || త

సం. ౫. 9 :- 8 :- త;;దీం, - ;గి;; - ణ;;తొం; -

2 :- త;దీం;గి | ,ణ;తొం, -

1 :- తదీంగీణతొం |

(బి. పై :- త;దీం;గీ;ణ;తొం, త;దీం;గి - ;,ణ;తొం, త;దీం;గీ;ణ;తొం, || త

5. ఖండప్రిపుటతాళమున :- ప్రికాలము & (బి. పై. ముక్తాయి

చ. ౫. 4 :- 1 వ కాలము :- 8; - ట; - త; - క; -

2 వ కాలము :- 8,ట, | త,క, -

3 వ కాలము :- 8టతక |

(బి. పై :- 8టతక 8ట - తక 8టతక || త

ఖం. X. 5 :- 1 వ కాలము :- త;ది - ;గి, - ;ణ; - ,తొం; -

2 వ కాలము :- త,ది,గి | ,ణ,తొం, -

3 వ కాలము :- తదిగిణతొం |

(తి. పై :- త ది,గి,ణ,అం, త,ది,గి - ,ణ,తొం, త,ది,గి, . ,అం, || త

బ్రి. X. 6 :- 1 వ కాలము :- త;ద్ధిం- ;;; - గి,ణ, - ,తొం; -

2 వ కాలము :- త,ద్ధిం; | గి,ణ,తొం, -

3 వ కాలము :- తద్ధింగిణతొం |

(తి. పై :- తద్ధింగిణతొం తద్ధి - గిణతొం తద్ధింగిణతొం || త

మ. X. 7 :- 1 వ కాలము :- త;ద్దీ - ,ద్దీ; - ;గి,ణ - ,తొం; -

2 వ కాలము :- త;ద్దీ, | , గి,ణ,తొం, -

3 వ కాలము :- తద్దీంగిణతొం |

(తి. పై :- త;ద్దీంగి,ణ,తొం, త;ద్దీం,-గి,ణ,తొం,
త;ద్దీ,గి,ణ,తొం, || త

చ. X. 8 :- 1 వ కాలము :- త;ద్ధిం; - ;గీ, - ;ణా, - ;తొం; -

2 వ కాలము :- త,ద్ధిం;గీ | ,ణా;తొం, -

3 వ కాలము :- తద్ధింగీణాతొం |

(తి. పై :- తద్ధింగీణాతొం తద్ధింగి - ,ణాతొం తద్ధింగీణాతొం || త

షం. X. 9 :- 1 వ కాలము :- త;ద్దీం,దిం - ;;;గీ - ;;;ణా, - ;;;తొం; -

2 వ కాలము :- త;ద్దీం;గీ | ;,ణా;తొం, -

3 వ కాలము :- తద్దీంగీణాతొం |

(తి. పై :- త;ద్దీం;గీ;ణా;తొం, త;ద్దీం;గి - ;,ణా;తొం,
త;ద్దీం;గీ;ణా;తొం, || త

ముఖ్యసూత్రములు

మూడవవిధము :-

వి :- 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలుగల అయిదుజాతుల అక్షరసంఖ్యకు అర్థభాగము (అనగా పైసంఖ్యలలో $\frac{1}{2}$ నగము) ముఖ్యసూత్ర నిర్ణయముగ వివిధముక్తాయిల కలియకతో ప్రతితాళమునకు సూచింపబడు చున్నది. ఇందుప్రతిజాతి అక్షరసంఖ్య అనగ 5, 6, 7, 8, 9 క్రియలుగల తాళములలో ఒకే ఆవృతమునకు ముక్తాయిలు నమగ్రహ సమమగును.

పాఠకులకు ప్రకరణము సులభముగ గ్రహించుటకుగాను చతురశ్రజాతి 'కిటతక' అనేది ప్రయోగము ముందుగ ప్రతితాళమునకు క్రియావిభాగము వివరింపబడు చున్నది.

గమనిక :- ఇందు ఆదితాళమున ఏగతిలో ఆజాతి జాతియొక్కముక్తాయి మొత్తముసంఖ్య క్షరముల వంతున ప్రతిక్రియకు క్రియావిభాగమున లయగమనము గ్రహించ దగును.

మఱియు, ముఖ్యసూత్రములు మూడువిధములుగ వివరించడమైనది. గ్రంథ మందలి 108 సూత్రములలో రెండవవిధము అనగ 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలు గలసూత్రములు సూచింపబడినందున ఇక్కడ అనుక్రమణికలో పై సంఖ్యలకు రెట్టింపు సంఖ్యలు, $\frac{1}{2}$ నగము సంఖ్యలుగల సూత్రములను వివరించు చుంటిమి.

తాళవంపక ముక్తాయి

పథకము

తాళ క్రియలు	తాళము	సూత్రము	ముక్తాయి వివరము	ఏగతిలో ఆజాతి ముక్తాయి అక్షరములు				
				చ. శ.	త్రి. గ.	మి. గ.	ఐ. గ.	సం. గ.
5	త్రిశ్రరూపకము	2½	త్రి. శం, త్రి. పై, చ. పై కాలం	10	15	17½	12½	22½
6	చతురశ్రరూపకము	3	చతురశ్రముక్తాయి	12	18	21	15	27
7	త్రిశ్రత్రిపుట	3½	జాతి చ, త్రి, త్రి-పై, చ. పైకాలం	14	21	24½	17½	31½
8	చతురశ్రత్రిపుట అది	4	త్రిశ్రముక్తాయి	16	24	28	20	36
9	ఐంద్రత్రిపుట	4½	కాల, పైకాలముల చ. ముక్తాయి	18	27	31½	22½	40½

ఉదాహరణము :-

1. త్రిశ్రజాతిరూపకమున :- జాతి త్రిశ్రం, త్రిశ్రపైకాలము, చ. పైకాలము

చ. గ. 4 :- త్రి :- కి;ట - ;త, | ,క; -

త్రి. పై :- కి;ట;త, - ,క;

చ. పై :- కిటతక ||

ఖం. గ. 5 :- త్రి :- త;ది, - ,గి;ణ | ;తోం; -

త్రి. పై :- త;ది;గి;ణ - ;తోం;

చ. పై :- తదిగిణతోం ||

త్రి. గ. 6 :- త్రి :- త;ధి; - ;గి; | ణ;తోం; -

త్రి. పై :- త;ధిం;గి; - ణ;తోం;

చ. పై :- తధింగిణతోం ||

మ. గ. 7 :- త్రి :- త;;,ది - ;;,గి, | ,ణ;తోం; -

త్రి. పై :- త;;,దీం;గి, - ,ణ;తోం;

చ. పై :- తదీంగిణతోం ||

చ. గ. 8 :- త్రి :- త;ధిం;, - ,గీ;ణ | ;;,తోం; -

త్రి. పై :- త;ధిం;గీ;ణ - ;;,తోం;

చ. పై :- తధింగీణతోం ||

నం. గ. 9 :- త్రి :- త;;,దీం, - ;,గీ;; | ణ;;తోం; -

త్రి. పై :- త;;,దీం;గీ;; - ణ;;తోం;

చ. పై :- తదీంగీణతోం ||

2. చతురశ్రజాతి రూపకతాళమున :— చతురశ్రముక్తాయి

చ. గ. 4 :— కిట, — త,క, | కిట, — త,క, — కిట, — త,క, ||

ఖం. గ. 5 :— త,ది,గి — ,ణ,తొం, | త,ది,గి — ,ణ,తొం, ► త,ది,గి — ,ణ,తొం, ||

త్రి. గ. 6 :— త,ధీం; — గి,ణ,తొం, ► |

త,ధీం; — గి,ణ,తొం, ► త,ధీం; — గి,ణ,తొం, ||

ఘ. గ. 7 :— త,దీం, — ,గి,ణ,తొం, ► |

త,దీం, — ,గి,ణ,తొం, ► త,దీం, — ,గి,ణ,తొం, ||

చ. గ. 8 :— త,ధీం;గీ — ;ణా;తొం, |

త,ధీం;గీ — ;ణా;తొం, ► త,ధీం;గీ — ;ణా;తొం, ||

సం. గ. 9 :— త,దీం;గి — ;ణా;తొం, |

త,దీం;గి — ;ణా;తొం, ► త,దీం;గి — ;ణా;తొం, ||

3. త్రిశ్రజాతి త్రిపుటతాళమున :— చతురశ్ర, త్రిశ్ర, త్రి. పై, చ.పైకాలము

చ. గ. 4 :— చ :— కిట, — త,క, —

త్రి :— కిట | ;త, - ,క; |

త్రి. పై :— కిట;త, — ,క;

చ. పై :— కిటతక ||

ఖం. గ. 5 :— చ :— త,ది,గి — ,ణ,తొం, —

త్రి :— త,ది, | ,గి;ణ — ;తొం; |

త్రి. పై :— త,ది;గి;ణ — ;తొం;

చ. పై :— తదిగిణతొం ||

త్రి. X. 6 :- చ :- త,ధీం; - ,ని,ణ,తోం, -

త్రి :- త;ధీం, | ;,ని; - ,ణ,తోం; |

త్రి. పై :- త;ధీం;;గీ; - ,ణ,తోం;

చ. పై :- తధీంగిణతోం ||

మి. X. 7 :- చ :- త;దీం, - ,ని,ణ,తోం, -

త్రి :- త;;దీం | ;;ని, - ,ణ,తోం; |

త్రి. పై :- త;;దీం;;గీ, - ,ణ,తోం;

చ. పై :- తద్దీంగిణతోం ||

చ. X. 8 :- చ :- త,ధీం;గీ - ;ణ,తోం, -

త్రి :- త;ధీం;, | ,గీ;;ణ - ;;తోం; |

త్రి. పై :- త;ధీం;గీ;;ణ - ;;తోం;

చ. పై :- తధీంగీణతోం ||

సం. X. 9 :- చ :- త;దీం;గీ - ;,ణ,తోం, -

త్రి :- త;;దీం, | ;,గీ;; - ,ణ,తోం; |

త్రి. పై :- త;;దీం;;గీ;; - ,ణ,తోం;

చ. పై :- తద్దీంగీణతోం ||

4. చతురశ్రజాతిత్రిపుట (ఆది) తాళమున :- త్రిశ్రముక్తాయి

చ. X. 4 :- కి, ట - ,త, - క, ► కి - ,ట, | త,క - , ► కి, | ట,త - ,క, ||

ఖం. X. 5 :- త;;;;ది;; - ,గి;;;;ణ;; - ,తోం;;; ►

త;; - ,ది;;;;గి;, | ;;ణ;;;;తోం; - ;;, ►

త;;;ది, | ;;;గి;;;ణ - ;;;తోం;;; ||

త్రి. X. 6 :- త్త;ద్ధిం; - ;గి;ణ; - ;తోం; ►

త్త; - ;ద్ధిం; | గి;ణ;తోం, - ;

త్త;ద్ధిం; | ;గి; - ;ణ;తోం; ||

మి. X. 7 :- త్త;ద్ధిం; - ;గి;ణ; - ;తోం; ►

త్త; - ;ద్ధిం; | గి;ణ;తోం, - ;

త్త;ద్ధిం; | ;ద్ధిం;గి; - ;ణ;తోం; ||

చ. X. 8 :- త,ద్ధిం; - గి;ణ - ;తోం, ► త, - ద్ధిం;గి; | ;ణ; - తోం, ►

త,ద్ధిం | గి; - ణ;తోం, ||

నం. X. 9 :- త;ద్ధిం; - ;గి;ణ; - ;తోం; ►

త్త; - ;ద్ధిం; | గి;ణ;తోం, - ;

త్త;ద్ధిం; | ;ద్ధిం;గి; - ;ణ;తోం; ||

6. ఖండజాతి త్రిపుట శాకమున :- కాల, పైకాలముల చ. ముక్తాయిలు

చ. X. 4 :- కిట, - త,క, ► కిట, - త,క, ► కిట, | త,క, -

కిటతక | కిటతక - కిటతక ||

ఖం. X. 5 :- త,ది,గి - ,ణ,తోం, ► త,ది,గి - ,ణ,తోం, ► త,ది,గి | ,ణ,తోం, -

తదిగిణతోం | తదిగిణతోం - తదిగిణతోం ||

తి. X. 6 :- తద్ధిం - గిణతోం ► తద్ధిం - గిణతోం ► తద్ధిం | గిణతోం-

తద్ధింగిణతోం | తద్ధింగిణతోం - తద్ధింగిణతోం ||

మి. X. 7 :- త;ద్ధిం,గి,ణ,తోం, ► త;ద్ధిం, - ,గి,ణ,తోం, ► త;ద్ధిం, | ,గి,ణ,తోం, -

తద్ధింగిణతోం | తద్ధింగిణతోం - తద్ధింగిణతోం ||

చ. X. 8 :- త,ద్ధిం;గి; - ;ణ;తోం, ► త,ద్ధిం;గి; - ;ణ;తోం, ► త,ద్ధిం;గి; | ;ణ;తోం, -

తద్ధింగిణతోం | తద్ధింగిణతోం - తద్ధింగిణతోం ||

నం. X. 9 :- త;ద్ధిం;గి;-ణ;తోం, ► త;ద్ధిం;గి;-ణ;తోం, ► త;ద్ధిం;గి; | ;ణ;తోం, -

తద్ధింగిణతోం | తద్ధింగిణతోం - తద్ధింగిణతోం ||

తాత్పర్యక్రియాక్షరములకు తగ్గింపు

వి :- వాచకశబ్దాల తాళములలో 1. త్రిశ్రయాపకము, 2. చతురశ్రయాపకము, 3. త్రిశ్రత్రిపుట, 4. చతురశ్రత్రిపుట (ఆది), 5. ఖండజాతి త్రిపుట తాళములలో ప్రతి తాళక్రియల సంఖ్యనుండి - తగ్గింపు చివరసంఖ్య 1 వరకు దిగువ పథకమునందు సూచించిన తాళగమనములలో ప్రతితాళమున - ప్రతితగ్గింపు ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమముగను. యీ తగ్గింపు త్రికాలముగ అనినచో లయసౌందర్యము ఇంపుగ ఉండుటకు గాను వివరింపబడుచున్నది.

సూత్రము :- తాళక్రియల సంఖ్యకు 1 కలిపి, 2 చే భాగించినచో తాళగమనమార్గము తెలియదగును. అనగ ఏ తాళమునకు ఏగతిభేదము నడుచునది తెలియును.

గమనిక :- ఈగమన సంఖ్యలలో $\frac{1}{2}$ వచ్చినయెడల పైకాల గతిగ వాడదగును. అనగ $\frac{1}{2}$ కు 7 మిశ్రగమనముగను, $\frac{1}{4}$ కు 9 సంకీర్ణగమనము గను, గ్రహించవలెను.

తాళగమన పథకము

సం	తాళములు	తాళ క్రియలు	గతిభేదము	తగ్గింపునంబు విధానము	తగ్గింపు అక్షరముల మొత్తం
1	త్రిశ్రయాపకము	5	త్రిశ్రగమనము	$5+4+3+2+1=$	15
2	చతురశ్రయాపకము	6	మిశ్రగమనము	$6+5+4+3+2+1=$	21
3	త్రిశ్రత్రిపుట	7	చతురశ్రగమనము	$7+6+5+4+3+2+1=$	28
4	చతురశ్రత్రిపుట (ఆది)	8	సంకీర్ణగమనము	$8+7+6+5+4+3+2+1=$	36
5	ఖండత్రిపుట	9	ఖండగమనము	$9+8+7+6+5+4+3+2+1=$	45

ప్రయోగమున తగ్గింపుసంఖ్యలకు శబ్దవివరము

తగ్గింపుసంఖ్య

శబ్దము

9 : _____ త ద్దీ ం గీ నా తొ ం

8 : _____ త థీ ం గీ నా తొ ం

7 : _____ త ద్దీ ం గీ నా తొ ం

6 : _____ త థీ ం గీ నా తొ ం

5 : _____ త ది గీ నా తొ ం

4 : _____ కిటతక

3 : _____ త కిట

2 : _____ తక

1 : _____ త

ఉదా :- 1. త్రిశ్రజాతి రూపకళాశము :- త్రిశ్రగమనము

1 వ కాలము :- తదిగి - నాతొం కి | టతక - తకిట - తక త ||

2 వ కాలము :- తదిగినాతొం కి - టతక తకిట | తక త ► తదిగి - నాతొం
కిటతక - తకిట తక త ||3 వ కాలము :- తదిగినాతొం కిటతక తకిట - తక త ► తదిగినాతొం
కిటతక | తకిట తక త ►
తదిగినాతొం కి - టతక తకిట తక త ► తదిగి - నాతొం
కిటతక తకిట తక త ||

2 చతురశ్రజాతిరూపకతాళము :— మిశ్రగమనము

1 వ కాలము :— త, ధీం; గి - , ణ, తొం, త, | ది, గి, ణ, తొం - , కి, ట, త, - క,
త, కి, ట - , త, క, త, ||

2 వ కాలము :— తధీంగిణతొం త - దిగిణతొం కిటత | క తకిట తక త -
తధీంగిణతొం త - దిగిణతొం కిటత - క తకిట తక త ||

3 వ కాలము :— తధీంగిణతొం తదిగిణతొం కిటత - క తకిట తక త
తధీంగిణతొం త | దిగిణతొం కిటతక తకిట తక త
తధీంగిణతొం తదిగిణతొం కిటత - క తకిట తక త
తధీంగిణతొం త - దిగిణతొం కిటతక తకిట తక త ||

3, త్రిశ్రజాతిత్రిపుటతాళము :— చతురశ్రగమనము

1 వ కాలము :— తద్దీం - గిణతొం త - ధీంగిణ | తొం తదిగి - ణతొం
కిట - తక తకి - ట తక త ||

2 వ కాలము :— తద్దీంగిణతొం త - ధీంగిణతొం తదిగి - ణతొం కిటతక
తకి | ట తక త తద్దీం - గిణతొం తద్దీంగిణ - తొం
తదిగిణతొం కిట - తక తకిట తక త ||

3 వ కాలము :— తద్దీంగిణతొం తద్దీంగిణతొం తదిగి - ణతొం కిటతక తకిట తక త
తద్దీం - గిణతొం తద్దీంగిణతొం తదిగిణతొం కిట | తక తకిట తక త
తద్దీంగిణతొం త-ధీంగిణతొం తదిగిణతొం కిటతక తకి - ట తక త
తద్దీంగిణతొం తద్దీంగిణ - తొం తదిగిణతొం కిటతక తకిట తక త ||

4. చతురశ్రజాతి త్రిపుట (అది) తాళము :— సంకీర్ణగమనము

1 వ కాలము :— త,ధిం;గీ, - ,ణా;తొం, త, - ;దీం;గి,ణా, తొం, త,ధిం; | గి,ణా,తొం, త,ది - ,గి,ణా,తొం, కి, | ట,త,క, త,కి - ,ట, త,క, త, ||

2 వ కాలము :— తధింగీణాతొం త - ,దీంగిణాతొం తధిం - గిణాతొం తదిగిణాతొం కి - టతక తకిట తక త | తధింగీణాతొం త - ,దీంగిణాతొం తధిం | గిణాతొం తదిగిణాతొం కి - టతక తకిట తక త ||

3 వ కాలము :— తధింగీణాతొం తద్దీంగిణాతొం తధిం - గిణాతొం తదిగిణాతొం కిటతక తకిట తక త | తధింగీణాతొం తద్దీంగిణాతొం తధిం - గిణాతొం తదిగిణాతొం కిటతక తకిట తక త | తధింగీణాతొం తద్దీంగిణాతొం తధిం - గిణాతొం తదిగిణాతొం కిటతక తకిట తక త | తధింగీణాతొం తద్దీంగిణాతొం తధిం - గిణాతొం తదిగిణాతొం కిటతక తకిట తక త ||

5. ఖండజాతి త్రిపుట తాళము :— ఖండగమనము

1 వ కాలము :— తద్దీంగి - ,ణాతొం త - ధింగీణా - ,తొం త,దిం - ,గిణాతొం త | ధింగీణాతొం - తదిగిణాతొం | కిటతక త - కిట తక త ||

2 వ కాలము :— తద్దీంగీణాతొం త - ధింగీణాతొం త,దిం - ,గిణాతొం తధింగిణాతొం - తదిగిణాతొం కిటతక త - కిట తక త | తద్దీంగి | ,ణాతొం తధింగీణా - ,తొం తద్దీంగిణాతొం త | ధింగీణాతొం తదిగిణాతొం - కిటతక తకిట తక త ||

3 వ కాలము :- తద్ధింగీణాతో తద్ధింగీణాతో త,దిం - ,గిణతో తద్ధింగీణతో
 తద్ధింగీణతో కిటతక త-కిట తక త తద్ధింగీణతో తద్ధింగీణ-తో
 తద్ధింగీణతో తద్ధింగీణతో తద్ధింగీణతో - కిటతక తకిట తక త
 తద్ధింగీణతో త | ధింగీణతో తద్ధింగీణతో తద్ధింగీణతో -
 తద్ధింగీణతో కిటతక తకిట తక త తద్ధింగీ ,ణతో తద్ధింగీణతో
 తద్ధింగీణతో త - ధింగీణతో తద్ధింగీణతో కిటతక తకిట తక త ||

తద్ధింపు ముక్తాయి

వి :- 5, 6, 7, 8, 9 క్రియలుగల తాళములలో ప్రతి తాళమునకు 8,4,5,6,7,8,9 సంఖ్యలుగల జాతులు దిగువ వివరింపబడు తద్ధింపు ముక్తాయి విధానముగ ఏజాతిని అనెదమో ఆజాతి అక్షరములను ముక్తాయమధ్య రెండు పర్యాయములు కాపుచేసి అనినచో పలికెడిజాతి అక్షరములెన్నో అన్ని ఆవృతములలో సమగ్రహ సమమగును. పై ఐదు తాళములకు వేరువేరుగ వివరణోదాహరణ సూత్రములు సూచింపబడుచున్నవి.

గమనిక :- 5, 6 క్రియలుగల తాళములకు పలికెడిజాతి అక్షరములను రెండుకాపులతో తద్ధింపు ముక్తాయివచ్చును. 7 క్రియలుగల త్రిశక్తిపుట తాళములో పైకాల జాతి అక్షరముల రెండు కాపులతో తద్ధింపుముక్తాయి వచ్చును.

మఱియు, 6, 9 క్రియలుగల తాళములకు తద్ధింపుముక్తాయి మధ్య కాపులు లేవని గ్రహించదగును.

త్రిశక్తి రూపకతాళము

వి :- త్రిశక్తిరూపక తాళములో 8, 4, 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలుగల ప్రతిజాతి అక్షరమక్షరమునకు 8+2+1 అక్షరముల వంతున తద్ధింపజేసి ముక్తాయిగ ముమ్మారనుటలో ఆజాతి అక్షరసంఖ్యను ముక్తాయమధ్య రెండుకాపులు చేసి అనినచో ఏజాతిని ఎన్ని అక్షరములలో అన్ని ఆవృతములుగ సమగ్రహ సమమగును.

సూత్రము :- $8+2+1 = 6$.

తగ్గింపు ముక్తాయి పథకము

జాతి	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	రెండుకాపుల సంఖ్య	ముక్తాయి మొత్తం	ఆవృత సంఖ్య
3	$3 \times 6 =$	18	6	60	3
4	$4 \times 6 =$	24	8	80	4
5	$5 \times 6 =$	30	10	100	5
6	$6 \times 6 =$	36	12	120	6
7	$7 \times 6 =$	42	14	140	7
8	$8 \times 6 =$	48	16	160	8
9	$9 \times 6 =$	54	18	180	9

ఉదాహరణము :-

3 :- 8 :- త;కి - ;ట, | ,

2 :- త,కి - ,ట,

1 :- త - కిట ► త, || ,

8 :- త; - కి;ట | ;

2 :- త, - కి,ట, -

1 :- తకిట ► త || ;

8 :- త, - ,కి; | ట;

2 :- త - ,కి,ట - ,

1 :- తకిట ||

4 :- 3 :- కి;ట - ;త, | ,క; -

2 :- కి,ట, - త,క, ||

1 :- కిటతక - త; , |

3 :- కి;ట - ;త, - ,క; ||

2 :- కి,ట, - త,క, |

1 :- కిటతక - త; , -

3 :- కి;ట || ;త, - ,క; |

2 :- కి,ట, - త,క, -

1 :- కిటతక ||

5 :- 3 :- త;ది - ;గి, | ,ణ; - తొం;

2 :- త - ,ది,గి || ,ణ,తొం - ,

1 :- తదిగి | ణతొం త, - ;,

3 :- త - ;ది, || ,గి; - ణ;తొం | ;

2 :- త, - ది,గి, - ణ,తొం, ||

1 :- తదిగిణ - తొం త; | ;

3 :- త, - ,ది, - గి;ణ || ;తొం, - ,

2 :- త,ది | ,గి,ణ - ,తొం,

1 :- త - దిగిణతొం ||

ఉటూకే అన్ని జాతులను గ్రహించదగును.

చతురశ్రజాతి రూపక తాళము

వి :- చతురశ్ర రూపక తాళములో 3,4,5,6,7,8,9 సంఖ్యలుగల జాతులు ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరమునకు 4+3+1 అక్షరముల వంతున తగ్గింపు ముక్తాయీగ ముమ్మారు అనినచో పలికెడి జాతి అక్షరములెన్నో అన్ని అవృతములలో ప్రతిజాతి సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :- ముక్తాయిమధ్య ఈ తొలమునందు కాపులు లేవని గ్రహించదగును.

సూత్రము :— $4+8+1=8$

తగ్గింపు ముక్తాయి పథకము

జాతి	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	ముక్తాయి మొత్తం	ఆవృత సంఖ్య
3	$3 \times 8 =$	24	72	3
4	$4 \times 8 =$	32	96	4
5	$5 \times 8 =$	40	120	5
6	$6 \times 8 =$	48	144	6
7	$7 \times 8 =$	56	168	7
8	$8 \times 8 =$	64	192	8
9	$9 \times 8 =$	72	216	9

ఉదాహరణము :-

3 :- 4 :- త; - కి; , ట; - 4 :- 4 :- కి; - ట; , త; - క; -
 8 :- త;కి - ;ట, - , 8 :- కి;ట - ;త, || ,క; -
 1 :- తకిట || 1 :- కిటతక ।

4 :- త; - కి; , ట; - 4 :- కి; - ట; - త; - క; , ||
 8 :- త;కి - ;ట, - , 8 :- కి;ట - ;త, । ,క; -
 1 :- తకిట || 1 :- కిటతక -

4 :- త; - కి; , ట; - 4 :- కి; - ట; , || త; - క; , ।
 8 :- త;కి - ;ట, - , 8 :- కి;ట - ;త, - ,క; -
 1 :- తకిట || 1 :- కిటతక ||

అటులనే అన్ని జాతులను గ్రహించదగును.

ప్రిశజాతి త్రిపుటతాళము

వి :- త్రిశ్రుతిపుట తాళములో 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలుగల జాతులు ప్రతిజాతి అక్షరమక్షరమునకు $4+3+2$ అక్షరముల వంతున ముక్తాయీమధ్య పైకాల జాతి అక్షరములను రెండు పర్యాయములుగ కాపుచేసి - తగ్గింపు ముక్తాయీని అనినచో పలికెడిజాతి అక్షరములెన్నో అన్ని ఆవృతములలో ప్రతిజాతి సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :- తగ్గింపు ముక్తాయీమధ్య పైకాలము అనగ 4 వ కాలమున జాతిఅక్షరములను 2 కాపులుగ అనునది. మరియు, ఈ తాళమునందలి 3, 5, 7, 9 సంఖ్యలుగల బేసి జాతుల ప్రయోగములక్రింద గ్రహించదగు గుర్తులు :-

సంకేతము గుర్తు

రెండక్షరములను ఒక అక్షరముగ అనుటకు :- _____

నాలుగుఅక్షరములను ఒక అక్షరముగ గ్రహించుటకు :- _____

కాపును గ్రహించుటకు :- ►

సూత్రము :- $4+3+2=9$.

తగ్గింపుముక్తాయీ పథకము

జాతి	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	తగ్గింపు సంఖ్య	ముక్తాయీ మొత్తం	ఆవృత సంఖ్య
3	$3 \times 9 =$	27	3	84	3
4	$4 \times 9 =$	36	4	112	4
5	$5 \times 9 =$	45	5	140	5
6	$6 \times 9 =$	54	6	168	6
7	$7 \times 9 =$	63	7	196	7
8	$8 \times 9 =$	72	8	224	8
9	$9 \times 9 =$	81	9	252	9

ఉదాహరణము :-

3 :- 4 :- త్త; - క్క; - ట్త; |

3 :- త్త;క; - ;ట్ట; - ,

2 :- త్త;క; - ;ట్ట; ► త్త; ||

4 :- త్త; - ,క; - ,ట్ట; | ,

3 :- త్త;క; - ;ట్ట; - ;

2 :- త్త;క; - ;ట్ట; ► త్త; ||

4 :- త్త; - ,క; - ,ట్ట; | ;

3 :- త్త; - క్క;ట్ట; - ;

2 :- త్త; - క్క;ట్ట; ||

4 :- 4 :- క్క; - ట్ట; త్త; | క; -

3 :- క్క;ట్ట - ;త్త; - ,క; ||

2 :- క్క;ట్ట - త్త;క; ► త్త; ,

4 :- క్క; | ట్ట; - ;త్త; - ;క; - ;

3 :- క్క; || ట్ట; - త్త;క; - ;

2 :- క్క; | ట్ట;త్త; - క; ► త్త; -

4 :- క్క; - ట్ట; || త్త; - క; -

3 :- క్క;ట్ట | ట్ట; - ,క; -

2 :- క్క;ట్ట - త్త;క; ||

5 :- 4 :- త్, - ది, - గి, | తా, - తో, -

8 :- త, - ది, - గి, || తా, - తో,

2 :- త, - ది, గి, | తా, తో, - ; ► త,

4 :- త - ది - గి || తా - తో -

8 :- త | ది - గి - తా, తో -

2 :- త || ది, గి - తా, తో - , ► త,

4 :- త, | ది, - గి, - తా, - తో, ||

8 :- త, - ది, - గి, | తా, తో, -

2 :- త, - ది, గి, - తా, తో, ||

6 :- 4 :- త, - ది, - గి, | తా, - తో, -

8 :- త, ది || గి, - తా, తో |

2 :- త, - ది - గి, తా, - తో, ► త, ||

4 :- త - ది - గి, | తా - తో -

8 :- త || ది - గి, - తా | తో

2 :- త - ది, గి - తా, తో, ► త, ||

4 :- త, - ది, - గి, | తా, - తో, -

8 :- త, || ది - గి - తా, | తో -

2 :- త, ది, - గి, - తా, తో, ||

7 :- 4 :- త; - ;;; - దిం; | ;;; - గి; - ;;; - తొం; ||

8 :- త; - ;;; - దిం; | గి; - ;;; - తొం; - ;

2 :- త; - ;;; - దిం; || గి; - ;;; - తొం; ► త; - ;;;

4 :- త; | ;;; - ;;; - దిం; - ;;; - గి; || ;;; - ;;; - తొం; - ;

8 :- త; | ;;; - ;;; - దిం; - ;;; - గి; - ;;; - తొం; ||

2 :- త - ;;; - దిం - ;;; - గి | ;;; - తొం - ;;; ► త; - ;;;

4 :- త; - ;;; || ;;; - ;;; - గి; | ;;; - ;;; - తొం; - ;

8 :- త; - ;;; - దిం || ;;; - గి; - ;;; - తొం; | ;

2 :- త; - ;;; - దిం; - ;;; - గి; - ;;; - తొం; ||

8 :- 4 :- త; - దిం; - ; | గి; - ; - ;;; - ; || తొం; -

8 :- త; - ; | గి; - ;;; - ;;; - తొం; ||

2 :- త; - గి; - ;;; | తొం; - ► త; -

4 :- త; - దిం; || ; - గి; - ; | ;;; - ; - తొం; -

8 :- త; - ; || ; - గి; - ;;; | ;;; - తొం; -

2 :- త; - గి; || ; - ;;; | తొం; - ► త; -

4 :- త; - దిం; - ; - గి; || ; - ;;; - ; | తొం; -

8 :- త; - ; - ; - గి; || ; - ;;; - ;;; - తొం; |

2 :- త; - గి; - ;;; | ;;; - తొం; ||

తగ్గింపు ముక్తాయి పథకము

జాతి	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	రెండుకాపు అకునంఖ్య	ముక్తాయి మొత్తం	అవృత సంఖ్య
3	$3 \times 10 =$	30	6	96	3
4	$4 \times 10 =$	40	8	128	4
5	$5 \times 10 =$	50	10	160	5
6	$6 \times 10 =$	60	12	192	6
7	$7 \times 10 =$	70	14	224	7
8	$8 \times 10 =$	80	16	256	8
9	$9 \times 10 =$	90	18	288	9

ఉదాహరణము :-

3 :- 4 :- త; , - కి; , - ట; , -

3 :- త; కి | ; ట, - ,

2 :- త, కి | , ట,

1 :- త - కిట > త, || ,

4 :- త; - , కి; - , ట; - ,

8 :- త; | కి; ట - ;

2 :- త, | కి, ట, -

1 :- తకిట > త || ;

4 :- త, - ; కి, - ; ట, - ;

8 :- త, | , కి; - ట;

2 :- త | , కి, ట - ,

1 :- తకిట ||

4 :- 4 :- కి; -ట; - త; - క; ,

3 :- కి;ట - ;త, , క; -

2 :- కి;ట, || త,క, -

1 :- కిటతక - ► త; , -

4 :- కి; , ట; , - త; , , క; , -

3 :- కి;ట || ;త, - ,క; -

2 :- కి;ట, - త,క, ,

1 :- కిటతక - ► త; , ,

4 :- కి; , - ట; , || త; , - క; , -

3 :- కి;ట - ;త, , క; -

2 :- కి;ట, , త,క, -

1 :- కిటతక ||

5 :- 4 :- త; , - ది; , - గి; , - ణ; , తొం; , -

3 :- త;ది , ;గి, - ,ణ; || తొం;

2 :- త - ,ది,గి - ,ణ,తొం - ,

1 :- తదిగి , ణతొం ► త, - ;

4 :- త , ;ది - ;గి || ;ణ - ;తొం - ;

3 :- త - ;ది, , గి; - ణ;తొం , ;

2 :- త, - ది,గి, || ణ,తొం, -

1 :- తదిగిణ - తొం ► త; - ;

4 :- త, , ;ది, - ;గి, , ణ, - ;తొం, || ;

3 :- త, - ,ది; - గి;ణ - ;తొం, , ,

2 :- త,ది - ,గి,ణ , తొం,

1 :- త - దిగిణతొం ||

6 :- 4 :- త; - ధి; - ం; - గి; | ణ; - త్తం; |

3 :- త;ధి - ం; || ,గి; - ణ;త్తం - ;

2 :- త, - ధిం; | గి,ణ, - త్తం,

1 :- తధి | ం గిణత్తం - త; || ;

4 :- త, - ధిం - ; - ;గి, | ;ణ, - ;త్తం, | ;

3 :- త, - ,ధిం, || ;గి - ;ణ, - ,త్తం; -

2 :- త,ధి, | ం,గి, - ణ,త్తం, |

1 :- తధింగి - ణత్తం త, || ; -

4 :- త; - ధిం - ; - ; | గి; - ణ; | త్తం; -

3 :- త;ధి || ం, - ,గి; - ణ;త్తం - ;

2 :- త, | ధిం - గి,ణ, | త్తం,

1 :- తధిం - ,గిణత్తం ||

7 :- 4 :- త; - ; - ధిం - ; - ; | గి; - ణ; | త్తం; -

3 :- త; || ;ధి, - ; - గి;ణ - ;త్తం, | ,

2 :- త; - ,ధిం, | ,గి,ణ - ,త్తం,

1 :- త || ,ధింగి - ణత్తం త, - ; - ,

4 :- త; | ; - ,ధిం, | ; - ,గి; || ,ణ; - ,త్తం; - ,

3 :- త; - ;,ధి | ; - ,గి; | ణ;త్తం - ;

2 :- త, || ;ధిం - ;గి, - ణ,త్తం, -

1 :- తద్ధిం | గిణత్తం త - ; | ;

4 :- త, - ; || ;ధిం - ; - ;గి, - ;ణ, | ;త్తం, - ;

3 :- త, | ; - ధి; || ;గి, - ,ణ; - త్తం;

2 :- త - ;,ధి | ;గి - ,ణ,త్తం | ,

1 :- త,ధిం - ,గిణత్తం ||

8 :- 4 :- త; - ధిం; - :: - గీ; | :: - ణా; | :: - తొం; ||

8 :- త;ధి - :: - ,గి; - ;,ణ | :: - ,తొం; |

2 :- త,ధిం - ;గీ || ;ణా - ;తొం, -

1 :- తధింగి - ,ణాతొం | ► త; - :: |

4 :- త; - ధిం; || :: - గీ; - ' :: - ణా; | :: - తొం; , |

8 :- త;ధి - :: || ,గి; - ;,ణ - :: - ,తొం; |

2 :- త,ధిం - ;గీ | ;ణా - ;తొం, ||

1 :- తధింగి - ,ణాతొం - ► త; - :: |

4 :- త; - ధిం; | :: - గీ; || :: - ణా; - :: - తొం; , |

8 :- త;ధి - :: | ,గి; - ;,ణ || :: - ,తొం; -

2 :- త,ధిం - ;గీ | ;ణా - ;తొం, |

1 :- తధింగి - ,ణాతొం ||

9 :- 4 :- త; - :: - డిం; - :: | గీ; - :: | ణా; - :: || తొం; -

8 :- త; - ;డిం - :: | గి; - ;,ణా | :: - తొం;

2 :- త || ;,డిం - ;,గి - ;,ణ - ;,తొం | ,

1 :- త,డిం - ,గి,ణ | ,తొం ► త, - :: || ;,

4 :- త - :: - ;,డి - :: | ;,గి - :: | ;,ణ - :: || ;,తొం - ;,

8 :- త - :: - ,డిం, | ;,గి - :: | ,ణా, - ;,తొం || ;

2 :- త, - ;డిం - ;గీ - ;,ణా | ;తొం, -

1 :- తడ్డిం | గీణా - తొం ► త; || :: - ;

4 :- త, - :: - ;డిం | :: - ;గీ | :: - ;ణా || :: - ;తొం, - ;

8 :- త, - :: | డిం; - ;గీ | :: - ణా; || ;తొం, - ,

2 :- త; - ,డిం, - ,గీ, | ,ణా, - ,తొం,

1 :- త | డింగి - ,ణాతొం ||

ఖండజాతి త్రిపుట తాళము

వి :- ఖండ త్రిపుట తాళములో 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 సంఖ్యలుగల ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరమునకు 3+4+3 అక్షరముల వంతున ముమ్మారు ముక్తాయిగ అనినచో పలికెడిజాతి అక్షరములెన్నో అన్ని ఆవృతములలో ఆజాతి ముక్తాయి సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :- ముక్తాయిమధ్య ఈ తాళమునందు కాపులు లేవని గ్రహించదగును.

సూత్రము :- $5+4+3 = 12$

తగ్గింపు ముక్తాయి పథకము

జాతి	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	ముక్తాయి మొత్తం	ఆవృత సంఖ్య
3	$3 \times 12 =$	36	108	3
4	$4 \times 12 =$	48	144	4
5	$5 \times 12 =$	60	180	5
6	$6 \times 12 =$	72	216	6
7	$7 \times 12 =$	84	252	7
8	$8 \times 12 =$	96	288	8
9	$9 \times 12 =$	108	324	9

ఉదాహరణము :-

3 :- 5 :- త, - ,కి; - ,ట, - ,

4 :- త - ,కి | ,ట - ,

8 :- త | ,కి, - ,ట; ||

5 :- త, - ,కి; - ,ట, - ,

4 :- త - ,కి | ,ట - ,

3 :- త | ,కి, - ,ట; ||

5 :- త, - ,కి; - ,ట, - ,

4 :- త - ,కి | ,ట - ,

8 :- త | ,కి, - ,ట; ||

4 :- 5 :- కి; - ,ట; - ;త, - ;క - ;; |

4 :- కి; - ట; , | త; , - క; , ||

8 :- కి;ట - ;త, - ,క; -

5 :- కి; - ,ట; | ;త, - ;క | ;; -

4 :- కి; , || ట; - త; , - క; , -

8 :- కి;ట - ;త, | ,క; -

5 :- కి; , | ,ట; - ;త, || ;క - ;; -

4 :- కి; - ట; , - త; , | క; , -

8 :- కి;ట | ;త, - ,క; ||

5 :- 5 :- త; , - ,ది; - ;గి, - ;ణ - ;; | తొం; - ,

4 :- త; | ,ది; - ,గి; || ,ణ - ,తొం; - ,

8 :- త; - ది;గి - ,ణ, | ,తొం; -

5 :- త; , | ,ది; - ;గి, || ;ణ - ;; - తొం; , -

4 :- త; - ,ది; | ,గి; - ,ణ; | ,తొం; - ,

8 :- త; || ది;గి - ;ణ, - ,తొం; -

5 :- త; , - ,ది; | ;గి, - ;ణ | ;; - తొం; , || ,

4 :- త; - ,ది; - ,గి; - ,ణ; - ,తొం; | ,

8 :- త; - ది;గి | ;ణ, - ,తొం; ||

ఇటులనే అన్ని జాతులను గ్రహించదగును.

త్రిశ్రజాతి రూపకతాళము

ఏ గతిలో ఆజాతి తగ్గింపు

వి :- త్రిశ్రజాతి రూపకతాళములో ఏగతిలో ఆజాతి జాతిఅక్షర సంఖ్యనుండి అక్షరమక్షరమునకు 4, 3, 2, 1 అక్షరముల వంతున తగ్గింపుగ అనినచో ఐదుజాతులు ఈతాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :- ఈవిధము తగ్గింపుముక్తాయి పథకమునందు వివరించిన సూత్రము 10 తగ్గింపు అక్షరముల మొత్తమునకు సమానము.

మఱియు, 5, 6, 7, 8, 9 క్రియలుగల తాళములకు ఉదాహరణమున క్రియా విభాగములో వేయబడిన అంకెలవంతున ప్రతిజాతి అక్షరగమనము తెలియదగునని సూచించడమైనది.

$$\text{సూత్రము :- } 4+3+2+1=10$$

గతిలో జాతి తగ్గింపు పథకము

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	తగ్గింపు విధానము
4 చ.	కిటతక	$4 \times 10 =$	40	5 క్రియలుగల ఈ త్రిశ్రరూపక తాళములో ప్రతిజాతి అక్షరమునకు 4, 3, 2, 1 అక్షరముల వంతున గమనము
5 సం.	తద్దిగిణతొం	$5 \times 10 =$	50	
6 త్రి.	తద్ధింగిణతొం	$6 \times 10 =$	60	
7 మి.	తద్ద్వింగిణతొం	$7 \times 10 =$	70	
9 సం.	తద్త్రింగిణతొం	$9 \times 10 =$	90	

త్రిశ్రరూపక తాళము

ఉదాహరణము :-

చతురశ్రజాతి ⁴ } :- 4 :- కి; ట; - త; క; , |
 చ. గ. } 3 :- కి;ట;త, - ,క;
 2 :- కి,ట, - త,క,
 1 :- కిటతక ||

ఘండజాతి ⁵ } :- 4 :- త;ది;గి, - ;ణ;తొం; , |
 ఘం. గ. } 3 :- త;ది;గి;ణ - ;తొం;
 2 :- త,ది,గి - ,ణ,తొం,
 1 :- తదిగిణతొం ||

త్రిశ్రజాతి ⁶ } :- 4 :- త;ధి;ం; - గి;ణ;తొం; , |
 త్రి. గ. } 3 :- త;ధిం;గి; - ణ;తొం;
 2 :- త,ధిం; - గి,ణ,తొం,
 1 :- తధింగిణతొం ||

మిశ్రజాతి ⁷ } :- 4 :- త;;;దీం;; - ;గి;ణ;తొం; , |
 మి. గ. } 3 :- త;;;దీం;;గి, - ,ణ;తొం;
 2 :- త;;;దీం, - ,గి,ణ,తొం,
 1 :- తద్దీంగిణతొం ||

సంక్షిప్తజాతి ⁹ } :- 4 :- త;;;దీం;;గి, - ;;ణ;;తొం; , |
 సం. గ. } 3 :- త;;;దీం;;గి;; - ణ;;తొం;
 2 :- త;;;దీం;గి - ;,ణ;;తొం,
 1 :- తద్దీంగీణతొం ||

చతురశ్రజాతి రూపకతాళము

ఏ గతిలో ఆజాతి తగ్గింపు

వి :- చతురశ్రజాతి రూపక తాళములో ఏ గతిలో ఆజాతి జాతిలక్షర సంఖ్యనుండి అక్షరమక్షరమునకు 2, 1 అక్షరములవంతున తగ్గింపు అనినచో ఐదు జాతులు ఈ తాళమున ఒకే ఆవృతములో సముగ్రహ సమమగును.

సూత్రము :— 3+2+1= 6

గతిలో జాతితగ్గింపు పథకము

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	తగ్గింపు విధానము
4 చ.	కిటతక	$4 \times 6 =$	24	6 క్రియలుగల ఈ చతురశ్ర రూపక తాళములో ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరమునకు 2, 1 అక్షరముల వంతున గమనము
5 బా.	తదిగిణితొం	$5 \times 6 =$	30	
6 త్రి.	తిథ్దీంగిణితొం	$6 \times 6 =$	36	
7 మి.	తద్దీంగిణితొం	$7 \times 6 =$	42	
9 సం.	తద్దీంగిణితొం	$9 \times 6 =$	54	

చతురశ్ర రూపకతాళము

ఉదాహరణము :—

చతురశ్రజాతి $\left\{ \begin{array}{l} 4 \\ \text{చ. గ.} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} :- 3 :- \text{కిట} - ; \text{శ}, 1, 2; - \\ 2 :- \text{కిట}, - \text{త}, \text{క}, - \\ 1 :- \text{కిటతక} \parallel \end{array} \right.$

$$\left. \begin{array}{l} 5 \\ \text{ఖండజాతి} \\ \text{ఖం. X.} \end{array} \right\} \begin{array}{l} :- 3 :- \text{త;ది, - ,గి;ణ | ;తొం; -} \\ 2 :- \text{త,ది,గి - ,ణ,తొం, -} \\ 1 :- \text{తదిగిణతొం ||} \end{array}$$

$$\left. \begin{array}{l} 6 \\ \text{త్రిశ్రజాతి} \\ \text{త్రి. X.} \end{array} \right\} \begin{array}{l} :- 3 :- \text{త;ధి; - ం;గి; | ణ;తొం; -} \\ 2 :- \text{త,ధిం; - ,గి,ణ,తొం, -} \\ 1 :- \text{తధింగిణతొం ||} \end{array}$$

$$\left. \begin{array}{l} 7 \\ \text{మిశ్రజాతి} \\ \text{మి. X.} \end{array} \right\} \begin{array}{l} :- 3 :- \text{త;;ది - ;;గి, | ,ణ;తొం; -} \\ 2 :- \text{త;;దీం, - ,గి,ణ,తొం, -} \\ 1 :- \text{తద్దీంగిణతొం ||} \end{array}$$

$$\left. \begin{array}{l} 9 \\ \text{సంక్షిప్తజాతి} \\ \text{సం. X.} \end{array} \right\} \begin{array}{l} :- 3 :- \text{త;;దీం, - ;;గి;; | ణ;;తొం; -} \\ 2 :- \text{త;;దీం;గి - ;;ణ;తొం, -} \\ 1 :- \text{తద్దీంగిణతొం ||} \end{array}$$

త్రిశ్రజాతి త్రిపుటతాళము

ఏగతిలో ఆజాతి తద్గింపు

వి :- త్రిశ్రజాతి త్రిపుటతాళములో ఏగతిలో ఆజాతి - జాతి అక్షర సంఖ్యనుండి అక్షరమక్షరమునకు 4, 2, 1 అక్షరముల వంతున తద్గింపు అనినచో ఐదుజాతులు ఈ తాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

$$\text{సూత్రము} : 4 + 2 + 1 = 7$$

గతిలో జాతి తగ్గింపు పథకము

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	తగ్గింపు విధానము
4 చ.	కిటతక్	$4 \times 7 =$	28	7 త్రియలు గల బ్రాహ్మజాతి బ్రాహ్మణాదుల ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరము నకు 4, 2, 1 అక్షరముల సంకుస గమనము
5 ఖం.	తదిగిణతొం	$5 \times 7 =$	35	
6 త్రి.	తద్ధింగిణతొం	$6 \times 7 =$	42	
7 మి.	తద్ధింగిణతొం	$7 \times 7 =$	49	
9 సం.	తద్ధింగిణతొం	$9 \times 7 =$	63	

త్రిశ్రుతిపుటతాళము

ఉదాహరణము :-

$\left. \begin{array}{l} 4 \\ \text{చతుశ్రజాతి} \\ \text{చ. X.} \end{array} \right\} \begin{array}{l} :- 4 :- కి, ట, త, క, - \\ 2 :- కి, ట, | త, క, - \\ 1 :- కిటతక్ || \end{array}$

$\left. \begin{array}{l} 5 \\ \text{ఖండజాతి} \\ \text{ఖం. X.} \end{array} \right\} \begin{array}{l} :- 4 :- త, ది - ; గి, - ; ణ, | , తొం, - \\ 2 :- త. ది, గి | , ణ, తొం, - \\ 1 :- తదిగిణతొం || \end{array}$

$\left. \begin{array}{l} 6 \\ \text{త్రిశ్రజాతి} \\ \text{త్రి. X.} \end{array} \right\} \begin{array}{l} :- 4 :- త, త్ధిం - ; ; - గి, ణ, | ; తొం, - \\ 2 :- త, త్ధిం; | గి, ణ, తొం, - \\ 1 :- తద్ధింగిణతొం || \end{array}$

7 మిత్రజాతి మ. గ.	}	:- 4 :- త; ; ; - , దీ; ; - ; గి; ; , ; ; తొం; , -
		2 :- త; ; దీం, , గి, ; , తొం, -
		1 :- తద్దీంగిణతొం
9 సంక్షిప్తజాతి సం. గ	}	:- 4 :- త; ; ; ; ది - ; ; ; గీ - ; ; ; ణా, ; ; ; తొం; , -
		2 :- త; ; దీం; గి ; ; ; ణా; తొం, -
		1 :- తద్దీంగీణతొం

చతురశ్రజాతి త్రిపుట (ఆది) తాళము

ఏగతిలో ఆజాతి తగ్గింపు

వి :- చతురశ్రజాతిత్రిపుట (ఆది) తాళములో ఏగతిలో ఆజాతి - జాతి అక్షరసంఖ్యనుండి అక్షరమక్షరమునకు 6, 4, 3, 2, 1 అక్షరములవంతున తగ్గింపు అనినచో విదుజాతులు ఈతాళమున ఒకే ఆవృత్తములో సమగ్రహ సమమగును.

సూత్రము :- $6+4+3+2+1 = 16$

గతిలో జాతి తగ్గింపుపథకము

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	గతితము	తగ్గింపు మొత్తం	తగ్గింపు విధానము
4 చ.	కీటతక	$4 \times 16 =$	64	కి రియంతగల అక్షరములో ఏతిజాతి అక్షర మక్షతమైన పక్ష 6, 4, 3, 2, 1 అక్షరముల వంతుల గమనము
5 ఖం.	తద్దిగిణతొం	$5 \times 16 =$	80	
6 త్రి.	తద్దీంగిణతొం	$6 \times 16 =$	96	
7 మి.	తద్దీంగిణతొం	$7 \times 16 =$	112	
9 సం.	తద్దీంగీణతొం	$9 \times 16 =$	144	

చతురశ్రతివుట (అది) తాళము

ఉదాహరణము :-

4
చతురశ్రజాతి } :- 6 :- కి::ట, - ::త::, - ::క::, -
చ, X. 4 :- కి::ట::, | త::క::, -
 3 :- కి::ట::త, | ,క;
 2 :- కి,ట, - త,క,
 1 :- కిటతక ||

5
ఖండజాతి } :- 6 :- త::,ది::, - ::గి::,ణ, - ::తో::, -
ఖం. X. 4 :- త::,ది::,గి, | ::ణ::,తో::, -
 3 :- త::,ది::,గి;ణ | ::తో::;
 2 :- త,ది,గి - ,ణ,తో,
 1 :- తదిగిణతో ||

6
త్రిశ్రజాతి } :- 6 :- త::,ధి::, - ::గి::, - ::ణ::,తో::, -
త్రి. X. 4 :- త::,ధి::, | గి;ణ;తో::, -
 3 :- త::,ధి::,గి; | ::ణ::,తో::;
 2 :- త,ధి:: - గి,ణ,తో;
 1 :- తధింగిణతో ||

7
మశ్రజాతి } :- 6 :- త::,ధి::, - ::గి::, - ::ణ::,తో::, -
మ. X. 4 :- త::,ధి::, | గి;ణ;తో::, -
 3 :- త::,ధి::,గి, | ,ణ;తో::;
 2 :- త,ధి, - ,గి,ణ,తో,
 1 :- తధింగిణతో ||

- 9
సంక్షిప్తజాతి } :- 6 :- త; ; ; ; ; దీ; ; ; - ; ; ; గీ; ; ; ; - ణా; ; ; ; తొ; ; ; , -
సం. X. 4 :- త; ; ; ; దీ; ; ; గీ | ; ; ; ణా; ; ; తొ; ; , -
3 :- త; ; ; దీ; ; ; గీ; ; | ణా; ; తొ; ;
2 :- త; ; దీ; ; గీ - ; ; ణా; తొ; ,
1 :- తద్దీంగీణాతొం ||

ఖంటజాతి త్రిపుటతాళము

ఏగతిలో ఆజాతి తగ్గింపు

వి :— ఖంటజాతి త్రిపుటతాళములో ఏగతిలో ఆజాతి - జాతి అక్షరసంఖ్య నుండి అక్షరమక్షరమునకు 5, 3, 1 అక్షరములవంతున తగ్గింపు అనినచో విదుజాతులు ఈ తాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

గమనిక :- ఈ తగ్గింపుమాత్రము అక్షరమువిడిచి అక్షరము తగ్గింపుగ గ్రహించదగును.

$$\text{సూత్రము :— } 5 + 3 + 1 = 9$$

గతిలో జాతి తగ్గింపు పధకము

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	గణితము	తగ్గింపు మొత్తం	తగ్గింపు విధానము
4 చ.	కీటతళ	$4 \times 9 =$	36	9 క్రియలుగల ఖండజాతి త్రిపుట తాళములో ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరమునకు 5, 3, 1 అక్షరముల వంతున గమనము
5 ఖం.	తద్దీంగీణాతొం	$5 \times 9 =$	45	
6 త్రి.	తద్దీంగీణాతొం	$6 \times 9 =$	54	
7 మి.	తద్దీంగీణాతొం	$7 \times 9 =$	63	
9 సం.	తద్దీంగీణాతొం	$9 \times 9 =$	81	

ఖండ త్రిపుట లాశము

ఉదాహరణము :—

4
చతుశ్రజాతి } :- 5 :- కి; - ,ట; - ;త, - ,క - ;; |
మ. గ. 8 :- కి;ట - ;త, | ,క; -
1 :- కిటతక ||

5
ఖండజాతి } :- 5 :- త; - ది; - గి; - నా; - తొ; |
ఖం. గ. 8 :- త;ది, - ,గి;నా | ;తొ; -
1 :- తదిగినాతొ ||

6
త్రిశ్రజాతి } :- 5 :- త;ద్దిం - ;; - ,గి; - ;నా; - ,తొ; |
త్రి. గ. 8 :- త;ద్దిం, - ,గి; | నా;తొ; -
1 :- తద్దింగినాతొ ||

7
మిశ్రజాతి } :- 5 :- త; - ,ద్దిం; - ;గి; - ;నా; - ;తొ; |
మి. గ. 8 :- త;ద్ది, - ;గి, | ,నా;తొ; -
1 :- తద్దింగినాతొ ||

9
పంచశ్రజాతి } :- 5 :- త; - ,ద్దిం; - ;గి; - ,నా; - ;తొ; |
పంచ. గ. 8 :- త;ద్దిం, - ,గి; | నా;తొ; -
1 :- తద్దింగినాతొ ||

కాలపైకాలజాతిరూపగమనముక్తాయి

వి :— కాల, పైకాలజాతిరూపము అనగ రెండవకాలమున జాతినీలని, ఆజాతి రెట్టింపుసంఖ్యగల అక్షరములను మూడవకాలమున అనునది. చతురశ్ర, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పైకాల లయగమనములలో ముక్తాయి అనుటయని అర్థము.

ప్రతిజాతి రెట్టింపు అక్షరసంఖ్యక్రియలుగల 1. చతురశ్రజాతి త్రిపుట (ఆది), 2. మిశ్రజాతిర్ఘంపె, 3. చతురశ్రజాతిలట, 4. ఖండజాతిలట, 5. మిశ్రజాతిలటతాళము లలో పైముక్తాయి విధానము ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును.

మఱియు, ఏగతిలో ఆజాతి పైముక్తాయి ఆదితాళమున ఒకే ఆవృతములో సమ గ్రహ సమమగును. పై నవివరించిన రెండుప్రకరణములు ఆయాతాళములలో దిగువసోదా హరణ క్రియావిభాగముగ సూచింపబడుచున్నది.

ఉదాహరణము :—

ఆది తాళము

చతురశ్ర జాతి ముక్తాయి

2కా. చ. కా. చ.

1. చ. 4 :— కీట - తక - తకీట త - దిగిణలొం ।

త్రి.

కీటత - క తకీట త । దిగిణలొం

త్రి. పై.

కీట - తక తకీట తదిగిణలొం ॥

మిశ్రజాతి ర్ఘంపె తాళము

ఖండజాతి ముక్తాయి

2. ఖం. 5 :- చ :- తది - గిణ - లొం తకీ - ట త,దిం - ,గిణలొం -

తి :- తదిగి - గిణలొం తకీ । ట తద్దీంగి । గిణలొం

తి. పై :- తదిగిణ - లొం తకీట తద్దీంగిణలొం ॥

చతురశ్రజాతి అటతాళము

(చిశ్రజాతి ముక్తాయి

3. త్రి. 6 :- చ :- తధిం - ,గి - గాతొం - తకతకి | ట త,దిం - ,గిగాతొం -

త :- తధిం - గిగాతొం | తకతకిట త - ,దీంగిగాతొం |

త. 2 :- తధింగిగాతొం - తకతకిట తద్దీంగిగాతొం ||

ఘండజాతి అటతాళము

మిశ్రజాతి ముక్తాయి

4. మ. 7 :- చ :- తకి - టత - కధి - మి తధిం - ,గిగాతొం | తధింగి - ,గాతొం -

త :- తకిట - తకధి - మి తధింగి | గాతొం తధింగి - ,గాతొం

త. 2 :- తకి | టతకధిమి తధిం - ,గిగాతొం తధింగిగాతొం ||

మిశ్రజాతి అటతాళము

సంకీర్ణజాతి ముక్తాయి

5. సం. 9 :- చ :- తక - దిగు - తది - గిగా - తొం త, - దీంగిగా - తొం తధిం |

గిగాతొం త - దిగిగాతొం -

త :- తకది - గుతది - గిగాతొం - తద్దీంగిగా - తొం త ధింగిగాతొం

తదిగిగాతొం -

త. 2 :- తకదిగుతది | గిగాతొం తద్దీంగిగా - తొం తధింగిగాతొం

తదిగిగాతొం ||

మఱియు, ఏగతిలో ఆజాతి పై ముక్తాయినానము.

ఉదాహరణము :-

ఆది తాళము

2క. చ 3క. చ

చ. గ. 4 :- చ :- కిట - తక - తకిట త - దిగినాటొం ।

అ :- కిటత - క తకిట త । దిగినాటొం

అ. పై :- కిట - తక తకిట తదిగినాటొం ॥

ప్రి. గ. 6 :- చ :- తధీం - గినాటొం - తకతకిట త - దీంగినాటొం ।

అ :- తధీం - గినాటొం । తకతకిట తదీంగినాటొం -

అ. పై :- తధీంగినాటొం తకతకిట తదీంగినాటొం ॥

మ. గ. 7 :- చ :- త;దీం, - ,గినాటొం, - ధిత్తాంకిటత - కతరికిటతక ।

అ :- త,దీం - ,గినాటొం ధిత్తాం । కిటతక తరికిటతక

అ. పై :- త, - దీంగినాటొం ధిత్తాం కిటతక తరికిటతక ॥

ఖం. గ. 8 :- చ :- త,ది,గి - ,నాటొం, - తకిట త, - దీంగినాటొం ।

అ :- తదిగి - నాటొం తకి । ట తదీంగినాటొం

అ. పై :- తదిగినా - టొం తకిట తదీంగినాటొం ॥

సం. గ. 9 :- చ :- త;ది,గి - ,నా;టొం, - తద్దిత్తాంకిటత - కతరితరి కిటతక ।

అ :- తదీంగి - నాటొం తద్దిత్తాం । కిటతక తరితరికిటతక

అ. పై :- తదీంగి - నాటొం తద్దిత్తాం కిట తరితరి కిటతక ॥

జాతి వివిధరూప గమన ముక్తాయి

వి:— దిగువ వివరింపదగు అయిదుజాతుల ముక్తాయిలకు జాతి అక్షరసంఖ్యగల తాళమునందు రెండుకళల చౌకగమనమున రెండుఆవృతములకు సమగ్రహ సమమగును.

మఱియు, ఏగతిలో ఆజాతి ముక్తాయి ఆదితాళమున ఒకే ఆవృతములో సమగ్రహ సమమగును. ఒకేపద్ధతి ననుసరించి ముక్తాయిలు దిగువవిధముగ కూర్చబడి 5, 6, 7, 8, 9 క్రియలుగల తాళములలో చతురశ్రగతిగను, ఆదితాళమున ఏగతిలో ఆజాతి అయిదు గతి భేదములుగను క్రియావిభాగము సూచింప బడుచున్నది.

గమనిక :— ఇందు ప్రతిముక్తాయి ముందు హెచ్చింపుగను - రెండవది ముక్తాయిగను, మూడవది త్రికాలముగను నిర్ణయింపబడినది. హెచ్చింపు వివరమేమన మధ్యపంక్తి ఆజాతి అక్షరసంఖ్యకు రెట్టింపు సంఖ్యగను, ఈరెట్టింపుసంఖ్యకు రెండు సంఖ్యలకుక్రింద, రెండు సంఖ్యలకుపైన గల మొత్తపు హెచ్చింపు ప్రతి ముక్తాయిగ గ్రహించ దగును.

ఉదాహరణము:—

1. త్రిశ్రజాతి రూపతాళము

తళాంగ్తోం త, తరితరిగుం,=	:— 8
తక తళాంగ్తోం త, తరి తరిగుం,	:— 10
తకదిగు తళాంగ్-తోం త, తరితరిగుం,	:— 12
తది-గిణతోం తదిగిణతోం తదిగిణతోం	:— 15
త; - ,ది;గి; ,ణ;తోం; - , త,ది,గి,ణ - ,తోం, తదిగిణతోం	} :— 35

2. చతురశ్ర జాతి రూపకతాళము

త॒ళాం॒గ్ తో॑ం టత, తరి-తరిగుం,	:— 10
తక త॒ళాం॒గ్ తో॑ం । టత, తరితరిగుం,	:— 12
తక-దిగు త॒ళాం॒గ్ తో॑ం టత- , తరితరిగుం,	:— 14
తద్ధింగి - తా॒తొం తద్ధింగి॒తా॒తొం ॥ తద్ధింగి॒తా॒తొం	:— 18
త, -;ద్ధిం; ; । ;గి; ,తా, - ;తొం; ,	} :— 42
త, - ద్ధిం;గి; ,తా, - తొం,	
తద్ధింగి॒తా॒తొం ॥	
	96

3. త్రిశ్రజాతి త్రిపుటతాళము

త॒త్త॒ళాం॒గ్ తో॑ం త,ధి - , తరితరిగుం,	:— 12
తక త॒త్త॒ళం- ,గ్ తో॑ం త,ధి, తరి । తరిగుం,	:— 14
తకదిగు త॒త్త॒ళం- ,గ్ తో॑ం త,ధి, తరి । తరిగుం,	:— 16
తద్ధింగి॒తా - తొం తద్ధింగి॒తా॒తొం ॥ తద్ధింగి॒తా॒తొం	:— 21
త - ;;;ది - ;;;గి । ;,తా; ,తొం- ; ,	} :— 49
త; ,ది । ;,గి,తా,తొం - ,	
తద్ధింగి॒తా॒తొం ॥	
	112

4. చతురశ్రజాతి త్రిపుటతాళము

త॒త్త॒త్త॒ళాం॒గ్ తో॑ం తధి - ,త, తరితరిగుం,	:— 14
తక-త॒త్త॒త్త॒ళాం॒గ్ తో॑ం తధి - ,త, తరితరిగుం,	:— 16
తక । దిగు త॒త్త॒త్త॒ళాం॒గ్ తో॑ం - తధి,త, తరితరిగుం,	:— 18
తద్ధింగి॒తా॒తొం - తద్ధింగి॒తా॒తొం ॥ తద్ధింగి॒తా॒తొం -	:— 24
త; ,ద్ధిం; - ;;గి; - ;;తా; । ;;తొం; , -	} :— 56
త,ద్ధిం;గి । ;,తా; ,తొం, -	
తద్ధింగి॒తా॒తొం ॥	

5. ఖండజాతి త్రిపుటతాళము

తఘాం తత్తఘాం తోం త - ,ధి,త, తరితరిగుం,	:- 16
తక తఘాం తత్తఘాం త్తోం - ,త,ధి,త, తరి - తరిగుం,	:- 18
తక దిగు తఘాం తత్తఘాం తోం త,ధి - ,త, తరితరిగుం,	:- 20
త, దింగీణాతోం త- ,దింగీణాతోం తద్దింగీణా - తోం	:- 27
త; - ,దింగీ; - ,గీ; - ,ణా; ,తోం;	:- 63
త; - ,దింగీ; ,ణా;తోం,	
త - ,దింగీణాతోం	

144

అదితాళమున ఏగతిలో ఆజాతిముక్తాయి

ఖండగతి :- తఘాం తోం త, తరితరిగుం,	:- 8
తక - తఘాం తోం త, తరితరిగుం,	:- 10
తక-దిగు తఘాం తోం త, తరితరిగుం,	:- 12
తదిగిణాతోం తదిగిణాతోం తదిగిణాతోం	:- 15
త;ది - ;గి;ణా; ,తోం;	:- 35
త,ది,గి - ,ణా,తోం,	
తదిగిణాతోం	

80

తిశ్రగతి :- తఘాం తోం టత, తరితరిగుం,	:- 10
తక - తఘాం తోం టత, తరితరిగుం,	:- 12
తక-దిగు తఘాం తోం టత, తరితరిగుం, -	:- 14
తద్దింగిణాతోం తద్దింగిణాతోం తద్దింగిణాతోం	:- 18
త;ద్దీం - ;గి;ణా; ;తోం;	:- 42
త,ద్దీం; - గి,ణా,తోం,	
తద్దింగిణాతోం	

96

మ (త్ర గతి :- 1 :-	త త్రాన్ త్రాన్ త్రాన్ త,ధి, తరితరిగుం,	:- 12
	తక - తత్రాన్ త్రాన్ త,ధి, తరితరిగుం,	:- 14
	తక - దిగు తత్రాన్ త్రాన్ త,ధి, తరితరిగుం,	:- 16
	తద్దీంగీణాతొం తద్దీంగీణాతొం । తద్దీంగీణాతొం	:- 21

త;::; - ,ది;::;గి;::;ణ । ;,తొం; ,	}	:- 49
త;::;ది; - ,గి;::;ణ,తొం,		
తద్దీంగీణాతొం ॥		

112

2 :- తద్దీత్తాంకిటతక	తరికిటతక త్రాన్;	:- 10
ధీత్తాంకిటతక -	తరికిటతక త్రాన్;	:- 9
త్తాంకిటతక	తరికిటతక త్రాన్;	:- 8
తరి - కిటతక త్రాన్;	}	:- 15
తరికిటతకత్రాన్;		
తరికిటతకత్రాన్ -		

తద్దీతరితరిగుం, తద్దీ తరితరిగుం, । తద్దీ తరితరిగుం,	:- 21
---	-------

త;::; - ,ధి;::;గి;::;ణ । ;,తొం; ,	}	:- 49
త;::;ది; - ,గి;::;ణ,తొం,		
తద్దీంగీణాతొం ॥		

112

నంకిర్ణగతి :-	త్రాన్ తత్రాన్ త్రాన్ తద్దీత్తా తరితరిగుం, :- 16
	తక - త్రాన్ తత్రాన్ త్రాన్ తద్దీత్తా తరితరిగుం, :- 18
	తక - దిగు త్రాన్ తత్రాన్ త్రాన్ తద్దీత్తా తరితరిగుం :- 20
	తద్దీంగీణాతొం తద్దీంగీణాతొం । తద్దీంగీణాతొం :- 27
	త;::;ది; - ;::;గి;::;ణ, । ;::; తొం; ,
	త;::;ది;గి - ;::;ణ,తొం,
	తద్దీంగీణాతొం ॥
	:- 63

114

సరళీస్వర త్రికాలమార్గము

వి :- సరళీస్వరము త్రికాలముగ చతురశ్రగమనములో పాడుటయే అలవాటు కలదు. గాని అన్నిగమనములలో త్రికాలముగ పాడినచో వర్ణము, పల్లవి పాడునపుడు లయభాగము స్వాధీనమై ఉత్తీర్ణులగుటకుగాను వివరింపబడుచున్నది.

ఈ త్రికాలములు ఐదుగమనములలో అనగ చతురశ్ర త్రికాలము, త్రిశ్ర త్రికాలము, మిశ్రత్రికాలము, ఖండత్రికాలము, సంకీర్ణత్రికాలములలో పాడుటకుగాను ఒకే ఆవృతమునకు సమగ్రహ సమమగు తాళముల వివరముగను, మిశ్రలయగమనముగను, పంచ జాతి అక్షరముల వంతున కాపుతో పాటగమనము త్రికాలముగను లెక్కచేయబడి సోదాహరణముగ క్రియావిభాగము అక్షరము చేయబడుచున్నది. మరియు, ప్రతిజాతి అక్షర సంఖ్యకు - ఆజాతి త్రికాలమురెట్టింపు క్రియలగును. ఒకేమిశ్రగమనములో 5 జాతి త్రికాలములు గణితము చేయబడి - వేరువేరు 5 తాళములలో ఉదాహరణ మీయబడుచున్నది.

సరళీస్వర త్రికాలపంచజాతి గమన పథకము

రూప వర్ణము	త్రికాల జాతులు	తాళము	అంగ సంఖ్య	త్రి య లు	శ్రీ తాళ గమనము	పాట త్రికాల గమనము	శ్రీ సంఖ్య	త్రికాల సంఖ్య
సరిగమనముననుగుణ	చతురశ్రత్రికాలము	చతురశ్రజాతి షట్ట (ఆది)	100	8	సరిగమనముననుగుణము	4 + 2 + 1	7	112
	త్రిశ్రత్రికాలము	చతురశ్రజాతియా పకము	01	6		3 + 1½ + ¾	5½	84
	మిశ్రత్రికాలము	ఖండజాతి అట	1100	14		7 + 3½ + 1¾	12½	196
	ఖండత్రికాలము	మిశ్రజాతియుంపె	100	10		5 + 2½ + 1¼	8¾	140
	సంకీర్ణత్రికాలము	మిశ్రజాతి అట	1100	18		9 + 4½ + 2½	15¾	252

నిశ :- పథకమునందలి పాట త్రికాలగమన కాలములో ప్రతిజాతి అక్షరసంఖ్యకు జాతిఅక్షరము వంతున త్రికాలగమనముగ గణితము సూచింపబడినదని గ్రహించునది.

ఉదాహరణము :-

1. చతురశ్రత్రికాలము } :- వ;రి;గ;మ; | ప;ద;ని; | స; స;ని;ద; |
అదితాళము } : ప;మ;గ; | రి;స; ► న;రి;గ; | మ;ప;ద;ని;స;స;ని; |
ద;ప;మ;గ;రి;స; ► సరి | గమపదనిస సనిదపమగరిస ||
2. త్రిశ్రత్రికాలము } :- ప;రి;గ;మ;ప; | ,ద;ని;ప; స;ని; | ,ద;ప;మ;గ; | రి;స; ►
చతురశ్రజాతి } : స;రి;గ;మ;ప;ద; | స;ని;స; స;ని;ద;ప;మ;గ;రి; | ,స; ►
రూపకతాళము } : స;రి;గ;మ;ప;ద;ని;స; స;ని;ద;ప;మ;గ;రి;స; ||
3. మిశ్రత్రికాలము } :- స;రి;గ; | ,గ;మ; | ప;ద; | ని;స; | స;ని; |
ఖండజాతి } : ద;ప; | మ;గ; | రి;స; | ► స;రి;గ;మ; |
అటతాళము } : ప;ద;ని;స; | స;ని;ద;ప;మ; | మ;గ;రి;స; |
► స;రి;గ;మ;ప;ద;ని;స; | స;ని;ద;ప;మ;గ;రి;స; |
ప;మ;గ;రి;స; ||
4. ఖండత్రికాలము } :- స;రి;గ; | ,మ;ప;ద; | ,ని;స; | ,ని;ద;ప; |
మిశ్రజాతి } : ,మ;గ; | రి;స; ► స;రి; | ,గ;మ;ప;ద;ని;స; |
రూపకతాళము } : స;ని;ద;ప;మ; | ,గ;రి;స; ► స;రి;గ;మ;ప; |
,ద;ని;స; | స;ని;ద;ప;మ;గ;రి;స; ||
5. సంకీర్ణత్రికాలము } :- స;రి; | ,గ;మ; | ,ప;ద; | ,ద;ని; |
మిశ్రజాతి } : స;ని; | ,ద;ప; | ,మ;గ; | రి;స; |
అటతాళము } : ► స;రి;గ; | ,మ;ప;ద; | ,ని;స; |
స; | ,ని;ద;ప; | ,మ;గ;రి;స; | ,స; ►
స;రి;గ;మ; | ,ప;ద;ని;స; |
స;ని; | ,ద;ప;మ;గ;రి;స; ||

సరళీస్వర త్రికాలగమన త్రికాల మార్గము

వి :- త్రిశ్రజాతిరూపక తాళములో సమగ్రహ సమమునకు సరళీస్వరము చతురశ్రముగ త్రికాలగమన త్రికాలము పాడుటకుగాను పాటవివరము, తాళగమనవివరము వివరింపబడుచున్నది.

ఇందు పాటగమన ప్రథమకాలము మూడుకాలములుగను, ద్వితీయకాలము మూడుకాలములుగను, తృతీయకాలము మూడుకాలములుగను పాడుటయని అర్థము. ఇక తాళగమన వివరమేమన క్రియకు ఒక్కొక్క గతిచొప్పున పంచనడలయ గమనముగ తాళమును అనుష్ఠించవలెను. ఈ తాళమునకు ద్రుతము, లఘువు రెండు అంగములుగలవు. అందు ద్రుతమునకు రెండుక్రియలు 1. ఘాత, 2. ఉపి. ఘాత చతురశ్రగతిగను, ఉపి త్రిశ్రగతిగను, లఘువునందు ఘాతమిశ్రగతిగను, రెండవక్రియఖండగతిగను, మూడవక్రియ సంకీర్ణగతి గమనముగ తాళమున లయవేయవలెను. ఇందుప్రయోజనమేమన వర్ణము, పంచనడపల్లవి త్రికాలముపాడుటకు లయభాగము సులువగునని తెలియనగును.

గమనిక :- పాట ప్రథమకాలము మూడుకాలములు పూర్తి అగునరికి తాళము 4 ఆ వృతములగును.

ద్వితీయకాలము మూడుకాలములు పూర్తి అగునరికి తాళము 2 ఆ వృతములగును.

తృతీయకాలము మూడుకాలములు పూర్తి అగునరికి తాళము 1 ఆ వృతమగును.

సూత్రము :-

$$1వ కాలము :- 16 \times 7 = 112$$

$$2వ కాలము :- 16 \times 8\frac{1}{2} = 56$$

$$3వ కాలము :- 16 \times 1\frac{1}{2} = 28$$

$$16 \times 12\frac{1}{4} = 196 \text{ అక్షరములు}$$

ఉదాహరణము :-

సరత్తిస్వర త్రికాలగమన త్రికాలమార్గము
త్రిశ్రజాతిరూపకతాళము ► పంచగతిభేద క్రియాగమనము

: O : చతురశ్రగతి - త్రిశ్రగతి				
కాలము	చతురశ్రగతి	త్రిశ్రగతి	మిత్రగతి	ఖండగతి
				సర్వీరగతి
ప్రథమ:- 1-	సఃః, రిఃః	ఃగఃః, మఃః	ఃవఃః	ఃదఃః, నిఃః
	సఃః, సఃః	ఃనిఃః, దఃః	ఃవఃః	ఃమఃః, గఃః
	రిఃః, సఃః	—	—	—
2:-	—	ఃసః, రిః, గః	మః, వః, దః	ఃనిః, సః, సః, నిః
	దః, వః	ఃరిః, వః, —	—	—
3-	—	—	గః, మః, వః, దః, నిః	సః, సః, నిః, దః, వః, మః, గః, రిః, సః
ద్వితీయ:- 1-	సః, రిః, గః, మః	ఃవః, దః, నిః	సః, సః, నిః	ఃదః, వః, మః, గః
	రిః, సః, —	—	—	—
2:-	—	మః, వః, దః, నిః, సః, నిః	దః, వః, మః, గః, రిః	సః, —
3-	—	—	—	సరిగమపదనిస-పనిదపమగరిస
తృతీయ:- 1-	సరిగమ	స-పనిదపమగ	రిస=	నిస-పనిదపమగరిస
2-	—	—	సరిగమపద	—
3-	—	—	—	సరిగమపదనిస-పనిదపమగరిస

త్రికాలగమన త్రికాలపల్లవి

వి :- ఆదితాళములో రెండుకళల చౌకగమనమున చతురశ్రగమనములో త్రికాలగమన త్రికాలపల్లవి వివరింప బడుచున్నది. ఇందు పాటగమన ప్రథమకాలము మూడు కాలములుగను, ద్వితీయకాలము మూడు కాలములుగను, తృతీయకాలము మూడు కాలములుగను పాడుటయని అర్థము.

లయగమనము ప్రథమకాలము మూడుకాలములు, ద్వితీయకాలమున రెండవ కాలమువరకు క్రియబిగిటికి రెండక్షరములవంతున లయగమనముగను, ద్వితీయకాలమున మూడవకాలము 4 అక్షరములవంతున లయగమనముగను, తృతీయకాలమున మొదటి కాలము క్రియకు 2 అక్షరములవంతున, రెండవకాలము 4 అక్షరములవంతున, మూడవ కాలము 8 అక్షరములవంతున సాహిత్యము పాడదగును.

మఱియు, ప్రథమకాలమున మూడుకాలముల సాహిత్యాక్షరములకు 4, 2, 1 అక్షరములవంతున కాపుగను, ద్వితీయకాలమున 2, 1, 1 అక్షరముల వంతున కాపుగను, తృతీయకాలమున 1, 1, 1 అక్షరములవంతున కాపుగను సాహిత్యముయొక్క గమన వివరమని తెలియునది.

గమనిక :- త్రికాలగమన త్రికాలముగ ప్రతిపల్లవియొక్క సాహిత్య, లయగమనములు ప్రతితాళమునకు దిగుపథకమునందుగల ఆవృతములు, కాపులు సమానమని గ్రహించునది. మఱియు, తృతీయకాలమున 3 వ కాలము పల్లవి సాహిత్యము అరావృతము. గాని తాళావృతపరిసమాప్తికి సాహిత్యము రెండవవృత్తు లగును. క్రియాంగ విభాగముగ పల్లవి సాహిత్యమునకు తత్తరము సూచింపబడుచున్నది.

త్రికాలము	కాలములు	అవ్యతములు	అక్షరముల సంతున కావణ
ప్రథమ కాలము	౧	8	4
	2	4	2
	3	2	1
ద్వితీయ కాలము	1	4	2
	2	2	1
	3	1	$\frac{1}{2}$
తృతీయ కాలము	1	2	1
	2	1	$\frac{1}{2}$
	3	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$

ఆదితాళము - చతురశ్రగమన చౌకకాలము

త్రికాలగమన త్రికాలపల్లవి

1 2 2, 1 2, 2, 1 1, 2, 6. 1, 2, 1 2, 2 1, 1, 1, 1.

హారే రామగోవింద మురా ► రే; ముకుందశౌరేమురహర

త దీంతా తదీంతతి త తా ► తో, త యంతరీ తా కిటు త క

కాలము	I	O	O
ప్రథమ :- 1:- ,హ-; ,రె-	;-;-	, ర -;	
,త -;- ,ధి-	,ం-;	, త -;	
;-;- ,మ -;	,గొ-;	;-;-	
;-;- ,త-	,ధి-	,ం-;	
,వి-;- ,ం-;	,ద -;	,ము -;	
,త-;- ,కి-	,ట-;	,త -;	
,ర -;- , -;	,రె-;	;-;-	
,త-;- , -	,తొ-;	, -;	
;-;- , -;	;-;-	;-;-	
;-;- , -	, -;	;-;-	
,ము-;- ,కు-;	,ం-;	,ద -;	
,త -;- ,యు-;	,ం-;	,త -;	
,శై-;- , -;	,రె-;	;-;-	
,రి -;- , -;	,త -;	;-;-	
,ము-;- ,ర-;	,హ-;	,ర -;	
,కి -;- ,ట-;	,త -;	,క -;	

కాలము	0	0
2:- ,హ- ,రె- ,ర	; - ,మ	,గొ - ; ॥
,త - ,ది- ,ం- ,త	; - ,త	,ధి - ,ం ॥
,వి- ,ం- ,ద- ,ము	,ర - ;	,రె - ; ॥
,త- ,కి- ,ట- ,త	,త - ;	,తొం- ; ॥
; - ; - ; - ;	,ము- ,కు	,ం - ,ద ॥
; - ; - ; - ;	,త - ,యు	,ం - ,త ॥
,తె- ; - ,రె- ;	,ము - ,ర	,హ - ,ర ॥
,రి- ; - ,త- .	,కి - ,ట	,త - ,క ॥
3:- ,హ- ,రే- ,రా- ,మగొ	,వి - ,ంద	ముర - ,రె ॥
,త ధీం- ,తా - త దిం	,త - ట	త త - ,తొం ॥
; - ; - ,ము- ,కుం	దతె - ,రె	,ము - రహ ॥
; - ; - ,త - యుం	తరి - ,త	,కి - టత ॥
ద్వితీయ:- 1:- రహ- ,రె- ,ర	; - ,మ	,గొ - ; ॥
కత- ,ది- ,ం- ,త	, - ,త	,ధి - ,ం ॥
,వి- ,ం- ,ద- ,ము	,ర - ;	,రె - ; ॥
,త- ,కి- ,ట- ,త	,త - ;	,తొం - ; ॥
; - ; - ; - ;	,ము - ,కు	,ం - ,ద ॥
; - ; - ; - ;	,త - ,యు	,ం - ,త ॥
,తె- ; - ,రె- ;	,ము - ,ర	,హ - ,ర ॥
,రి - ; - ,త - ;	,కి - ,ట	,త - ,క ॥
2:- ,హ- ,రే- ,రా- ,మగొ	,ని - ,ంద	ముర - ,రె ॥
,త - ధీం- ,తా - త దిం	,త - ట	త త - ,తొం ॥
; - ; - ,ము- ,కుం	దతె - ,రె	,ము - రహ ॥
; - ; - ,త - యుం	తరి - ,త	,కి - టత ॥

కాలము	I	O	O
1 :- రహారే, రామ- కథ దిం, తాత - గోవిందమురా ధీంతకటత తా	రే; - ;ముకు తొం, - ; తరు	ందశై-రేముర ంత రీ - తా కిట "	
తృతీయ:-1 :- హారహారే-రా- తక కథ - ధీం- తా- మగో త దిం	,వి -ంద ,త - కిట	ముర - ,రే తక - ,తొం	
; - . - ,ము-కుం ; - , - ,త - ముం	దశై - ,క త రి - ,త	,ము - రహా , కి - టత "	
2 :- రహారే, రామ- కథ దిం, తాత - గోవిందమురా ధీంతకటత తా	రే; - ;ముకు తొం, - ; తరు	ందశై-రేముర ంత రీ - తా కిట "	
3 :- హారహారే-రా- తక కథ - ధీం- తా- మగోవిందము- ,త ధీంతకటత - రా; - ; - తా తొం; - మకుందశైరే తరుంత రీ తా	మురహారహారే- కిటత కథ - ధీం- తా. ,మగోవిందము ,త ధీంతకటత	రా; - ; - తా తొం - ; - ముకుందశైరే తరుంత రీ తా "	
మురహార=			
కిటతక			

ప్రిశరూపకతాళము - ద్విగతిభేద ఆనాగత పల్లవి

[illegible]

వి:— ఇందు పల్లవియొక్క సాహిత్యము తాళమునందుగల గతిభేద లయగవనములో పాడుటకుగాను వివరమేమనఁ
బ్రతీకృతి రూపక తాళము ద్రుతము, లఘువు గల రెండు అంగములు గలది. పూర్వార్థముగ నున్న ద్రుతమునకు ఘోత, ఉస్సి సంకీర్ణ
లయగవనముగను, ఉత్తరాంగముగ లఘువు మిశ్రలయగవనముగను తాళగవనము వేయునది. పల్లవిసాహిత్య పూర్వార్థము
తాళముయొక్క ఉత్తరాంగముగ లఘువులో ప్రారంభమై, పల్లవి సాహిత్య ఉత్తరాంగము తాళము యొక్క పూర్వార్థ
ముగ ద్రుతముతో ముగింపబడుచున్నది. పల్లవియొక్క పూర్వార్థము పదగర్భమువరకు 20 అక్షరములు. ఉత్తరాంగము
19 అక్షరములు. జాగా 1 అక్షరము మొత్తం 40 అక్షరములు, మరియు ఈ పల్లవి త్రికాలముచేసి పాడుటకుగాను పై గవన
ములలో తత్ప్రకార క్రియా విభాగముగ సూచింపబడుచున్నది.

1వ కాలము :-

క్షీ ; కం ; జ

దా ; తం ; త

ః ; యి ; ని ; ఫ,

ః ; రీ ; ట ; త,

2 వ కాలము :-

నీ, కామిత ఫల

వం, తా కిట తక

3 వ కాలము :-

, భ్యానే కామాక్షి కంజదళలో

నీం తా దిం గి తా తాంకరిట త

—	—	—	—	—	—
ద, ఫ, లో;	ద, ఫ, లో;	ద, ఫ, లో;	ద, ఫ, లో;	ద, ఫ, లో;	ద, ఫ, లో;
రి, ట, త;	రి, ట, త;	రి, ట, త;	రి, ట, త;	రి, ట, త;	రి, ట, త;
ల, దా; యి, ని*	ల, దా; యి, ని*	ల, దా; యి, ని*	ల, దా; యి, ని*	ల, దా; యి, ని*	ల, దా; యి, ని*
క, తా; రీ, ట	క, తా; రీ, ట	క, తా; రీ, ట	క, తా; రీ, ట	క, తా; రీ, ట	క, తా; రీ, ట
—	—	—	—	—	—
దాయని ఫలదాయ	దాయని ఫలదాయ	దాయని ఫలదాయ	దాయని ఫలదాయ	దాయని ఫలదాయ	దాయని ఫలదాయ
తా కిట తక తా కి	తా కిట తక తా కి	తా కిట తక తా కి	తా కిట తక తా కి	తా కిట తక తా కి	తా కిట తక తా కి
—	—	—	—	—	—
భ్యానే కామాక్షి కంజదళలో	భ్యానే కామాక్షి కంజదళలో	భ్యానే కామాక్షి కంజదళలో	భ్యానే కామాక్షి కంజదళలో	భ్యానే కామాక్షి కంజదళలో	భ్యానే కామాక్షి కంజదళలో
నీం తా దిం గి తా తాంకరిట త	నీం తా దిం గి తా తాంకరిట త	నీం తా దిం గి తా తాంకరిట త	నీం తా దిం గి తా తాంకరిట త	నీం తా దిం గి తా తాంకరిట త	నీం తా దిం గి తా తాంకరిట త

ః, మా ;

ః, గి ;

త, ఫ, ల, ద

ట, త, క, త

—

—

ంజ దళలో

ంక కిట తా త

—

—

త ఫలదాయని

ట తక తా కి ట

ఫలదాయని=క

తక తా కిట తా త

విలోమలయ త్రికాలము

ఉదాహరణము :-

మ — మధ్యవేలు అనగ నాల్గవక్రియ

	మాత - చి - ఉం - మ -	మాత - ఉని	మాత
1 వ కాలము :—	కి ట త క	త కి	ట
2 వ కాలము :—	కి , ట , , త , కి	త , , ట	క ,
3 వ కాలము :—	కి , , , , త , , , , త , , , , ట	ట , , త , , , , ట	, , కి ,

అనులోమ విలోమ త్రికాలపల్లవి

వి :- అనులోమము :- పల్లవిసాహిత్యమును త్రికాలముచేయుట, త్రిశ్ర, త్రిశ్ర పైకాలముగ పాడుట, పల్లవి పూర్వాంగము త్రికాలమని - పదగర్భములెంపుట, గతిభేద పల్లవి మొదలగునవి అనులోమపల్లవి శ్రేణికి చెందును. ఈ అనులోమపల్లవి విధానము “మృదంగతత్త్వము” నందు వివరించబడినది.

విలోమము :- పాటయు తాళమును ప్రారంభముచేసి, పాటను ఎత్తుగడచేసిన కాలమునందేడించి, తాళమును త్రికాలముచేయుట విలోమపల్లవియని అందురు. ఈ విలోమ శబ్దపల్లవి ఈగ్రంథమునందు వెనుక 377. పుటలో సూచించడమైనది.

ఇందు అనులోమ విలోమ త్రికాలపల్లవి అనగ పల్లవిసాహిత్యమును, తాళమును త్రికాలముచేయుట యని అర్థము.

ఉదాహరణమున ఇట్టిపల్లవి ఖండజాతి తాళమునందు సాహిత్య, తత్తకార క్రియా విభాగముగ నమకూర్చబడి సూచింపబడుచున్నది. ఇక్కడ చెప్పకోతగ్గ ముఖ్యవిషయ మేమన ఈతాళమునకు రెండులఘువులు, రెండుద్రుతములుగలవు. మొదటి లఘువుక్రియ 18 23 శల లయ చౌక గమనముగను, రెండవలఘువు 18 శ లయగమనముగను, రెండు ద్రుతములు క్రియ 18 23 శలగమనముగను తాళమును త్రికాలము చేయుటయని తెలియ దగును.

గమనిక :- తాళము ప్రతిఆవృతాంతమునకు త్రికాలమగుచునే యుండును. పల్లవి సాహిత్య ప్రథమకాలమునకు తాళావృతములు 4 అగును. ద్వితీయకాలము నకు 2 ఆవృతములగును, తృతీయకాలమునకు 1 ఆవృతము తాళమునడుచు నని గ్రహించదగును. ఈ పల్లవియొక్క విశేషము సాహిత్య, తాళలయ గమన త్రికాలములు ఏకకాలమున నడచుచూ పల్లవి నమాప్తి అగునని ద్యోతక మగుచున్నది.

ఖండజాతి అటతాళము

అనులోమ విలోమ త్రికాలపల్లవి

1 2 2 1 2 2 1 1 2 1 1 2 4 1 2 1 2 2 1 1 1 1
 హారేరామ గోవింద ముకుందమురా ▶ రే; - ముకుంద శౌరే మురహర
 త ధీం ధీం త ధీంధీం త త ధీం త త తా ▶ తో; - త కుం త ధీం తా కి ట త క

కాలము	1		0	
	2 కళల చౌక గమనము	1 కళ లయగమనము	½ కళ గమ నము	½ కళ గమ నము
(పథము)	; హ, - రే; - రా; - మ, గో - ; విం ; త, - ధీం; - ధీం; - త, ధీం - ; ధీం రా; ▶ రే; - ; - ము, కుం - ; ద, తా; ▶ తో; - ; - త, కుం - ; త, ర,★ క,★	; ద, - ము, - కుం; - ; - త, - త, - ధీం; - శౌ - ; - రే; - ము, ధీం; - తా; - కి ,	ద - , ము - , త - , త - , ర - , హ - , ట - , త - ,	
ద్వితీయ	★ హారే - రామ - గోవింద - ముకుం - దమురా	▶ రే; - ముకుం - ంద - శౌ	రే - , ము - ర	
తృతీయ	హర ★ ★ హారే - రామ - గోవింద - ముకుం - దమురా ▶ రే; ముకుంద శౌ - రే మురహర = హరే మురహర =	, రామ - గోవిం - దముకుం - దమురా ▶ రే;	ముకుంద శౌరే	
(త్రిశ్ర) గమ సము	★ హారే - రామ - గోవి - దముకుంద - మురా ▶ రే, - , ముకుంద శౌ	, రే - మురహ - ర ★ హారే - రామ - గో విందముకుం దము	రా రే; , ముకుం - దశౌ	
	రే మురహర =			

సమలోమ త్రికాలపల్లవి

వి :- పల్లవి సంప్రదాయమార్గములు మూడువిధములు. అవి 1. అనులోమ, 2. విలోమ, 3. సమలోమ పల్లవులని ద్వ్యోతకమగుచున్నది.

ఇంతవరకు అనులోమ, విలోమ పల్లవి సంప్రదాయక్రమము గ్రంథమునందు పేర్కొనబడినది. అందు అనులోమ త్రికాలపల్లవి సాహిత్య ప్రథమకాలము ఒక ఆవృత్తి అయినది. తాళము 2 ఆవృత్తులగును. ద్వితీయకాలమునకు 1 ఆవృత్తు తాళము నడుచును. తృతీయకాలము 1 ఆవృత్తుచొప్పున రెండావృత్తులు సాహిత్యము అనునది. తాళము 1 ఆవృత్తులగునని తెలియునది.

ఇందు సమలోమ త్రికాలపల్లవి మార్గవిశేషమును వివరించుచుంటిమి. సమలోమము :- పాటయు, తాళమును 4 కళల చౌకగమనమున ఎత్తుగడచేసి, పాటతో పాటు తాళము, తాళముతో పాటు పాటయు కాల, పై కాలములు అనుటయని అర్థము.

ఉదాహరణమున ఈ పల్లవి త్రిశబ్దాతి ఝంపెతాళమున త్రియావిభాగముగ సాహిత్య తత్తకారములు సూచింప బడుచున్నవి.

గమనిక :- పల్లవి ప్రథమకాలము 4 కళల చౌకగమనముగ తాళము 1 ఆవృత్తుగను, ద్వితీయకాలము 2 కళల లయగమనముగ తాళము 1 ఆవృత్తుగను, తృతీయకాలము 1 కళగమనముగ తాళము 1 ఆవృత్తుగను సాహిత్యతాళ త్రికాలగమనములు పల్లవి సమాప్తిగ రూపొందుచున్నది. పైన చెప్పబడిన అనులోమ త్రికాలపల్లవికి ఈ సమలోమ త్రికాలపల్లవి వ్యతిరేక నియమములు గలదని గ్రహించదగును.

త్రిశజాతి రుంపె తాళము

సమలోమ త్రికాల పల్లవి

2 2 3 3 4 1 1 3 1 2 1 1
 శం చీ కా, మా, ధీ, ధీ; - కమలా, మనోహరి
 ఝం తాంతా, తా, తోం, తకతాం, తధీం కిట

కాలము	I	II	III
ప్రథమ 4 కళల చాక గమనము	:: - కం; - చీ; కా; - ; మా;; :: - ఝం; - తాంతా; - ; తా;; హరి, ★ కిట,	► ధీ;; క,మ,లా;-;మ,నో; ► తోం;; త,క,తాం;- :త, ధీం;	
ద్వితీయ 2 కళల గమనము	★ కం - చీకా - , మా, ఝం - తాంతా - , తా, హరి ★ కిట	► ధీ; కమలా - ,మనో ► తోం; తకతాం - ,తధీం	
తృతీయ 1 కళ గమనము	★ కం - చీకా - , మా, ఝం - తాంతా - , తా, హరి = కిట	► ధీ; కమలా - ,మనో ► తోం; తకతాం - ,తధీం	

గతిభేదగమన గ్రహపరిమాణ ప్రకరణము

వి :- గ్రహము (గ్రహించునది) అనుపదమునకు జాగాయని వ్యవహారముగలదు. అనగ కీర్తన ఎత్తుగడచేయుట యని అర్థము. దశప్రాణము నందు ఈ గ్రహప్రాణము అగత, అనాగత, సమగ్రహములను గురించి వివరముగ చెప్పబడియున్నది. కాని ఇక్కడ చెప్పకోతగ్గ ముఖ్యవిషయమేమన ఒకగతిలోనున్న జాగా మరియొకగతిలో కలిగిన పరిమాణము (అనగ అక్షరసంఖ్య) ను గనుగొనుటకుగాను వివరించుచుంటిమి.

మఱియు ఏగతిలో ఎన్ని అక్షరములు జాగాచేయవచ్చునోయనెడి విషయము, అజాగా గతిభేదమున పరిమాణము మొదలగు వివరములు దిగువపథకమునందు ద్యోతక మగును. గతిభేదగ్రహము అనగ జాగాకు ముక్తాయీపంపకముకూడ దిగువ సోదాహరణ క్రియావిభాగముగ సూచింపబడుచున్నది.

గమనిక :- గతిభేదమునందుగల జాగాపరిమాణమునకు ముక్తాయీ ఎత్తుగడచేయు విధానము, ఏగతిభేదమున ఏముక్తాయీ ఎన్ని అక్షరములు త్రోసి ఎత్తుగడ చేస్తే తాళమున సమమగునో ఆవిధమును ముందుగ గ్రహించి, ఆత్రోసే అక్షరసంఖ్యకు గతిభేదమునగల జాగాపరిమాణ సంఖ్యనుకలిపి, ఆ మొత్తము అక్షరసంఖ్యను అన్నెవక్రియలో త్రోసి ఎత్తుగడచేసిన యడల ముక్తాయీ జాగాకువచ్చును.

మునందుగల పారిభాషిక పదములను పాఠకులు గ్రహించ

ము.

1. దత్తగతి :- అనగ మొదట ఇచ్చినగతి.

2. అన్యగతి :- కోరినగతిలో అనగ గతిభేదమున.

3. గ్రహము :- గ్రహించునది - అనగ జాగాకు కీర్తన ఎత్తుగడచేయుట.

4. పరిమాణము :- అక్షరసంఖ్య.

సూత్రము :- ఇచ్చినగతిలోని జాగా అక్షరముల సంఖ్యను కోరిన గతిసంఖ్యచే గుణించి, ఇచ్చిన గతిసంఖ్యచే భాగించగా కోరిన గతిలో పరిమాణమువచ్చును.

ఉదాహరణ } :- చతురశ్రగతిలో శిలక్షరములుజాగా అయిన త్రిశ్రగతిలో ఆజాగా
సూత్రము } పరిమాణమెంత !

విధానము :-

జాగా :- 8 }
కోరిన గతిసంఖ్య :- 3 } కనుక కోరిన త్రిశ్రగతిలో ఆజాగాపరిమాణము
జాగాఇచ్చిన గతిసంఖ్య :- 4 } $\frac{3 \times 3}{4} = \frac{9}{4} = 2\frac{1}{4}$ అక్షరములజాగా అగును.

దిగువ పథకమునందు దత్తగతులలో ప్రతిజాగా అక్షరసంఖ్యలకు గతిభేదగమన, పరిమాణమును తెలిసికొనుటకుగాను పైసూత్రముచే గణితముచేయుబడినందున గ్రహించ దగును.

గతిభేదగమన పరిమాణ పథకము

వరుస సంఖ్య	రక్తగతి	గోళ అక్షరములు	గతిభేదము				
			రు. గ	త్రి. గ	వి. గ	ఖం. గ	సం. గ
1.	చతురశ్రగతి	1		$\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$	$1\frac{1}{4}$	$2\frac{1}{4}$
		2		$1\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$	$4\frac{1}{2}$
		3		$2\frac{1}{4}$	$5\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$	$6\frac{3}{4}$
2.	త్రిశ్రగతి	1	$1\frac{1}{2}$		$2\frac{1}{2}$	$1\frac{3}{4}$	3
		2	$2\frac{3}{4}$		$4\frac{3}{4}$	$3\frac{1}{4}$	6
3.	విశ్రగతి	1	$\frac{4}{7}$	$\frac{3}{7}$		$\frac{4}{7}$	$1\frac{3}{7}$
		2	$1\frac{1}{7}$	$\frac{6}{7}$		$1\frac{4}{7}$	$2\frac{4}{7}$
		3	$1\frac{4}{7}$	$1\frac{3}{7}$		$2\frac{1}{7}$	$3\frac{4}{7}$
		4	$2\frac{1}{7}$	$1\frac{6}{7}$		$2\frac{4}{7}$	$5\frac{1}{7}$
		5	$2\frac{4}{7}$	$2\frac{1}{7}$		$3\frac{4}{7}$	$6\frac{3}{7}$
		6	$3\frac{1}{7}$	$2\frac{6}{7}$		$4\frac{4}{7}$	$7\frac{4}{7}$
4.	ఘంజగతి	1	$\frac{5}{8}$	$\frac{3}{8}$	$1\frac{1}{8}$		$1\frac{4}{8}$
		2	$1\frac{3}{8}$	$1\frac{1}{8}$	$2\frac{1}{8}$		$3\frac{4}{8}$
		3	$2\frac{1}{8}$	$1\frac{4}{8}$	$4\frac{1}{8}$		$5\frac{4}{8}$
		4	$3\frac{1}{8}$	$2\frac{3}{8}$	$5\frac{1}{8}$		$7\frac{1}{8}$
5.	సంక్లృప్తగతి	1	$\frac{4}{9}$	$\frac{5}{9}$	$\frac{1}{9}$	$\frac{5}{9}$	
		2	$\frac{8}{9}$	$\frac{10}{9}$	$1\frac{1}{9}$	$1\frac{4}{9}$	
		3	$1\frac{2}{9}$	1	$2\frac{1}{9}$	$1\frac{7}{9}$	
		4	$1\frac{5}{9}$	$1\frac{4}{9}$	$3\frac{1}{9}$	$2\frac{4}{9}$	
		5	$2\frac{1}{9}$	$1\frac{7}{9}$	$3\frac{4}{9}$	$2\frac{7}{9}$	
		6	$2\frac{4}{9}$	2	$4\frac{1}{9}$	$3\frac{4}{9}$	
		7	$3\frac{1}{9}$	$2\frac{4}{9}$	$5\frac{1}{9}$	$3\frac{7}{9}$	
		8	$3\frac{4}{9}$	$2\frac{7}{9}$	$6\frac{1}{9}$	$4\frac{4}{9}$	

గతిభేదమున ముక్తాయి

వి :- చతురశ్రగతిలోని 1, 2, 3 అక్షరములు జాగాలకు త్రిశ్రగతి భేదమున 3, 1½, 2½ జాగా అక్షరములకు ఖండజాతి ముక్తాయి ఉదాహరణముగ క్రియావిభాగము సూచింపబడుచున్నది.

ఉదాహరణము :-

$$\frac{3}{4} :- ; - త;ది;గి | ;;ణ;తోం; త - ;;ది;గి;ణ | ;;తోం; త;ది - ;;$$

$$\frac{1\frac{1}{2}}{2\frac{1}{2}} :- ;;; - త;ది, | ;గి;ణ;తోం, - ; త;ది;గి, | ;ణ;తోం;$$

$$\frac{2\frac{1}{4}}{3\frac{1}{4}} :- ;;; - త;ది;గి;ణ - ,తోం; త;ది;గి;ణ;తోం - ,$$

$$\frac{3\frac{1}{2}}{4\frac{1}{2}} :- ;;; - త;ది;గి;ణ - ,తోం; త;ది;గి;ణ;తోం - ,$$

షట్కాల గమనము

వి :- ఒక (పదము) జాతిని షట్కాలముచేయుటకాదు. చతురశ్రగమనమున ఆరుకాలములు అనుసరికి '9' మేరువగా వచ్చినది. అనగ 9 క్రియలలో ఆరుకాలములు అనుటయని అర్థము. ఇందు 1, 2, 3 కాలములు రెండుహస్తక్రియలవంతున - 4, 5, 6 కాలములు ఒకహస్తక్రియలవంతున షట్కాల గమనము నడచునని తెలియనగును.

మఱియు, ఐదుజాతులకుపై విధముగ షట్కాలమునుటకు వివరమేమన ఈ మేరువ అనే 9 ని మకుటముగాతీసికొని, ప్రతిజాతికిగల అక్షరసంఖ్యచే గుణకముచేయగా వచ్చిన లబ్ధమును 4 చే భాగించినచో ప్రతిజాతికి షట్కాల క్రియలసంఖ్యవచ్చును. అట్టిక్రియలను చతురశ్రగమనములోనే 5 జాతుల షట్కాలములకు లయగమనము చేయదగును.

షట్కాల ముక్తాయి

వి :- షట్కాల ముక్తాయి అనగ 1, 2, 3, 4, 5, 6 కాలములలో ఆరు ముక్తాయిలుగ అనుట యని అర్థము. ప్రతిజాతి వరుసగ ఆరు కాలములలో ఆరు ముక్తాయిలు ఒకే సూత్రముచే గణితముచేసి అనుటకుగాను సూత్రము, పథకము, సోదాహరణ క్రియా విభాగముతో ఆదితాళమున వివరింపబడుచున్నది.

ముక్తాయి గమనము ప్రతిజాతి అక్షర మక్షరమునకు

1 వ కాలము :—	32	అక్షరముల వంతున కావుగను
2 వ కాలము :—	16	,, ,,
3 వ కాలము :—	8	,, ,,
4 వ కాలము :—	4	,, ,,
5 వ కాలము :—	2	,, ,,
6 వ కాలము :—	1	,, ,,

గమనిక :- 4, 6, 8 అక్షర సంఖ్యగల జాతులు తాళ ప్రారంభ క్రియలోను, 5, 7, 9 అక్షర సంఖ్యగల జాతులు అరావృతమునుంచి త్రోసే అక్షరములను వదలి ముక్తాయి ప్రారంభ మగును.

సూత్రము :-

మొదటి విధము :- $32 + 16 + 8 + 4 + 2 + 1 = 63$ $63 \times 3 = 189$

రెండవ విధము :- 1 వ కాల సూత్రము :- 24

2 ,, ,, :- 12

3 ,, ,, :- 6

4 ,, ,, :- 3

5 ,, ,, :- $1\frac{1}{2}$

6 ,, ,, :- $\frac{3}{4}$

$47\frac{1}{4} \times 4 = 189$

4. చతురశ్రజాతి షట్కాల ముక్తాయి అక్షరసంఖ్య :- $189 \times 4 = 756$

5. ఖండజాతి ,, ,, ,, :- $189 \times 5 = 945$

6. త్రిశ్రజాతి ,, ,, ,, :- $189 \times 6 = 1134$

7. మిశ్రజాతి ,, ,, ,, :- $189 \times 7 = 1323$

8. చతురశ్రజాతి ,, ,, ,, :- $189 \times 8 = 1512$

9. సంకీర్ణజాతి ,, ,, ,, :- $189 \times 9 = 1701$

మఱియు, ఉదాహరణమున ప్రతికాల ప్రారంభమునకు ఈ గుర్తు సూచన.

షట్కాల ముక్తాయి పథకము

జాతి సంఖ్య	జాతిరూపము	ప్రతి వస్తువు సంఖ్య	మొత్తం సంఖ్య	షట్కాల మొత్తం సంఖ్య	షట్కాల మొత్తం సంఖ్య	ప్రయోగ		ప్రయోగము	మొత్తం ప్రయోగము
						ప్ర	య		
4	కిటతక	63 ×	3 =	189	756	47	4	12	48
5	తదీగితాం				945	59	1	15	60
6	తదీగితాం				1134	70	14	2	71
7	తదీగితాం				1323	82	11	5	83
8	తదీగితాం				1512	94	8	8	95
9	తదీగితాం				1701	106	5	11	107

ఆదితాళము షట్కాల ముక్తాయి

ఉదాహరణము :-

1 కా.

చ. 4 :- ి, ► కి - ి - ి, బ - ి ; త - ి ; క - ి || కి - ి - ి, బ - ి ; త - ి ; క - ి || కి - ి - ి, బ - ి ; త - ి ; క - ి ||

2 కా.

ి, ► కి - ి, బ - ి ; త - ి, క - ి ; కి - ి, బ - ి ; త - ి, క - ి || కి - ి, బ - ి -

3 కా.

ి, త - ి, క - ి ; ► కి - ి, బ, త - ి, క, కి - ి, బ, త - ి, క, కి - ి, బ, త - ి, క,

4 కా.

5 కా

► కి - బతక కి | బతక కి - బతక ► కి | తక కి | బతక కి - తక ►

6 కా.

కిబతక కిబతక కిబతక || త

1 కా.

ఖ. 6 :- సంసంసంసం - సంసంసంసం - సంసంసంసం - సంసంసంసం | సంసంసంసం ▶ తి - సంసంసంసం |
సంసంసంసం,ది - సంసంసంసం || సంసంసంసం,లి - సంసంసంసం - సంసంసంసం,ణ - సంసంసంసం |
సంసంసంసం,తొం - సంసంసంసం | సంసంసంసం,శ - సంసంసంసం || సంసంసంసం,ది - సంసంసంసం -
సంసంసంసం,లి - సంసంసంసం | సంసంసంసం,ణ - సంసంసంసం | సంసంసంసం,తొం - సంసంసంసం ||
సంసంసంసం, తి - సంసంసంసం - సంసంసంసం,ది - సంసంసంసం | సంసంసంసం,లి - సంసంసంసం |

2 కా.

సంసంసంసం,ణ - సంసంసంసం || సంసంసంసం,తొం - సంసంసంసం - సంసంసంసం, తి - సంసంసంసం,ది |
సంసంసంసం,లి - సంసంసంసం,ణ | సంసంసంసం,తొం - సంసంసంసం, తి || సంసంసంసం,ది - సంసంసంసం,లి -
సంసంసంసం,ణ - సంసంసంసం,తొం | సంసంసంసం, తి - సంసంసంసం,ది | సంసంసంసం,లి - సంసంసంసం,ణ ||

3 కా.

సంసంసంసం,తొం - సంసంసంసం, తి - సంసంసంసం,లి - సంసంసంసం,తొం | సంసంసంసం,ది -
సంసంసంసం,ణ | సంసంసంసం, తి - సంసంసంసం,లి || సంసంసంసం,తొం - సంసంసంసం,

4 కా.

▶ శ,ది,లి - ;,ణ,తొం; త,ది - ;,లి,ణ,తొం; త | ;,ది,లి,ణ,తొం - ;,

5 కా.

6 కా.

▶ త,ది,లి,ణ,తొం, శ,ది | ,లి,ణ,తొం, త,ది,లి,ణ,తొం - తదిలిణతొం ▶ తదిలిణతొం
తదిలిణతొం తదిలిణతొం || త

1 కా.

ప్రి. 6 :- సంసంసంసం - ; ▶ శ,సంసంసంసం - సంసంసంసం - ;దిసంసంసంసం, సంసంసంసం - ;ంసంసంసంసం, |
సంసంసంసం - ;లిసంసంసంసం || సంసంసంసం - ;ణసంసంసంసం - సంసంసంసం - ;తొంసంసంసంసం, |
సంసంసంసం - ; తిసంసంసంసం, సంసంసంసం - ;దిసంసంసంసం, || సంసంసంసం - ;ంసంసంసంసం - సంసంసంసం -

2 కా.

~~~~~ - ~~~~ ▶ త~~~~~ || ~~~~~ - ~~~దిం~~~~ - ~~~~~ - ~~~గి~~~~ |
 ~~~~~ - ~~~తో~~~~ | ~~~ త~~~~ - ~~~~~ || ~~~దిం~~~~ - ~~~~~ -
 ~~~గి~~~~ - ~~~~~ | ~~~తో~~~~ - ~~~ త~~~~ | ~~~~~ - ~~~దిం~~~~ ||

3 కా

~~~~~ - ~~~గి~~~~ - ~~~~~ - ~~~తో~~~~ | ~~~ ▶ త~~~~ -
 ~~~దిం~~~~ | ~~~గి~~~~ - ~~~తో~~~~ త~~~~ || ~~~~~దిం - ~~~~~,
 గి - ~~~~~తో - ~~~ త~~~~ | ~~~దిం~~~~ - ~~~గి~~~~ | ~~~తో~~~~,

4 కా.

▶ త~~~~ - ~~~దిం~~~~గి || ,~~~~తో, త~~~~ - ,దిం~~~~గి,~~~~ - ,తో,~~~~,

5 కా.

త~~~~దిం - ~~~గి,~~~~తో || ,▶ త~~~~గి,~~~~తో, త - ,దింగి,~~~~తో,

6 కా.

; | ,దింగి,~~~~తో, ▶ తద్దీం - తతో తద్దీంగితో తద్దీంగితో ||

1 కా.

చ. 8 :- ~~~~~ - ~~~~ ▶ త~~~~ - ~~~~~ - ~~~దిం~~~~ | ~~~~~ - ~~~~~ |
 ~~~~~ - ~~~~~ || ~~~~~ - ~~~~~ - ~~~~~ - ~~~~~ |
 ~~~~~ - ~~~~~ | ~~~~~ - ~~~తో~~~~ || ~~~~~ - ~~~ త~~~~ -
 ~~~~~ - ~~~దిం~~~~ | ~~~~~ - ~~~~~ | ~~~~~ - ~~~గి~~~~ ||
 ~~~~~ - ~~~~~ - ~~~~~ - ~~~~~ | ~~~~~ - ~~~~~ | ~~~~~ -
 ~~~తో~~~~ || ~~~~~ - ~~~ త~~~~ - ~~~~~ - ~~~దిం~~~~ | ~~~~~ -
 ~~~~~ | ~~~~~ - ~~~గి~~~~ || ~~~~~ - ~~~~~ - ~~~~~ - ~~~~~ |
 ~~~~~ - ~~~~~ | ~~~~~ - ~~~తో~~~~ || ~~~~~ - ~~~

త్తం || త్తం - త్తం - త్తం - త్తం | త్తం -
 త్తం, దిం || త్తం - త్తం || త్తం - త్తం, గి - త్తం - త్తం |
 త్తం - త్తం, లా || త్తం - త్తం || త్తం - త్తం, త్తం - త్తం -

2 కా.

త్తం ► త్తం | త్తం - త్తం, దిం || త్తం - త్తం, గి || త్తం -
 త్తం, లా - త్తం - త్తం, త్తం | త్తం త్తం - త్తం | త్తం, దిం -
 త్తం || త్తం, గి - త్తం - త్తం, లా - త్తం | త్తం, త్తం -
 త్తం, త్తం | త్తం - త్తం, దిం || త్తం - త్తం, గి - త్తం -
 త్తం, లా | త్తం - త్తం, త్తం | త్తం,

3 కా.

త్తం - త్తం, దిం || త్తం, గి - త్తం, లా - త్తం, త్తం - త్తం, త్తం |
 త్తం, దిం - త్తం, గి | త్తం, లా - త్తం, త్తం త్తం || త్తం, దిం -

4 కా.

త్తం, గి - త్తం, లా - త్తం, త్తం | త్తం ► త్తం, దిం - త్తం, లా |
 త్తం త్తం, దిం - త్తం, గి, లా || త్తం, త్తం, త్తం - త్తం, దిం, గి -
 త్తం, త్తం, ||

5 కా.

త్తం - త్తం, గి, లా, త్తం | , త్తం, దిం, గి, లా, - త్తం, త్తం, దిం, గి, లా |

6 కా.

త్తం, త్తం ► త్తం, గి, లా, త్తం త్తం, - త్తం, గి, లా, త్తం త్తం, గి, లా, త్తం || త్తం

తద్గింపుగ్రతికాలము-హెచ్చింపుగ ముక్తాయి

వి :- ఆదితాళమున తగ్గింపు - హెచ్చింపుగల పూర్వ - ఉత్తరాంగములతో గోపుచ్చ - సోతోవహయతుల బోలినముక్తాయి విధానము. అనగ పూర్వాంగము ప్రతి తగ్గింపు గ్రతి కాలముగను, ఉత్తరాంగము అధికాక్షరములుగల ముక్తాయిగను అనష్టించ వలెను.

ఉదాహరణము :-

గ్రతికాలము } :- త; - ధి; - శ, క, - ది, న, | తో; - త, ధి, | తకదిన-తో తధి || తకదినతో-
 ధి-; త - , క, ది - , న, తోం | ;, ధి - , శ, క, ది | నతోం ధి | తకదినతోం -
 త || , క, ది - , న, తోం - ;, త - కదినతోం | , - శ, క, దినతోం |

ముక్తాయి :-

తద్గింపిణతోం -

శక | తద్గింపిణతోం -

శక | దిగు తద్గింపిణతోం ||

గ్రంథాంత గద్య

శ్రీ మద్భార్యజగోత్ర సంభవుడు శాంతాంబికామార్య దంపతి గృహశక్తి
 ముక్తామణియు, ప్రాచ్యగోదావరీ గుండలస్థ పల్వల పురాభిజన వంశుడు
 ధర్మాల వంశోద్భవుడునగు రామమూర్తిచే ప్రణీతిమై అష్టో
 త్తర శతభిన్న సంఖ్యాగుణిత ముక్తాయి సూత్రభాష్య
 నామక గ్రంథము సానుబంధము సమాప్తము

మంగళం మహత్

శ్రీ వేంకటేశ్వరార్పణమస్తు

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి

పారిభాషికపదములు

అర్థవివరణము

పదములు

అర్థము

- అక్షరము** :- సంగీత శాస్త్రములో కాలము కొలుచుటకు ఉపయోగించ బడు ప్రమాణము. దీనిపరిమాణము ప్రాస్వాక్షరము ఉచ్చరించుటకు వలయు కాలమునకు సమానము. దీర్ఘాక్షరము రెండక్షరముల పరిమాణము గలది. దీనినే అక్షరకాలమని కూడ వాడుదురు
- అటతాళము** :- సప్తతాళములలో ఆరవది. రెండులఘువులు, రెండు ద్రుతములు అంగక్రమముగల తాళము దీనిసంకేతము || 00
- అన్యగతి** :- గతిభేదము
- అనాగతము** :- తాళప్రారంభమునకు పూర్వము
- అనుద్రుతము** :- ఘాత దీనిసంకేతము
- అనులోమము** :- తాళమును ఎత్తుగడచేసిన కాలమునందే ఉంచి, పాటను త్రికాలము మొదలగునవి చేయుట
- అంగము** :- తాళమునకుగల అంగము (లు) అనగ (అవయవములు)
- అంగనంజ్ఞ** :- తాళాంగములగు లఘు, ద్రుత, అనుద్రుతములు మొదలగుగుర్తులు
- ఆగతము** :- తాళప్రారంభమునకు పరము
- ఆదితాళము** :- చతురశ్రత్రిపుట తాళమునకు వ్యావహారికనామము
- ఆవృతము** :- ఏ తాళమునకు ఎన్ని అంగములుండునో అట్టిఅంగముల సమూహమునకు అయిన మాత్ర (క్రియ) ల మొత్తము
- ఉత్తరాంగము** :- రెండు భాగాలు గల పల్లవియొక్క రెండవభాగము
- ఉసి** :- నిశ్శబ్దక్రియ. అనగ అరచేతిని ఎదుటకు విసురుట
- ఛిత్తుగడ** :- గీతమునుగాని, వాద్యమునుగాని ప్రారంభించుట
- ఛీకవారము** :- (జాతిని) ఒకపర్యాయమునుట

ఏకతాళము :- సప్తతాళములలో ఏడవది. ఒకే లఘుంగము గలది
దీనిసంకేతము ।

కళ :- అక్షరము మాత్రగాను, కళగాను వ్యవహరింపబడుట ఒకమతము
ఆమతము ననుసరించి, చౌకకాల వందర్భములో 2 కళలచౌకము
ప్రథమ కాలమునకు 3 కాలమగును. ఇటులనే 3, 4 కళల చౌకము
నకు తెలియదగును

కాపు :- విన్యాసము, నిశ్శబ్దము, కారువ, ఆపు మొదలగునవి

కాలము :- ఒకటి, రెండు, మూడు మొదలగు ఆరుకాలములు

క్రియ :- తాళాంగముల యొక్క విభాగములు ఘాత, ఉపి, (వేళ్లను ఎంచుట
అనునవి క్రియలు

ఖండము :- ఐదక్షరముల పరిమాణముగలది

గతి :- గమనము (నడక) ఒక్కొక్కక్రియకు నడచు అక్షరముల సంఖ్య

గమనము :- గతి

గ్రహము :- గ్రహించుట లేక ప్రారంభించుట

గుణకము :- గుణించెడిసంఖ్య

గోపుచ్ఛము :- ఆపుతోకవలె ప్రారంభమున హెచ్చుపరిమాణము, తరువాత క్రమ
క్రమముగ పరిమాణము తగ్గుచు ఉండెడి శబ్దసముదాయము యొక్క
అమరిక

ఘాత :- శబ్దక్రియ

చతురశ్రము :- నాల్గక్షరముల పరిమాణముగలది

జుతి :- అనేకశబ్దసముదాయముతో కాల, పైకాల, గతిభేదముగ అనునది

జుగా :- తాళప్రారంభము నకును, అతీతగ్రహ గాహిత్య ప్రారంభమునకును
మధ్యగలవిరామము. ఇది అక్షరసంఖ్యలో గణించబడును

జాతి :- 4, 3, 7, 5 లేక 9 అక్షరముల పరిమాణముగల శబ్దసముదాయము.
అనగ క్రమమున చతురశ్ర, త్రిశ్ర, ద్విశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణ జాతులు

ర్ఘుపెతాళము :- సప్తతాళములో నాల్గవది. లఘుపు, అనుద్రుతము, ద్రుతము అంగ
క్రమముగలది దీనిసంకేతము । ౧౦౦

తగ్గింపు :- ఒక ఆవృతమునకు ఉండే జతిరూపమును అరావృతమునకు, పాతిక ఆవృతమునకు తగ్గించుట

తత్తకారము :- సాహిత్యములోని ప్రాన్య, దీర్ఘాక్షరములకు అనురూపముగ శబ్దముల కూర్పు

తాళము :- అంగసముదాయముతో ఏర్పడిన కాలప్రమాణము

తృతీయకాలము :- ప్రథమకాల క్రియాగమనమునకు నాల్గురెట్లు పరిమాణముగలది

త్రికాలము :- 1, 2, 3 కాలములు

త్రిపుటాళము :- సప్తతాళములలో ఐదవది. లఘుపు, రెండుద్రుతములు అంగక్రమముగలది దీనిసంకేతము 100

త్రిశ్రము :- మూడక్షరములు పరిమాణముగలది

ద్వితీయకాలము :- ప్రథమకాల క్రియాగమనమునకు రెండురెట్లు పరిమాణముగలది

ద్రుతకాలము :- హెచ్చువేగము. త్రికాలములలో పైకాలమును దానిక్రిందికాలము యొక్క ద్రుతకాలమని కూడ వాడుకగలదు

ద్రుతము :- తాళవడంగములలో ఒకటి. దీనిక్రియలు ఘాత, ఉపి, దీనిసంకేతము 0

ధృవతాళము :- సప్తతాళములలో మొదటిది. లఘుపు, ద్రుతము, రెండులఘువులు అంగక్రమముగలది దీనిసంకేతము 1011

నడ :- అనగ నడక. దీనిగమనము ఒకేవరుసను కొంతదూరము మార్పు లేకుండా వాయించునది

నిశ్శబ్దము :- శబ్దము లేనిది

నిశ్శబ్దక్రియ :- శబ్దములేనిక్రియలు. అవివ్రేల్లను ఎంచుట, మఱియు ఉపి

పల్లవి :- పద, లయ, విన్యాసము

పదగర్భము :- పల్లవియొక్క మధ్యస్థానము

పరిమాణము :- కొలత

పంచనడ :- చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సాక్షిర్ణ క్రమబద్ధమైన క్రియా సముదాయమున సాహిత్య, శబ్దగమనము

ప్రథమకాలము :- ఒకటిగాని, అంతకుఎక్కువగాని సంఖ్యగల అక్షరముల పరిమాణముగల క్రియలతో ప్రారంభించు వేగము

పూర్వాంగము :- రెండు భాగములుగల పల్లవియొక్క మొదటి భాగము

మత్యతాళము :- సప్తతాళములలో రెండవది. లఘువు, ద్రుతము, లఘువు అంగ క్రమము గలది దీని సంకేతము **101**

మార్గము :- ఒకక్రియకు ఎంచబడేది అక్షరముల నడక

మిశ్రము :- ఏడక్షరముల పరిమాణము గలది

ముక్తాయి :- జాగాకుముందు ఒకజాతిని మూడుపర్యాయములు అనునది

ముగింపు :- పల్లవిలో పదగర్భమునకును, తాళాంతమునందునుచేయు పరిసమాప్తి

మొహరా :- తని ఆవృతములో అనేక పోకర్పు వాద్యమునందు జూబి, పైకాలా సంతరం ముక్తాయిలో ముమ్మారు అనునది మొహరా అనెదరు (దీనితో ప్రత్యేక వాద్యము నమాప్తి)

రూపక తాళము :- సప్తతాళములలో మూడవది. ద్రుతము, లఘువు అంగక్రమము గలది దీనిసంకేతము **01**

లఘువు :- తాళపడంగములలో ఒకటి. ఘాత, వ్రేళ్లనెంచుటయు క్రియలుగలది దీని సంకేతము **1**

లయ :- క్రియాక్షరముల మధ్యనుండు కాలము

విడుపు :- జాగా

విన్యాసము :- విరామము, నిశ్శబ్దము

విలోమము :- పాటను ఎత్తుగడ చేసిన కాలమునందే ఉంచి, తాళమును త్రికాలము మొదలగునవి చేయుట

శబ్దక్రియ :- ఘాత

షట్కాలము :- ఆరుకాలములు

సమగ్రహము :- తాళప్రారంభముతో గీతమును ప్రారంభించుట

సమలోమము :- తాళము, గీతము ఒకదానితో నొకటి త్రికాలముచేయుట

సంకీర్ణము :- తొమ్మిది అక్షరముల పరిమాణముగలది

ప్రాతోవహము :- నదివలె ప్రారంభమున తక్కువ పరిమాణము, క్రమక్రమమున హెచ్చు పరిమాణము గల శబ్దసమూహముల అమరిక

హెచ్చింపు :- కొద్దిఅక్షరములుగాని, క్రియలతోగాని ప్రారంభమై వృద్ధినిగోరునది

అనుబంధము

శబ్ద పీఠామృతము

ధర్మాల వెంకటేశ్వర రావు

1. చతురస్ర జాతి త్రిపుటి తాళం (ఆదితాళం)

మధ్యమ కాలం 2 కళల చౌకం (అనగా ప్రతిక్రియ మణువు (రెండవ సారి వేయుట)

జాగా 2 అక్షరములు

,, | తకు | దిన | తోం | తకుదిన | తోం తకు | దిన తోం | తకు దిన |

తోం | , త | దిగి | ఐత | తది | గిణ | తత | దిగి ||

ఐత తకుదిన తోం తకుదినతోం తకుదినతోం తకుదిన

తోం ,, తదిగిణత తదిగిణత తదిగి || ఐత.

ప్రథమ కాలం

,, | త | కు | ది | న | తోం | తకు | దిన | తోం | తకు | దిన | తోం | తకు | దిన | తోం ||

,, | .. | త | ది | గి | ఐ | త | త | ది | గి | ఐ | త | త | త | ది | గి | ఐ ||

రెండవ కాలం

త | తకు | దిన | తోం | తకుదిన | తోం తకు | దిన తోం | తకుదిన |

తోం , | , త | ది గి | ఐత | తది | గిణ | తత | దిగి ||

మూడవ కాలం

ఐత | తకుదిన | తోం తకుదినతోం | తకుదినతోం | తకుదినతోం ,,

తదిగిణత తదిగిణత త ||

దిగిణత (3వ కాలం రెండుసార్లు అనాలి)

త్రిశ్రం (3 సార్లు అనాలి)

,,, తకుది | నతోం తకుదినతోం | తకుదినతోం తకుదినతోం | ,, తదిగిణ |

త తదిగిణత | తదిగిణత త | కుదినతోం తకు | దినతోం తకుదినతోం తకు ||

దిన తోం ,, తది | గిణత తదిగి | ఐతత | దిగిణ | త తకు దినతో |

ంతకుదిన | తోం తకుదిన | తోం తకుదిన | తోం ,, | తదిగిణతత తదిగిణత తది ||

గిణత (జాగా)

అదితాళం (సమజాగా)

2. తకు | దిన | తోం | తకుదిన | తోం, తకు దిన | తోం, తకుదిన |
తోం, తకు | దిన, త | కుదిన, | తకుదిన ||

ప్రథమ కాలం

త | కు | ది | న | తో | ం | తకు | దిన |
తోం, | తకు | దిన | తోం, | తకుదిన ||
తోం, | తకు | దిన | , త | కుది | న, | తకు | దిన ||

రెండవ కాలం

తకు | దిన | తోం | తకుదిన | తోం, తకు | దినతోం, | తకుదిన | .
తోం, తకు | దిన, త | కుదిన, | తకుదిన ||

మూడవ కాలం

తకుదిన తోం తకుదిన | తోం, తకుదినతోం, తకుదిన | తోం, తకుదిన, త
కుదిన, తకుదిన || 2 సార్లు అనాలి.

త్రిశ్రం

తకుది | న తోం | తకుది నతోం, తకుదిన | తోం, తకుదిన తోం, | తకుదిన, త |
కుదిన | , తకు | దిన త | కు దిన | తోం తకుదిన | తోం, | తకుదినతోం, తకుదిన ||
తోం, తకుదిన |, తకుదిన, | తకుదిన తకు | దినతోం తకుదిన |
తోం, తకుదినతోం, || తకుదినతోం, |, తకుదిన, తకుది | న, తకుదిన ||

పై శబ్ద పల్లవిని ఈ క్రింది విధముగా కూడా పాడి త్రికాలము చేయవచ్చును.

తకుదినతాం, తకుదినతాం, తకుదినతాం, తకుదిన | తాం, తదిగిణత | తాం, తదిగిణత ||

3. అదితాళం (సమజాగా)

తకుదిన తోం కుదిన తోం దినతోం త |
తోం తకుదిన, తకుదిన, తకుదిన ||

మధ్యమ కాలం తకు | దిన | తోం | కుది | న తో |ం ది | న తో |ం త |

తోం | తకు | దిన | , త | కుది | న , తకు | దిన ||

ప్రథమ కాలం త | కు | ది | న | తో |ం కు | ది | న | తో |ం ది | న | తో |ం | త ||

తో |ం | త | కు | ది | న | , త | కు | ది | న | , త | కు | ది | న ||

రెండవ కాలం తకు | దిన | తోం | కుది | న తో |ం ది | న తో |ం త |

తోం | తకు | దిన | , త | కుది | న , తకు | దిన ||

3వ కాలం తకుదిన | తోం కుది | న తోం ది | న తోం త |

తోం తకు | దిన | , త | కు | దిన , తకు | దిన ||

త్రిశ్రం తకుది | నతోం | కుదిన | తోం ది | నతోం | తతోం | తకుది | న , త ||

కుదిన | , తకు | దిన త | కుదిన | తోం కు | దినతో |ందిన | తోం త ||

తోం త | కుదిన | , తకు | దిన , తకుది | నతకు || దినతో |ం కుది |

నతోం | దిన్నతో |ం తతో |ం తకు | దిన , తకుది | న , త | కుదిన ||

అదితాళం - ఖండగతి

1. ,, తకుదినతోం కుదినతోం దినతోం తతోం || తోం ,

తదిగిణతతాం తదిగిణతతాం తదిగి ||

ణత (దీనిని త్రికాలం పాడి, వాయించవలెను.)

త్రిశ్ర జాతి త్రిపుట తాళం

1. తకిటతకదిమి

కిటతకదిమి

టతకదిమి

తకదిమి

కదిమి

దిమి

మి | తాం, తధీంగిణత తధీంగిణత తధీంగిణత

దీనిని త్రికాలముగా పాడి వాయించవలెను.

మరికొన్ని ముక్తాయలు

చతురస్ర జాతి । త్రిపుటతాళం (ఆదితాళం)

5

1. త, ది, గి, ఐ, త,, త, ది, గి ।, ఐ, త,, త, ది, గి, ఐ, త, ॥
 , తద్దిగ్గిణ్ణంత తాంతద్ది । గ్గిణ్ణంత తాం తద్దిగ్గిణ్ణంత ॥ తాం.

6

2. త, ధీ, గి, ఐ, త,, త, ధీ, ం, గి, ఐ, త,, త, ధీం, ॥
 గి, ఐ, త,, తద్దీంగిణత తాం । తద్దీంగిణత తాంతద్దీంగిణత ॥ తాం.

7

3. త,, ధీం,, గి, ఐ, త,, త ।,, ధీం,, గి, ఐ, త,, త, ॥
 ,, ధీం ,, గి, ఐ, త,, తదిగి । ఐత తాం తదిగిణతతాం తదిగిణత ॥ తాం.

8

4. త, ధీ, ం, గి, ం, ణా, ం, త, ।, త, ధీ, ం, గి, ం, ణా, ం, త ॥
 ,, త, ధీ, ం, గి, ం, ణా, ం, । త,, తకిటతాం తకిటతాం తకిట ॥ తాం.

9

5. త,, ధ్వి,, గ్గి ,, ణాం,, । త,, త,, ధ్వి ,, గ్గి ,, ణా ।
 ం,, త,, త,, ధ్వి,, గ్గి , ।,, ణాం,, త,, తతాం తతాం త ॥ తాం.
6. తదిగిణత (త, ది, గి, ఐ, త,) త । దిగిణత తదిగిణత (త, ది, గి, ఐ, త,) తదిగిణత
 తదిగిణతతదిగి । ఐత (త,,,) తదిగిణత (త, ది, ॥ గి, ఐ, త,) తదిగిణత తదిగిణత ।
 (త, ది, గి, ఐ, త,) తదిగిణతత ॥ దిగిణత తదిగిణత (త,,,) తది । గిణత
 (త, ది, గి, ఐ, త,) తదిగి । ఐత తదిగిణత (త, ది, గి, ఐ, త,) తదిగిణత తదిగిణత
 తదిగిణత ॥